

T.C
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

III. ANTIOKHOS'UN DÖNEMİ VE HELLENİSTİK *POLİS*
STATÜSÜNE BİR ÖRNEK: AMYZON KENTİ

AN EXAMPLE OF THE PERIOD OF ANTIOCHUS III AND THE
HELLENISTIC *POLİS* STATUS: THE CITY OF AMYZON

Hazırlayan

Esmâ TAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR 2025

©2025-Esma TAY

T.C
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

III. ANTIOKHOS'UN DÖNEMİ VE HELLENİSTİK *POLİS*
STATÜSÜNE BİR ÖRNEK: AMYZON KENTİ

AN EXAMPLE OF THE PERIOD OF ANTIOCHUS III AND
THE
HELLENISTIC *POLIS* STATUS: THE CITY OF AMYZON

Hazırlayan

Esmâ TAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Senem DİNÇ

KIRŞEHİR 2025

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Esmâ Tay tarafından hazırlanan “III. Antiokhos’un Dönemi ve Hellenistik *Polis* Statüsüne Bir Örnek: Amyzon Kenti” adlı tez çalışması 25. 06. 2025 tarihinde yapılan savunma sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman .....

Dr. Öğr. Üyesi Senem DİNÇ

Üye.....

Dr. Öğr. Üyesi A. İstemi Saylam

Üye.....

Dr. Öğr. Üyesi Tuba EFENDİOĞLU

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

.../.../2025

Prof. Dr. Cemalettin İPEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2025

Öğrencinin Adı Soyadı

İmza

ÖZET
III. ANTIOKHOS'UN DÖNEMİ VE HELLENİSTİK *POLİS*
STATÜSÜNE BİR ÖRNEK: AMYZON KENTİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Esmâ TAY

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Senem DİNÇ

2025-()

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı

Jüri

Dr. Öğr. Üyesi Senem DİNÇ

Dr. Öğr. Üyesi A. İstemi Saylam

Dr. Öğr. Üyesi Tuba EFENDİOĞLU

Bu çalışmada, İskender'in ölümü ve Diadokhoslar'ın onun imparatorluğunu aralarında paylaşmalarından sonra kurdukları ittifaklar ile oluşan Seleukos Krallığı ve bu krallığın en önemli krallarından III. Antiokhos Dönemi üzerine araştırma yapılmıştır. Ayrıca kralın Küçük Asya'daki *polis*ler ile ilişkileri de bu çalışmada ele alınmaktadır. İskender sonrası dönemde yapılan ilk paylaşımlardan kendisine hiçbir toprak düşmeyen İskender'in komutanlarından Seleukos girdiği bazı ittifaklar ile MÖ 305'te kendi krallığını kurmuş ve ardından içinde Küçük Asya'nın bir kısmının da olduğu geniş topraklara sahip olmuştur. I. Seleukos'un ölümünün ardından sırasıyla gelen kralların dönemlerine ve özellikle III. Antiokhos'un altıncı kral olarak tahta çıkması ve krallığının imparatorluğa dönüştürmesine bu çalışmada odaklanılmaktadır. Seleukos Krallığının Hellenistik kentler ile olan ilişkisi de burada anlaşılmalı çalışılmaktadır. Bu konuya iyi bir örnek oluşturan Amyzon Kenti ile kral arasındaki ilişkiler de incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İskender sonrası, Diadokhos'lar, Seleukos'lar, III. Antiokhos, *polis*.

ABSTRACT

**THE PERIOD OF ANTIOCHUS III AND AN EXAMPLE OF HELLENISTIC
*POLIS***

STATUS: THE CITY OF AMYZON

MASTER'S THESIS

Prepared by: Esmâ TAY

Advisor: Asst. Prof. Dr. Senem DİNÇ

2025-0

Kırşehir Ahi Evran University Social Sciences Institute

History Department

Jury

Asst. Prof. Dr. Senem DİNÇ

Asst. Prof. Dr. A. İstemi Saylam

Asst. Prof. Dr. Tuba EFENDİOĞLU

This study investigates the Seleucid Empire, which was formed after Alexander's death and the Diadochi's division of his empire, and the alliances they formed, as well as the reign of Antiochus III, one of the most important kings of this empire. The king's relations with the city-states of Asia Minor are also discussed in this study. Seleucus, one of Alexander's commanders who did not receive any land in the first division of Alexander's empire, established his own kingdom in 305 BC through various alliances and subsequently gained control over a large territory that included part of Asia Minor. This study focuses on the periods of the kings who succeeded Seleucus I, and in particular on the accession of Antiochus III as the sixth king and the transformation of his kingdom into an empire. The relationship between the Seleucid Kingdom and Hellenistic cities is also examined in this study. The relationship between the city of Amyzon and the king serves as a good example of this topic.

Keywords: After Alexander, Diadochus, Seleucus, Antiochus III, *polis*.

ÖN SÖZ

Bu çalışmada Diadokhos'lar arasındaki çekişmeler, komutanların krallığa adım atması sonrasında Seleukoslar'ın yükselişi incelenmiştir. I. Seleukos çok başarılı bir komutan olarak parlayıp büyük bir krala dönüşmüştür. Araştırmamızda önce III. Antiokhos'a gelene kadar diğer kralların dönemleri incelenmiş, ardından III. Antiokhos'un siyasi ve askeri mücadelesine odaklanılmıştır. Dönemi birçok başarı ile geçse de bazı hataları ve Roma'ya kafa tutması onun sonunu getirmiştir. Uzun ve karmaşık olan bu dönemde Roma ile mücadelesi, Hellenistik kentler ile olan ilişkileri bu çalışmada incelenmiştir.

Tezimi yazdığım süreçte araştırmanın planlanmasında, yürütülmesinde, sonuca ulaştırılmasında, kıymetli zamanını, dikkatini ve emeğini esirgemeyen, çalışmalarımın her kademesinde cümlelerimin her kelimesini sabır ve itina ile inceleyen, hatalarıma karşı hoşgörülü davranıp ve birlikte düzeltmemizi önemseyen, akademik alanda beni dikkatle yetiştiren ve ilerlememde bana yol gösteren çok kıymetli Danışman Hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Senem DİNÇ'e teşekkürümü borç bilirim. Çok değerli Annem Songül TAY, Babam Yüksel TAY, ablam Esra DELİBAŞ ve kardeşim Ahmet TAY'a her anımda destek oldukları ve bana inandıkları için teşekkür ederim. Kaynak konusunda desteğini esirgemeyen ve kaynağa ulaşmamı sağlayan Koç Üniversitesi kütüphanesine ve desteğini esirgemeyen arkadaşım Öğr. Gör. Dr. Şeyma KORKMAZ'a da teşekkürlerimi eklemek isterim.

Kırşehir-2025

Esmâ Tay

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	vi
HARİTALAR LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x
GİRİŞ.....	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, PROBLEMİ VE SINIRLILIKLARI.....	2
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	3
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	3
BÖLÜM 1	5
1. İSKENDER SONRASI HELLENİSTİK DÖNEMİN DURUMU	5
1.1. I. SELEUKOS NİKATOR (MÖ 305- MÖ 281):	5
1.2. I. ANTİOKHOS (MÖ 281-261)	9
1.3. II. ANTİOKHOS THEOEİDES (MÖ 261-246)	13
1.4. II. SELEUKOS KALLİNİKOS & II. ANTİOKHOS HİERAKS (MÖ 246- 227)	17
1.5. III. SELEUKOS KERAUNOS SOTER (MÖ 225-223).....	22
BÖLÜM 2	23
2. III. ANTİOKHOS'UN HAYATI VE TAHTA ÇIKIŞI (MÖ 223-187).....	23
2.1. III. ANTİOKHOS'UN TAHTA ÇIKIŞI (MÖ 223-187).....	23
2.1.1. Ptolemaioslar ile yapılan Raphia Savaşı ve Sonucu (MÖ 219-217)	30
2.1.2. III. Antiokhos Dönemi Önemli Bir İsyen Meselesi: Akhaios (MÖ 219-213) 35	
2.1.3. III. Antiokhos'un Hakimiyet Meselesi Doğu'da Kaybettiği Yerleri Ele Geçirmek İçin Çıktığı: Doğu Seferi (MÖ 213-205)	40
2.2. III. ANTİOKHOS'UN PTOLEMAİOS KRALLIĞI İLE SAVAŞIRKEN ROMA İLE TANIŞMASI VE İLİŞKİLERİ.....	48
2.2.1. MÖ 221-179 V. Philippos ile Syria İçin Yapılan Son Savaş: V. Syria Savaşı (MÖ 202-195).....	48
2.2.2. Ptolemaioslar ve Seleukos'lar Arasındaki Syria Savaşı.....	51
2.3. İTTİFAKLAR SAVAŞI	54
2.3.1. III. Antiokhos ve V. Philippos İttifakına Tepki Olarak: V. Philippos, Rhodos, I. Attolos Soter ve Roma İttifakı	55

2.3.2. Küçük Asia'da V. Syria Savaşı:	59
2.3.3. MÖ 191'de Roma ve III. Antiokhos Arasında Yapılan Thermopylai Savaşı 73	
2.3.4. MÖ 190-188 Yılları Arasında III. Antiokhos ve Roma Arasındaki Son Savaş: Magnesia Savaşı ve Sonucunda İmzalanan Apameia Antlaşması	75
BÖLÜM 3	87
3.1. HELLENİSTİK KENTLERİN OLUŞUMU VE KRALLIKLAR İLE OLAN İLİŞKİLERİ	87
3.1.1. III. Antiokhos ve Amyzon Kenti Arasındaki İlişkiye Bakış	99
SONUÇ	109
SELEUKOS KRALLARININ LİSTESİ	110
KAYNAKÇA	112
Antik Kaynaklar	112

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Seleukos Krallığına Ait Harita	108
Harita 2. Magnesia Savaşından Sonra Seleukos Haritası.....	10108
Harita 3 Amyzon Kenti	109

KISALTMALAR

Çev.	: Çeviren
dp.	: Dipnot
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
Ed./Eds.	: Editör / Editörler
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
bkz.	: Bakınız
s.	: Sayfa
yy.	: Yüzyıl
vb.	: Ve benzeri
için bkz.	: İlgili kaynak için bakınız
Loeb	: The Loeb Classical Library (yayın dizisi)
Gr.	: Grekçe
Lat.	: Latince

GİRİŞ

Makedonya Kralı II. Philippos'un oğlu olan Büyük İskender, MÖ 336-323 yılları arasında babasından devraldığı krallığı kısa sürede büyük bir imparatorluğa dönüştürmeyi başarmıştır. Pers İmparatorluğu'na karşı elde ettiği askerî başarılar sonucunda, hâkimiyet sahasını doğuda İndus Vadisine kadar genişletmiş; böylece dünya tarihinin en etkili imparatorluklarından birinin temellerini atmıştır. Ancak M.Ö. 323 yılında, ardında resmî bir varis bırakmaksızın gerçekleşen ani ölümü, ciddi bir siyasi krize yol açmıştır (Plut. *Alex.* LXXV. 4-LXXVI. 1). İktidar boşluğu Diadokhos'lar (ardıllar) olarak bilinen İskender'in komutanları tarafından doldurulmuş ve Makedon ordusu Roksane'nin çocuğunu varis ilan etmiştir. İmparatorluk toprakları varis doğana kadar geçici olarak bu generaller arasında paylaştırılmıştır. Asya'da bulunan topraklar, naiplik ve başkomutanlık Perdikkas'a verilmiştir (Will, 1984: 25). İmparatorluğun toprakları Büyük Phrygia, Lykia ve Pamphylia Antigonos Monophthalmos'a, Hellasponthos Phrygiası Leonatos'a, Lydia Menandros'a, Thrakia'yı Lysimakhos'a, Kilikia'yı Philotas'a, Kappadokia ve Paphlagonia'yı Eumenes'e, Mısır ise Ptolemaios'a verilerek varis doğana kadar yönetmeleri karar verilmiştir (Briant, 1972: 32; bkz. Harita 1).

Komutanlar bir zamandan sonra bu toprakların kendilerine ait olarak görmeye başlamıştır. Perdikkas'ın naipliği ve ordunun kontrolünü elinde tutması, diğer komutanlara karşı kral gibi davranması ve İskender'in kız kardeşi ile evlenmeye çalışması diğer komutanların ona kinlenmesine neden olmuştur (Magie, 1950: 65). İlk olarak Antigonos Monophthalmos tepki göstermiştir. Lysimakhos, Krateros ve Ptolemaios Soter ile Perdikkas, Alketas ve Eumenes'e karşı savaşmışlar ama başarısız olmuşlardır. Krateros, Eumenes ile savaşırken ölmüş, Perdikkas'ın komutanları olan Seleukos, Peithon ve Antigenes, Perdikkas'ın Ptolemaios'a karşı çıktığı Mısır seferindeyken çadırında bıçaklayarak öldürmüşlerdir (Sartre, 1995: 21). MÖ 319'da Perdikkas'ın ölümü üzerine Triparadeisos'ta bir toplantı düzenlenerek yeni bir düzenleme yapmışlardır. Triparadeisos Antlaşması'nda alınan kararlar sonucunda Antigonos Monophthalmos imparator vekili olup Asya ordusu komutanlığına getirilmiştir. Ptolemaios Soter Mısır ve Kyrenaika satraplığına verilmiş, Büyük İskender'in kardeşi III. Philippos Hellespontos Phrygiasına, Seleukos ise Babil satraplığına getirilmiştir (App. *Syr.* 53). Antipatros'un kral naipliğine ve Avrupa komutanlığına Polyperkhon gelmiştir. Kassandros krallığı hakkettiğini iddia ederek Antigonos Monophthalmos, Lysimakhos ve I. Ptolemaios ile anlaşıp Polyperkhon'a karşı harekete geçmişlerdir. Polyperkhon, Korintos Birliğini toplayarak başına Eumenes'i getirmiştir (Goukowsky, 1978: 94).

Antigonos, Eumenes'i ortadan kaldırmış, Kassandros ise Polyperkhon'u devirerek Makedonya tahtına geçmiştir. Antigonos'un bir sonraki hedefi Ptolemaioslar'ın elinde olan Syria olmuştur ve burada bulunan Tyros kentini kuşatmıştır. Ptolemaios Syria'ya giderek Antigonos oğlu Demetrios'u Gaza'da yenmiştir. Antigonos ile Seleukos ise Babil kentinde karşılaşarak savaşmışlar ve Seleukos savaşı kazanarak Babil'i almayı başarmıştır (Aperghis, 2004: 19). Antigonos oğlu Demetrios'u Hellas'a göndererek Atina'yı almakla görevlendirmiştir. Atina valisini yenerek burayı almayı başarmıştır. Demetrios yönünü Ptolemaios topraklarına çevirmiş ve Kıbrıs'a giderek Ptolemaios askerlerini Salamis'te yenmiş, babası Antigonos'u kral ilan etmiştir (Diod. XX. 47. 2-4). Ptolemaios, Lysimakhos ve Kassandros, Antigonos'a karşı iş birliği yapmışlardır. Seleukos bu komutanlıklar adına asıl savaşı yönetmiştir. Antigonos ve Demetrios, Seleukos'un doğuda seferde olmasını fırsat bilerek Rhodos'a saldırmışlardır. Rhodos hemen Lysimakhos ve diğerlerinin yardımına gelmelerini istemiştir. Yardımın gelmesi bir yılı bulduğu için Rhodoslular daha fazla zarara uğramadan Antigonos ile anlaşmışlardır (Pickard, 2003: 63).

MÖ 301 yılında Seleukos birlikleri ile Kappadokia'ya gitmiştir. Taraflar kışı savaş hazırlıkları ile geçirdikten sonra İpsos Ovasında karşılaşmıştır. Savaş Antigonos'un yenilip ölmesi ile sonuçlanmıştır (Billows, 1997: 175). Bu savaştan sonra Lysimakhos, Thrakia'dan Halys Irmağına kadar olan alana hükmederken, Seleukos ise Küçük Asia'nın doğusunu yönetmeye başlamıştır. Lysimakhos'un bu sefer Seleukos ile arası açılmış ve Kouroupedion Ovasında yapılan savaşı Lysimakhos kaybetmiş ve ölmüştür (Dimitriev, 2007: 138).

Hellenistik Çağ'da krallar yeni kentler de inşa etmişler, tahrip olan kentleri yenilemişlerdir. Kentlere çoğunlukla müttefikleri gibi davranmışlardır. Ancak bu davranışları sadece görüntüdedir. Aslında onlar daima krallara tâbi birer kent olmaktan öteye gidememiştir. Kentler zaman zaman isyan etmiş, bazen kendileri krallara teslim olmuş, onlarla anlaşarak yerlerini korumaya çalışmışlardır. III. Antiokhos'a gelene kadar daha mütevazî bir krallık olan Seleukoslar MÖ II. yüzyılda bir imparatorluğa dönüşmüştür. Bu dönemin diğer süper gücü ise Roma olmaya başlamıştır. Hellenistik krallıklar arasındaki ittifaklar Seleukos Krallığı ile diğer krallıkların arasının açılmasına ve krallıkların Roma ile ittifak kurmasına ve Seleukoslar'a karşı birlikte hareket etmelerine neden olmuştur.

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, PROBLEMİ VE SINIRLILIKLARI

Çalışmamızın ilk aşamasında III. Antiokhos'un ataları ve hayatı hakkında kısaca bilgi verildikten sonra, III. Antiokhos Dönemi'nin siyasi olaylarına, isyanlarına ve savaşlarına ayrı

ayrı değinilmiştir. Çalışmamızın son kısmında ise kral ile kentler arasındaki özellikle Amyzon Kenti arasındaki ilişkiler incelenecektir. Hellenistik Çağ'da kralların kentlerle olan ilişkilerine dair özellikler yazıtlar yoluyla günümüze ulaşan kral mektupları ile bilgi sahibi olmaktayız. Bu önemli kaynaklar birçok defa yayınlanmış olup, kralların yönetimi altındayken Yunan polislerinin statülerindeki değişimler konusunda toparlayıcı bir çalışma yapılmamıştır. Bu konu hakkında bir analizin eksik olmasının oluşturduğu problem tamamlanmak istenmiştir. Ancak konumuz bir Yüksek Lisans Tezinin sınırları ve süresi içerisinde tamamlamayacak genişlikte olmasından kralın kentlerle ilişkileri üzerine günümüze ulaşan kaynaklardan sadece Amyzon örneğine odaklanılmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmada, III. Antiokhos'un Seleukos Krallığını büyük bir İmparatorluğa dönüştürürken verdiği mücadeleler, Asia ve Syria için yaptığı savaşlar, döneminin süper gücü olma yolundayken Roma'ya karşı kaybetmesi ve ülkesini tekrar Syria içine hapsetmesine sebep olan politikaları açıklanmaya çalışılacaktır. Seleukos Krallığının dönemin şartları da göz önünde bulundurularak mekân ve zaman bütünlüğü içerisinde incelenecektir.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Seleukos kralı III. Antiokhos'un hayatı ve Anadolu'daki faaliyetleri ilgili dönemi kapsayan antik literatür, epigrafik ve nümismatik belgeler ile modern literatür içerisinde monografi ve süreli yayınlar gibi kaynaklar taranmıştır. Söz konusu kaynaklardan konumuz hakkında topladığımız bilgilerin desteğiyle elde ettiğimiz sonuçları zaman ve mekân sınırlaması içinde yorumlanmaya çalışılmıştır. Toplanan bütün kaynaklardan elde edilen bilgiler değerlendirilmiştir. Eleştirel bir bakış açısı ile analiz edilerek tasnif sırasına göre etik kurallara uyularak yazıya dökülmüştür. Söz konusu yaklaşımlara uygun olarak konu hakkında fişleme yöntemiyle toplanan verilerinden elde edilen dağınık bilgiler, olayın bağlantılı olduğu zaman ve mekânlar göz önünde bulundurularak eleştirel bir bakış açısıyla etik kurallara uygun olarak kaleme alınmıştır. Çalışmamızda kullanılan Antik literatür ve süreli yayınlara ait kısaltmalar için *Oxford Classical Dictionary*'nin kısaltmalar listesi kullanılmıştır. Bu sebeple çalışmamızın "Kaynakça" kısmında bu yayınların kısaltılmış halleri kullanılmıştır. Yabancı dillerdeki kaynakların anlaşılabilmesi konusunda, İngilizce dışındaki dillerde yazılmış kaynakların çevirisi için DEEPL adlı çeviri programından faydalanılmıştır.

BÖLÜM 1

1. İSKENDER SONRASI HELLENİSTİK DÖNEMİN DURUMU

1.1. I. SELEUKOS NİKATOR (MÖ 305- MÖ 281):

I. Seleukos Nikator, İskender'in babası II. Philippos'un komutanlarından Europoslu Antiokhos'un oğludur (Iust. XV. 4. 3). Büyük İskender'in çocukluk döneminden itibaren onunla birlikte büyümüş ve seferlerine katılmıştır. İskender'in Asya Seferi sonrasında yürüttüğü doğu ve batı kültürlerini kaynaştırma politikası çerçevesinde Seleukos, Baktrialı Spitamenes'in kızı Apame ile evlenmiştir (Arr. VII. 4. 4-7).

İskender'in ölümünde ardında bir varis kalmamıştı. Eşi Roxsana ise hamileydi ve doğum yapmamıştı. Bu durum üzerine Diadokhos'lar bir toplantı düzenleyerek halefiyet sorununu çözmeye çalışmışlardır. MÖ 321'de alınan karar doğrultusunda Perdikkas kral naibi, Seleukos ise Babil satrabı olarak atanmıştır (Diod. XVIII. 39. 1-7; App. Syr. 53). MÖ 315'te Antigonos ile Ptolemaios arasında Babil toprakları üzerinde mücadele başlamış ve Antigonos Gaza'ya saldırmıştır. Seleukos, Ptolemaios'a destek vererek zaferin kazanılmasını sağlamış ve ardından Demetrios ile barış antlaşması imzalanmıştır (Diod. XIX. 90. 1-5). Gaza Savaşı sonrası Mezopotamya'ya yönelen Seleukos, ilk olarak Karrhai'ye (Harran) ulaşmış, ardından çevredeki bazı garnizonları ele geçirerek egemenliğini genişletmeye başlamıştır. Bu şehirle birlikte bazı Garnizonları fetheden Seleukos büyümenin ilk adımlarını atmış olmalıdır. MÖ 311'de Seleukos Babil kalesini fethetmeyi başarmıştır. Seleukos ve Antigonos bu topraklar için savaşırken Ptolemaios küçük bir donanmayla Seleukos'a destek vermiştir. Babil'de Antigonos Monophthalmos'u yenmeyi başarmıştır (Diod. XIX. 90. 91).

Diadokhoslar arasındaki mücadelede I. Seleukos Nikator, savaş filleri konusundaki tecrübesi ve Hindistan bölgesiyle kurduğu dostane ilişkilerle ön plana çıkmıştır. MÖ 316'ya dek Eumenes'in kontrolünde olan Hindistan'daki satraplıklar, sonrasında Chandragupta tarafından ele geçirilmiş; hükmü Ganj Vadisi'ne, Bengal'den Hayber'e kadar tüm Kuzey Hindistan'a yayılmıştır. Seleukos'un mücadele ettiği bu geniş alan, Baktria-Sogdiana, Hindu Kuş'un kuzeyi, Ceyhun, Polymelitos (Zarafşan) ve Seyhun Vadilerini kapsamaktadır. İskender bu bölgede egemenlik kurmaya çalışmış ancak başarısız olmuş ve şiddetli yöntemlere başvurmuştur.

Seleukos, kuzeyden başlayarak Polymelitos Vadisi'nden Seyhun'a kadar uzanan bölgeyi askeri güçle kontrol altına almıştır. Bir zamanlar Makedonya'ya ait olan bu toprakları yeniden

egemenliği altına alarak kraliyet prestijini artırmayı hedeflemiştir. Baktria'nın kontrolü için savaşı, bunun yanında bazı satraplıkları da ele geçirmiştir. MÖ 308'de İran'ın doğu eyaletlerinde, Baktria ve Sogdiana'da kontrolü sağlamış; Hindistan'da ise İndus ve Ganj bölgelerini birleştirmeyi planlamıştır. Ancak bu satraplıkları ele geçirmek umduğu kadar kolay olmamıştır. MÖ 303'te, dönemin güçlü hükümdarı Chandragupta ile savaşmak yerine onunla bir ittifaka gitmiş ve ele geçirdiği satraplıkları iade ederek karşılığında 500 savaş fili elde etmiştir (Strab. XV. 2. 7-10; Diod. XVIII. 90. 100).

Demetrios'u yendiği Gaza Zaferinden sonra, Antigonos'un maddi anlamda kaynağı olan doğu ve Babil bölgesi için mücadeleler devam etmiştir. Diadokhos'lar belli bölgelerde kendi isteklerini gerçekleştirmek için harekete geçmişler: Antigonos yönünü batıya dönmüş, Lysimakhos 'da kalıcılığı sağlamak için çabalarken, Antigonos'un komutanı Polemaios ise Teselia'nın tamamını yönetmeyi başarmıştır. Bu kargaşanın ortasında Aitolia Birliği yöneticisi Kassandros'un barışı ve huzuru koruması görevi gitgide zorlaşmaya başlamıştır (Errington, 2020: 53-55).

Diadokhos'ların birbirlerini alt etmek için yıllardır sürdürdükleri mücadelenin Seleukos'ların payına düşen kısmını, son derece karışık olmasına rağmen, kısaca şöyle özetleyebiliriz: Seleukos ilk olarak Babil'de, Antigonos'un Media'daki komutanı Nikanor ile savaşı ve yapılan savaşı Seleukos kazanmıştır. Nikanor ise Antigonos'a durumu bildirmek üzere kaçmıştır. Seleukos'un güçlenmesi Antigonos kadar diğer Diadokhos'ların da dikkatinin Seleukos'a çevirmesine sebep olmuştur. Bazıları onunla müttefik olurken bazıları da ona düşman olmayı seçmiştir. Antigonos ile Seleukos savaşırken, ilk etapta onun savaşı kazanamayacağını düşünen Ptolemaios ve Kassandros, Antigonos ile anlaşmak için görüşmüşlerdir. Bu ikili büyük ölçüde uzlaşmış ancak Seleukos'un savaşı kazanması tüm dengeleri alt üst etmiştir (Grainger, 2014: 73-77).

Ptolemaios için Kıbrıs adası çok önemliydi ve buraya kardeşi Menolos'u yönetici olarak atamıştı. O MÖ 310 yılında Antigonos'la iş birliği yaptığını öğrendiği için Paphos kralı Nikokles'i öldürülmesini emretmişti. Demetrios'un büyük bir ordu ile Kıbrıs'ın kuzeyinden karaya çıkması, günlerce adayı kuşatması ve Ptolemaios'un kardeşi Menolos'u yenmesi Nikokles ile iş birliğini kanıtı sayılmıştı. Ptolemaios kardeşi Menolos'u kurtarmak için Demetrios ile Salamis yakınlarında savaşı, ancak başarılı olamamıştır (Diod. XVIII. 93-99). Demetrios'un bu kısa süreli zaferinin en önemli sonucu babası Antigonos'un kral (*basileus*) unvanını alması olmuştur. Onun krallığını ilan etmesi diğer Diadokhos'ları kışkırtmış ve onlar

da *basileus* unvanı almışlardır. Bu durum bütün *polisler*'in yöneticiliğini ele geçirmek için başlayan mücadelenin fitilini ateşlemiştir (Diod. XIX.20.47-53).

Antigonos Monophtalmos'un başarısızlıkla sonuçlanan Mısır kuşatması Ptolemaios'u baş düşmanı ilan etmesine sebep olmuştur. Kıbrıs'ı tekrar kuşatması için oğlunu göndermiş ancak bu kuşatma başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İran ve Hindistan'a kadar olan alana hükmetmek için ömrünü adayan Seleukos, Hindistan'a bir orduyla gitmiş ve İndus Nehrini geçtikten sonra yerel valileri etkilemeyi başarmıştır. İran, Baktriana, Sogdiana Bölgesi oradan da İndus boylarına kadar olan bölgeyi ele geçirmiştir. MÖ 309'da Seleukos ve Demetrios arasında Babil için yapılan savaş sürmüştür. MÖ 308'de Demetrios geri çekilmiş, yerine babası Antigonos saldırıya geçmiştir. MÖ 307'de Seleukos ve Antigonos arasındaki savaş devam ederken, Seleukos Babil'i geri almak için MÖ 307 de yeniden saldırıya geçmiştir (Grainger, 2014: 94).

Antigonos'un elinde bulunan İran topraklarına yönelen Seleukos orayı elde etmek için tüm gücünü kullanmıştır. Antigonos ve Seleukos Media bölgesi üzerinde savaşırken, Ptolemaios çeşitli bahaneler öne sürerek Antigonos'a düşmanlığını devam ettirmiştir. Antigonos Monophtalmos Seleukos'un Kilikia'yı alması üzerine oğlu Demetrios'u bu bölgeyi geri alması için vazifelendirmiştir. Ancak aralarında yapılan savaşın sonucunda Demetrios kaybetmiş ve bir antlaşma imzalanmak zorunda kalmıştır. (App. I;54). Seleukos İran satraplıklarını ve Babil'i almıştı. Antigonos Küçük Asya'yı ve Kilikia'dan Gaza'ya kadar Syria bölgesini yönetmekteydi. İki taraf arasında Mezopotamia bölgesi sınır kabul edilmişti. Ptolemaios oğulları ve Antigonos oğulları arasında Kıbrıs'ın paylaşılması, Ptolemaios'un donanması sayesinde Antigonos'u Syria ve Phonikia'da baskı altında tutması onu barışa mecbur bırakmıştı. MÖ 307 yılında Antigonos tekrar güçlenmeye başlamış ve kendi adına kent inşa ettirtmişti. Demetrios tekrar Ege'de faaliyet gösterirken yeniden büyük bir donanma ile Kıbrıs'ı fethetmeye çalışmıştır. Bir yandan da Atina'yı ele geçirmiştir. Kassandros'un Güney Hellas'daki varlığı büyük ölçüde sarsılmıştır (Did. XIX.20:43-46). MÖ 302'de Antipater ve Krateros'un barış antlaşmasının şartlarını ve hükümlerini belirlemesi dengelerin değişmesini sağlamıştır. Antigonos, Seleukos ile doğuda baş edebilmek için batıda elinde olan yerlerin alınmasını kabul etmiş, Asia'daki haklarının kısıtlanmasını göze almış, Thrakia'da Lysimakhos'un varlığını kabul etmiştir. Böylece Avrupa üzerindeki hak iddiasından vazgeçmiş ve Mısır ile Libya'nın ise Ptolemaios'a ait olduğunu kabul etmiştir. Koalisyondan alacaklarını elde ettikten sonra Antigonos ve Seleukos mücadelesinde son perdeye gelmiştir (Errington, 2020:56-58).

Lysimakhos, Antigonos'u Küçük Asia üzerinden sıkıştırmaya karar vermişti. Lysimakhos ve Kassandros, Seleukos gelene kadar Antigonos Monophtalmos'u oyalamaya çalışmışlardır.

Lysimakhos ve Kassandros kendi ordularının Antigonos ile baş edemeyeceğini düşündüklerinden oyalama taktiğiyle zaman kazanmaya çalışmışlardı. Lysimakhos Dorylaion'a geçmeden Antigonos'u engellemiş, Demetrios ise Kassandros'u sıkıştırarak rahat hareket etmesini izin vermemiştir. Lysimakhos'un ordusu arazi boyunca ilerlemiş ve onların ardından Antigonos gitmiştir. Lysimakhos kışlık kampına çekilmiş kuzey-doğu yönünde ilerleyerek Heraklia Pontika Pontike yakınında bulunan Salonia Ovasında askeri karargahını kurdu muştur. Lysimakhos'un Seleukos ordusu ile birleşmek için kenara çekildiğini bilen Antigonos endişelenmeye başlamıştır. Güçler dengesi artık onun aleyhine gelişmekteydi ve yanında olan bir müttefiki de bulunmamaktaydı. Oğlu Demetrios'a güvenmekten başka çaresi olmadığı için ordusunu takviye etmek amacıyla onu yanına çağır mıştır (Plut. Demetr. XXXII. 1-5, XXXIII. 1;). Demetrios ordusunu Bosphorus'un doğu kıyısında olan Khalkedon kentine yerleştirmiştir. Antigonos Dorylaion'da, Demetrios'da Khalkedon yakınlarındaydı ve babasına ulaşmasına birkaç gün bulunmaktaydı. Giderken geçtiği yerde bulunan garnizonları ele geçirerek kendine bağlamayı ihmal etmemiştir. Seleukos ve Lysimakhos arasındaki mesafe daha fazlaydı. Ptolemaios Palestine'nin tamamına hükmediyordu aynı zamanda ordusu Mısır'da olduğu için rahat bir şekilde Lysimakhos'a yardım edebilirdi. Ama bu savaşın içinde olmak istemediği için uzaktan izlemeyi tercih etmiş olmalıydı (Paus. I. 7. 1). Seleukos ise filleriyle birlikte Kappadokia'da bulunuyordu. Demetrios ve Kassandros Hellas'da karşı karşıya gelmişlerdi. MÖ 301 yılında Lysimakhos güneyden, Seleukos batıdan yani Kral Yolu üzerinden ilerlemişler, Demetrios'da bir an önce babasının ordusuna katılmak için Bosphorus'tan Synnada doğru hızlıca hareket etmiştir. Antigonos bilmeden kendi sonunu getirmiş bulunmaktaydı. Savaşmak için tehlikeli olan bir bölgeyi seçmiş ve ordusunu Synnada'nın biraz doğusundaki İpsos'a konumlandırmıştı. Lysimakhos ve Seleukos Antigonos'a ulaşmak için acele etmemişlerdi. Çünkü askerlerinin yorulmadan savaş alanına ulaşmasını istemekteydiler. Lysimakhos ve Kassandros'un ordularının toplamı 64.000 piyadeydi ve Seleukos'un 15.000 süvarisi vardı. Her iki tarafta kendilerine göre savaş düzenlerini alarak karşı karşıya gelmişlerdir. Savaş Demetrios'un saldırıya geçmesiyle başlamıştır. Savaşta Antigonos ölmüştür ve oğlu kaçarak hayatta kalmayı başarmıştır (Grainger, 2014:115-118).

MÖ 281 yılına gelindiğinde Lysimakhos ile müttefiki I. Seleukos karşı karşıya gelmiştir. Birbirlerine düşman olmalarına sebep olan olay Küçük Asia'daki *polis*lerin itibar ettikleri Lysimakhos'un oğlu Agathokles'in öldürülmesidir (Plut. Dem. XIX. 3). Lysimakhos'un kendi oğlunun ölümünde etkisi olduğuna inandıkları için *polis*ler Lysimakhos'un karşısında durarak I. Seleukos'a destek vermişlerdir. I. Seleukos'un savaşı rahat kazanmasındaki diğer faktör ise

Lysimakhos'un çok itimat ettiği komutanı ve Pergamon'daki hazinenin güvenliğinden sorumlu olan Philetairos'un saf değiştirmesidir. Kyroupedion savaşında önce Kralın eşi Arsinoe ile ters düşmesi sonucunda Lysimakhos'tan ayrılan Philetairos'un Seleukos Krallığı ile iş birliği yapmıştır. Savaşın sonucunda, I. Seleukos Kyroupedion Savaşı'ndan galip ayrılmıştır (Paus. I. 10. 3-5).

MÖ 281'de I. Seleukos'un Lysimakhos'u öldürmesini fırsat bilen Bithynia Kralı I. Zipoites, Pontus Herakleia Pontikası'na saldırmıştır. Kent bu saldırıdan I. Seleukos'un desteği sayesinde kurtulmuştur. I. Seleukos Anadolu'da kalıcılığını devam ettirmek için bazı kentler kurmuş, bazı kentlerinde düzenlemesini yaptırmıştır. I. Seleukos Küçük Asia ve Thrakia'da sevilen ve adına para basılan bir kral olmuştur. I. Seleukos Nikator Kyroupedion savaşından sonra Thrakia'ya kurban sunma töreni için gitmiş ancak orada I. Ptolemaios Soter'in oğlu Ptolemaios Keraunos tarafından öldürülmüştür (Paus. I. 16. 1. 2; Strab. XIII. 6.23; Austin, 2006:286).

1.2. I. ANTIOKHOS (MÖ 281-261)

MÖ 281 yılına gelindiğinde, I. Seleukos Ege Denizi'nden Hindistan'a kadar uzanan toprakların hâkimi olmuş ve oğluna büyük bir krallık miras bırakmıştır. I. Seleukos'un öldürülmesi üzerine yerine saltanat naibi olan oğlu I. Antiokhos geçmiştir. Antiokhos, yönetimi on üç yıl babası ile birlikte ortak yürütmüştür (App. Syr. XI. 65). Krallığı toplamda otuz bir yıl sürmüş olan Antiokhos babasının ölümünün ardından birçok zorlukla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Önce doğuda Persis'te faaliyet göstermiş daha sonra Media'da görev almıştır. Yöneticisi olduğu doğu satraplıklarından ayrılarak batıya dönmek zorunda kalmıştır. (Grainger, 2014: 75).

I. Antiokhos, kentleri tekrar kurmak ve bölgenin savunmasını güçlendirmek için imparatorluk yönetimini de güçlü bir temele dayandırmak zorundaydı. Bunu da satraplıkların sınıflandırılması, vergi oranlarının belirlenmesi ve toplanması, hukukun tesis edilmesi, satrapların yetkilerinin tespiti, satraplıkların hangi valiler tarafından yönetileceğinin kararlaştırılması ile yerine getirmeye çalışmıştır. Darphanelerde bu dönemde ortaya çıkmıştır. Yunan nüfusun kalabalık olduğu Baktria ve yakın çevresine yoğunlaşırken Medya ve Persis'te de faaliyet göstermiştir. Küçük Asia'da unutmamış orada da düzenleme yaparak Kyroupedion Savaşı sırasında kendisine yardım eden Lysimakhos'un eski hazinedarı Philetairos'ı unutmamış ve sonrasında ona Pergamon kentinin yönetimini ve hazinesini vererek onu onurlandırmak istemiştir. I. Antiokhos'un önemli işlerinden biri de Baktria ve Kral Yolu'nun güvenliğini sağlamak olmuştur. Bunun için Babil ve Suriye yolları ile birleştiren kentlerin güvenliğini

sağlamaya çalışmıştır. Zaten Kral Yolu üzerindeki kentlerin sistemlerinin Med ve Pers dönemlerine ait idari yapılarını korumaları sebebiyle I. Antiokhos'un buralarda fazla bir düzenleme yapmasına gerek olmamıştır (Grainger, 2014: 158-160).

I. Antiokhos dönemin bir diğer önemli hadisesi Babil ve Kuzey Syria'da patlak veren isyanlar olmuştur. Seleukos'un katili olan üvey kardeşi Ptolemaios Keraunos'un her yere bu haberi yayarak zafer sarhoşluğu yaşaması bazı Syria yerlilerini kızdırmıştır. Makedon yönetimden rahatsız olan yerli Syrialılar Seleukos'un iskân politikasından rahatsız olmuşlardır. Çünkü topraklarına Makedon yerleşimciler getirilmesi onların demografik yapısını etkilemiştir. Ptolemaios II Philadelphos'unda halkı isyan etmeleri için teşvik etmesi de bunda etkili olmuştur. I. Antiokhos bu meseleyi çok büyümeden halletmiş, kendisi için asıl mesele Küçük Asia'da çökmüş olan Seleukos gücünün yeniden sağlanmasına yönelmiştir. Makedonya meselesine zaman ayırması bile mümkün olmamıştır (Grainger,2014:183).

Kendisine büyük bir krallık başta kalmış olmasına rağmen I. Antiokhos, bu durumu uzun süre devam ettirememiştir. Seleukoslar'dan ayrılan toprakların üzerine Pergomon, Galatia, Pontos, Kapadokya, Bithynia, Hazar Deniz'inin kuzeyinde Parthia krallıkları gibi krallıklar kurulmuştur. Seleukos'un bölünen mirası üzerinde kurulan bu yerel krallıklardan Bithynia, Pontos, Pergomon ve Kappadokia I. Antiokhos'a isyan etmişlerdir. Küçük Asia'daki bu isyanları bastırmaya çalışırken, diğer taraf tanda Ptolemaioslar'a karşı mücadele vermekteydi. Babası Seleukos hayattayken büyük düşmanı olan Ptolemaios, babasının ölümünün ardından oğlu I. Antiokhos'ada düşmanlık beslemişti. Ptolemaios, Lysimakhos'un eşi Arsinoe ile evlenip akrabalık bağı kurarak güçlenmeye çalışmıştır (Sherwin- Kuhrt, 1993: 21-37).

Bithynia Krallığı, Marmara Denizi'nin (Propontis) doğu kesimi ve İstanbul Boğazı'nın (Thrakia Bosphoros) doğu kıyıları ile Karadeniz'e (Pontos Euxenios) kadar olan alanda kurulmuştur. Batısında Mysia, güneyinde Phrygia ve Galatia bölgeleriyle sınırı olan bir krallıktır. Bithynia krallığı MÖ 435 yılında Deodalsus tarafından kurulmuştur. Deodalsus'dan sonra sırasıyla oğlu Boterias ve onun oğlu Bas yönetmiştir (Mem. frag. 20). MÖ 334'de İskender Asia'ya girince Asia'daki Yunan kolonileriyle irtibata geçmiş ve Bithynia krallığı üzerine bir sefer yapmış ancak ordu Bas tarafından durdurulunca sefer başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bithynia krallığından Makedonyalılar çıkartılmıştır. MÖ 326'da Bas yerine oğlu Zipoites geçmiş ve Diadokhos'lardan Lysimakhos'a karşı başarılı iki savaş yapmış ve kazanmıştır. Zipoites MÖ 315 'de Kalkhedon ve Astakos'u kuşatmaya çalışmış ancak Antigonos'un komutanı Ptolemaios bu duruma müdahale etmiş ve kuşatma başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İpsos Savaşı'ndan ardından Antigonos'un Anadolu'daki topraklarını alan

Lysimakhos Bithynia'ya göz dikmiştir. Lysimakhos Bithynia'yı fethetmek için harekete geçmiş ancak başarısız olmuş ve bunun sonucunda Zipoites MÖ 277 yılında kral unvanını almıştır. Seleukos'un ölümünün ardından I. Antiokhos, Zipoites üzerine bir ordu göndermiş fakat başarısız olmuşlar ve Bithynia güçlenmeye devam etmiştir. MÖ 279-255 yılları arasında Bithynia kralı olan Zipoites, Herakleia Pontika teritoryumuna girerek bölgeyi tahrip etmiş bunun üzerine kent, Pontus kralı I. Mithridates, Kalkhedon ve Byzantion'un da içinde bulunduğu Kuzey Birliğinden yardım istemiştir. Durumu öğrenen I. Antiokhos, Zipoites'in varisi I. Nikomedes üzerine giderek topraklarını fethetmiştir (Saprykin, 1997: 161-178). I. Antiokhos tarafından Toroslara atanan Patrokles yerine Aspendos'lu Hermogenes gelmiştir (Bevan, 1902: 131). (Mem. VI. 3). Hermogenes Herakleia Pontika kentini yağmalamak istemiş fakat kentten gelen elçilerin ricası üzerine vazgeçmiştir. Herakleia Pontika kenti Hermogenes'ten destek istemiş bunun üzerine yardıma giden Hermogenes Zipotis tarafından öldürülmüştür (Mem, IX. 2.).

I. Antiokhos, Makedonia Kralı II. Antigonos Gonatas, Seleukos Nikator'un ölümünden sonra doğan boşluktan faydalanmak için Ptolemaios Keraunos'un planlarını bozarak Çanakkale dolaylarında saldırmıştır. Antigonos Gonatas'ın savaşı kazanması üzerine Herakleia Pontika, Byzantion ve birkaç kent devleti ile ittifak yapmıştır (Iust. XXIV. 1. 8). Bu ittifaka Bithynia Kralı I. Nikomedes de dahil olmuştur (Sherwin-White-Kuhrt, 1993: 32). Daha sonra Ptolemaios Keraunos, II. Antigonos ile savaşarak onu yenilgiye uğratmış ve I. Antiokhos ile anlaşma yoluna gitmiştir (Magie, 2001: 8). Makedonia tahtına Antipatros'un torunu olduğu için Ptolemaios Keraunos geçmiş ancak Galatlar ile yapılan savaşta öldürülmüştür (Polyb. I. 4. 5).

I. Antiokhos ile Pergamon Krallığı arasında siyasi bir evlilik yapılırken, aynı zamanda Sardes yöneticisi Akhaios'un kızı Antiokhis, Philetairos'un yeğeni Attalos ile evlenmiştir. I. Antiokhos ile anlaşma yapmasına rağmen sözünde durmayan Ptolemaios II. Philadelphos polisleri ele geçirmeye çalışmış, ancak Seleukos Krallığının merkezi olan Sardies kenti bu duruma engel olmuştur (Heinen, 1984: 415). I. Antiokhos döneminde Avrupa'dan Anadolu'ya bir göç dalgası hareketi başlamıştır. Bu gelenler daha sonra Galatlar olarak anılacak olan Galat kavimleridir. I. Antiokhos, Ptolemaioslar ile savaş halindeyken bir de Galatlar ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Nikomedes, Kuzey İttifakı'nın üyesi Herakleia Pontika ile anlaşma yoluna gitmeyi seçmiştir (Mem, IX:3-4). Nikomedes'in müttefiki olan Byzantion kenti Galatlar tarafından işgal edilince Herakleia Pontika'alılar maddi destek sağlamışlardır. MÖ 281'de Lysimakhos'un yenilgisini duyan Galatlar onlara engel olabilecek kimsenin olmadığını

bildiklerinden Hellas'ı tahrip etmişlerdir. Ardından da Makedonya'ya saldıran Galatları Ptolemaioslular'da durdurmayı başaramamışlardır (Pausanias, I. 4. 1, Iustinus XXIV. 5. 1-4).

MÖ 278'de Lysimakhos'un krallığının yıkılmasını fırsat olarak gören Galatlar ilerlemişlerdir (Paus. I. 13. 2, 3; X. 19. 5-23). Bithynia Kralı I. Nikomedes Galatlar'ı ordusunda paralı asker olarak kullanmıştır. I. Nikomedes sayesinde Anadolu'ya gelen Galatlar buraları yakıp yıkmışlardır (Liv. XXXVIII. 16; Strab. XIII. 27). MÖ 269 yılında Galatlar ve I. Antiokhos arasında Fil Savaşı yapılmış. Antiokhos'un zaferiyle sonuçlanan bu başarı ile onları vergiye bağlamıştır. Savaştan sonra, Antiokhos'a kurtarıcı anlamına gelen "soter" lakabı verilmiştir (App. Syr. XI. 65). Galatlar yenilmelerine rağmen bölgeden tamamen gitmemişler, Anadolu'da Phrygia bölgesine yerleşerek kalıcı olmayı başarmışlardır (Arr. I. 4. 6-8).

I. Antiokhos Soter ve Ptolemaios arasındaki mücadeleler devam etmiştir. İlk etapta Kyrene'nin yöneticisi II. Ptolemaios'un üvey kardeşi olan Magas'a kızı Apama'yı vererek Ptolemaiosları rahatsız etmek istemiştir. Babaları zamanın da yapılan anlaşmadan her iki taraf da rahatsız olmuştur. I. Antiokhos ve Ptolemaios II arsında Syria topraklarının paylaşımı büyük bir mesele olmuştur. Ptolemaioslar bu toprakların kendilerine ait olduğunu ve geri vermeleri gerektiğini bildirmesi savaşın çıkmasına neden olmuştur (Grainger, 2017: 77). I. Suriye Savaşı yapılmadan Suriye Ardılık Savaşı diye geçen bir ön savaş yapılmış ve Ptolemaioslar bu savaşı kazanmıştır (Heinen, 2006: 415). MÖ 276-272 yılları arasında I. Antiokhos'un Ptolemaioslar üzerine ilk saldırısı ile aralarındaki anlaşma otomatik olarak bitmiştir. Ptolemaios II ise karşı cevap olarak Küçük Asia'nın kıyılarını donanma göndererek Syria'yı kuşatmıştır. Bunun sonucunda MÖ 274-271 yılları arasında toplam dört yıl sürecek olan I. Syria Savaşı başlamıştır (Paus. I. 7. 3). I. Antiokhos ve Ptolemaios II arasında yaşanan ilk savaşta Ptolemaios II zaferle ayrılarak Ionia, Karia, Lykia, Pamphylia ve Kilikia sahillerini hakimiyeti altına almıştır. I. Antiokhos ise Syria'da kuşatmaya karşı hemen saldırıya geçmiş ve Dimaskos'u almıştır. Savaş devam ederken Seleukos'lar Güney kıyıları olan Kilikia ve Pamphylia'yı Ptolemaioslara kaptırmışlardır. I. Syria savaşı sonunda MÖ 271'de iki taraf arasında bir antlaşma imzalanmıştır (Sherwin-White ve Kuhrt, 1993: 34, 35).

MÖ 263'te Pergamon krallığının kurucusu Philetairos'un ölmesi üzerine krallığı yeğeni Eumenes'e miras bırakmıştır. Eumenes kendisini Antiokhos'a bağlı bir kent olarak görmemiş tam tersine bağımsız bir krallık gibi hareket etmiştir. II. Eumenes bağımsızlığını ilan ederek I. Antiokhos 'la savaşılmaya başlamıştır. Sardes yakınlarında yapılan savaşı Eumenes kazanmıştır. I. Antiokhos yaşlandığı için mücadele edecek gücü kendinde bulamamış barış yapmak zorunda kalmıştır. Bu olayın ardından Seleukoslar'ın kıyı ile bağlantısı kopmuş ve batıdaki önemli bir

toprak kaybedilmiştir (Strab. XIII, 624). I. Antiokhos MÖ 246 yılında Ephesos'ta ölmüştür (App. Syr. XI. 65).

1.3. II. ANTIOKHOS THEOEİDES (MÖ 261-246)

MÖ 267'de I. Antiokhos en büyük oğlu ve yönetimde yardımcısı olan Seleukos'u tahtında gözü olduğu için idam ettirmiştir. Bu olaydan sonra Seleukos'un yerine yönetimdeki ortağı II. Antiokhos atamıştır. Böylece babasından sonra onun tahta geçmesi kesinleşmiştir. II. Antiokhos, Akhaios'un kızı Laodike ile evlenmiştir (Grainger, 2017: 223).

Babası I. Antiokhos'un ölümü üzerine yerine geçen II. Antiokhos'un tahta geçmesini fırsat bilen Ptolemaios Krallığı savaş ilan etmiştir (Pomp. Trog. Prolog. 26). Aslında yeni kral, babası ve Ptolemaios arasındaki savaşa dahil olmayı asla istememiştir. Yalnızca Ptolemaios kontrolündeki batı kıyı kentleri hariç bütün yarımada üzerinde tekrar Seleukos egemenliğini kurmaya çalışmıştır (Grainger, 2017: 233). Galatia ve Mısır savaşları bittiği zaman elde ettiği toprakları elinde tutması çok zor olmuştur. Galatia Savaşını yüzünden kaynak kaybı yaşayan Seleukos'lar Küçük Asia'da büyük oranda küçülmüştür. MÖ 258'de Ptolemaios II, Ephesos'un kontrolünü yeniden ele geçirmiştir (App, Syr.: XI, 65.). II. Antiokhos ise Timarkhos'u Miletos'tan uzaklaştırmıştır. Şehrin kontrolünü sağlamış ve Samos'ta tekrar Seleukos topraklarına geçmiştir. Bu kent her iki taraf içinde önemli bir liman kenti olduğundan savaşmaları kaçınılmaz olmuştur. Ptolemaios II bu durumu bölgedeki konumuna bir darbe olarak saymıştır. Bu durum II. Syria Savaşının ilk hamlesi olarak görülmüştür. Başlamış olan küçük çaplı savaşlar İyonya'dan başka yerlere de sıçramıştır. Ptolemaios'un Ege'deki donanmasına bağlı olmuştur. Ancak Seleukos Krallığının büyük ölçüde tahkim edilmiş şehirlerden oluşması Ptolemaios'un işini zorlaştırmıştır. Ptolemaios'un müttefiki olan Rodos yapılacak olan savaşta Seleukos'luların yanında yer almıştır (Grainger, 2017:238).

MÖ 258'de Anadolu'da değişimler yaşanmaya başlarken, durum güneyde de farklı değildir. Fenikenin kuzeyindeki bir ada yerleşimi olan Arados kenti ile Seleukoslar arasındaki ilişkilerde de kopmalar yaşanmaktadır. Arados, Seleukos toprakları ile Ptolemaios toprakları arasında stratejik öneme sahip bir alana hakimdi. Bu özelliği Ptolemaios ordusunun Syria üzerine düzenlediği Seferlerde bu bölgeyi kullanmasına sebep olmuştur. Onun önemi Ptolemaios ordusunun Syria'ya yaptığı seferlerde Ptolemaioslar tarafından kullanılmasından gelmektedir. (Rey-Coquais, 1974:50-55). MÖ 259'da bu bölgenin takvim ve sikkelerinde değişimlerin olduğu gözlemlenmektedir. Yerel monarşide değişmiş, ancak Seleukos'ların kralı görevden alması ile kent yeniden Syria Savaşından önce Seleukos'ların yanında yer almıştır (Seyrig,

1951: 206-217). Arados kentinden başka Ephesos kenti Rodosluların ve Seleukosların saldırılarına uğramıştır. Bu durum MÖ 258 yılına kadar devam etmiştir. Seleukos'lar, İllion ve Alexandria Traos ile ittifak kurmuş ve bunun sonucunda bu kentler üzerinde tam hakimiyet oluşturmuşlardır (Grainger, 2017: 241).

I. Antiokhos döneminde bastırılan Galatlar tekrar sorun olmaya başlamışlar. Bithynialı Nikodemes'le olduğu gibi oğlu Ariobarzanes'le de devam etmiştir. MÖ 250'de iki kralın yakın tarihlerde ölmesi üzerine Galat ve Bithynia ittifakı yeniden ortaya çıkmıştır (Mem. Hist: Fgrh 434, 22). MÖ 250'de I. Nikomedes'in ölmesi üzerine Bithynia krallığında başka bir veraset savaşının yaşanmasına neden olmuştur. Nikomedes iki kez evlenmiş ve ikinci eşinden olan oğlu Zipoites'i varisi olarak atamıştır. İlk eşinden olan oğlu Ziaelas o sıralarda Armenia'da sürgünde olsa da bu duruma itiraz etmiş ve iki kardeş arasında taht kavgası yaşanmıştır. Ziaelas, Tolistobog Galatlarla ittifak kurmuştur. Tahtı ele geçirmek üzere harekete geçmiştir. Başarı sağlamış ama Galatların istediği ganimeti elde edememesi sonucunda sinirlenen Galatlar Herakleia Pontike kentini yağmalamışlardır (Grainger, 2017: 243).

MÖ 255 yılında diğer bir sorun ise Kappadokia beylerinden olan III. Ariarathes kendini kral ilan etmiştir. Başlayacak olan Syria savaşı öncesinde yaşanan bu değişikliklerin II. Antiokhos'un dikkatini birçok alana vermesine sebep olmuştur (Diod. 31.19.6). Galatların bir taraftan da Makedon topraklarına istilası devam etmiştir. I. Seleukos zamanında Kappadokia topraklarının bir kısmını Antigonos Krallığından ganimet olarak almıştır. Çünkü Seleukos Kappadokia adındaki bölge bunun kanıtı olmuştur. Ariarathes'in kendisini kral ilan edebilmesinin sebebi Galatlarla yaptığı savaşı kazanması olarak düşünülebilir. Kendisini kral etmesinin ardından II. Antiokhos kızı Stratonike ile evlenmiştir. Böylece Seleukos'lar nezlinde de krallığı kabul görmüştür. (Diod. XXXI. 19. 5-6). Kappadokia Seleukos'ların tabi krallığı haline getirmiştir. Bundan sonra Anadolu'nun kuzeyi boyunca bir dizi köklü krallıkların kurulmaya başladığını görmekteyiz. Bithynia, Pontos, Kappadokia ve iç kesimlerde daha az organize olmuş bir Galat yerleşim bölgesi oluşmuştur. Bölgede üç orijinal Galat kabilesi olan Trokmi, Tolistobog ve Tektosag arasında bölünmüştür. Trokmi en doğuydu ve eski Hitit başkenti Boğazköy yakınlarındaki Tavium'u merkez yapmışlardı; Tektosaglar onların batısındaydı ve merkezleri hâlâ sadece bir köy olan Ankyra'ydı ve Halys Nehri Trokmi ile sınırlarını oluşturuyordu; Tolistobog'lar ise daha da batıda, eski Phrigia merkezi olan Gordion kentinden Sangarios (Sakarya) Irmağına kadar olan bölgeyi hâkimiyetlerinde tutmaktaydılar.; Bithynia krallığına en yakın olanlar onlar olduklarından Ziaelas'ın taht kavgasında rol oynamışlardır. II. Syria Savaşı'nın zorlu başlangıcı ve II. Antiokhos'un Syria ve Küçük

Asya'daki olaylara yoğunlaşması, doğu satraplıklarının ihmal edilmesine neden olmuştur. Hem Babil'deki isyan hem de doğudaki sorunlar İmparatorluğun çok ciddi bir buhran içinde olduğunu göstermektedir. (Grainger, 2017: 244-245).

MÖ 239'da II. Antiokhos, kız kardeşi Stratonike'nin eşi II. Antigonos'un ölümüne üzerine Makedon kralının varisi olan II. Demetrios Gonatas ile evlendirilmiştir. Demetrios, Antigonos ile Antiochos'un üvey kız kardeşi olan Phila'nın oğluydu. II. Stratonike muhtemelen I. Antiokhos ile I. Demetrios'un kızı, Stratonike'nin en küçük çocuklarıydı. Demetrios eşinden çok daha genç biri olduğundan ileride sorun oluşması muhtemeldir. II. Antiokhos Ariarathes'i kral olarak tanıyarak ve ona bir kız vererek Kappadokia'dan gelebilecek herhangi bir düşmanlığı etkisiz hale getirmiştir. Antiokhos, Rodos tarihinde ilk kez Ptolemaios'a karşı savaşmak için kendisine katılmasını sağlamıştır. Galatlardan gelebilecek herhangi bir sorun, Bithynia'daki veraset savaşında taraf olduklarından bertaraf edilmiştir. Böylece II. Syria Savaşına yoğunlaşmıştır. MÖ 261 yılında II. Syria savaşı başlamıştır (Bosch, 1943: 52, Bryce, 2014: 179). Savaşın sebebi Ptolemaios II'nin Batı Anadolu'daki bağımsız kentler olan Ephesos, Miletos, Ege Denizi'ndeki Samos ile Batı Karia, Pamphylia ve Kilikia kentleri ile iş birliği yapmasıdır. (Ma, 2000: 41-43). Kentleri kendi egemenliğine isteyen Ptolemaios II bu kentleri II. Antiokhos'a karşı kıskırtmıştır. Seleukos'ların elindeki son kıyı kent ve ticaret merkezi olarak önemli bir yer olan Ephesos'u ele geçirmek istemesi savaşın fitilini ateşlemiştir. Miletos tiranı Aitolialı Timarkhos ve Ptolemaios II'nin oğlu Ephesos'ta II. Antiokhos'a başkaldırmışlardır. II. Antiokhos, Aitolialı Timarkhos'u öldürmüş, Ptolemaios saldırısını başarılı bir şekilde atlatmış ve Küçük Asia kıyılarını düzeltmiştir. Rhodos II. Suriye Savaşı'nda II. Antiokhos tarafında yer alarak onu desteklemiştir. Rhodoslular Ephesos limanında Atinalı Khremonides komutasındaki Ptolemaios donanmasını gece püskürterek donanmayı limana geri dönmeye zorlamıştır (Grainger, 2010:125). Askerler karaya çıkınca donanmaya hızla saldırılmış, galibiyeti sonrası Miletos, Samos ve Ephesos özgürlüklerine kavuşmuştur (Green, 1990:138). Bunun sonucunda ise "Theoeides" yani tanrı görünümlü unvanı verilmiştir (App. Syr. XI. 65-66).

MÖ 255'te Ptolemaios II, Kos'ta II. Antigonos Gonatas tarafından yenilgiye uğratılmıştır (Heinen, 1984: 418). II. Antiokhos Küçük Asya topraklarını ele geçirmiştir. Ionia kentine yönetici olarak Olympiakhos'u atamıştır. Karia'ya doğru yol almış, Alabanda kentini almış ve Antiokheia olarak değiştirmiştir. Stratonikeia'ya (Eskihisar) giderek oraya yerleşmiştir. Alin'da (Karpuzlu), Mylasa (Milas), Bargylia (Varvil) ve Iasos (Kıyıkışlacık) gibi kentlerin hakimiyeti altına alarak kendine bağlamıştır (Ma, 1999: 42; Bell, 2007: 51). II. Antiokhos, Ptolemaios'un

etkisini Küçük Asya ve Thrakia'dan silmiş ve bu bölgeleri Ptolemaioslardan geri alarak Seleukos'lara katmıştır (Iliev, 2013: 211-222). Syria Savaşı'ndan sonrada Kypsela kuşatılmıştır (Poly. Stra. IV. 16).

Ptolemaioslar Ege'den kovulmuş, ancak Kilikia, Pamphylia, Lykia ve Karia'da egemenlikleri devam etmiştir. MÖ 245'de barış antlaşması yapılmış ve antlaşmaya göre II. Antiokhos eşi Laodike'den ayrılarak Ptolemaios II'nin kızı Berenike ile evlenecektir (Bell 2007, 52). Bu evlilik için Ptolemaios'un üst düzey bakanlarından biri olan *dioiketes* Apollonios Berenike'ye eşlik etmiştir. Apollonios'un yanı sıra Berenike'nin yanında diplomatlar, hizmetkârlar, köleler ve muhafızlardan oluşan büyük bir heyet de bulunmaktadır. Ayrıca zengin hediyelerde beraberinde gönderilmiştir. Evlilikleri Antiokheia'da gerçekleştirilmiştir. Anlaşma maddelerinden biri de Berenike'den doğan çocukların Seleukos tahtının varisi olmalarıdır (App. Syr. XI. 65). Aslında Ptolemaios prenseslerinin hanedan dışında evlenmeleri yasaklanmıştır. Çünkü prensesler üzerinden hanedanlık için hak iddia etmişlerdir. Bu yüzden Ptolemaios II'ye kadar bu durum yasaklanmıştır (Clarysse, 1980: 8589). Barış antlaşmasının Ptolemaios'tan çok Antiokhos'un zararına olmuştur. Çünkü Berenike ile evliliğin Antiochos'un barışı kabul etmesinin bedeli olmuştur. Antlaşma krallardan biri ölene kadar geçerli olacaktır. MÖ 246 yılında II. Antiokhos, II. Syria savaşı sonrasında yapılan anlaşmaya uyarak karısı Laodike'den ayrılmıştır. Ptolemaios II'nin kızı Berenike ile evlenmiştir. MÖ 248'de bir oğlu olmuştur. (App. Syr. XI. 65).

II. Antiokhos döneminde başka bir diplomatik mücadele krallığın batı tarafında gerçekleşmiştir. Antiokhos Girit kenti Lyttos ile bir antlaşma imzalamıştır. İtanos'taki Ptolemaios deniz üssünün komşusu olduğu için, Ptolemaioslara yönelik bir tehdit oluşturmuştur. Hellespontos'u aşarak Thrakia'ya seferler düzenletmiştir. Lysimakheia ile yaptığı antlaşma ve Hellespontos'un Asya kıyısındaki hâkimiyeti Antiokhos'a kolay erişim sağlamıştır. Ptolemaios ile yaptığı barış Ptolemaios deniz gücünü tarafsız kılınmasına sebep olmuştur. Byzantion'a kadar sefer düzenlemiş ve Kypsela'yı bir kuşatmadan sonra ele geçirmeyi başarmıştır (Houghton. 1982: 115-126). Lysimakheia'da ve Asia yakasındaki kentlerde kendi adına sikke bastırmıştır. I. Suriye Savaşı'ndan sonra Sirenyka kentinde başka bir sorun oluşmuştur. MÖ 250'de Magas ile Ptolemaios II'nin uzlaşmasının ardından Magas'ın dul eşi II. Antiochos'un kız kardeşi Apama'nın kızı II. Berenike için Antigonos prensi Adil Demetrios'la evlendirilmiştir. Demetrios'un Berenike'nin ellerinde ölmesi üzerine Apama gözden düşmüştür. Berenike bu defa Ptolemaios'un varisiyle evlendirilmiştir. Bunun sonucunda Sirenyka bir kez daha Ptolemaios devletine bağlanmıştır (Poly. X.22.3). Antiokhos'un Laodike'den iki oğlu

olmuştur. Bir tane ise Berenike'den dünyaya gelmiştir. İki kadın ve çocukları arasında siyasi bir kavgaya dönüşmesine sebep olmuştur. Bu çekişmelerin ortasında II. Antiokhos eski eşi Laodike'yi ziyareti sırasında onun tarafından zehirletilerek öldürülmüştür (Strat. VIII. 50. 1.).

1.4. II. SELEUKOS KALLİNİKOS & II. ANTİOKHOS HİERAKS (MÖ 246-227)

MÖ 246'da II. Antiokhos kırk yaşında zehirlenerek öldürülmüştür. Ölmeden önce II. Seleukos'u halefi olarak belirlemiştir (Pomp. Trog. Prolog. 16, App. Syr. XI 65). Kendisi en büyük oğluydu, kardeşi Antiochos Hieraks ondan birkaç yaş küçüktü ve üvey kardeşi Antiochos, annesi Berenike ile birlikte Antiokheia'da yaşan bir bebektir. Bu yüzden babası öldükten sonra krallığın başına geçmiştir. Ancak aynı anda Berenike'de Antiokheia oğlunu kral ilan etmiştir Ptolemaios II'nin ölmesi üzerine tahta geçen kardeşi III. Ptolemaios Euergetes'i yardıma çağırmıştır (Bell, 2007: 52).

MÖ 246'da Antiokhos temmuz ayında ölmüştür ve rakibi Ptolemaios II ise ocak ayında ölmüştür. Yeni Ptolemaiosların kralı, Kyrena Kraliçesi II. Berenike'nin kocası III. Ptolemaios Euergetes Syria Seferine çoktan hazırlanmaya başlamıştır. MÖ 246 yılının sonlarında saltanatının ilk aylarını hazırlıklarla geçirdikten sonra sefere çıkmıştır. Syria, Mezopotamya ve Küçük Asia'yı kapsayan büyük bir savaşı göze almıştır (Austin, 1981: 221). Aslında savaşı tetikleyen olaylar Antiokhos'un ölümü üzerine Ptolemaios krallığıyla yapılan antlaşma ile Berenike'den doğan çocuğun tahta geçmesi olmuştur. Bu söz tutulmamış, yerine Seleukos kral olmuş, böylece Ptolemaios Krallığı ile yapılan antlaşmanın geçersiz olmuştur. Bu yüzden iki krallık yeniden karşı karşıya gelmiştir, III. Ptolemaios kız kardeşi ile buluşmak için Syria'ye doğru hareket etmiştir (Grainger, 2010: 258).

III. Ptolemaios'un Seleukos Krallığı ile hemen mücadeleye girişmemiştir. Krallığındaki farklı sorunlarla uğraşmış, MÖ 246'da Ege ve Hellas'da Antigonos Gonatas ile Korinthos'taki valisinin isyanını bastırmıştır. Kontrolü yeniden ele geçirmek için giriştiği sefer, filosu ile Ptolemaios filosu arasında Andros yakınlarında bir savaş yaşanmıştır. Savaşı Antigonos Gonatas kazanmış ardından Korinthos'a doğru yönelmiştir. Ptolemaios'un bir başka sorunu ise Kyrenai'yla ilgili yaptığı müzakerelerdir. Magas artık ölmüştü ve Kyrenai'ka, II. Antiochos'un kız kardeşi Apama ve kızı Berenike tarafından yönetiliyordu. Apama kısa süre sonra ölmüştür. Berenike'nin III. Ptolemaios ile evliliği, Demetrios'u öldüren ve Apama'yı kenara iten darbeden sonraki dönemde müzakere edilmiştir. MÖ 246'da II. Berenike'nin evliliğiyle sonuçlanan bu olay sonrasında Ptolemaios II duruma hâkim olmuştur. Evlilik Ptolemaios'un tahta çıkışına yakın bir zamanda gerçekleşmiş, sonuç olarak Kyrenaika bir tehdit olmaktan çıkmıştır

(Laronde, 1987: 382-415). MÖ 246 yılında III. Ptolemaios, Seleukos Krallığı'yla yapılacak olan savaşın önündeki tüm engelleri ortadan kaldırmıştır. Babasının yerine kral olduğu zaman Kirenayka'da sorunu çözmüş ve yeni bir eş almıştır. Antigonos Gonatas'ın Hellas'daki sorunlara yoğunlaşması işini kolaylaştırmış, Asia'da ya da Kyrenayka da herhangi bir düşmanından müdahalenin gelmesi tehlikesini de ortadan kaldırmıştır (Grainger, 2010: 259). Bir yandan Berenike ordunun bir kısmının kontrolünü ele geçirmiş ve deniz yolu ile Kilikia'ya bir kuvvet göndermiştir. Kilikia valisi kaçmayı başarmış ancak ölümden kaçamamış ve eşkiya tarafından öldürülmüştür. Berenike bu yüzden Syria ve Kilikia'nın kontrolünü sağlamayı başarmıştır. Bundan sonra ise kardeşinin desteğe yetişmesini beklemiştir. Laodike ve Seleukos ise Berenike'yi durdurmanın yollarını aramaya başlamışlardır. Ptolemaios filosu ise Andriskos komutasında kıyıya çoktan varmıştır. Ptolemaios'un kendisi de kısa bir süre sonra başka bir deniz gücüyle gelmiştir. Laodikeia ile Seleukeia arasında eski bir Yunan kenti olan Poseidion'da kardeşiyle görüşmek için gelmiştir (Piejko, 1990: 13-27). Seleukos'un Syria'da çok sayıda destekçisi olmaya devam etmiştir. Berenike'nin kabiliyetleri onu ve oğlunu iktidara getirmiştir. Ama tehlikeli bir kontrol sağlamıştır. Çünkü Seleukos'un Küçük Asia'da kral ilan edildiği öğrenilince, Syria'daki destekçilerinin harekete geçmesini sağlayabilirdi. Görünüşe göre Laodike'de ise Antaokhea'nın önde gelen vatandaşlarından bazılarını ulaşılarak talimatlar göndermiştir. Berenike'nin oğlunu İkadion ve Gennaios adlı iki adam öldürmüş harekete geçerek Berenike ise Galatyalı muhafızı tarafından yok edilmiştir (Iust. XXVII. 1. 1-7; App. Syr. XI. 65).

III. Ptolemaios, kız kardeşinin yanına geldiğinde onun ölüm haberini almış, Suriye'ye güçlü bir biçimde dönebilmek için zamana ihtiyacı olduğundan çok savaşmadan Fırat Irmağından Toros Dağları'na kadar olan Kuzey Syria'nın kontrolünü ele geçirmiştir. Berenike tarafından daha önceden kontrolü altına alınan Kiliakya'nın bazı bölgelerini elde etmiştir. Apameia'daki Seleukoslar'ın fil parkını ele geçirerek kendi Afrika fil taburlarına takviye yapmıştır. Berenike tarafından kullanılan Seleukos filusunun kontrolü de onun eline geçmiştir. Arados, ele geçirmiş ve kentin darphanesinde bir süre Ptolemaios standardında sikkeler üretmeye başlamıştır (Duryat, 2005: 229-232). Suriye kentleri bu duruma karşı III. Ptolemaios'u desteklemişlerdir. Ptolemaios, Kilikia, Pamphylia ve Ionia kentlerini, Hellespontos'u (Çanakkale Boğazı) ve Trakhia'yı güvence altına alarak Küçük Asya'da taraftar kazanmaya başlamıştır (Austin, 1981: 221; Will 1979, 259-61).

II. Seleukos Ptolemaios'un ele geçirdiği kentleri tekrar almak için düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Syria yarışını kaybettiği için önceliği Küçük Asia'da henüz sarsılmamış olan

üstünlüğünü sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Kız kardeşi I. Laodike Ponthos'lu II. Mithradates ile evlenmiştir. Stratonike ise Kappadokia kralı Ariarathes ile evlenmişti (Chronographia 1.40.6; Justin 28.5.3.). Seleukos'un kendisi de annesinin başka bir erkek kardeşi olan Andromakhos'un kızı II. Laodike ile evlenmiştir (Polybios 4.51.4; 8.22.11). Kardeşi Antiokhos Hieraks'ı Küçük Asia'nın valisi olarak atamıştır. Seleukos'un amacı Küçük Asia'da evlilikler yoluyla kendine müttefik edinmekti. Kardeşini ise vali olarak atayarak gönlünü aldığını düşünmüştür. MÖ 245 yılında ilk hedefi Babil'in güvenliğini sağlamaya çalışmak olmuştur (Austin, 1981: 174). Seleukos krallığı kendi içinde bölünmüş, II. Seleukos Babylonia ve Mezopotamya'yı kontrol ediyordu. Syria III. Ptolemaios'un kuvvetleri tarafından kontrol ediliyordu ancak Ptolemaios çoktan Mısır'a dönmüştür. Küçük Asia'da ise Antiokhos Hieraks ve Laodike'nin kontrolündeydi. Seleukos, Babil'in doğusundaki Pers bölgelerini büyük ölçüde kendisine bağlamıştı. Ancak I. Diodotos'un on yıl gibi bir sürede satrap olarak hüküm sürdüğü Baktria'da çok az etkisi kalmıştı. Dolayısıyla Seleukos'un öncelikli hedefi krallığın kalbi olan Syria'nın kontrolünü yeniden sağlamaya çalışmaktı. MÖ 244'de Antakya'yı geri almış ve darphanede Seleukos krallığı adına para basılmaya başlanmıştı.

MÖ 245'te Arados şehri Ptolemaiosların eline geçmiş ve sikkeler Ptolemaioslar adına basılmaya başlanmıştır (Strab. XI. 16.2.14). MÖ 240'a kadar kıyı bölgelerini Ptolemaioslar kontrol etmişlerdir (Rey-Coquais, 1978: 313-325). Seleukos'un Fenike'yi istila etmesiyle birlikte Arados'un tekrar Seleukos topraklarına dahil edilmesinin önünü açılmıştır. Seleukos'un Eleutheros Nehri sınırının güneyinde yer alan Orthosia'yı (Asi Nehri) ele geçirmiş, böylece Bekaa Vadisi'nden Damaskos'a ulaşmayı başarmıştır (Strab. XI. 16.2.12). Seleukos'un Syria'nın Ptolemaiosların elinde olan kısımlarına çok ciddi zararlar vereceği anlaşılınca Ptolemaios buradaki birliklerini çekmiştir. Ptolemaios barış yapılanaya kadar kuvvetlerini yavaş ve dikkatli bir şekilde çıkmalarını ve savaşa girmelerine izin vermemiştir. MÖ 240'da birlikleri Ephesos'u ele geçirmiş (Bagnall, 1976:170-171), Thrakia ve Lysimakheia'a yakın birkaç kent Ptolemaios'un olmuştur. MÖ 243'te ise batıda Ainos ve Maroneia kentleri Ptolemaios'un kontrolüne girmiş, Hellespontos'un Küçük Asia tarafında bulunan Larisa kenti Ptolemaiosların hakimiyetine altına girmiştir (Poly. IV.35.13).

MÖ 241'de Syria'daki savaşta Seleukos Fırat üzerindeki Seleukeia-Zeugma'dan Apameia'ya ve Asi Nehri boyunca Larisa ve Arethousa'daki yerlere kadar olan kentleri geri almayı başarmıştır. Laodikeia ad-Mare'yi geri almış ve Arados kentini tekrar ele geçirmeyi başarmıştır. Seleukeia in Pieria'yı yeniden ele geçirmeyi başaramamıştır (Jahne, 1974: 501-519). Bu kentin önemi I. Seleukos tarafından kurulmuş ve krallığın kalbi sayılmıştır. Batı

denizine açılan önemli bir liman kenti olduğu için almak istemiş ancak başaramamıştır. Ptolemaios, Ege kıyılarının bir kısmını ele geçirmiştir. Bu kentler Ephesos'ta dahil önemli Ptolemaios merkezleri haline gelmişlerdir. Ege kıyıları ve Hellespontos'un Ptolemaiosların elinde olmasının anlamı Antiokhos Hieraks'ın, buraların ve Trakhia'nın kontrolünden çıktığını ve kaybettiğinin kanıtı olmuştur. Bir barış antlaşması yapılmış ve bu krallardan birinin ölümüne kadar geçerli olacak bir antlaşma imzalamışlardır (Justin 27.2.9).

Barış antlaşmasının Seleukos krallığı için önemli sonuçları olmuştur: Hellespontos ve Pieria'daki Seleukeia'da ciddi toprak kayıpları, bu krallığın prestijini sarmış ve Hanedan içi çekişmeler neden olmuştur. II. Seleukos Syria'nın çoğunu geri kazanmış, buna rağmen neredeyse savaştan bir kaybeden gibi ayrılmıştır. Antiokhos Hieraks, II. Seleukos'a boyun eğmek istememiş ve kraliyet unvanını almıştır ya da zaten kendisine verilmemiştir (Strab 16.2.14). Bunun üzerine Antiokhos Hieraks büyük ölçüde Galatyalı paralı askerlerden oluşan bir ordu kurmuştur. Kendisine destek olarak Kayınbiraderi Ponthoslu Mithridates'i, Lydia'ya vali olarak atanan kardeşi Aleksandros'un ve annesini görmektedir. Kardeşinin bir ordu topladığını duyan II. Seleukos, Hieraks'ın kuvvetleriyle karşılaşmadan önce Lydia'ya gitmiştir. II Seleukos bu ittifakı yenmeyi başarsa da Antiokhos'un elinde tuttuğu toprakları geri alamamıştır. (Justin 27.2.10-11.). Seleukos'un amacı Küçük Asia'nın tüm kontrolünü yeniden sağlamaya çalışmak olurken, Antiokhos Hieraks'ın amacı ise tüm krallık üzerinde hak iddia etmek olmuştur. Hieraks sadece Küçük Asia'da kral konumunda kalmıştır. İki kardeş krallığı kendi aralarında bölmüş, Syria Seleukos'da Asia ise Antiokhos'ta kalmıştır. Ama aralarındaki başka büyük bir savaşta Seleukos'a karşı, Mithradates- Antiokhos Hieraks ve Galatlarında olduğu ittifaka yenilmiştir. Seleukos bu savaştan canını zor kurtarmış ve kaçmıştır. Seleukos Syria bölgesine çekilmek zorunda kalmıştır. Seleukos tekrar evlenmiş ve bu evlilikten iki oğlu dünyaya gelmiştir (Athenaios 13.577 -578).

Seleukos Krallığında Baktria bölgesinde siyasi çekişmeler yaşanmaktaydı. II. Antiokhos krallığın doğu tarafında tecrübesi olmadan yöneten ilk kralı olmuştur. MÖ 281'de Seleukos Kralları doğuyu ihmal etmişler ve ziyaret etmemişler. Doğuyu daha çok atadıkları satraplar sayesinde yönetmişlerdir. MÖ 250'de II. Antiokhos, Diodotos'u Baktria'ya yönetici olarak atamıştır. Satrapların görev süresi sabit olmamakla birlikte Diodotos'un ise 20 yıl kadar görevde kaldığı bilinmektedir. Diodotos, Baktria'da Arsakes adıyla bir adamın, göçebelere toparladığı orduyla savaşmıştır (Holt, 1999: 130). Arsakes'i Baktria'dan ilk etapta uzaklaştırmış ancak daha sonra Arsakes göçebeler arasından yeniden bir ordu oluşturmuş ve Parthia'ya saldırmıştır. Arsakes Parthia'nın bir kısmını ele geçirmiş ve satrabını da öldürmüştür. Krallığın merkezinde

ve batısında yaşanan olaylar doğu bölgelerini de etkilemiştir. Ptolemaiosların Syria'yı işgali krallığın büyük darbe almasına sebep olmuştur. MÖ 253'te II. Antiokhos Hieraks'ın saltanatı sırasında yaşanan olayda Arsakes, Diodotos tarafından Baktria'dan uzaklaştırmayı başarmıştı. Kral başka sorunlarla uğraştığı için bu duruma bir karşılık verememiştir. Ancak MÖ 247 yılında Parthia'yı kuşatıp alan Arsakes kral unvanını almıştır. MÖ 246'da Seleukos Krallığının zayıflamasını fırsat bilenler kendilerine yakın gördükleri yeri işgal etmişler, aldıktan sonrasında ise kendilerine kral demişlerdir. MÖ 236 yılında Seleukos, Ptolemaios ve kardeşiyle arasındaki sorunu çözdükten sonra doğuya yönelmiştir. I. Diodotos ölmüş ve Arsakes, onun oğlu II. Diodotos bir antlaşma yapmıştır. Arsakes, II. Seleukos'un ordusunu bozguna uğratmıştır. MÖ 237'de Babil'de başka bir karışıklık meydana gelmiş, saray muhafızları ile kralın askerleri arasında çatışmalar yaşanmıştır (Justin 41.4.7.).

MÖ 235'te Baktria'nın yeni valisi II. Diodotos kendini kral ilan etmiş ve sikkelerde II. Antiokhos Hieraks ve kendi adına para bastırmıştır (Holt, 1999: 159). Arsakes ise Dahai¹ topraklarının güneyinde bir bölgeyi ele geçirmiştir. Parthlar Krallıklarını ilk başkenti olarak Nisa ya da Asaak kentlerini kullanmışlardır. (Colledge, 1967: 26-27). Hekatompilos kentinin fethedilmesi Parthia'nın tam anlamıyla ele geçilmesi demektir. Kent satraplığın başkenti olduğu için ayrıca Babil ve Dicle üzerindeki Seleukoslar'dan Baktria ve Hindistan'a kadar uzanan Kraliyet Yolu'nun üzerinde ve birçok yolun kesiştiği noktada bulunmaktadır. Kentin adı "sekiz kapı" anlamına gelmektedir (Strab. 11.9.1.). Kraliyet yolunun fethi demek ekonomik ve siyasi ayrıcalık kazanmak anlamına gelmiştir. Çünkü taşınan mallardan vergi alacakları için ekonomik olarak gelir kazanmalarını sağlayacaktır. Buranın kaybedilmesi Seleukos'lar ve Baktria krallıkları arasındaki iletişimin de kesilmesi demektir. Arsakes Hyrkania'nın doğu tarafının kontrolünü de ele geçirmeyi başarmıştır. Hyrkania (Mazanderan) tarımsal açıdan zengin bir yerdir. Bu bölge için savaşmış ancak bir kısmını ele geçirmeyi başarmıştır (Grainger, 2010: 276). Krallığını Hellenistik kentlere benzetmeye çalışmıştır. Ancak içinde Greko- Makedonlar, İranlılar ve göçebelerin olduğu bir krallık olmuştur. Bu da onu Baktria krallığı gibi çok uluslu bir devlete dönüştürmüştür (Polybios 10.31.6-11). Bir yandan ise Attalos ile Antiokhos Hieraks arasında Koloe Savaşı yapılmış ancak Hieraks bu savaşı kaybetmiştir (Polyainos 4.17.). II. Seleukos, Arsakes ve Diodotos'un kendilerini kral ettikleri Parthia'yı ve Baktria'yı geri alamamış, Küçük Asia'da kardeşi Hieraks'a karşı başarılı bir müdahalede bulunamamıştır. Devamında ise Attalos kendini kral ilan etmiş ve Seleukos topraklarını hakimiyeti altına almayı

---

¹. İran Platosunun kuzey kenarını oluşturan ve doğu-batı yönünde uzanan Kopet Dağı'nın kuzey yamaçlarını oluşturmaktadır

başarmıştır. Seleukos'un üst üste aldığı başarısızlıkların yanı sıra elinde kalan topraklarda da sorunlar bitmemiştir. Seleukos krallığı resmen parçalanmıştır (Porfir, *FGRH*. 260. F. 32.8.).

MÖ 227'nin baharında III. Antigonos Karia'ya sefer düzenlemiş ve Güneybatı Asia'da Makedon etkisini bu topraklara yaymayı başarmıştır (Poly. XX. 5. 11). Karia satrabı Olympiakhos Seleukos'a ihanet ederek III. Antigonos'un tarafına geçmiştir. Olympiakhos'un böyle yapmasının sebebi ise Seleukos'ların güç kaybetmesi ve parçalanması olmuştur. Karia düştüğü durumdan kurtulmak için Rhodos'tan yardım istemiştir. Rhodos ise yardım talebini geri çevirmemiştir. Rhodos'un bu davranışı bu kıyılarda etkili olmasını sağlamıştır (App. Syr. 66; Meadows 1996, 251-266). MÖ 225'de II. Seleukos tekrar doğuya doğru gittiği bir seferde atından inerken düşerek ölmüştür (Iust. XXVII. 3. 12.).

1.5. III. SELEUKOS KERAUNOS SOTER (MÖ 225-223)

MÖ 225'de babasının aniden ölmesi üzerine yerine oğlu Aleksandros, III. Seleukos adıyla krallığın başına geçmiştir (Euseb. Chron. I. 40. 11.). Lakabı olan Keraunos "gök gürültüsü" anlamına gelmektedir. Yeni kralın maalesef işi baştan zor olmuştur. Çünkü Batıda onu bekleyen önemli düşman olan Pergamon Krallığı, Hieraks'ın ölümünü fırsat bilerek krallığın sınırını genişletmiştir. III. Seleukos krallığın başına geçtikten hemen sonra Küçük Asia'nın batısında kaybedilen toprakları geri almak için harekete geçmiştir (Poly. IV. 48. 7.). III. Seleukos, I. Attalos'a karşı ilk etapta komutanlarından Andromakhos ve Akhaios'u göndermiştir. Ancak Andromakhos, III. Ptolemaios'un birliklerine yenilerek esir düşmüştür. Komutanının yenilmesi üzerine III. Seleukos kendisi düşmanın üzerine gitmek için harekete geçmiştir. Torosları aşmış Phrygia'ya doğru ilerlemiştir (Poly. IV. 48. 6-7.). Ancak III. Seleukos ilerlemeye devam ederken iki Galat kökenli askerin saldırısı sonucu ölmüştür (Poly. IV. 48. 7-8; V.; Iust. XXVIII; XXIX).

BÖLÜM 2

2. III. ANTIÖKHOS'UN HAYATI VE TAHTA ÇIKIŞI (MÖ 223-187)

2.1. III. ANTIÖKHOS'UN TAHTA ÇIKIŞI (MÖ 223-187)

MÖ 223'te III. Seleukos Keraunos'un ölümünün ardından krallığın başına III. Antiokhos geçmiştir. Antiokhos'tan önce Krallıkta çok büyük toprak kayıpları yaşanmıştır. MÖ 227'de yirmi yıldır asi bir kral olarak bilinen Antiokhos Hieraks Küçük Asya'nın bir bölümünü yönetmiş daha sonra yenilgilerinin ardından Trakhia kentine gitmiş ve Galatlar tarafından öldürülmüştür (Justin 27.3.9-10). Bir yıl sonra ise II. Seleukos doğuya doğru bir sefere çıktığı sırada atından düşerek ölmüştür. Ardından MÖ 223-222 yıllarında bir sonraki kral III. Seleukos, Küçük Asya'da, paralı askerleri tarafından öldürülmüştür (Grainger, 2015: 10-11). Tüm bu yaşananların, III. Antiokhos'un Seleukos Krallığının başına erken yaşta geçmesine neden olmuştur (Poly. 4. 48; 5, 40, 41, App. Syr. 66; Iust. XXIX. 1. 3). Antiokhos tahta geçtiğinde yalnızca 20 yaşında acemi bir gençti ve yönetim tecrübesi olmayan bu çocuk yaştaki kral kardeşinin öldürülmesi üzerine acilen tahta çıkmıştır. Tahta çıkan kralın yaşının küçük olmasından dolayı devlet adamları ilk başta onun krallığını kabullenmek istememişlerdir. Ancak III. Antiokhos'a karşı olanlar olsa da yönetiminde ona yardımcı olan insanlar da olmuştur. Bunların başında Karia'nın yöneticisi Hermeias gelmektedir. Hermeias'ın önerileri dinlemiş ve III. Antiokhos Küçük Asia'nın yönetimini Akhaios'a bırakmıştır. Syria'nın doğusunda yer alan Media'yı Molon'a, Persis'in yönetimini ise Aleksandros'a bırakmıştır (Beloch, 1927:205-206; Schmitt, 1964: 30-1).

Hermeias'ın yönetimde öne çıkmasının ardından kendine rakip gördüğü muhaliflerini uzak görevlere atamıştır. Alt düzeydeki konsey üyelerine karşı şiddet uygulamış böylece herkese gözdağı vermiştir. Muhaliflerin amacı ise Hermeias'ı görevden uzaklaştırıp onun yerine geçmek olmuştur (Poly. 2.15-23). Krallığın başına geçme hakkına sahip olanlardan biri ise Akhaios'tu. Küçük Asia'da önemli topraklara sahip olmuştur (Austin, 168). I. Seleukos'un en küçük oğlu ve I. Antiokhos'un kardeşidir. Akhaios kızını II. Antiokhos ile evlendirmiş ve diğer kızını ise Pergamon Krallığından Attalos oğulları ailesinden birisiyle evlendirmişidir. Kral I. Attalos'u doğurmuştur ve Akhaios torunu Laodike'yi (Andromakhas'ın kızı) II. Seleukos ile evlenmiştir. Akhaios, III. Antiochos'un dayısı olduğundan Krallık üzerinde söz hakkı bulunmuştur (Meloni 1949, 536-7; Schmitt 1964, 30-1). Sarayın diğer önemli üyesi olan Epigenes, III. Seleukos'un Küçük Asia Seferi sırasında yanında yer almış ancak Seleukos'un ölümü üzerine Syria'ya geri dönmüştür

(Poly. 5.41.4). Konsey'in diğere önemli isimlerinden birisi ise Molon'dur. Molon, III. Seleukos tarafından Media'nın Yukarı Satraplıkların valiliğine atanmıştır (Malal. *Chron.* 245). Molon'un kardeşi Aleksandros'u da Pers valiliğine atamıştır. Molon'un diğere kardeşi ise doğuda valilik yapıyordu, üç kardeş İmparatorluğun önemli bir kesimini yönetiyorlardı (Poly. 5.40.7.). III. Seleukos Küçük Asia Seferinde öldüğü zaman Akhaios'da yanında olduğu için krallık ona teklif edilmiş ve Epigenes ve ordu tarafından kabul edilmiştir. İlk etapta Akhaios krallığın başına geçmeyi reddetmiş ve yeğeni III. Antiokhos'u desteklemiştir (Heinen, 1984: 434). III. Antiokhos, Seleukos krallığının son erkek üyesi olduğundan hemen evlenip çocuk yapması ve hanedanlığın devam etmesi için veliaht bırakması gerekmektedir. III. Antiokhos ile evlendirilecek olan Laodike, II. Antiokhos'un kızıdır yani Antiokhos kuzeniyle evlenmiştir (Grainger, 2010: 186).

Seleukos Krallığı Antiokhos devraldığında parçalanma sürecine girmişti. Doğu tarafında Baktria ve Parthia krallıkları kurulmuş, Küçük Asia ise Pergamonlu Attalos tarafından ele geçirilmiştir. MÖ 222'de Akhaios Küçük Asia'yı tekrar Seleukos topraklarına katmayı başarmıştır. Merkezi hükümetin kontrolü ise III. Antiokhos ve Hermeias'a bırakılmıştır. Hermeias ve Epigenes birbirlerine düşmanlık beslemişlerdir. MÖ 222'de Molon, Antiokhos'a isyan etmiş ve krallığın kendi hakkı olduğunu savunmuştur. Epigenes, Krala ordunun başında giderek isyancıları bastırmasını tavsiye etmiştir. Ancak bu fikre Hermeias şiddetle karşı çıkmış ve Krala bir suikast planı olacağından bahsederek kralı bu fikirden vazgeçirmiştir. MÖ 222'de yetenekli kral III. Ptolemaios'un ölmesi üzerine, krallıkta sorun çıkmış ve dağılma sürecine girmiştir (Poly. 2.71.3). Hermeias ise krala bu toprakların fethedilmesi gerektiğini söylemiştir. Ptolemaios topraklarının fethi demek aynı zamanda Hermeias'ın yerinin güvence altına alınmasıdır. Bir taraftan Molon isyanını güçlü kılmak için Akhaios ile temasa geçmiştir. Ancak Akhaios olaylarda taraf olmayacağını bildirmiş çünkü onun amacı da krallığı eline geçirmek olmuştur. Hermeias kendince önlemler almış ve Molon'u küçümsemiş, çok fazla adamı olmayan Molon'u yeneceğini düşünmüştür. İlk etapta Antiokhos'un Ptolemaios Krallığı ile olan savaşında saldırmamışlardır. (Poly. 5.41.1).

MÖ 222'de Seleukos Krallığındaki sıkıntılar: Küçük Asia'da, Akhaios tarafından Attalos Pergamon'a gönderilmesi sağlanmıştır. Doğuda ise Molon, Ksenon ve Theodotos'un komutasındaki orduların tehdidi altında kalmıştır. Bir yandan ise Hermeias, Antiokhos'u Ptolemaioslar ile karşı karşıya getirmeye çalışmıştır (Poly. 5.42.7-8). Akhaios, babası Hieraks ile irtibata geçmiş ve bir taraftan ise Attalos ile de ittifak kurmaya çalışmıştır.

III. Ptolemaios, Attalos ile Antiokhos Hieraks'ın savaşında Attalos'un tarafını tutmuş ve oğlu Megas'ı Küçük Asia'ya destek olsun diye göndermiştir (Holbl, 2000: 54). Akhaios, Attalos'u yenmeyi başarmış ve III. Ptolemaios ölmüştür. Ptolemaiosların başına geçen Megas'ıda öldürmeyi başarmışlardır (Poly. 5.34.1). Hermeias'ın delil olarak gösterdiği mektuba inanan Antiokhos, Ptolemaios krallığına savaş ilan etmiştir. Antiokhos üç cephede savaşmak zorunda olduğunun farkındaydı ve bu nedenle savaş hazırlıklarını başlamıştır. Bu arada evlilik görüşmeleri yapılmaya devam etmiş ve nihai bir sonuca varılmış, Laodike, Diognetos eşliğinde Syria'ya ulaştırılmıştır. Kral ve Kraliçe Seleukeia-Zeugma'da evlenmişlerdir (Poly. 5.43.1-4).

Molon'un isyan hareketine cevap vermek için Ksenon ve Theodotos komutanlar Kuzey Syria'dan yola çıkmışlardır. Babil'e giden komutanlar, beklemedikleri bir durumla karşılaşmışlardır. Molon'un ordusunun güçlü olduğunu düşünmedikleri için kendilerine güvenerek giden komutanlar gördükleri ordu karşısında korkuya kapılmışlar ve Medya'ya girmeye cesaret edememişlerdir (Poly. 5.43.7; 45.1-2). Molon ise ilk hedef olarak Apollonia'ya ulaşarak Babiller için "Kraliyet Kenti" olarak adlandırılan Seleukeia am Tigris'e saldırmayı hedeflemiştir (Poly. 5.3.8; 45.3). Fakat yerel vali olan Zeuksis durumları bildiği için tekneleri toplatarak Dicle'yi geçmelerini engellemiştir. Bunun karşısında Molon ise elinde olmadan karargahını Seleukeia'nın karşısında bulunan Ktesiphon'da² kurduğunu. Komutanlar görevlerinde başarısız olmuşlar ve Molon isyanını bastıramamışlardır. Hermeias ise, Syria'nın önemli bir kısmı IV. Ptolemaios'un eline geçtiği için savaş ilan etmiştir. Çünkü ele geçirilmek istenen bölgeler Syria'nın geri kalanı olmuştur. İki krallığın sınır bölgesi Eleutheros Nehrine ve oradan da Laodikeia'nın güneyinde bulunan Arados'a kadar uzandığı için ele geçirmek istemiştir. Syria ve Akdeniz kıyılarının Kuzey bölgeleri önemli ölçüde Arados'un kontrolündeydi. Arados ayrıca nehrin ağzına doğru kuzey sahilinin de büyük bir bölümünün kontrolünü altında tutmuştur (Rey-Coquais, 1974: 58). Sahilde bulunan Laodikeia ve Apameia, I. Seleukos tarafından savunma amaçlı oluşturulmuş kentlerdir. Bu yüzden IV. Ptolemaios güneyden itibaren kıyı boyunca ilerlemiş, Lübnan dağı ile sahilde bulunan Orthosia ve Tripolis'ten Sur ve Sayda'ya kadar olan kentlerin savunmasını güçlendirmiştir. Bu şekilde Seleukos'ların istilasını engellenmeye çalışılmıştır (Strab. 16.1.12).

---

² İran eyaleti Hvarvaran'da Bağdat'ın 35 km güneyinde Mezopotamya'da önemli bir kenttir.

III. Antiokhos, komutanlarının fetih hareketlerine başlaması için üç yol belirlemiştir. Bu yolar; Sahil yolu, çöl yolu ve Bekaa yolu olarak belirlenmiştir. Generaller kendi aralarında anlaşarak Bekaa yolunu seçmişlerdir. Çünkü öl yolu kuru ve sıcak olduğundan yemek ve su sıkıntısı büyük bir problem oluşturacağından bu yolu tercih etmekten kaçınmışlardır. Sahil yolunu ise Ptolemaioslar kontrol ettikleri için başka bir mücadele ile uğraşmadan hedef üzerine doğrudan gitmeyi seçmişlerdir. Ptolemaios komutanları karşı tarafın böyle bir mantıkla o yolu tercih edeceklerini bildikleri için Bekaa yolunda tuzak kurmuşlardır. Yüksek sıradağlar asından vadi boyunca güneye çok kolay gidilen bir yol gibi görünmüş ancak vadiden çıkılacak yol sayısı sınırlı olmuş ve bu yolların her biri çok zorluklarla dolu olmuştur. Yalnızca bir geçit aracılığıyla Lübnan dağlarını aşarak Berytos yakınında bulunan sahile, diğeri ise Barada Nehri geçidinden Damaskos'a doğru güneydoğuya ulaşmalarını sağlayabilecek yolları oluşturmuşlardır. Ptolemaioslar savunmalarını resmen coğrafi şartların zorlu yollarına dayanarak oluşturmuşlardır. Damaskos'a giden yolu kapatmak için iki komşu kent olan Gerrha ve Brokhoi'da sağlam garnizonlar oluşturulmuş, göl ve dağlarla kaplı dar bir geçitte yolu kesmek için siper ve hendek inşa etmişlerdir. Oluşturulan bu mevzi Ptolemaios'un ordusunun savunmada kalmasını ve Seleukos'ların daha fazla ilerleyememesini sağlamıştır. Bu durum Antiokhos ve komutanlarını büyük bir sorunun içine düşürmüştür (Poly. 5.45.7-46).

Antiokhos, Bekaa seferindeyken, Ksenon ve Theodotos Babil'deki seferde başarısız olmuşlardır. Bu komutanların Syria'ya ulaşması üzerine, Hermeias hemen başka bir komutanı olan Ksenoetes'i görevlendirmiştir. Ancak elinde yeterince asker desteği olmadığı için oda yenilmiştir. Ksenoetes hamlelerine başlamış ve Molon'un karargahının karşısına kendi ordusunu yerleştirmiştir. Susiana (Diogenes) ve Basra Körfezi satraplıklarından kuvvet toplayarak Babil'deki kuvvetlere takviye yapmıştır. Fakat bazı askerlerin korkup firar etmesi üzerine Molon'un ordusunun cesareti artmıştır (Poly. 5.46.1-8). İki ordunun karşı karşıya gelmesi ancak bir tarafın nehri aşip saldırmasıyla başlayacaktır ve ilk saldırı Molon'un tarafından gelmiş, süvari kuvveti kullanarak yaptığı saldırı kötü çevre koşulları yüzünden hüsrana uğramıştır. Ksenoetes ise kuvvetlerinden kalan kısmını karşıya geçirerek Molon'un kampının üzerine hemen gitmek istemiştir (Poly. 5.46.9-47). Molon'un askerlerini de cesaretlenmesi de bir işe yaramamış çünkü kendilerine asker desteği gelmemiştir. Molon ise ilerlemeye devam etmiş ancak işler iki taraf içinde istedikleri gibi gitmemiştir. Savaşın henüz bir kazananı olmamış ve her iki tarafta kendi içinde casus barındırarak birbirinden haber almaya devam etmişlerdir. Ksenoetes'in kendine güveni

artmış ve askerlerinin cesaretini arttırmak için Molon'un korkup kaçtığı yalanını söylemiştir (Poly. 5.47.4-7). Molon'un kampını ele geçirdiğinin düşünen Ksenoetas ve askerleri eğlenmişler, sarhoşluktan uyuya kalan askerleri gece ani bir baskınla bozguna uğratan Molon karargâhını geri almıştır (Bevan, 1902: 302). Ksenoetes ve askerleri ciddi bir hezimete uğramış ve ölmüşlerdir (Poly. 5.48.1-10). Diogenes Susiana'ya dönmüş ve kenti garnizonu haline getirmiştir. Molon'un Seleukeia'yı tehdit etmesinin ardından kentin valisi ordusuyla birlikte geriye dönmüş ve Zeuksis ise kuzeye çekilmiştir. Diogenes'in peşinden Molon Susa'ya giderek takip etmiştir. Kent Molon tarafından ele geçirilmiş ancak Diogenes'in bulunduğu akropol ele geçirilememiştir (Bar-Kochva, 1976: 135). Bu kentin başka bir önemi ise Seleukos Krallığının hazine depolarından biri olmasıdır. Bu sebeple Molon burayı elde etmeyi çok istemiştir. Diogenes direnmeye devam ettiği için Molon alamamış ve geriye dönerek kış kampına çekilmiştir. Ksenoetes kışın doğuya doğru ilerleyerek ilkbaharda saldırısını başlatmış ancak yağmurlar yüzünden ıslak topraklardan ötürü ilerleyememiştir. Molon ise tekrardan Susa'ya saldırmak için gitmiş ancak istediğini yine alamayınca Douras'a gitmiştir. Molon'un ilk etapta yavaş ilerlemesinin nedeni Ksenoetes olmuştur. Ancak Molon'u tam durdurmayı başaramaması üzerine, Molon hızlıca Doura ve Palmyra üzerinden Antiokhos'a ulaşmak istemiştir. Seleukeia'da Molon kraliyet unvanı almış ve adına sikkeler basılmaya başlanmıştır (Newell, 1938, 85-6; 204-5). Ksenoetas'a karşı kazandığı zaferler onun kral olmasının yolunu açtığı için çevresindekiler ve ordu dahil kraliyet unvanı almasına destek vermişlerdir. Molon'un bunu yapması, Antiokhos ile anlaşma yolunun kapılarını tamamen kapatmıştır (Poly. 5.84.1-85.11).

Antiokhos doğuya bir sefer düzenlemek üzereyken, kraliyet kasasının boş olduğu, sürekli seferler yapıldığı ve düzenli gelir kaynağı olan vergilerin gelmediği gerekçesiyle askerlerin maaşları ödenmemiştir. Bu durum ise onların isyan etmesine neden olmuştur (Grainger, 2010: 188). Hazinesinin en büyük para kaynağı Babil'den gelenlerdi. Ancak Molon'un faaliyetlerinden sonra para kaynağı kesilmiş, Antiokhos ve ordusu parasız kalmışlardır. Hermeias bu isyandan güçlü çıkan devlet adamı olmuştur. Apameia'daki isyanı Hermeias nüfusunu ve kendi hazinesini kullanarak bastıracağını söylemiştir. Çaresiz olan Antiokhos ise kabul etmiş ve Hermeias'ın istediği gibi Epigenes'i almadan sefere çıkmıştır (Poly. 5.50.10-14). Antiokhos seferdeyken, Hermeias güçlü rakiplerinden biri olan Epigenes'i ortadan kaldırmak için planını devreye koymuş ve başarıya ulaşmıştır (Bevan, 1902: 306). Kendisi de kralın seferinde yanında olmak için yola çıkmıştır. Antiokhos ve ordusu ilkbaharda Dicle'ye doğru hareket etmiş ve Zeuksis'in emrindeki ordu ile

birleşmişlerdir. Hermeias ve yanındaki ordu Antiokhos'a sefer boyunca destek olup yol göstermişler, kuzey yolunun tercih edilmesinin arkasındaki akıl Hermeias olmuştur. Diğer yandan ise Zeuksis de fikirleriyle Antiokhos'a destek olmuştur. İlerlemeye devam eden ordu Nisibis'den Libba'ya gitmiştir. Burası Asur kentinin yakınlarında Dicle ile Küçük Zap Nehri'nin birleştikleri yerin kuzeyinde bulunan bir yerdir. Konsey toplanarak seferin hangi yöne doğru yapılmasıyla ilgili aralarında tartışmışlar ve Hermeias Molon'un bulunduğu Babil'e doğru gidilmesini önermiştir. Zeuksis ise Dicle'nin doğusu boyunca ilerlemenin daha doğru olduğunu söylemiştir. Tekrar çıkmaza girmeden Medya'ya ulaşmayı hedeflemiş burada ise Apollonian önemli bir konum olmuştur. Molon'un savaşımlardan sonra üs olarak kullandığı Diyala Vadisi'de Apollonia'a yakın olduğu için stratejilerini buna göre geliştirmek zorunda kalmışlardır. Antiokhos'un Apollonia'ya ulaşmaya çalıştığı haberini alan Molon, oraya daha önce varmak için uğraşmıştır (Poly. 5.52.1-14). Molon ve Neolaos, Antiokhos'la savaşmak için konumlarını almışlardır. Antiokhos'un ise yanında Hermeias ve Zeuksis yerlerini almışlardır. Neolos'un ordusu Med atlıları ile güçlendirilmişti. Ancak durum tam tersine dönmüş ve savaş başlayınca teslim olan Neolos'un tarafı yüzünden Molon'da kaybetmişti. Çünkü Molon'un birlikleri başarı göstermesine rağmen kardeşinin askerlerinin teslim olması yüzünden yenik durumuna düşmüştür. Molon intihar ederek ölmüş ve savaşı Antiokhos kazanarak isyanın bastırılmasında başarı sağlanmış ve sorunlardan biri ortadan kaldırılmıştır (Ager, 2003: 48). Hermeias ise suçluların cezalandırma görevini üstlenmiş ve Apollonia kentinin Molon'la iş birliğinden dolayı kente 1000 talentos ceza kesmiş ancak Antiokhos bunu 150 *talentosa* indirmiştir. Poilybios'tan öğrendiğimize göre; Eyaletlerdeki valilerin değiştirilmesi gerektiği için Molon'un valisi olduğu Medya eyaletine Susa kentinin yöneticisi Diogenes getirilmiştir. Basra Körfezi'nin yönetimi Tykhon'a verilmiş. Ksenoetes'in yenilgisinden dolayı onun yerine de Apollodoros getirilerek orduda ve eyaletlerdeki valilerden ihanet etmeyecek ve güçlerine güç katacak adamlar seçilmiştir (Poly. 5.54. 10-12).

Antiokhos'un ilgilenmesi gereken başka bir sorun ise İran'da meydana gelmiştir. Elymais ve Persis'in güneyindeki kentler yarı özerk bölgeler olmuştur. Kuzey İran'da ise diğer bir krallık olan Media Atropatene bulunmaktaydı. Kralları Artabarzanes, Molon İsyanında ona destek vermiş ve Antiokhos'un karşısında olmuştur. Hermeias bu krallığın isyandan sonra tam bağımsız olduklarını düşünmeden bir an önce kontrol altına alınması için Antiokhos'un buraya bir sefer düzenlemesini önermiştir. Olaylar devam ederken Antiokhos'un eşi Laodike bir çocuk dünyaya getirmiş ve hanedanlığın devamı için beklenen

erkek çocuk sonunda doğmuştur. Antiokhos ise Media'ya giderek Artabazanes'le savaşmış ve köşeye sıkıştırarak teslim olmasını istemiştir. (Poly. 5.55. 1-9). Küçük Asia'da da Antiokhos kral ilan edilmiş ve elden çıkan topraklar tekrar ele geçirilmeye başlanmıştır. Antiokhos'un güçlenmeye başlaması, Hermeias'ın zayıflaması demek olduğundan işine gelmiyordu. Antiokhos'un birden fazla rakibi olduğu için ilk önce Hermeias meselesini halledip diğer sorun olan Akhaios meselesine yönelmesi gerekiyordu. Hermeias kibirli ve Antiokhos'un yerinde gözü olanlardan biri olmuştur. Görev yerinde çok fazla kalması ve gerektiğinde bir kral gibi karar alması onun sonunu hazırlayan nedenler olmuştur. Antiokhos'un güvenliğini Hermeias'ın adamları sağladığı için can güvenliğinden endişe eden Antiokhos rakibini ortadan kaldırmak için bir toplantı düzenlemiştir. Toplantıya gelen Hermeias bıçaklanarak öldürülmüş ve ailesi de ortadan kaldırılmıştır (Poly. 5.56.14).

MÖ 220'de Antiokhos'un önünde iki büyük sorun duruyordu: Bunlardan biri Ptolemaioslar diğeri ise Akhaios'tur. Her iki olayı da bir an önce halletmesi gereken III. Antiokhos, IV. Ptolemaios'la savaşırken, Akhaios'unda daha fazla asker toplamasını engellemeliydi. Diğer taraftan ise Kral IV. Ptolemaios Philopator krallığın başına kan dökerek gelmiştir. İki kardeşi Magas ve Lysimakhos ile annesi II. Berenike'yi, Bakan Sosibos'un yardımıyla öldürerek krallığın başına geçmiştir (Poly. 5.34.1-36.1). Ptolemaioslar kendi içinde savaşta oldukları için Antiokhos'un yaptığı savaşa ilk etapta cevap verememişlerdir. Antiokheia'da ise Theodotos'un sorun çıkardığı haberinin gelmesi üzerine, Antiokhos, Ptolemaiosların üzerine gitmekten vazgeçmiş ve doğuya yönelmiştir.

MÖ 222'de Akhaios'un isyanı, Antiokhos'u hem üzmüş hem de korkutmuştur. Devlet adamları ve ordu tarafından destek görmüş olması, savaşlardaki başarılarından dolayı takdir edilmesi ve ayrıca hanedan üyesi olması onu güçlü bir rakip yapmıştır. MÖ 220'de Byzantion ile Rodos ve Bithynia Kralı Prusias arasında savaş çıkmış, bu savaş Akhaios'un yavaşlamasına neden olmuştur. Fakat daha sonra ordusunu toplayan Akhaios Syria'nın kontrolünü ele geçirmek üzere yola çıkmıştır. Akhaios, III. Seleukos öldüğünde kraliyet ordusunun komutasını üstlenmiş olduğu için de güçlenmiştir. MÖ 220'de Rodos ve Byzantion arasındaki savaşı bitirip anlaşmalarını sağlaması gücünün artmasına ve Anadolu'da önemli bir güç haline gelmesine neden olmuştur. Elindeki toprakları Attalos'a bırakarak ve Ptolemaios'un desteğini sağlayarak, Küçük Asia'nın geri kalanını fethetmek için hareket etmiştir. III. Antiokhos ise büyük bir ordu ile doğuya, Akhaios'un üzerine gitmek için yola çıkmış ve Lykon'a ulaşmış ve burada kendini kral ilan ettirmiştir (Poly. 5.48.10-17). Akhaios'un ordusu ilk etapta onun yaptıklarından habersiz arkasından gitmeye

devam etmişti. Ancak durumun öyle olmadığı ve III. Antiokhos'a karşı savaşmaya çalıştığını anladıklarında nasıl bir tepki vermeleri gerektiğini bilememişlerdi. Akhaios'un amacı diğer isyancı Kyrrhestai ile güçlerini birleştirerek Antiokhos'un üstüne gitmekti (Poly. 5.57.2-6). Akhaios, Lykaonia'da bulunduğu sırada Antiokhos'un Molon ve Artabazanes'i alt ettiği haberini almıştır. Bu durumda askerlerin asıl korkusu Syria'yı işgal ederlerse III. Antiokhos'un ordusuyla karşılaştıklarında yaşanacak savaşın büyüklüğüydü. Akhaios, Antiokhos'tan önce Syria'ya varmak istemiş çünkü orda bulunun birlikleri de kendi ordusuna katmak istemiştir. Antiokhos savaşlar yaparak ilerlediği için ordusu eksilmiş ve bu durumu fırsat bilen Akhaios ordusunu güçlendirerek Antiokhos'a karşı üstünlük kurmaya çalışmış ve Pisidia'da bulunan bir kente saldırmak için askerlerini görevlendirmiştir. Polybios'a göre Akhaios ordusunu askerlerine fark ettirmeden güçlendirmeye çalışmış, çünkü askerler durumu anladıklarında Krala karşı savaşmayacaklarını iddia etmiştir (Grainger, 2015: 40). Askerlerin hangi tarafa sadık olduğu meselesi tartışmalıdır. Çünkü İskender zamanında Yunanlılar ve Makedonlar, Küçük Asia'ya gelip yerleşmiş olan atalarıdır. Akhaios'un askerlerinin ataları Galatlar'a karşı savaşmış oldukları için aslında Akhaios'a bağlı olmuşlardır. Hatta Akhaios'un Kral olması konusunda ordusu da ısrar etmiş ve Küçük Asia'nın asıl kralı olarak kabul etmişlerdir. III. Antiokhos için kritik hamle Akhaios'a saldırması durumunda Ptolemaios ordusunun destek vermesi Antiokhos'un yenilmesi anlamına gelecektir. Bir yandan Küçük Asia'yı Akhaios'tan kurtarıırken diğer taraftan Ptolemaiosların işini bitirmesi gerekmiştir (Grainger, 2015: 43).

2.1.1. Ptolemaioslar ile yapılan Raphia Savaşı ve Sonucu (MÖ 219-217)

III. Antiokhos, Akhaios sorununu çözmek için Ptolemaios meselesini sonlandırması gerektiğini biliyordu. Krallığındaki iki önemli isyan MÖ 219-217 yılları arasında Ptolemaios kralı IV. Philopator'un Apameia kentine kadar ilerlemesine sebep olmuştu. Molon'un çıkardığı isyanı bastıran III. Antiokhos bir an evvel Ptolemaios Devletine odaklanabilmek için Akhaios İsyanını da ortadan kaldırmalıydı. Elini zayıflatan Akhaios'a meselesini sonraya bırakıp Ptolemaioslar ile ilgilenmeye başlamıştı. Bu sebeple Molon'dan Ptolemaioslar'ın eline geçen Apollophanes kentine yönelmeye karar verdi. Bu kent I. Seleukos ve I. Antiokhos'un mezarlarının bulunmasının yanı sıra deniz ticaretinin Syria'nın içlerinden başlayarak Akdeniz'in en uzak noktalarına kadar ulaşabilmesini sağlayan önemli bir liman kentiydi. (Grainger, 2015: 43-44). Diğer önemli kent ise Seleukeia kentiydi, burası

Ptolemaios askerlerine ait bir garnizonun bulunduğu ve krallığın merkezine yakın bir mevkide olduğu için önemliydi. Fakat burası çok iyi tahkim edilmiş bir kale olduğundan doğrudan saldırmak işleri zorlaştırabilirdi (Poly. 5.59.4-11). İlk etapta kale komutanlarına rüşvet teklif edilmiş ancak ret cevabı almaları üzerine rütbesiz askerlere rüşvet vermekte çare aranmıştı. Theodotos adlı bir komutanla anlaşmışlar ve kendi taraflarına çekmeyi başarmışlardı. Theodotos doğru bir zamanda taraf değiştirerek onlara yardım edecekti. Bekaa Vadisi'nde alınan yenilginin ardından Seleukeia'ya yapılan kuşatmada başarılı olmuşlardı. Ptolemaioslar için bu durum, beklenmedikleri bir biçimde kentin düşüp Antiokhos'un eline geçmesine sebep olmuştu. Ptolemaioslar ordusunu iki kısma ayırmışlar Theodotos komutasındaki ordu Antiokhos'un tarafına geçmiş olduğu için asıl tehlike ikinci ordu olduğundan onların ortadan kaldırılması gerekiyordu. Diognetos emrindeki Seleukos donanması Seleukeia'yı kuşatma altına almıştı. Kara tarafı Zeuksis, Hermogenes ve Ardys adlı komutanların tehdidi altındaydı. Diognetos komutasındaki kuvvetler ise limana tarafından kente giriş yaptı. Bununla birlikte rüşvet alan kent komutanı eşliğinde kent teslim edilerek Seleukos garnizonu kurulmuştur (Heinen,1984: 435; Grainger, 2015: 45).

III. Antiokhos Koile Syria'sı olarak bilinen ve Ptolemaiosların elindeki Fenike eyaletini almak için harekete geçmiştir. Theodotos eyaletin başkenti olan Ptolemais'in (Akka) kontrolünü sağlamıştır. Diğer bir komutan olan Aytolyalı paralı asker Panaitolos, Sur'u ele geçirmek için yola çıkmıştır. Antiokhos Bekaa Vadisi'nin Gerrha'daki surlarına kadar ilerlemiş, lakin bu bölgede hala önemli bir miktarda Ptolemaios gücü bulunduğundan, Antiokhos kuvvetlerinin yarısını müstahkem kalelerden biri olan Brokhoi'u kuşatmaları için göndermiştir. Antiokhos hafif piyade kuvvetlerini Lübnan üzerinden geçirerek Berystos'taki sahil yoluna ulaştırmıştır. Nikolaos ise Berytos'un güneyindeki geçitte Antiokhos ve askerlerinin yolunu kesmek için kuvvet göndermiş ve Antiokhos ile çarpışan bu kuvvetler geri püskürtülmüştür. Antiokhos sahil boyunca güneye Sur'a ve Ptolemais'e doğru hareket etmiştir (Poly. 5.61.5-62.2). III. Antiokhos'un asıl hedefi ise Mısır'ın girişini koruyan Pelusion kalesini ele geçirmektir. Ancak Ptolemaioslar, Antiokhos'un amacını çoktan anladıkları için Pelusion'da önemli bir kuvvet toplayarak kuşatmasını imkânsız hale getirmişlerdir. Ptolemaiosların kaybettiği toprakları geri alacak eski güçleri kalmamasına rağmen Akdeniz'in en büyük donanmasına sahiplerdi. Antiokhos ise Dor'u³ kuşatmıştır (Grainger, 2015:46). III. Antiokhos'un Ptolemais ve Tyros kentlerini ele geçirmesiyle birlikte durumun ciddiyetini yeni anlayan Ptolemaioslar konseyi toplamışlardır. IV.

---

³ Ptolemais'in güneyinde, Filistin kıyısında bir kasabadır.

Ptolemaios'un baş danışmanları Sosibos ve Agathokles yaşanan olayları konseyde anlatmışlar ve konseyden savaş kararı çıkmıştır. Ancak ilk etapta III. Antiokhos'u oyalarken diğer yandan savaş hazırlıklarını yapmaları gerekmektedir. Bu yüzden Agathokles ve Sosibos, III. Antiokhos'a elçi olarak gitmişler, Byzantion, Rhodos, Kyzikos ve Aitolia kentlerine mektuplar göndererek delegeler ile destek istemişlerdir. III. Antiokhos'la görüşmeye birçok kentin delegesini de çağırmaları Antiokhos'a karşı güçlü görünmek istemelerdir (Iust. XXX. 1. 5; Liv. XXXI, 2, 1-2; Austin, 1981: 224). III. Antiokhos'tan Koile Syria'yı terk etmesini istemiş, bunun üzerine taraflar asker toplamaya başlamışlardır.

Ptolemaioslar paralı askerlerini İskenderiye'de topladılar. Yunan ve Ege garnizonlarındaki askerlerinin tümü Mısır'a yönlendirilmişti (Austin, 1981: 224). Yunanlı paralı askerler Mısır'daki Yunanlıların phalanksı'yla birleştirildi, Mısırlılar ve Libyalılardan süvari birliği oluşturuldu. Giritliler ve Libyalılardan başka bir alay oluşturularak ordu güçlendirilmeye çalışıldı (Tcherikover, 1959: 52-5; Austin, 1981: 148). Antiokhos, Sosibos tarafından gönderilen Yunanlı elçilerle Pieria'daki Seleukeia'da buluşmayı kabul etmiştir. Buluşma yeri olan Seleukeia'da fetih hareketlerinde haklı olduğunu çünkü buraların önceden ataları tarafından fetih edildiği için atalarının olduğu dönemdeki toprakların tümünün Seleukoslar'ın hakkı olduğunu savunarak bu savaştan vazgeçmeyeceğini bildirmiştir (Poly 5.67.4-10). Antiokhos'un kuvvetlerinin bazıları Ptolemaios topraklarında kamp kurmuş ve savaşmayı beklerken anlaşma teklifini kabul etmesi asla söz konusu olmamıştır. Görüşmeler kış ateşkesi nedeniyle durmuştur. İki tarafta bir sonraki yıl yapılacak olan sefer için hazırlıklarına dikkatli bir şekilde devam etmişlerdir. Ptolemaios kuvvetlerinin komutası Nikolas'ta kalmış ve ilk olarak tüm yetkiyi ele etmek için harekete geçmiştir. Ptolemais ve Sur kentlerinin hakimiyeti yeniden Ptolemaiosların olmuş, Antiokhos ise Sidon'un kuzeyindeki Porphyryon Geçidine ileri kuvvetlerini yerleştirdi. Perigenes emrindeki Ptolemaios deniz kuvveti de Ptolemais ve Tyre'yi geçerek kıyı boyunca kuzeye doğru yol aldı (Poly. 5.68.2-6; Grainger, 2015: 48). Antiokhos kıyı boyunca ilerledi ve birçok kıyı kentini hakimiyeti altına aldı. III. Antiokhos ilerlemeye devam ettiği bir sırada başka bir sorun olan Arados ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu kent uzun zamandır yarı bağımsız bir kent olduğu için karşı kıyı ve Eleutheros Vadisinin kuzey tarafını kontrol etmekteydi. Üçüncü Syria savaşında Ptolemaiosları desteklemiş ve bağlılığını bildirmek için onlar adına sikke bastırmıştır. II. Seleukos'un iç bölgelerin kontrolünü sağladığı sırada tekrardan yarı bağımsız olmuştur. Antiokhos burayı bir tehlike olarak görünürken, Peraia kenti halkı da kent yönetimden memnun olmadıklarını Krala bildirmişler

ve ondan yardım istemişlerdi. III. Antiokhos halkın yardım çağrısı geri çevirmemiş ve Marathos, Simyra, Balanaia, Gabala adında özerk kentler kurmuştur. Arados eşit hale getirilerek kendi adasına hapsedilmiş ancak halk da bu sonuçtan asla memnun olmamıştır (Grainger, 1991:42).

III. Antiokhos güneye doğru ilerlemeye devam ederken Trieres ve Kabouna kentleri direnmiş ancak kentler yakılmış, Botrys ve Bertoys kentleri ele geçirilmiştir (Poly. 5.68.8). Antiokhos oyalanırken Ptolemaios kuvvetleri Berytos'un güneyinde bulunan Porphyrion geçidine yerleşmişlerdir. İlk çarpışmaları geçitte meydana gelmiştir. Ptolemaios kuvvetleri geçidi kontrol edip tahkim ettikleri için güneye doğru iki savunma hattı oluşturmuşlardı. Ptolemaios donanma filosu varmak üzere olduğu esnada Seleukos donanması tarafından durduruldu. Asıl kritik savaş noktası tepenin üzerinde yapılacaktı, bunun için Antiokhos kuvvetlerini ikiye bölerek düşmanı kuşatarak tehdit etmek istemiştir. Theodotos ise tepeye üçüncü bir kuvvet takviye ederek düşmana saldırmış, böylece Ptolemaiosları yenmeyi başarmıştır. Ardından aşağıya doğru yönelerek diğer kuvvetlerle mücadeleye girişmiş ve galip olmuştur. Ptolemaios askerleri aldıkları bu yenilginin ardından çareyi kaçmakta bulmuşlardır (Bar-Kochva, 1976: 49). Antiokhos Sidon üzerine gitmiş, Sayda ve Dor kentlerini kuşatmaya çalışmış ancak güç kaybedeceği endişesiyle yoluna devam etme kararı vermiştir. Sahil şeridinde ilerlemeye devam eden, Antiokhos'un donanması faydalı olmasına rağmen Ptolemaios donanmasının tümüyle yok edecek bir güçte değildi. Ancak bu donanma Berytos'tan kuzeye doğru fethettiği yerlerin savunmasına yeterli olabilecek boyuttadır. İç kesimlere doğru ilerleyerek Philoteria (Palestina) kentine ulaşmış ve Gaza'yı fethetmeye çalışmıştı. Böylece Mısır'ı işgal etmek daha kolay hale gelirken Philoteria ve Fenike'yi de hakimiyeti altında tutması için önemli bir savunma hattı oluşturacaktı. Bu yüzden III. Antiokhos burayı alabilmek için kuvvetlerini kuzey Philoteria'nın güneydoğusundaki Celile Denizi'nin uç kısmına yerleştirmiştir. İlk etapta Ptolemaioslar Philoteria kentini ele geçirmiş ve burayı bir üs olarak kullanmışlardı. Ardından Ürdün Vadisi'nin güneyine doğru ilerlemeye devam etmiş, Skythopolis kenti ve Tabor Dağını ele geçirmişlerdi (Grainger, 2015; 49). III. Antiokhos, Ürdün'ü geçtikten sonra eski Makedon kentleri Pella, Abila (Kamus) ve Gadara'yı (Gephrus) hakimiyeti altına almış ardından Philadelphia'yı (Rabathamana) almak için güneye doğru hareket etmiştir. Bu kenti ele geçirmeyi başarmış, bu da ona Ürdün Vadisi'nin tam kontrolünü kazandırmıştır (Poly.5.71.4-10).

MÖ 217'de Antiokhos ve Ptolemaios asıl çarpışma için hazırlıklarına ara vermeden devam etmişlerdir. IV. Ptolemaios büyük ve homojen bir ordu oluşturmuş ve bu ordu toplam da 61.000 ağır piyade, 25.000 kişilik Makedon phalanksı, 8000 Yunanlı paralı asker, 5000 atlı ve 73 filden oluşan devasa bir ordu kurmuş, ordusuyla birlikte savaşıacakları Raphia kentine doğru hareket etmiştir (Bevan, 1927: 228; Austin, 1981: 149). III. Antiokhos tarafındaki hazırlıklar da ise 62.000 piyade, 6000 atlı ve 103 fil toplamış ve yola çıkmıştır (Galili, 1967-1968: 52-156; Bar-Kochva, 1976: 132). Ptolemaioslar, Sina sahil boyunca ilerlemeye devam etmiş, Antiokhos ise ordusunu Gaza'da karşılamak üzere harekete geçmiştir. Ptolemaioslar, Koile Syria'nin kentlerinden biri olan Raphia'ya yakın bir mesafede ordugahlarını kurmuşlardır. Diğer taraftan III. Antiokhos, Gaza'ya ordusu ile ulaşmış dinlendikten sonra Raphia'ya yakın alanda ordugahlarını kurmuşlar ve iki tarafta doğru anda savaşmak için beklemişlerdir. İlk etapta IV. Ptolemaios'a suikast düzenlemeye karar vermişler ve Aitolialı Theodotos, yanına asker olarak Ptolemaios'un çadırını ateşe vermiş ancak o esnada çadırında olmayan Ptolemaios bu saldırıdan zarar görmeden kurtulmuştur. Böylece savaş kaçınılmaz olmuş ve ilk olarak filler çarpışmıştır (Bar-Kochva, 1976:135-141). IV. Ptolemaios ve ordusunun askeri düzeni: Polykrates süvari birliği sol uç kanatta yer alırken, onunla ve *phalanksı* arasında ilk olarak Girit'liler durmuştur. Ardından süvari birliği, kraliyet birlikleri, sonra da Sokrates yönetiminde Peltasteses'ler, sonrasında Makedon düzeninde silahlanan Libyalılar gelmiştir. Uç sağ kanatta süvari birliği ile Ekhekrates, onun solunda Galatlar ve Thrakialılar, devamında Mısır *phalanksı* ile hemen bağlantı kuran Yunanlı paralı askerlerin başında olan Phoksidias bulunmuştur (Poly. V. 82. 1-7). III. Antiokhos'un ordusunun askeri ise şöyledir: Sağ kanadın önüne 60 fil ve Philippos komutası yerleştirilmiş çünkü orada IV. Ptolemaios'a karşı savaşacaktı. Fillerin ardında Antipatros komutasında 2000 atlı ve onların çaprazına da 2000 asker yerleştirdi. Grubun ön kısmına süvari birliğini, onların arkasına ise Giritliler'i konumlandırdı. Yunanlı paralı askerlerin arkasında Makedonyalı Byttakos komutasındaki Makedon düzeninde silahlanmış 5000 askeri yerleştirdi. Onun uç sol kanadında, Themison komutasına 2000 atlı, Menedemos komutasında Kardakialılar, Lydialı mızraklılar ve 3000 hafif silahlı birlik konumlandırmıştı. Kissialılardan, Medler'den ve Karmanialılardan oluşmuş bir birliği ve onların yanında da Araplar'dan ve komşu kabilelerden oluşan bir *phalanks* hattını dahil etmişti (Poly. V. 82. 8-13).

İlk etapta filler çarpışmış ve bu çarpışmada Ptolemaios'un Afrika filleri, sayıca daha fazla olan ve yetenekli Asya fillerinde oluşan Antiokhos'a karşı kaybetmiştir. Bazıları ise

Ptolemaiosların piyade kuvvetlerinin üzerine yollanarak mevzilerini bozmaya çalışmışlar ancak piyadeler başarıyla üstesinden gelmiştir. Daha sonra her iki taraftaki süvariler çarpışmış ve Antiokhos'un emrindeki Seleukos sağ kanadı Ptolemaiosların sol kanadını yenmeyi başarmıştır. İlk çarpışmalarda kazanan bir taraf olmamıştır. Ptolemaios sağ kanat süvarileri hızlıca toparlanmaya başlamış, Seleukos tarafındaki ulusal birliklerden Medler'i ve Arap'ları püskürtmeyi başarmışlardır. 15.000 kişilik bu kuvvetlerin yenilmesi Seleukos'ların elini ciddi anlamda zayıflatmıştır. Seleukos tarafı saldırıya açık hale gelmiş ve Ptolemaios tarafından Sosibos ve Andromakhos ilerlemeye devam etmiş ve Seleukos'ların *phalanksını* yenilgiye uğratmışlar ve askerler kaçışmaya başlamışlardır. Antiokhos savaşı kaybediyordu (Strab. XVI. 2. 31; Iust. XXX. 1. 6; Bell, 2007: 63). Ölümler, asker kaçakları ve moral bozukluğu Antiokhos'un işini zorlaştırmış ve devam etmesini imkansızlaştırmıştır. Kaçanların geri dönmesini sağlayıp tekrar savaşmak istemiş ancak işler istediği gibi gitmemiş ve ateşkes istemek zorunda kalmıştır. Antiokhos Ptolemaiosların saldırısına maruz kalmadan ordusunun geri kalanını uzaklaştırmıştır. IV. Ptolemaios ise düşmanlarının çoğunu alt etmeyi başardığı için daha fazla zarar vermeyi gerekli görmemiştir ve Antiokhos'un fethettiği kentlerin kendisine teslim edilmesini kabul etmiştir (Salame-Sarkies, 1986: 207-209).

III. Antiokhos, Ptolemaioslar ile daha kalıcı bir barış yapmak için elçi göndermeye karar vermiş ve elçi olarakta uzaktan akrabası Antipater ve komutanı Theodotos Hemiolios'u göndermiştir. Elçilerin öncelikli hedefi barış antlaşmasının yapılacağı bir ateşkes ortamı ayarlamaktır. Ptolemaios ilk başta elçilere sıcak bakmamasına rağmen kabul etmiş ve onlarla ilgilenme görevini ise bakan Sosibos'a vermiştir (Grainger, 2015: 54). Ptolemaioslar Koile Syria'yı geri alarak asıl hedeflerine ulaşmayı başarmışlardır. Antiokhos'un elçileri antlaşma şartlarını belirledikten sonra geri dönüp şartları iletmişler, iki taraf içinde antlaşma kabul görmüştür (Iust. XXX. 1. 7). IV. Ptolemaios savaşı kazandığı için Seleukeia'yı, Seleukoslar'a bırakmıştır, çünkü iki tarafın birbirine daha fazla kin gütmemesini istememiştir. Bu yüzden Antiokhos ise diğer sorun olan Akhaios isyanına yönelmiştir.

2.1.2. III. Antiokhos Dönemi Önemli Bir İsyen Meselesi: Akhaios (MÖ 219-213)

MÖ 246-245'de II. Seleukos dönemindeki en önemli sorun Ptolemaioslar ile Kuzey Syria'yı paylaşamadıkları savaştı. Kardeşi Antiokhos Hieraks'ı Küçük Asia valisi olarak atamış ve orayla ilgilenmesini istemiştir. Kardeş Antiokhos tahtta gözü olduğu için kendisini kral ilan etmiştir. Krallık hakkını elinde tutmak için birçok mücadelede bulunmuş ancak başarısız olmuş

ve Küçük Asia'yı büyük bir karmaşaya sokmuştur. Syria'nın Küçük Asia'ya ya ait batı kısmını kraliyet yoluna bağlayan kısımlarında büyük aileler hakimiyet kurmuşlardır: Akhaios, Lysias ve Dokimos bunların örnekleridir. Küçük Asia'da, Lydia ve özellikle Sardies, çevresine Makedonlar ve İranlı eski yerleşimcileri yerleşerek kök salmışlardır (A. Billows, 1995: 6; Cook, 1983: 176-182). Bu insanlar oralara yerleşmiş ve belli bir servet edindikten sonra söz sahibi olmuşlardır. Ama Akhaios'u onlardan ayıran en önemli özelliği kraliyetten olmasıydı. Akhaios, I. Seleukos'un ikinci oğlundan olan torunuydu (Austin, 1981: 168). İlk olarak MÖ 267'de Küçük Asia'daki faaliyetleriyle kayıtlarda yer almaya başlamıştır. İskender döneminden kalan köklü bir aile olan Attolos oğulları. Lysimakhos Krallığında iktidara gelmişler ve kralın ölümünün ardından Philetairos adlı aile üyesi kendi krallığını kurmayı başarmıştır (Grainger, 2015: 57).

MÖ 227'de Antiokhos Hieraks'ın ve MÖ 226'da II. Seleukos'un ölümlerinin ardından elden çıkan Küçük Asia'yı, III. Seleukos almak için iç bölgelere kadar ilerlemiştir. Ancak onun da suikast sonucu öldürülmesi ile bu girişim başarısız olmuştur. Akhaios kralın katillerini yakalamış ve cezalandırmıştır (Cardinali, 1968: 46). Bu sebeple Küçük Asia'yı alma işini hanedan üyelerinden biri olan Akhaios üstlenmiştir. Akhaios buraları ele geçirmek için ilk olarak Küçük Asia'nın doğu merkezi olan Toros Dağları'nın kuzeyinden başlamıştır (Schmitt, 1964: 109-11). MÖ 222'de, III. Seleukos'un ölmesi üzerine, Hermeias, Epigenes ve Molon ile görüşmeler yaptıktan sonra fikirleri kafasında oluşmuş ve seferine başlamıştır. Kilikia'dan geçerek Lykaonia'ya ulaşmış ve Kraliyet Yolunu izleyerek batıya doğru hareket etmiştir (Poly. 5.40.6). MÖ 221'de Attalos'u Pergomon kentine sürmüştür. Akhaios tüm Seleukos Krallığı üzerinde hak iddia etmeye başlamıştır (McDonald. 1903: 107; Leuze 1923: 188). Anadolu'da Akhaios kendini kral ilan ettikten sonra, Anadolu'daki yerini sağlamlaştırmak için para ve ganimet bularak ordusunu güçlendirmek istemiştir. MÖ 218'de Pisidia bölgesinde mücadele içinde olan iki kent Selge ve Pednelissos Akhaios'a bu fırsatı sağlamıştır. İki kent arasındaki mücadelede Pednelissos'lar Akhaios'tan yardım istemiştir (Willrich, 1950: 768; Scmitt, 1964: 172; Cardinali, 1968: 46). Bunun üzerine Akhaios Komutanı Garsyeris'i, Pednelissos'a yardıma göndermiştir. Selge'liler gelen orduyu haber alması üzerine Saporda'ya (Isparta) gitmişlerdir. Garsyeris kaçtıklarını öğrenince başka bir çare düşünmüş ve geri çekilmiş gibi gösterip onların dağılmasını ve kentlerine dönmelerini sağlamıştır. Bunun üzerine Garsyeris, Selge Kentine savaş açmış ve kenti yenilgiye uğratıp tazminat ödemek zorunda bırakmıştır. Akhaios, Milyas, Pamphylia kentlerinin çoğunu kendine bağlamış, Milyas'ta bulunan Olbasa, Pogla, Termesos (Güllük dağı) ve Sagalassos (Ağlasun) kentlerinin kendi tarafına geçmelerini sağlamıştır

(Schmitt, 1964: 262). Akhaios bunlarla uğraşırken MÖ 218'de I. Attalos'un Galatlarla güçlendirdiği ordusunun Batı Anadolu'ya doğru hareket ettiği haberini alması üzerine tehlikeye giren bölgeyi kurtarmak üzere harekete geçmiştir. Attalos'ta Syria üzerinde hak iddia ettiği için çıkarlar çarpışmış bu yüzden birbirlerini engeller duruma gelmişlerdir. MÖ 220'de Küçük Asia'da bir savaş patlak vermiş, Rodos Adası ve Bithynia kralı Prusias birlikte Byzantion'a savaş ilan etmişlerdir (Walbank, 1957: 503). Akhaios'a savaşı durdurmaları ve destek vermesi için yardım istemeleri üzerine duruma el atmıştır (Grainger, 2015: 60). Byzantion ve Rhodos arasındaki savaşın sebebi Byzantion kentinin kara tarafına sınır olan Trakhia'nın çoğuna hâkim olan Galat Krallığı Tylis'e ödenen haraçlara ihtiyacı olmasıdır. Bu dönemde Byzantion kenti, Bithynia kralı Prusias ile de sorun yaşıyordu. Attalos'a yardım etmesi için teklif götürmüşler, ancak duruma Akhaios çoktan el atmıştır. Byzantion'u desteklemiş ve Prusias'a gözdağı vermiştir. Hellesponthos'u kuşatan Rhodos, Byzantion'u sıkıştırmak istemiş ama işler istediği gibi gitmemiş ve kent diplomasideki yeteneğini kullanarak tehdidi ortadan kaldırmıştır (Poly. 4.50.5-7). Ptolemaioslar'ın elinde Akhaios'un babası Andromakhos tutsak olarak tutuluyordu. Rhodos Ptolemaioslardan Akhaios'un babasını serbest bırakmasını istemiş, bu yolla onu yanına çekmeye çalışmış ama başarısız olmuştur. Yalnız kalan Byzantion'un desteğe ihtiyacı vardı, Galat kralına haraç ödediği için kendisine destek olmasını istemiştir. Kral Rhodos ve Byzantion arasındaki anlaşmazlığı sona erdirmiş gibi görünüyordu. Attalos ve Akhaios olaylara şimdilik müdahale etmemişler ve izlemekle yetinmişlerdir. Akhaios ve Attalos arasındaki anlaşmazlığı gidermişler, Akhaios'un babası serbest bırakılmıştır. İki taraf olayları izlerken, Byzantion ve Rhodos arasındaki savaşı Galat kralı Kavaros çözmüştür. Akhaios'un kuzey bölgelerinde gücü yok denecek kadar az olmuştur (Grainger, 2015: 61).

Akhaios doğuya doğru harekete geçmiş ve Attalos meselesini sonraya bırakmıştır. Akhaios, Laodikeia – Lykon'da kraliyet unvanı almasıyla birlikte III. Antiokhos'la karşı karşıya gelmiştir. Akhaios'un ilerleyişi Lykaonia'da durdurulmuş, MÖ 219'da III. Antiokhos'un Koile Syria'yı fethetme girişimi Akhaios'un rahatlamasına sebep olmuştur. Böylece III. Antiokhos ile yapacağı savaşa hazırlanacak yeterli vakti bulmuştur (Grainger, 2015: 62). Akhaios, Pisidia'ya sefer düzenleyerek güçlenmeye devam etmiş, MÖ 219'da Syria'da bir başarı elde etmek istemiş ancak işler istediği gibi gitmemiştir. Syria'da kendine destekçiler bulmaya çalışmış ancak çok fazla destekçi elde edememiştir. MÖ 220'de Pergamon bölgesiyle sınırlı kalmış olan Attalos Akhaios'un Pisidia'da savaşmasını fırsat bilmiş ve harekete geçmiştir. I. Attalos, Galatların bir kolu olan Aigosagailılardan paralı askerler o tutmuştur (Schmitt, 1964: 262-4; Ma, 1999: 58). I. Attalos, Aiol kıyısından başlayarak birçok kentin kendisine bağlı kalmasını sağlamıştır.

Smyrna, Phokaia, Teos ve Kolophon kentlerini kendisine müttefik olarak katılmaya davet etmiştir. Daha sonra kuzeydoğuya ilerleyerek Mysia üzerine gitmiştir. Bu bölgenin güvenliği Akhaios tarafından daha önce Themistokles adlı komutanına bırakılmıştır. Ancak onun elinde bulunan kaleleri fazla dirençle karşılaşmadan teslim almayı bilmiştir. Attalos kuzeybatı topraklarının çoğunu ele geçirmiş: Kaikos (Bakırçay), Hermos (Gediz) ve Hellespnthos'un tamamına hâkim olmuştur (Poly. 5.77.7-9, 5.78.1-6). Propontis'e gidip Kerseai ve Didymatheikhos kentlerini etkisiz hale getirmiş ve güneye ilerleyerek Apia (Balıkesir) ovasını istila etmiş. Thyateria toprakları ve oradan da Pelekas Dağı üzerinden Makestas Nehri vadisine ulaşarak buralara hâkim olmuştur. Attalos yönünü Propontis'e çevirmiştir. Geçiş yollarının zorluğu Aiogosogai'ların ilerlemesini engellemiş ve daha fazla ilerlemeyi reddetmişlerdir. Attalos da onları Hellespntos'a yerleştirmiştir (Magie 1950: 30; Hansen, 1971, 41- 82; Ma, 1999: 59).

Attalos'un; Kyzikos, Lampsakos, Illion ve Aleksandreia Troas kentleri ile dostlukları çok eskiye dayanmaktadır. Antiokhos Hieraks bu bölgeden çekilmesine rağmen dost olarak kalmaya devam etmişler, Attalos bütün bu krallık mirasına tekrardan kavuşmuş hatta Akhaios tarafından elinden alınan birkaç kenti tekrardan ele geçirmeyi başararak güçlenmeye devam etmiştir (Meloni,1949:536; Ma 1999, 56; Schmitt, 1964: 165). Akhaios ve Attalos'un rahat ilerlemesinin sebebi III. Antiokhos'un Ptolemaioslar ile savaş halinde olmasıydı. Kralın Raphia'da yenilmesi ve antlaşma yaparak ayrılması üzerine Akhaios sıranın kendisine geldiğini biliyordu. III. Antiokhos dikkatini Akhaios'a yöneltmiş ve kendine müttefikler bularak üstüne gitmeyi ve onu tek hamlede yok etmeyi hedeflemiştir. Pisidia, Attalos, Prusias ve Galatları kendine müttefik olarak belirlemiştir (Meloni, 1949: 537-555; Ma,1999: 57-63). Akhaios'un niyetinin en açık göstergesi, Sardes darphanesinde Seleukos'lar ve Antiokhos adına basılan sikkeler yerine, Antiokhos Ptolemaioslar ile savaşırken, kendi adına sikke bastırmaya başlamasıdır (Head, 1911: 762; Newell, 1971: 170-267). Akhaios, Antiokhos'un müttefik edildiğini duyunca endişeye kapılmıştır. O da kendisine müttefikler bulma arayışına düşmüştür. Bu esnada Attalos ile eski müttefik olan Aigosagai'larla anlaşmıştır. Illion'a saldırısını aynı bölgeden bir başka kent olan Aleksandreia Troas kenti engellemiştir. Galatları kuzeye sürerek kurtulmuşlardır. Aigosagailılar gittikleri yerde de durmamışlar ve Attalos'un müttefiki olmayan Abydos bölgesindeki Arisba kentini ele geçirmişlerdir. Bithynialı Prusias buraya gelerek kimseye acımadan katliam yapmış, Attalos bu olaylara müdahale etmemiş ve uzaktan izlemekle yetinmiştir (Poly. V.111.1-7). MÖ 214'te Antiokhos, Akhaios'u Sardes'e sürmüş, Bundan sonra Akhaios ve Antiokhos birbirlerine sürekli gözdağı vermişlerdir. Lagoras adlı Giritli bir asker

plan oluşturmuş ve krala giderek planlarından bahsetmiştir. Lagoras, Aitolialı Theodotos ve muhafız Yüzbaşı Dionysios dağcı grubunu zayıf noktaya yönlendirmiş ve kralda kentin kapılarından birine dikkat dağıtmak amaçlı sefer düzenlemiştir. 2000 kişilik orduyu gizlice içeriye alan dağcıları, Akhaios'un askerlerinin fark etmesi üzerine geri dönmek zorunda kalmışlar. MÖ 216'da surlar aşılmasına rağmen Akhaios pes etmemiş ve savaşımaya devam etmiş. Akropole sığınmıştır. Antiokhos'un Akropolis'i almaya çalıştığını bilen Ptolemaioslar, Akhaios'u kurtarmak için uğraşmışlardır. Sosibos, Girit'ten Bolis adında birini bularak kendilerine Akhaios'u kaçırmaya yardım etmeleri için tutmuşlardır (Grainger, 2015: 66). Bolis ise Antiokhos'un ordusunda görev alan Giritli Kambylos ile iletişime geçerek kendilerine yardım etmelerini istemiştir. İki kendi aralarında anlaşmaya varmışlar, önce Akhaios'u kaçıracaklar daha sonra Antiokhos'a teslim edeceklerdi. Akhaios bu planın işe yarayacağını umarak Syria'ya kaçmayı ve oradan da III. Antiokhos'a isyan etmeyi planlamıştır. Ancak planlar Giritli'lerin istediği şekilde gitmiştir. Akhaios kılık değiştirerek kaçmaya çalışmıştır. Bununla birlikte Bolis Akhaios'u pusuya düşürerek yakalamayı başarmıştır ve Antiokhos'a teslim etmiştir (Poly. 8.16.1-20.8). Kolları ve bacakları kesilmiş, daha sonra başı kesilmiş, kalıntıları bir eşeğin derisi ne dikilerek çarpmıha gerilmiş, ders olsun diye sergilenmiştir. Akhaios'un destekçileri görevden alınmış ve Seleukos otoritesi onun aldığı kentlerde yeniden sağlamlaştırılmaya çalışılmıştır. Antiokhos, Küçük Asia'da otoritesini yerleştirmeye çalışırken, Küçük Asia'da bulunan Yunan ve Makedon yerlilerine güven vermek zorunda kalmıştır. Akhaios öldüğü için Mysia'ya kadar olan alanlarda kontrolü sağlamıştır (Allen, 1983: 58-65). Sardies alındıktan sonra tahrip edilmiş, vergi ödemek zorunda bırakılmış ve askerler orada bedavadan konaklatılmış, halk bu durumdan rahatsız olmuş ve şikâyet etmişse de bir işe yaramamıştır (Gauthier, 1989: 68).

III. Antiokhos kentleri fethederken iki politika benimsedi ilki asiler için sert cezalar, ikincisi itaat edenler için affedici ve cömert olarak kentlerin tutumuna göre vaziyet almıştır. Kentlerin sorunlarıyla ilgilenin diye Zeuksis vali olarak atanınca sorunların çoğu halledilmiştir. Batı bölgelerinde Zeuksis otoritesini tam olarak sağlamış ve Antiokhos'un yükünü azaltmıştır. MÖ 218'de Seleukeia'da başka bir sorun ortaya çıkmıştır. Tralleis adlı bir komutan önceden Akhaios'un askeriydi o ölünce Attalos'a bağlılık bildirmiş, daha sonra Antiokhos'a itaat etmiştir (Poly. V.77.8). Antiokhos Babilonya'daki iki bin Yahudi aileyi kolonist olarak Lydia ve Phrygia'ya yerleştirmiştir. Zeuksis Yahudi ailelerin içindeki askerlerden yararlanmak istemiş böylece otoritesini sağlamlaştırmaya çalışmıştır. III. Antiokhos MÖ 212'de doğu seferine çıkmıştır (Grainger, 2015: 70).

2.1.3. III. Antiokhos'un Hakimiyet Meselesi Doğu'da Kaybettiği Yerleri Ele Geçirmek İçin Çıktığı: Doğu Seferi (MÖ 213-205)

III. Antiokhos, Akhaios isyanını bastırdıktan sonra asıl amacını gerçekleştirmek için hedeflerine yönelmiş ve Seleukos'un ataları zamanındaki sınırlara tekrardan kavuşmak istemiştir. MÖ 213'de Doğuyu ele geçirmeye giderken bazı bölgelerin güvenliğinden emin olmak zorundaydı ve bunların başında Babil gelmektedir. Babil'in güvenliğinin ana sebebi ekonomik güvenliktir. Babil vergi merkezinin kaynağı olduğu için yapacağı seferlerde en büyük para kaynak yeri olmuştur. Antiokhos için iki önemli meseleden biri Baktria ve Parth kentlerinin yarı bağımsızlık kazanmalarından sonra bu bölgelere nasıl dış geçireceğidir. İkinci önemli sorun ise savaşlar ve isyanlarla geçen yıllarda, batı kesimiyle çok ilgilenemediği için oradaki kentlerin başına buyruk hareket etmeleridir. Bu durum Antiokhos'un işini zorlaştırmıştır. MÖ 212'de yarı bağımsız olan Kommagene ve Armenia krallıklarının kuzeyine yönünü çevirmiştir (Errington, 1989: 249; Ma, 1999: 63). III. Antiokhos'un sonraki durağı Armenia'nın güneyinde bulunan Armosta⁴ kentini ele geçirmek olmuştur. Kentin kralı olan Kserkses, Antiokhos'un gücünün farkında olduğu için onunla görüşüp anlaşmak istemiştir (Walbank, 1967: 99). Güneydeki Persis, Karmania, Gedrosia, doğudaki orta İran bölgesinin akıbetleri henüz bilinmiyordu. Dağlık bölgelerde yaşayan insanlarda Antiokhos'un hakimiyeti altına girmek istemiyordu. Armenia'yı kuşattı, Arsamosata'ya⁵ saldırdı (Strabon 11.14.1-16; Sherwin-White, Kuhrt, 1993: 190-197). Kral Kserkses'in antlaşma teklifine rağmen saldıran III. Antiokhos kenti almayı başarmış ve kralda kentten kaçmıştır. Fırat'ı oluşturan iki nehrin güneyinde bulunması Kserkses krallığını Armenia'nın güney batısına yerleştirmesi Arsamosata'nın önemini arttırıyordu. III. Antiokhos, Kserkses'in babasının ödemesi gereken vergiyi zamanında ödemediği için de bu toprakları hakimiyeti altına almaya çalışmıştır (Grainger, 2015: 75). Kserkses'in amacı haraç ödemeyi reddederek bağımsızlığını kanıtlamaya çalışmaktı. III. Antiokhos'un seferi sırasında Kserkses'de Armenia topraklarının bağımsızlığını kazanmaya çalışıyordu. Kserkses, III. Antiokhos'a teslim olmaya karar verir. Arsamosata'nın alınmasıyla birlikte sarayı düşeceğinden ve egemenliği altındaki topraklar karmaşa içinde olacağından bir anlaşmaya yapmaya daha yatkındır. Bu sebeple Kserkses ve Antiokhos arasında kısa sürede bir anlaşma sağlanmış ve ödenmesi gereken vergilerin çoğu ödenmiştir. Artık III. Antiokhos bütün dikkatini güçlü bir ordu oluşturmaya vermiş ve ordusunu gideceği yerlerdeki engebeli araziler ya da zorlu iklim şartlarına göre yeniden donatmıştır. Kendisine rahat hareket alanı sağlayacak

⁴ Harput Ovası yakınında bulunan bir yerdir.

⁵ Fırat'ın güneyinde bulunan Murat Nehri'dir.

süvari birliği gerekmiş, bu noktada Media önemli bir at kaynağı olmuştur. Doğuya ilerledikçe oldukça engebeli olan arazi onun hafif ve ağır birliklerini de hazırlamasını gerekli kılmıştır. Antiokhos ordunun hazırlıksız olmasının acı sonuçlarını Koile Syria'sında ve Sardies kuşatmasında görmüş ve dersini almıştır. İran toprakları kurak olduğu için atları ve orduyu beslemek ve su ihtiyaçlarını gidermek için yanlarında mecburen erzak götürmek zorundaydılar. Bu yüzden Antiokhos'un Sahra ordusunun arkasından lazım olan malzemeleri taşıyan tedarikçi birimi gelecekti. Zor durumda kaldıklarında yerel kentlerden destek alabilirdi ama yerel halkın düşmanlığıyla uğraşmak istememiştir. Ordunun kaynağını para oluşturmalıydı, kaynakları vardı ama Ptolemaioslar'ınki kadar büyük değildi. Antiokhos'un büyük ordusunun masrafları da buna göre yüklü olmuştur. İmparatorluğun başka yerlerinde iç kontrolü sağlasın diye oluşturulan askeri garnizonlarda vardı. Media Atropatene gibi yerlerde askerlerin kaldığı yerler konforlu değildi (Bernard, 1980: 301-324).

III. Antiokhos, bir yıldan fazla askerlik görevi yapmış, daha sonra ise görevde kalmayı tercih etmemiş askerleri de tekrardan göreve çağırmişti. Düzenli birlikleri çağrılan bu askerlerden oluşturmayı planlanıyordu. Antiokhos toplamda 70.000 ya da 80.000 kadar bir orduyla sefere çıkmaya hazırlanıyordu. Ordusunda askerler günlük maaş alırlar ve maaşları da 1 drahmi olurdu (Griffith, 1939: 274-307). Bu sebeple III. Antiokhos'un, 70.000 kişilik ordusunun yıllık maliyeti 7000 *talentos* ya da daha üstü olmalıdır (Aperghis, 2004: 189-204). Antiokhos savaş için en önemli mesele olan maliyet işini zamanında halletmeliydi. Kserkses tarafından ödenen 300 *talentos* sefere çıkması için yardımcı olabilirdi ama sonrasın da büyük bir karmaşaya da sürüklenebilirdi. MÖ 211'de ordu işlerini Media'da düzene koyan Antiokhos sonunda sefere çıkmış ve ordusuyla Ekbatan'a yönelmiştir (Iust. XII. 5. 7). Hedefi Parth ve Baktria krallıklarını ele geçirmek olmuştur (Errington, 1989: 249). Parthia, Media'nın doğusunda bulunan Seleukos satraplıklarından biriydi. MÖ 300'den itibaren bir krallık bulunuyordu. Ancak kuzeyden gelen göçebeler tarafından istila edilip alınmış ve krallık onların eline geçmiştir. Kralları Arsakes, Antiokhos'a düşmanlık besliyordu. Krallık, Hazar Denizi'nin güneyinden doğuya uzanmış, Elburz Dağları'nın devamı olan Kopet Dağı'nın kuzeyinde kurulmuştur. Krallığın merkezleri; Dara, Nisa ve Asaak aslında İran platosunda Kopet Dağı'nın kuzeyinde yer almaktadır (Colledge, 1967: 25-27). Parth satraplığı Baktria ve Hazar ile Elburz arasında bulunan Hyrkania bölgesine akınlar yaparak almışlardır. Buraya yerleşen göçebelerden aristokrat bir süvari birliği oluşturulmuştur. Bu toplum Yunanca, Aramice ve göçebelerin yerli dilleri ile oldukça çok dilli bir yapıdaydı. İranlılar'ın yerleştiği Hazar kıyısı verimli toprakların bulunduğu bir bölgedir. Arsakes tarafından kurulan kraliyet merkezi Dara,

sikke üretmeye başlamıştı. Krallık küçük gibi görünse de III. Antiokhos'un dikkat etmesi gereken bir devletti (Asser, 2006: 69-97).

Baktria Krallığı ise, doğu da eski bir satraplıktı, MÖ 235'te krallık unvanı satrapları tarafından kazandırılmıştır. Magnesialı Euthydemos, II. Diodotos'u tahtından indirerek yerine geçmiştir. Baktria; Hisar Dağı'nın kuzey tarafında, Polymelitos Nehri (Zarafşan) ve Jaksartes Nehri (Sri Derya) vadilerinin bulunduğu alanda kurulmuş ancak daha sonra II. Diodotos tarafından bu topraklar kaybedilmiştir. Buraya daha sonra göçebeler gelip yerleşmiştir. Oxus vadisinde (Amu Derya) ve yan nehir vadilerinde yoğun bir şekilde başlamışlardır. Daha sonra Akhaimenos İmparatorluğuna dahil edilerek İranlaştırılmıştır. Yunan ve Makedon nüfus getirilerek Baktria'ya da kentli bir kesim oluşturulmuştur. Baktria Krallığının, kuzey Hisar Dağlarının uzak kesimleriyle, kuzeybatısında Aral Denizi'nin güneyindeki Khorasmia'yla, güneydoğusunda Hindistan'da Maurya İmparatorluğu'nun eyaletleriyle (kuzey Afganistan) ve batıda Akdeniz'e uzanan önemli bir ticaret ülkesidir. Ayrıca Çin ile de ticaret yapmaktaydı. Hindistan ile ticareti ona savaş filleri edinmesi imkânı sağlamıştır. Sonuç olarak Baktria Krallığının merkezi dahil iyi tahkim edilmiş büyük kentlerden oluşmaktaydı (Sherwin-White Kuhrt, 1993: 103-105). II. Seleukos tarafından Hint'lilere bırakılan topraklar ise Baktria'nın ilerisinde bulunuyordu. Maurya İmparatorluğu en güçlü çağını Chandragupta zamanında en yaşamış ancak MÖ 303 yılında onun ölümüyle birlikte krallık zayıflamış, Hayber geçidinin batısındaki topraklar dahil kaybedilmiştir. Gandhara, Arakhosia ve Gedrosia kentleri bağımsız olmuş ve kimler tarafından yönetildiği bilinmiyordu. Paropamisadai (Kabil) bölgesinde Yunanlıların kralları Sophagasenos'tu. Geçidin ağzında Taxila ve Gandhara eyaletleri ayrılarak bağımsız olmuşlardır. Bu bölgeler Parthia ve Hindistan bölgesinin sınırlarına kadar uzandığı için III. Antiokhos'un doğu seferindeki sınırlarını kapsadığı için, bu karmaşalar işlerini dahada zorlaştırmaktaydı (Grainger, 2015: 84). Bu bölgelerde en az üç krallık bulunmaktaydı, III. Antiokhos ve Hint İmparatorluğunun çatışması kaçınılmazdı. Bu krallıklar arasında çatışmalar olduğundan ordu buradan geçerken diplomasi yöntemi kurtarıcı olabilirdi. İlk olarak Paropamisa'daki Yunanlı kral Sophagasenos ile ittifak yapılmıştır. Böylece III. Antiokhos, Sophagasenos'u Orta Asya'da kendine yardımcı olması için görevlendirmiştir (Poly. XI.39.11).

MÖ 209'da III. Antiokhos, Parth seferine çıkmadan önce sefer sırasında başına bir şey gelirse diye veraseti belirlemiştir. En büyük oğlu olan Genç Antiokhos'u ortak kral olarak atamıştır. Bunu yapmasının sebebi ise Arios savaşında kendisinin yara alması ve atının da ölmesidir. III. Antiokhos, MÖ 209'da ordu Elburz Dağları'nın güneyinde bulunan İran Çölü'nün ortasından geçen Kraliyet yolu doğrultusunda ilerlemişlerdir (Bivar, 1983: 31). Parth

kralı II. Arsakes, III. Antiokhos'un büyük bir ordu ile kendi krallığına yaklaştığı haberini almış ama bu haber onu endişelendirmemiştir. Antiokhos ve ordusunun çölu geçeceği ihtimalini düşünmemiştir. Çölde belirli yerlerde su kaynakları olsa da III. Antiokhos'un bunların yerini bilemeyeceğinden askerlerini riske atamayacağını düşünmüş ancak işler istediği olmamış ve Antiokhos'un yaklaştığı haberini alınca su kuyularını kapattırmaya çalışmıştır. Nikomedes komutasındaki askerler bu girişimi durdurmuş ve düşman askeri kaçmıştır. III. Antiokhos ve ordusu Rhagai'nin doğusunda bulunan Gates'i geçip Parth merkezi Hekatompylos (Horasan) kentine ulaşmışlardır. II. Arsakes ise bu durumu fırsat bilmiş ve savaş diğer kentlere sıçramasını diye askerlerini Hekatompylos'a toplamıştır. III. Antiokhos ise Hyrknia (Mazenderan) ilerlemiş, Tagai kentine ulaşarak oradan da Labos Dağı'nı geçmek istemiştir. Hafif silahlı askerlerini birkaç birliğe ayırmış, yük hayvanlarının, *phalanks*'ların geçebilmesi için hafif silahlı birliği önden göndererek ordunun rahat ilerlemesini sağlasınlar diye görevlendirmiştir. Gönderdiği birliğin başına Diogenes'i vermiş, mızrağı kullanmada usta olan dağcılardan bir kısmını ve okçuları da onun yanında görevlendirerek en zorlu yollarda yolları diğerlerinin de geçebileceği hale getirmelerini istemiştir. Gidenlerin yerine ise Rhodos'lu Polyksenidas emrinde kalkanlı Giritli 2000 bin okçular tırmanarak tepelerde pusu kuran askerleri bertaraf etmişlerdir. Koslu Nikadomos ve Aitolialı Nikolos'ın emirlerine de zırhla ve kalkanla donatılmış askerler verilmiştir. Savaş daha çok ordunun yokuş yukarı kargı itme savaşına dönmüştür (Poly. X. 29. 4-6).

III. Antiokhos'un tahmin ettiğinden çok daha kötü olan yollar aşırı dardı. Geçitlerden geçmek imkânsız olduğu için ağaç keserek ilerlemek zorunda kalmışlardır. Diogenes ve emrindeki askerlerin tek başına bu işin üstesinden gelemeyeceklerini bildiğinden Tagai halkından yardım alarak geçmeye çalışmışlardır. III. Antiokhos ve askerleri çok zor koşullarda ilerlemiş ve bir haftanın sonunda Labos Dağına varmışlardır. Antiokhos ve ordusunun arkasından gelecek olan Parthları engellesin diye Tagai halkından destek alınmış ancak Tagai kentinden *phalanks*'a karşı kargaşa çıkması üzerine III. Antiokhos ordusunu tekrardan Hyrkania'ya götürmek için harekete geçirmiş, Tambraks'a (Talambroka) doğru yol almıştır (Poly. X. 31. 3-5). Parthlar savaş alanından ayrılarak Tambraks'ın uzağında olan Sirynks kasabasına geldiler. III. Antiokhos, fırtına çıkmasına rağmen durmayıp ilerlemiş ve kasabayı almaya çalışmıştır. Hendekler kazdırıp çevrelerine kazıklar yerleştirmelerini söylemiştir. Parthlar'ın çoğu katledilmiş kalanlar ise arkalarına bakmadan kaçmak zorunda kalmıştır. III. Antiokhos ordusuyla arkalarından Hyperbas'a giderek Parthları çevrelemiş ve peltastes'ler de onları zorlayıp teslim olmalarını sağlamışlardır. Parth'lar ve III. Antiokhos bir anlaşma

imzalayarak savaşı bitirmişler ve Parthlar tekrardan Kopet Dağının kuzeyine hapsedilmişlerdir (Iust. XII. 5. 7).

III. Antiokhos Parthia krallığı ile meselesini hallettikten sonra Baktria krallığı üzerine gitmiştir. Antiokhos, Baktria Kralı I. Euthydemos ordusuyla Tapuria (Tabaristan) kentine gittiğini ve Arios Nehri (Afganistan'da Hari Rud) tarafından geçmeye çalıştığını haber alınca Arios Nehrine doğru gitmiştir. Birkaç gün içinde nehre ulaşmışlar, dinlenmek için beklemişler güneşin doğmasıyla birlikte tekrar hareket etmişlerdir (Narain, 1989: 397). III. Antiokhos, süvarileri, silahlı piyadeler ve 10.000 peltasteses ilerlemeye devam etmiş, düşmanın hala Nehre yakın olduğunu haber alınca oraya yakın bir kasabaya çekilmiş ve mesafeyi korumaya çalışmıştır (Sekunda – Souza, 2007: 339). Ordunun büyük bir kısmıyla nehrin karşı kıyısına ilerlemiştir. Nehirdeki savaş, süvariler arasında geçmiştir. Ancak III. Antiokhos'un elinde büyük bir hafif süvari birliği bulunmaktaydı. Baktria süvarileri Antiokhos ve ordusunun izlerini fark edince arkalarından gitmeye başlamışlardır. Euthydemos'un 10.000 süvari gönderdiği, Antiokhos'un, Panaitolos tarafından Baktrialıları dağıtmak için süvari getirene kadar 2000 muhafızıyla savaşmak istemiş ancak düşmanın yerinde sabit kaldığını görmesi üzerine ordusunu kendi etrafında toplamıştır (Grainger, 2015: 80). III. Antiokhos bütün kuvvetiyle savaşmış, her iki tarafta kayıplar vermiştir. Antiokhos ve askerleri Baktria birliğini bozguna uğratmıştır. Panaitalos, III. Antiokhos'un birliğine katılarak berbat ve aceleci savaşan Baktrialıların savaş alanından kaçmasını sağlamıştır. III. Antiokhos savaşta atı ölürken kendisi dişlerini kaybetmiş ama savaştaki cesaretlerinden dolayı halkın gözünde kahraman olmayı başarmıştır. Euthydemos savaş alanında korkup askerleriyle birlikte Baktria'da bulunan Zariaspa kentine çekilmek zorunda kalmıştır (Poly. X. 49. 13-15).

Savaş bittikten sonra iki taraf arsında antlaşma sağlansın diye elçi olarak Teleas'ı göndermiştir. Euthydemos ise III. Antiokhos'a, krallığından kendisini haksız yere çıkardığını söyleyerek buraların tekrar kendisine verilmesini istemiştir. Atalarını alt ettikten sonra krallığın başına geçtiğini ifade eden Euthydemos, Antiokhos'a karşı hiçbir zaman isyan girişiminde bulunmadığını savunmuştur. Gelen göç dalgasına vurgu yaparak, her iki tarafında ciddi zarar göreceğini söyleyen ve krallığını geri isteyen Euthydemos ile III. Antiokhos (Holt, 1999: 134; Leriche, 1986: 93-5) Teleas'dan gelen göç haberleri üzerine anlaşmak zorunda kalmıştır. III. Antiokhos, kralın oğlu gelince kral rütbesinde ağırlamış ve kızlarından biri ile evlendireceğinin sözünü vermiştir. Euthydemos ise koşullar iki taraf içinde uygun olunca Seleukos krallığına tabi olmayı kabul etmiştir (Bernard, 1994: 478; Bell, 2007: 83).

III. Antiokhos, MÖ 206'da Hindikuş Dağları'nı geçerek Hindistan'a gitmiş ve Hint kralı Sophagenesos ile olan antlaşmasını yinelemiştir. Sophagenesos bu antlaşmanın bedelini Antiokhos'a filler ve hazinlerle ödemek zorunda kalmıştır. Antiokhos artık kendine izleyebileceği bir rota belirlemiş ve daha doğuya ilerleyerek merkezi Taksila olan bir sonraki krallık Gandhara'ya ilerlemiştir. Amacı atası I. Seleukos'un fethetmeyi amaçladığı ama alamadığı İndus Vadi'sini ele geçirmek olacaktır. Hindistan'ı savaşta yendikten sonra siyasi bir tehdit olmamış hatta Yunanlılar'ı birçok yönden benimseyen bir ülke haline gelmiştir. Maurya İmparatorluğu o dönem çöküş yaşamaktaydı, Hint topraklarından çok rahat Paropamisadai'ye ilerlemiş ve Arakhosia'ya gitmiştir. III. Antiokhos, Kyzikos'lu Androsthene aracılığıyla elde ettiği filleri kuzey yolundan göndermiştir (Poly. XI.39.12). Antiokhos ise ordunun geri kalanıyla birlikte Arakhosia'ya sonrasında ise güneybatıda bulunan Helmand havzasına götürmüştür. Askerleriyle daha fazla ilerleyebilirdi ama yiyecek ve su sıkıntısı onları daha fazla yıpratmadan ilerlemesine ara vermiştir. Afganistan'da bulunan Arakhosia (Kandahar) geldikten sonra Erymanthos Nehri'ni geçtikten sonra Karmania'ya (Kirman) gelmiştir (Austin, 1981: 150). Krallığın batısında bulunan Persis'e gitmiştir (Sherwin-White, Kuhrt, 1993: 190-200). Daha sonra Antiokheia'ya gitmiş Basra Körfezi yani Erythraean Denizi'nin kıyılarında dolaşmıştır. Dicle ve Fırat nehirlerinin birleşerek denize ulaşmadan önceki oluşturdukları Şatül Arap üzerinde bulunan İskenderiye önemli bir ticaret limanıydı. (Grainger 2015: 97). Eski adı Spasinu-Kharaks olan buradaki kalenin adı Hyspaosines'in Kalesi olarak değiştirilmişti. Hyspaosines Seleukos'lara sadık kalarak uzunca bir süre onların yararına çalışmıştır (Al-Khalifa-Rice, 1986: 389-406). III. Antiokhos Gerrha'ya ardından da Tylos'a sefere gitmiştir. Gerrha Bahreyn ile Kuveyt arasındaki kentlerden biridir. Antiokhos'un hazinesinin 500 *talentos* gümüş, 1.000 *talentos* buhur ve 200 *talentos* stakte (tütsü) artması bunun kanıtı olmuştur. Tylos'a kadar Seleukos kontrolünü sağlamış Körfezde Seleukos donanmasını güçlendirmiştir. Ayrıca güney Körfezde (Kışm Adası) bulunan Larisa, Arethusa, Trapezous'a kadar ilerlemiştir. Daha sonra Seleukeia'ya dönmeye karar vermiş ve donanma aracılığıyla dönmüştür (Grainger, 2015: 98). Persis ve Media kentlerinden başlayarak atalarına ve kendisine isyan eden herkesi kendisine tabii ettiği için yavaş yavaş I. Seleukos zamanındaki topraklara dönmeye başlamasıyla birlikte "Megas" (Büyük) unvanını almıştır (Ma, 1999: 272-276; Robert, 1983: 146-154; Heller, 2008: 62).

MÖ 213-205 yılları arasında III. Antiokhos, Doğu seferine çıkmadan önce Küçük Asia'nın yönetimini çok güvendiği komutanı Zeuksis'e bırakmış ve yönetimde başarılı olarak Antiokhos'a destek olmaya çalışmıştır. Fakat Phrygia ve Lydia'da çıkan isyanları bastırmakta

zorlanmıştır. Bu durumla başa çıkamayan Zeuksis, Antiokhos'a haber göndererek bu meselelerin halledilmesi için yanına gelmesi gerektiğini söylemiştir. III. Antiokhos bu bölgelerde huzuru sağlamak için Yahudi aileler yerleştirilmesi gerektiğini söyleyerek Zeuksis'e kararını iletmiştir (Cohen, 1978: 5-9; Bar-Kochva, 1976: 197-198; Sartre, 2003: 174).

III. Antiokhos yaptığı seferlerde başarı sağlamış, fakat krallığın genişlemesiyle birlikte krallığın her yerini tüm merkezden nasıl yönetilebilir sorunu ortaya çıkmıştır. Yönetimi iyi oturtmalı ve etkili bir hükümet sistemi kurarak, krala çok fazla iş bırakmadan sistemin kendisini döndürmesi sağlanmalıdır. Kentlerin her fırsatta bağımsız olmak için isyanları, vali olarak atandıkları yerde uzun görevler yapmaları sonucu isyan edip kral olma istekleri sistemin çok kırılğan olduğunu göstermiştir. Krallıkta geçerli olan yönetim monarşi olsa da birçok insanın krallıkta hak iddia etmeleri ülkenin her fırsatta karmaşaya girmesine neden olmuştur. Bu yüzden kral kendince bir sistem geliştirmiş ve orduyu ordu ve kralın philoi'u (dostları) olarak tanımlamıştır. Onun ordusu değişik birimler ve ırklardan oluşmuş bir kuvvetti (Launey, 1949-1950: 35-200). Ana birlikler iki *phlanks* 'tı: ilki gümüş kalkanlar olarak bilinen *argyraspides*, diğeri ise *argyraspides*'den daha kalabalık olan ve askerlik hizmeti için acil durumlarda çağrılan vatandaşlardan oluşmaktaydı. Kralın muhafızları 2000 kişiden oluşan birlik *Argyraspides* gibi profesyonellerden oluşan bir gruptu. Diğer süvari birlikleri Yunan ve Makedon kökenliydi sayıları daha fazla olmakla birlikte başka bir gücü oluşturuyorlardı (Grainger, 2015: 101). Bu dört birim iki ağır piyade ve iki süvari, öncüler, peltastlar, savaş arabacıları, hafif atlılar bölümlerini oluşturmuşlardır. III. Antiokhos'un Araplardan oluşan bir piyade kuvveti vardı ancak savaşçı yönleri iyi olmadığı için bu gruptan vazgeçilmiştir. Dahai'den oluşmuş hafif atlılar birliği de ordusunun başka bir grubunu oluşturmaktaydı. Ordu her yıl savaşmamasına rağmen her yıl sefere çıkarılarak dinç tutulmaya çalışılmış bu yolla karşılıklı güven ve sadakati geliştirmişlerdir. Sina Çölü'nde, Küçük Asia'nın batısında, Sardis, Arsmosata ve Baktria kuşatmalarında, Lübnan ve Elburz Dağları'ndan Hindistan'a kadar Antiokhos'la birlikte savaşmışlardır. Seleukos krallığının büyüklüğünün yanında ordu yetersiz bile kalıyordu. Çünkü her kente bir garnizon, her eyalete satrap için muhafız ve savunması için emrine muhafızlar verilmiştir. Mısırda Yunanlılara ayrılmış olan kent valileri, Babil'den de Küçük Asia'ya taşınan Yahudi yerleşimci ve asker grubunu toplamıştır (Sherwin-White, 1987: 209-221).

MÖ 213'te, III. Antiokhos Küçük Asia'nın batısında kalan topraklarının valisi olarak Zeuksis'e bırakmış ve Syria'ya dönmüştür. Sardies kentine mektup yollayarak kentin kalkınması için kerestelerin bulunması ve taşımacılık işini vererek kentin ekonomik yönden

kalkınmasını sağlamak istemiştir (Merkelbach, 1986: 74; Knoepfler, 1993: 4-38). Akhaios isyanı sırasında ağır yıkımlar yaşayan Sardes kenti onarılıp tekrardan canlandırılmasıyla birlikte Antiokhos'a bağlı kalmalarını sağlamaya çalışılmıştır. Küçük Asia'da Kilikia bölgesinden Mysia'ya bölgesine kadar olan kentleri reforme etmiş, Pamphylia'ya kadar olan bölgeyi de Seleukos'lara katmayı başarmıştır (Ma, 1999: 63). Eski gücüne kavuşan Seleukos'lar yönetimlerini güçlendirmesine rağmen Troas'dan kıyı noktaları özellikle Batı Karia ve Lykia'da, güneyde Kilikia Trakheia (Dağlık Kilikia) önemi azalmıştı ama Antiokhos'la birlikte tekrar Seleukos'lara bağlanmıştır (Ma, 1999: 63-64).

MÖ 204'de III. Antiokhos Torosları geçerek Küçük Asia boyunca ilerlemeye devam etmiştir. IV. Ptolemaios Philopator'un ölmesi üzerine yerine yaşı küçük olan V. Ptolemaios Epiphanes geçmiştir (Schmitt, 1964: 189-237; Walbank, 1967: 434-437). V. Ptolemaios'un yaşı küçük olduğu için Ptolemaiosların yöneticilerinden Agathokles danışmanlık yaparak yardımcı olmuştur. Agathokles, III. Antiokhos'un Küçük Asia'ya geldiğini haber alınca elçiler göndermiş ve IV. Ptolemaios döneminde Raphia savaşından sonra imzalanan antlaşmanın geçerliliğinin devam etmesini istemiştir (Poly. XV. 25. 13).

III. Antiokhos ve Ptolemaios Krallığının çıkarları tekrardan çarpışmaya başlamış ve Ptolemaioslar son zamanlarda kentler üzerindeki hakimiyetlerini kaybetmiş bu yüzden otorite boşluğu doğmuştur. MÖ 221'de oluşan bu boşluğu III. Antiokhos doldurmak istemiş ancak Ptolemaioslarda tekrardan kentler üzerindeki hakimiyetlerini sağlamak istemişlerdir. Seleukoslar'ın büyükannesinin adını taşıyan Stratonikeia'nın kontrolü Ptolemaioslardan Rhodos'un eline geçmiştir, Ptolemaioslar o sıralarda kardeşi ve Pergamonlu Attalos ile savaştığı için kentin güvencesini Rhodos aracılığıyla sağlamaya çalışmıştır (Ma, 1999: 66-71). Karia ise bir zamanlar Antigonos Monophthalmos tarafından fethedilmişti. MÖ 227'de Makedonya'daki halefi III. Antigonos Doson buraya sefer düzenlemiş ve burayı alarak valisi Olympiakhos'a bırakmıştır. Olympiakhos ise birkaç kent dahil kontrolü elinde bulundurmuş olsa da kalıcı bir Makedon kuruluşuyla sonuçlanmamıştır. Philippos, Antiokhos'a kadar Karia bölgesiyle ilgilenmemişti, ancak artık onun da hedefinde Karia vardı (Diod. 19.68.5-7, 64.3-6; Ma, 1999: 69-70). MÖ 203'de III. Antiokhos Zeuksis'i burayı almakla görevlendirmiş ama ilk etapta büyük krallıklarla çarpışmadan kaçınmasını istemiştir. Diğer taraftan Seleukos topraklarını büyütmesi için emrine bir ordu verilmiştir, III. Antiokhos dikkatli davranarak valisi aracılığıyla topraklarını genişlemeye çalışmıştır. Zeuksis büyük bir krallıkla çarpışmaya girdiğinde Antiokhos haberi yokmuş gibi davranmayı ve kendi prestijini korumaya tercih etmiştir. Zeuksis kentlerde şiddet uygulayarak ilerlerken mabetlerin zarar görmemesine dikkat etmiştir (Ma,

1999: 71). Zeuksis ordusunu Maiandros Vadisi'nde toplamış Maryas Nehri Vadisi doğrultusunda güneye doğru ilerlemiştir. II. Antiokhos tarafından Antiokheia olarak yeniden kurulan Alabanda kentini ele geçirmiştir. Zeuksis daha sonra batıya yönünü çevirir Alinda ve Amyzon'u almıştır. Yeniden güneye inerek Mylasa kentini ve ona yakın bulunan Labraunda kutsal alanını, Sinuri kentinde bulunan başka bir kutsal alanı da ele geçirmiştir. Zeuksis'in kendi etrafında dönerek ilerlemesi Karia'nın kontrolünün Seleukos'lara geçmesini sağlamıştır (Grainger, 2015: 109). MÖ 203'te Zeuksis yardımıyla Karia'nın içlerine kadar girmeyi başaran III. Antiokhos ancak kıyı bölgelerinde çok etkili olmayı başaramamıştır. Latmos Herakleia'sı (Kapıkırı Köyü), Iasos ve Bargyia gibi kıyı kentleri V. Philippos'un eline geçmiştir. Alabanda, Mylasa, Alinda ve Amyzon kentleri dini birliklerini canlandırdığı için Khrysaoria Karia'sı olarak adlandırılmış. Zeuksis'in ilerlemeye devam etmesi Ptolemaiosları kızdırmıştır (Robert, 1983: 150; Ma, 1999: 69-72). Erythraia yarımadasındaki birkaç kent olan Klaros, Notion, Kolophon, Lebedos ve Erythrai ele geçirilmiştir. III. Antiokhos komutasında kıyılara sefer düzenlenirken Seleukos ordusu Teos'a ulaşarak almış ve kente zarar vermeden kutsallığını korumuşlardır. Teos halkını özgürlük tanımıştır. I. Attalos'a vergi ödeyen Teos'luların vergisi kaldırılarak hoşnut edilmeye çalışılmışlardır. Bu sırada Bithynia kralı I. Prusias ve I. Attalos arasındaki mücadeleyi Attalos kaybetmiş giderek gücünü kaybetmeye başlayan I. Attalos'un durumu III. Antiokhos'a yaramıştır. Böylece bölgede rahat hareket etme imkânı bulan kral s. Teos'u sınır karakolu haline getirmiştir, Ephesos üzerinden Smyrna'ya (Eski İzmir) ulaşmıştır (Pritchett, 1982: 272). Daha sonra Teos karakol olma özelliğini yitirmiş çünkü Ephesos ve Smyrna uç karakolu olmuştu. III. Antiokhos bu üstlerinden Anadolu'daki işlerini halletmeye başlamıştır (Hermann, 1965: 114-6).

2.2. III. ANTIOKHOS'UN PTOLEMAİOS KRALLIĞI İLE SAVAŞIRKEN ROMA İLE TANIŞMASI VE İLİŞKİLERİ

2.2.1. MÖ 221-179 V. Philippos ile Syria İçin Yapılan Son Savaş: V. Syria Savaşı (MÖ 202-195)

MÖ 204'te IV. Ptolemaios'un ölümü üzerine yerine küçük yaştaki oğlu V. Ptolemaios geçmiştir. IV. Ptolemaios'un ölümü ilk etapta saklanmış ancak ortaya çıkmıştır. Ardından yönetimde en önemli yardımcısı Sosibos'ta ölmüştür. Naipliğe onun yerine Agathokles geçmiştir. Agathokles göreve gelir gelmez ülkenin güneyinde yaşayan Mısırlılar isyan etmişlerdir. İsyancılar Teb'i ele geçirmiş isyanın lideri kendini firavun olarak ilan etmiştir (Holbl, 2000: 149-150). Agathokles bu sorunu göz ardı etmiştir. Aslında asıl tehlike olarak IV.

Ptolemaios'un ölümüyle birlikte III. Antiokhos'la yapılan antlaşmanın da sona ermesi görülmüştür. III. Antiokhos Mısır'daki isyan ve karışıklıkları haber alırsa oraya gitmesi an meselesi olmalıydı. Yukarı Mısır ve Syria ile aynı anda savaşmak zor olduğundan tam anlamıyla felaket olabilirdi. Antiokhos'un savaş stratejisi düşmanının düşmanını kendine müttefik yaparak rakibi güçsüz kılmak olmalıydı. III. Antiokhos'un Karia seferinin zamanı bu yüzden önemli görmeliyiz. Zeuksis, Antiokhos'un emriyle birlikte V. Philippos için önemli olan kentlerden uzak durarak ilerlemeye çalışmıştır. Rakibinin ölüm haberini alan III. Antiokhos bu olayla yakından ilgilenmeye başlamış olmalıdır. Bunu Raphia Savaşında kaybettiklerini geri alma imkânı sağlayacak bir haber olarak görmüş olmalıdır. Ancak ilk etapta Mısır meselesini sonraya bırakmış ve Küçük Asia planlarına devam etmiştir. Agathokles ise III. Antiokhos'un saldırısını önlemek için ciddi diplomatik girişimlerde bulunmuş ve müttefik aramaya çalışmıştır. Sosibos oğlu Ptolemaios'u Philippos, Pelops oğlu Pelops'u Antiokhos'a ve Megalopolisli Ptolemaios'u Hellas'a ve oradan da Roma'ya göndererek savaş çıkmadan antlaşmanın yolunu aramış olmalıdır (Grainger, 2015: 113). Philippos'a giden elçi V. Ptolemaios ve Philippos'ın kızı için bir evlilik teklifi götürmüştür. Her ikisi de çocuk yaşta olduğu için bu evlilik kabul edilmemiş, Philippos bunu kabul ettirmek için uğraşmıştır. Bu evlilik, muhtemelen Makedon Krallığı için Ptolemaiosların imkanlarını onlara sunacak bir anahtar olmalıdır (Poly. 15.25.13).

Ptolemaioslar, Philippos ile Antiokhos'un da görüşmeler yaptığını haber almış, evlilik yoluyla birbirine bağlanmanın daha güvenli seçenek olacağından teklif bir kez daha iletilmiştir. III. Antiokhos'un Ptolemaios'a saldırması halinde Makedonya'dan yardım isteyebilirdi. Fakat Antigonosogluları ve Ptolemaiosların arası çoktan açıldığı için başlarına savaş gelmesi halinde onlardan destek isteyemezlerdi. Ptolemaiosların, Philippos'a evliliği kabul ettiremse tek istedikleri savaş halinde tarafsız kalmalarını sağlamaktı. III. Antiokhos'a giden Pelops yeni bir savaşla elde etmek istediği kentleri almasını nasıl durduracağını bilmiyordu. Antiokhos, Fenike ve Palestina seferlerinde başarı elde etmiştir. MÖ 202'de Palestina sahillerine ulaşmış ve başrahibi Thraseas oğlu Ptolemaios kenti Antiokhos'a teslim etmiştir (Jones-Habicht, 1989: 46-270; Chaniotis, 1993: 33-42). Sıradaki hedefi Gaza kenti olmuştur (Gera, 1998: 20-34; Bell, 2007:63). Ancak Gaza'yı yöneten Tlepolemos Ptolemaioslara olan sadakatinden dolayı direnmiştir (Errington, 1989: 251). Antiokhos'un tek hatası Mısır'a yakın savaşarak onları uyandırmasıdır. Mısır zayıf olsa da ülkede karışıklık varken ve İskenderiye'deki hükümet kesin olarak kontrol altında değilken daha uygun şartlar altında rakiple savaşmak daha adil olacaktı. Raphia savaşının belirleyici gücü Mısır Phalanksı olmuştu, fakat bu birlik yarısı isyan

hareketinin içinde olduğu için Seleukos'ların kazanması neredeyse kesin hale gelmiştir. Agathokles önlemler almaya çalışmış ve ilk etapta Hellas'a gönderilen elçinin en önemli vazifesi paralı asker toplamaya çalışmak olmuştur (Liv. 31.14.5). Ptolemaioslar asker toplarken bir yandan Ege Adaları özellikle Samos (Sisam Adası) ile ilgilenmiştir. Antiokhos bu haberi duyduğunda zaten Karia ve Teos seferine çıkmıştır (Grainger, 2015: 115). Antiokhos'a giden elçi askeri ve diplomatik işlerde çok iyi olmadığı için Pelops bu kentlere yapılan seferleri protesto ederek MÖ 217'de yapılan antlaşmaya bağlı kalınmasını söylemiştir. İşinin ehli olmayan bu elçi çok dikkate alınmamıştır (Poly. 15.25.13).

Roma'ya gönderilen Megalopolisli Ptolemaios adlı elçinin görevi ise yeni kralı tanıtmak ve tahta geçtiğini bildirerek Ptolemaios krallığına desteklerini sağlamaya çalışmak olmuştur. Ancak elçi görevini yapamamış ve Hellas'tan öteye gidemeyerek, işinde kötü olduğunu göstermiştir (Poly. 15.25.14). Elçiler verilen vazifelerden ziyade İskenderiye Sarayındaki konumlarını daha çok önemsemişlerdir. Yeni bir Syria savaşının başlamak üzere olduğunu herkes öğrendiği için Philippos ve III. Antiokhos kendi aralarında anlaşmak için görüşmelere başlamışlardır (Grainger, 2015: 115-116). Her ikisi de Ptolemaios topraklarının Mısır dışında kalan yerlerini aralarında paylaşmayı önerdiler. Philippos bu antlaşmayı kabul etti çünkü Ptolemaioslara Naip olmaktansa toprak alıp genişlemek daha çok işine gelmiştir. Koile Syria'ya ve Kıbrıs'ı III. Antiokhos alırken Karia ve Sirenayka'yı Philippos almıştır. İki tarafta çok istedikleri topraklar için kendi aralarında antlaşmışlardır (App. 4.1). Bir yandan ise Rhodos, Roma'nın dikkatini Doğu Akdeniz'deki gelişmeler için çekmeye çalışmıştır (Walbank, 1940: 108-137; Errington, 1971: 336-354). MÖ 203'te Roma Kartaca ile savaş halinde olduğu için ve Philippos'a zaten kızgın olduğu için doğrudan savaş çıkaramazdı. Bu yüzden ilk etapta tarafsız kalmaya özen göstermiştir. Philippos Karia'da, Zeuksis ise Lydia'da ilerlemeye devam ederken Ptolemaioslar için işler ters gitmeye başlamıştır. Haydutların saldırıları giderek artmaya devam etmiş ve MÖ 204'deki isyanın sonunda otorite iyice sarsılmış, Agathokles'in diplomatik çabalarının hepsi başarısızlıkla sonuçlanınca naiplik görevinden alınmış ve yerine Sosibos oğlu Sosibos geçmiştir. Pelusion'daki garnizon komutanı Tlepolemos olmuş ve yönetime yapılan darbe sonucu hükümetin başına darbeci general gelmiş ama krallığı yönetme yeteneğine sahip olamamıştır (Grainger, 2015: 117). Antiokhos, Ptolemaiosların kendi içindeki karmaşasını fırsat bilip savaş hazırlıkların başlamıştır. Koile Syria'ya savaşmadan önce diğer bir sorun olan kardeşi Antiokis'in, Kserkses'in Kraliçesi olduğu Armenia'dır. MÖ 202 yılında Kserkses zehirlenerek öldürülmüş, halk muhtemelen bu ölümüyle ilgili karısını şüpheli görmekteydi (Poly. 16.21-22). Antiokis Syria'ya abisinin yanına dönmüştür. Armenia meselesini halletmek

III. Antiokhos için çok zor değildi. Kserkses'in ölümünün üzerine III. Antiokhos Armenia'ya yeni bir siyasi rejim dayattı. Kserkses ve Antiokis'in çocukları olmamıştı. Kserkses hanedanının son üyesi olduğundan ve varis olmadığından III. Antiokhos buraya Zariadris ve Artaxias adında Ermeni valiler atayarak halkın gönlünü kazanmaya çalışmıştır. III. Antiokhos Kserkses'in krallığını bölerek Sophene olarak bilinen bölgeyi ve Syria'ya yakın kesimi Zariadrisin yönetimine vermiştir. Ülkenin kuzeydoğu kesimine ise Artaksias yerleştirilmiş, o otoritesini Arakses Vadisine kadar genişletmiştir. Burada Artaksata adında yeni bir şehir kurmuş, böylece kendisine bağlı iki yeni eyalet yapmıştır (Strab. 11.14.5). Böylelikle III. Antiokhos, Baktria ve Hindistan sınırından Küçük Asia'nın batı kıyılarına kadar almayı başararak buralardaki sorunları halletmiş ve böylece asıl hedef Ptolemaios'a odaklanmıştır (Grainger, 2015: 118).

2.2.2. Ptolemaioslar ve Seleukos'lar Arasındaki Syria Savaşı

III. Antiokhos Syria Savaşına başlamadan önce ilk olarak doğu seferiyle Akhaios sorununu ortadan kaldırmış, Philippos ile antlaşma yapmış son olarak ise Armenia'na Seleukos'lara katılmış böylece Ptolemaios ile yapacağı savaşta dikkatini dağıtacak her şeyi ortadan kaldırmış savaş hazırlıklarına başlamıştır (Grainger, 2015: 119). III. Antiokhos, ordusunu güçlendirmeye çalışarak bir önceki savaşlardaki acemiliklerini atmış ve şimdi savaşa iyice hazır bir orduyla katılmış olmalıdır. Ptolemaios ordusu önceki savaşta güçlü olduğunu kanıtlamıştı. Ama şimdi isyan ve karışıklıklarla boğuştukları için artık zor zamanlar içindeydiler. III Antiokhos ise bu dönemde yaptığı seferlerle gücüne güç katmayı başarmıştı. Ptolemaioslar IV. Ptolemaios zamanında saltanatını ihmal etmesi açgözlü ve baskıcı olması Mısır halkını haydutluğa ve soygunculuğa itmiştir. Bu durum kralla kalmamış naipleri de baskıcı ve aç gözlü olunca halk eşkıya olmuştur (Grainger, 2015: 120). Eyaletlerin sadakati de azalmış tek tek bağımsız olmaya başlamışlardır. Seleukos'lar, iyi muamele edecekleri vaadi ile halkı umutlandırmaya çalışmış olmalıdırlar. Seleukos kentlerinin özerkliği Ptolemaios kentlerinden çok daha fazlaydı ve Koile Syria bu durumdan etkileniyor olmalıdır. Ptolemaios tarafından ordu hazırlıkları ise Aitolialı Skopas'a verilmiştir (Poly. 15.25.15). Sosibos ölmeden önceki son savaş hazırlığını öğretmiş böylece daha ustaca hazırlanmışlardır. Askere alımları savaş başlamadan bir an önce yapılması gerekmektedir. Ptolemaios krallığı öncekinden daha hazırlıklı ve çabucak ilerleyerek işlerini hallediyordu. Antiokhos saldırısını 18 ay kadar geç başlatmıştır (Grainger, 2015: 121). III. Antiokhos'un savaş hazırlıklarından en önemlisi Syria'nın dört önemli kenti olan: Laodikeia, Apameia'ya, Şam ve Beroe kentlerinin korunmasına öncelik vermiştir. Özellikle Ptolemaiosların istilasına açık bir konumda olan sahil yolundaki kentlerin güvenliğini

sağlamaya çalışmıştı. Sahil yolunun kapanmasını sağlayan Laodike ile krallığın ana askeri üssü olan kuzeye giden ana yolun kapanmasını sağlayan Apameia'ya odaklanmıştı. İki kentin güneyine doğru Asi boyunca yayılmış olan Larisa, Arethusa, Laodikeia ad Libanum müstahkem kentler ve kıyıda ise Aradyalı Peraia kentleri bulunmaktaydı. Ptolemaios tarafından istila edebilecekleri üç ihtimal vardı. Bunlar, sahil yolundaki Fenike kentleri, Bekaa'daki Gerrha ve Brokhoi ikiz kaleleri ve doğuda yer alan müstahkem Damaskos kenti tarafından yapabildi. III. Antiokhos son savaşta Bekaa güzergahından saldırmayı denemiş ancak başarısız olmuştur (Poly. 15.25. 16-18). Antiokhos bu sefer yeni bir planla başka bir yol belirlemişti. Antilebanon Dağları'nın doğusunda, dağın eteklerinden uzanan bir yol vardı ve Apameia'daki Asi Vadisi'ni Damaskos'a bağlayan bir çöl yolu bulunmaktaydı. Antiokhos ordusunu Damaskos'a kadar sorunsuz getirebilirse, Bekaa ve bütün Ptolemaios kalelerini geride bırakabilir ve avantaj sağlayarak kazanabilirdi. Damaskos'tan Ürdün Vadisi'ne ilerleyerek Palestina'ya oradan da Ptolemaiosların kalbi olan Mısır'a girmeyi planlamıştır (Grainger, 2015: 121-122).

Polybios'a (15.25.15) göre III. Antiokhos ve ordusu için planlarıyla alakalı iki sorun bulunuyordu, ilki planladıkları yolun uzun ve kuru olmasıdır. İkincisi ise ele geçirmek isteği kentin iyi tahkim edilmiş garnizondan oluşmasıydı. Garnizon'un komutanı Dinon adlı bir subaydır. Apameia'daki askeri üssün uzak olması Antiokhos'un işini zorlaştırıyordu. III. Antiokhos ile sefere çıkacak askerlerin hareket kabiliyetleri iyi olmalı ve hafif kuşanmış askerler olmalıydı. Bu sebeple süvariler ona eşlik etmiş olmalıdır. Yavaş hareket eden piyadeler bu yolculuğa dayanamazlardı. Damaskos'a ulaştıklarında ise bol miktarda su ve erzak elde etseler de tek başına süvarilerde Antiokhos'un işine yaramazdı. Garnizon'a ilk etapta saldıramazlardı bir fırsat kollamaya başladılar. Fırsat tam istedikleri zamanda karşılına çıkmış ve Dinon ile askeri birlikleri yerel bir festivalde sarhoş olunca bu zayıf durum III. Antiokhos ve ordusunun Antilebanon'un doğusunda kalan çöl boyunca ilerleyerek kenti ele geçirmesini sağlamıştır (Morkholm, 1983: 243-251). Damaskos diğer kentler ile zor bağlantısı bulunan doğal bir kaleydi (Burns, 2007: 45). Bu kenti ele geçiren Antiokhos, Ghuta'da ordusuna yiyecek ve su kaynağı sağlamış oluyordu. Kent iletişimini Barada geçinden Bekaa'ya kadar uzanan bir yol ile sağlanmaktaydı. Bu iletişim hattı dar ve zor güzergâh olduğu için kolayca engellenemezdi. Sonuç olarak Bekaa'dan yapılacak herhangi bir Ptolemaios saldırısı haber alınıp önlenebilirdi. Antiokhos'un piyadeleri Bekaa doğrultusunda güneye oradan ise Ghuta'ya doğru ilerlemişlerdir. Piyadelerin Bekaa kıyı yollarında bulunan Ptolemaios saldırısı hemen engellenebilirdi. Palestina'ı vardığında Bekaa kuvvetlerini takviye etmek zor olacağından

Antiokhos bir kez daha Ptolemaios savunma sisteminden kaçarak üstünlük sağlamaya çalışmıştır (Grainger, 2015:123).

III. Antiokhos Palestina'ı kontrol etmenin anahtarı Gaza olduğu için tüm dikkatini burayı ele geçirmeye vermiştir. Gaza, Ptolemaios'u almanın en açık kapısı olduğu için iki taraf içinde önemli bir konumda olmuştur. Kuşatma başlar fakat halk direndiği için uzun sürse de MÖ 201'de Antiokhos Gaza kentini almayı başarır. Bu yüzden Mısır'dan gelecek olan Ptolemaios tehlikesi engellenirken Koile Syria'sından Ptolemaios izleri silinmiştir (Holleaux, 1908: 267-281). Damaskos ve Gaza arasındaki Ptolemaios güçlerinin bulunduğu kentler temizlenmiştir. Sidon, Brokhoi ve Yafa kentleri dirense de Seleukos hakimiyetinden kaçamamışlardır. III. Antiokhos'un yeni dostu V. Philippos ise antlaşmanın kendi payına düşen kısmı için harekete geçerek Boğazlar boyunca ilerlemiş ve Lysimakheia, Khalkedon, Kios ve Perinthos'u elde etmiştir (Poly. 15.21.9-23). Aldığı kentler büyük denizlerin kontrolünü sağlamasına yardım etmiştir. Denizlerde Philippos'in güçlenmesi Rhodos'un işine gelmemiş çünkü ticaretinin tehlikeye gireceğinden endişelenmiştir. Bu yüzden Rhodos tekrardan Roma'ya mektup göndererek kendisine destek olmasını istemiştir. Philippos ise bu sırada Thasos kentinden kendi krallığına dönmüştü. Önemli topraklar elde etmesi birçok krallığın uyanıp alarma geçmesine neden olmuştur (Walbank, 1940: 114-116). V. Philippos Ege'nin kontrolünü ele geçirmek için deniz seferine çıktı, Samos'taki deniz üssünü işgal etmiş ve gemilerden bazılarını el koyarak ailesinin Karia'daki eski mülklerini tekrardan almaya çalışmıştır (Liv. 31.31.4). V. Philippos, Rhodos donanmasının önünü kesmiş ve yapılan küçük çaplı savaşı kaybetmiş ama Miletos'un kontrolünü ele geçirmiştir (Poly. 16.15.1-8). Bütün bunları yapması sonucunda Pergamon'lu Attalos, Sakız Adası, Byzantion ve Rhodos bir araya gelerek onu durdurmak için bir ittifak kurmuşlardır (Grainger, 2015: 124-125).

V. Ptolemaios ise Roma'ya bizzat elçi gönderip yardım talep etmiştir (Eckstein, 2005: 42-228). Romalı elçiler, V. Ptolemaios'un isteklerini dinledikten sonra III. Antiokhos ve Ptolemaioslar arasındaki antlaşmayı sağlamak için Hellas'tan yola çıkmışlardır. III. Antiokhos hedef odaklı olduğu için elçilerin girişimi başarısız olmuştur (Iust. XXXI. 1. 1-4; Errington, 1989: 70-261; Badian, 1959: 82). MÖ 200'de III. Antiokhos Koile Syria'ya ilerleyerek Panium'a ulaşmış ve kent generalisi olan Skopas ile karşılaşmıştır (Leuze, 1923: 192; Errington, 1989: 252). Skopas hemen savaş düzenine geçmiş ve askeri gücü sol kanat ve süvari birlikleri düzeni oluştururken tepeye yerleştirilen atlı ve *phalanks* birlikleri sağ kanatta dizilmiştir (Grainger, 2010: 250-258). III. Antiokhos'un büyük oğlu IV. Antiokhos ise küçük bir ordu ile düşmanın tuttuğu tepeye gönderilmiştir. III. Antiokhos'a rahat bir savaşma imkânı

sağlanmak için tepenin düşmesi gerekmekteydi. Bu sebeple bu görevi oğluna vermiş, III. Antiokhos'ta ordunun geri kalanıyla birlikte ovanın iki yanından ayrılan nehirden karşıya doğru geçmişti. Rakibin karşısına phalankslar yerleştirilmiş, *phalanks*'ların sol tarafına süvari birliğinin bir kısmını bir tarafa, bir kısmını da diğer tarafa yerleştirerek düzenlerini sağlamıştır (Poly. XVI. 18. 5-6). III. Antiokhos'un küçük oğlu Antiokhos ise diğer kıyıya zırhlı atlar ile müdahale etmesi için gönderilmiştir (Grainger, 2010: 258). III. Antiokhos, *phalanks*'ların önüne filleri sırlamıştır. Fillerin içlerine de okçuları yerleştirmiştir. Antiokhos ise piyade askerleriyle birlikte fillerin arkasında konumunu almıştır (Poly. XVI. 18. 7-8). Tepedeki zırhlı birliği komuta eden küçük oğul Antiokhos düşmanla çarpışmak için sol kanatta Aitolia Birliği yöneten Airopos oğlu Ptolemaios'un süvari birliğini takip ederek çarpışmıştır. Filler ve atlı süvari birliği çarpışamayacağı için öne silahlı askerler siper olarak geçmiştir (Grainger, 2015: 125). İç kısımdaki *phalanks* Aitolialılar tarafından bastırılmış ve filler de düşmanı oyalayarak zaman kazandırmıştır. Aitolia süvari birliği fillere alışkın olmadığı için savaşta geri planda kalmak zorunda kalmış, geriye kalan süvari birliği ise sağ kanatta toplanmış, buna rağmen Antiokhos'a mağlup olmuşlardı. Süvari birliği *phalanks*'ların merkezindeki fillerden korkmuşlar ve kaçmışlardı. Skopas birlikleri'nin phalanks'ları fillere ve süvari birliğiyle kuşatılınca kaçmışlar ama komutan Skopas alandan en son ayrılmıştır (Errington, 1989: 252; Derow, 2005: 60).

III. Antiokhos, Panium'daki savaşı bitirdikten sonra Syria'nın kentlerinin güçlendirmesini yapmış ve Ürdün Nehri kıyısında yeni bir savaşla Skopas'ı mağlup etmiş, Yahudi bölgesini de kontrol altına almıştır. 10.000 kuvvetle birlikte Sidon'u kuşatmış bunu haber alan V. Ptolemaios, generallerinden Airopos, Menokles ve Damoksenos'u göndermiş Antiokhos'a yardım eden Yahudiler yüzünden Kudüs kalesine sıkıştırılan Skopas'ı kurtarmalarını söylemiştir. III. Antiokhos ise Skopas teslim olana kadar saldırmaya devam etmiştir. Antiokhos kenti ele geçirmeyi başarmış ve MÖ 198'e kadar Bataneia, Samarya, Abila ve Gadara'yı (Kuzey İsrail kentleri) kontrolü altına alarak ilerlemeye devam etmiş ve atası I. Seleukos'un sınırlarına ulaşmayı başarmıştır. Yahudiler'de, III. Antiokhos'un yanında yer aldıkları için Zeuksis'e onların Lydia ve Phrygia bölgelerine yerleştirmelerini söyleyerek mükafatlandırmıştır (Poly. XVI. 39. 3-5; Ioseph. *Ant. Iud* XII. 136-148).

2.3. İTTİFAKLAR SAVAŞI

2.3.1. III. Antiokhos ve V. Philippos İttifakına Tepki Olarak: V. Philippos, Rhodos, I. Attalos Soter ve Roma İttifakı

Küçük Asia'da Torosların batısındaki Seleukos fetihleri uluslararası politikada yankı uyandırmıştır. V. Philippos'un Ege denizi ve Küçük Asia'yı alma düşüncesi çıkarların uluslararası boyutta çarpışmasına neden olmuştur (Walbank, 1940: 37-108; Holleaux, 1952: 211-335). III. Antiokhos'un geniş alanlara yayılması başka kralların çıkarlarına ters düştüğü için karşı karşıya gelmişlerdir. Bu yüzden Seleukos'lar yeni düşmanlar biriktirmiş bu durumda yeni ittifaklar doğmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda Attalosoğulları, Rhodos, Makedonia ve Roma arasında birlik kurulmuştur. V. Philippos'un Asia'nın batısın da aktif olmaya başlaması, Rhodos ve I. Attalos'u endişelendirmiştir (Walbank, 1940: 110). MÖ 205'te Roma ve Aitolia birliğiyle I. Makedon savaşını gerçekleştirmiştir (Liv. XXXI. 1-9). Bu savaş sonucunda Phoinike Antlaşması imzalanmıştır (Larsen, 1937: 15-31). Antlaşmanın ardından Kiklad Adaları ve Küçük Asia kıyılarında deniz saldırısı için donanma oluşturup Giritlileri, Rhodos'lulara karşı desteklemiştir. V. Philippos'un amacı Ege'deki güçlü Rhodos donanmasını ortadan kaldıracak kadar büyük bir donanma sahip olmaktı. III. Antiokhos ise Girit ve Rhodos'un arasını bularak anlaşmalarını sağlamak istemekteydi (Diod. XXVII. 3). Ayrıca Küçük Asia'nın batısında hakimiyet kurmaya çalışmış ve Teos'dan başlayarak Ionia'nın kontrolünü ele geçirmiştir (Ma, 1999: 74).

MÖ 203'de V. Philippos, III. Antiokhos ile antlaşmasına dayanarak Küçük Asia'ya göz dikmiştir. Zeuksis'e askerlerine yiyecek göndermesini ve asker takviyesi yollayarak yardımcı olmasını istemiş ama Zeuksis istekleri yerine getirmemiştir (Poly. XVI. 1. 8-9). Zeuksis en başından beri V. Philippos'a güvenmiyordu ve isteklerini III. Antiokhos'a bildirmemiştir. Olanlardan haberi olmayan III. Antiokhos, V. Philippos'ı desteklemiştir (Ma, 1999: 75; Eckstein, 2008:168). V. Philippos, Ege kıyılarında yaptıklarını öğrenen III. Antiokhos ile arası açılmasını diye sınırları belirterek anlaşmaya yoluna bakmıştır. III. Antiokhos ile V. Philippos'un anlaşması iki tarafın çıkarına gibi görünse de bu antlaşma başka sonuçlar doğurmuştur. Seleukos'lar Karia'nın batısına ilerlerken onlara engel olmuş, antlaşma sonucunda Karia'ya yayılması Rhodos ve I. Attalos'un işine gelmemiş ve aralarında ittifak sağlamasına neden olmuştur. Karia bölgesinde artık Antiokhos değil V. Philippos faaliyet göstermeye başlamış. III. Antiokhos Rhodos'u karşısına almak istemediği için antlaşmanın kendisine düşen kısımlarında çok fazla eylemlerde bulunmamıştır (Ma, 1999: 75). V. Philippos'a karşı Attalos ve Rhodos'un birleşmesine rağmen deniz kuvvetlerinin yarısını ve binlerce adamlarını kaybetmişlerdi (Jones-Habicht, 1989: 319-349). V. Philippos, Karia'ya karşı başarılı bir sefer yapmış ve III.

Antiokhos'un kendisine vadettiği Euromos ve Kildara kentlerini ele geçirdikten sonra Rhodos'tan Stratonikeia'yı almıştır. MÖ 201'de Philippos küçük Bargylia kasabasında ablukaya alınmıştır (Poly. XVII. 24.1). Philippos ve adamlarının sıkışması üzerine yakın kentlerden zorla erzak bulmuşlar ve Antiokhos adına giden yiyeceklere el koymuşlardı. III. Antiokhos Syria ile meşgul olduğu için V. Philippos'a, Zeuksis istemese de yardım etmiştir (Grainger, 2015: 127). Philippos, Bargylia'da sıkıştırılmışken Antiokhos ile antlaşmasından diğer krallıklarında haberi olmaya başlamıştır. Rhodos ve Attalosoğullarının Roma'dan destek istemesi üzerine, Roma'nın Hellas'a ilk müdahalesi MÖ 201 yılında olmuştur. Hanibal'in Zama'da yenilgiye uğratılmasından sonra Kartaca ile bir antlaşma imzalanmıştır. Roma, V. Philippos ile de MÖ 205'te sona eren çatışmaların ardından bir antlaşma yapmıştı. Birlik, Philippos'a karşı Roma'nın desteğini tekrardan sağarlarsa işini bitirmeleri kolaylaşacaktı. Seleukos ve Roma çıkarları giderek çatışmaya başlamıştır. Roma Senatosu ise Philippos'tan intikamlarını alabilecekleri için gelen tekliflerin değerlendirilmesini savunmuşlardır. Atina ve Pergamon'lu Attalos olmak üzere Roma'nın dostlarıyla savaşmayı bırakması için uyarı almıştır. Roma Senatosu ise ilgili bütün taraflara elçilik heyetleri göndererek anlaşma sağlamaya çalışmıştır. Romanın asıl amacı, elçiler aracılığıyla Doğu Akdeniz'de geçen olaylar hakkında bilgi toplamaktır. III. Antiokhos ve V. Philippos arasında yapılan antlaşma Rhodos tarafından abartılmış olsa da artık Roma'nın dikkatinin Antiokhos üzerine çevrilmesine neden olmuştu. Roma'nın Philippos ile asıl derdi Kartaca savaşının intikamını alırken Makedon düşmanlığını ortadan kaldırmaktı. V. Philippos'un Abydos kuşatması esnasında Senatos'un elçilerinden Aemilius Lepidus tarafından Roma'nın isteklerinden haberdar olmuş, ancak bunu ciddiye almadığı gibi Ptolemaios kentlerine sefer düzenlemiştir (Walbank, 1940: 123).

MÖ 202'de III. Antiokhos Damaskos'u fethetmiş ve Philippos ise Boğazlarda sefere çıkmıştır. MÖ 201'de Antiokhos Gaza'ya kadar Koile Syria'yı fethetti ama Fenike'yi almamıştır. Palestina'nın yarısı Ptolemaios kontrolü altında kalmıştır. V. Philippos ise Ege'de Ptolemaios'a ait birkaç kenti ele geçirmiş ama ona düşmanlıktan kaçınmıştır. Aldığı yerlerin ise atalarına ait olduğunu savunarak daha ileriye gitmeyeceğinin garantisini vermiş olmalıdır. Koile Syria'sında Gaza'ya kadar olan yerleri ele geçirmesi Ptolemaios askerlerinin saldırılarını engellese de aralarındaki savaşın daha da artacağı anlaşılmıştır (Grainger, 2015: 129). V. Philippos Bargylia'dan kaçmayı başarmış ve Ptolemaios kentlerine saldırmaya devam etmiştir. Atina'yı kışkırtmış ve doğuya ilerleyerek Boğazlar üzerinde bulunan Ainos, Maroneia, Sestos, Abydos gibi Ptolemaios kentlerini ele geçirmiştir. Abydos'ta Roma elçisi Aemilius Lepidus ile karşılaşmış ve durmazsa Roma'nın da savaşa dahil olacağı bildirilmiştir (Liv. 31.16.4-6). MÖ

201'de Gaza'nın alınması Mısır için kötü sonuçlar olmuş ve yönetimde darbe yapılmasına neden olarak yönetim değişmiş, Tlepolemos görevden alınmış yerine Aristomenes gelmiştir (Grainger, 2015: 130).

MÖ 201'de Mısır'da paralı askerlerden bir ordu oluşturuldu ve Palestina'yı yeniden fethetme görevi Skopas'a verilerek ani bir sefer başlatıldı (Liv. 31.48). III. Antiokhos'un ordusu bir kış karargahında dinleniyordu. Ptolemaios ordusu ise bir önceki yıl yapılan Gaza seferi dışında bir sefere katılmamıştı. Paralı askerleri bir an önce istihdam etmeleri ve savaşı hemen kazanmaları gerekiyordu. Askerlerin bir an önce terhis edilmesiyle maaşlarının mali yükünden kurtulacaklardı. Diğer taraftan asker takviyesi yapmak için karakollardaki garnizon askerleri de Mısır'a toplanmıştı. Philippos bu sayede Thrakia ve Boğazlar'daki karakolları rahat ele geçirebilmişti. Bu yüzden Ptolemaioslar Thrakia, Ege, Koile Syria'da ve güney Mısır dahil birçok alanda savaşmak zorunda kalmış olmalıdır (Grainger, 2015: 130-131). MÖ 200'de isyancı Firavun Herwennefer'in Teb'de ölmesiyle yerine akrabası Mısırlı Ankhwennefer geçmiştir (Vandorpe, 1986: 294-302). Taht değişikliği seferleri olumsuz etkilemiş, yukarı Nil'de bulunan Meore krallığı uzun zamandır Ptolemaioslar ile hiçbir şekilde anlaşmamıştır. Yeni kral genel karışıklıktan yararlanarak krallık alanını nehir boyunca Syene ve Elephantine'de bulunan birinci Katarakt'ın güneyinde yer alan Dodekaskhoenos diye adlandırılan bölge boyunca genişlemiştir. Ptolemaioslar ise firavunu şimdilik görmezden gelmeye karar vermiş ve asıl hedef olan Syria savaşına önem vermişlerdir (Farid, 1978: 53-56; Torok, 1980: 71-86). Mısır'da ise isyanlar yayılmaya devam etmiş ve MÖ 197'e kadar sürmüştür. İsyanın Güney'deki isyan ile ilgisi olmalıdır. İsyancılar ve Firavunlar krallığı oyalayıp kendi bölgelerinde hakimiyet alanlarını genişletmek istemiş olmalıdırlar (Welsby, 1996: 66-67).

Skopas ise Palestina'yı tekrardan geri alma görevi için uğraşırken Kudüs'ü almaya çalışmıştır. Bunu yaparken halkın direnişi ile karşılaşmış, Jude'lan tepelerindeki Yahudi halkı III. Antiokhos'tan çok memnun oldukları için başka bir krallığın hakimiyetini reddetmişlerdir (Joseph. AJ 12.3.3; Poly. 16.39.1). Kentte bir Seleukos valisi ve askeri garnizon bulunmaktadır. III. Antiokhos Gaza'da bir garnizon bırakmış ve bu da Skopas'ın işini zorlaştırmıştır. Mısır ile olan iletişimi kesintiye uğrarsa sefer büyük oranda tehlikeye girebilirdi. Fenike kentleri hala Ptolemaios kontrolündeyken bile III. Antiokhos iletişimini sürdürmüştüse bunu kendi de başarabilirdi. Bu yüzden Skopas'ta kendisine verilen görevi yerine getirebilmek için Palestina'da ilerlemeye başlamıştır. Skopas'ın ordusu iyi donanımlı askerlerden oluşmuş ancak III. Antiokhos'un ordusu sayıca Skopas'ın ordusundan daha çoktu (Bar-Kochva, 1976: bölüm

12). Skopas yakın zamanda Hellas'dan paralı askerler satın alarak asker sayısını arttırmıştır. Skopas'ın Mısır ve Palestina'yı yeniden işgal etmek için harcadığı zamanı, III. Antiokhos'ta bu güzergahını ordusunu güneye yürütürken yedek kuvvetleri de toplamak için bu yolu kullanmıştır (Leuze,1923: 192). MÖ 200'de Panion Savaşı yapılmış ve bu savaşta Antiokhos ordusu sayıca üstün olsa da Skopas elinden geleni yapmıştır (Grainger, 2015:132). III. Antiokhos'un ordusu Palestina'nın kuzeyinde Hermon dağının güneyinde, Damaskos'un dağlık bölgesinde yerini almıştır. Panion kentinin yakınında savaştıkları için Panion savaşı diye anılmıştır. Savaş alanı bir akarsu ile ikiye bölünmüş, Antiokhos ise Damaskos yönünden gelerek *phalanks*'ın ana kısmı aşağı arazinin kuzey kesiminde yer almaktadır. III. Antiokhos'un yeni olan ordusu tarafından işgal edilmiş olan kuzeydeki tepeyi kataphraktlar, postallı atlılar, ağır silahlı ve zırhlı süvari birlikleri tarafından kuşatılmıştır. Genel komuta III. Antiokhos'ta olmuş ve oğlu Genç Antiokhos ise babasına yardımcı olmuştur. *Phlanks*'ın küçük bir bölümü akarsuyun güneyinde konuşlanırken bir başka süvari birliği ise daha güneyde bulunan diğer tepede kuşatmışlardı. Skopas akarsuyun güneyinde kendi topladığı Aitolialı paralı askerleri ve Aitolialı süvarileri yerleştirmiştir. Filleri Seleukos fillerinden az olduğu için *phalanks*'ın önüne Antiokhos'un fillerinin bir kısmıyla karşılıklı gelecek şekilde yerleştirmiştir. Ptolemaios filleri yenilmiş asıl hamle Seleukos katafrakt'larının Ptolemaios süvarileri püskürtmeyi başarmışlardır. Ptolemaios *phalanksı* Seleukos *phalanks*'ıyla çarpışmış tam bir ölüm kalım sahnesine dönüşmüştür. Güney kesimde Aitolialılar savaşçı özelliklerinin hakkını vererek Seleukos birliklerini yıpratmışlardır. Aitolialılar, Antiokhos'un filler ve arasındaki okçularına alışkın olmadığından atları ürküp kaçmıştır. Savaş alanı tam bu noktada önem kazanmış ve ön mevziler savaşın kaderini belirlemiştir. Antiokhos'un hedefi Aitolialı *phalanksı* bitirerek savaşı kazanmaya çalışmak olmuştur. Güneydeki zafer Skopas'ın ana *phalanksı* hallettikten sonra ellerinde tek kalacak koz olan Aitolia Birliği engellemek için filleri kullanmıştır. III. Antiokhos'un planı işe yaramış ve savaşı kazanmıştır (Grainger, 2015: 133-136).

III. Antiokhos ve Ptolemaioslar arasındaki savaşın bitmeyeceği Antiokhos'un Gaza kentini alıp durmadan ilerlemesiyle göstermişti (Errington, 1989: 251). MÖ 202-197 yılları arasında III. Antiokhos ve Ptolemaioslar arasındaki V. Syria savaşları belli aralıklarla devam etmiştir. Kudüs geri alınmış (Joseph. Ant. Iud 12.3.3). MÖ 202'de yapılan Panium savaşını III. Antiokhos kazanmış ve Koile Syria'nın tamamını ele geçirmeyi başarmıştır (Leuze, 1923: 192; Errington, 1989: 252). MÖ 200'de Sidon kenti kuşatılmış ama kent direnmiş, İskenderiye hükümeti kuşatmadaki kente yardım etmeye çalışmış ama yapamamıştır. MÖ 199'da Skopas Sayda kuşatmasına dirense de teslim olmak zorunda kalmış ardında Sidon kenti ve Yafa kenti

teslim alınmıştır. III. Antiokhos, Ptolemaioslar ile sorunlarını bitirmeye çalışmış, V. Syria savaşının hazırlıklarına iki tarafta başlamıştır (Grainger: 2015: 137).

2.3.2. Küçük Asia'da V. Syria Savaşı:

MÖ 198'de III. Antiokhos Syria'da zafer kazanmış, Mısır sınırlarına kadar toprakların kontrolünü sağlamış Palestina ve Fenike'yi almıştır. Ancak Ptolemaios krallığı hala geniş topraklardan oluştuğu için Mısır ve Sirenayka ile Anadolu'da, Ege'de hala çok fazla kıyı bölgesi üzerinde hakimiyeti vardı. Ptolemaiosların Avrupa'daki bazı yerlerini Philippos ele geçirmişti. V. Philippos Thrakia ve Khersonese'de ulaştığı yerleri ele geçirmiştir. Roma elçisi Lepidus durmasını yoksa Roma'yı karşısına alacağını bildirmişse de Philippos durmamıştır. Philippos Abydos'u kuşatmış ardından Karia'ya sefer düzenlemiştir, Ptolemaios ve Rhodos kentlerini ele geçirerek herkese meydan okumuştur. Makedonya'ya döndüğü sırada Romanın savaş ilanını almış ve Romalılar'ın ise Adriyatik'i geçtiğini görmüştür (Walbank, 1940: 133-138). III. Antiokhos'un Koile Syria'sını ele geçirmiş ve artık önünde üç seçenek kalmıştı: İlk olarak Mısır'a saldırmaya devam edebilir, ikinci olarak elde ettikleriyle Ptolemaioslar ile barış yapabilir ya da Anadolu'ya geri dönüp Ptolemaiosların oradaki bütün topraklarını fethedebilirdi. III. Antiokhos'un işine son seçenek gelmiştir. Syria'dan ayrıldığı zaman Ege ve Hellas'daki işler kritik hale gelmiştir. Philippos ilk başlarda Roma ile tek başına çok iyi mücadele vermiş ancak Roma ve Yunanlı kuvvetler tarafından etrafı kuşatılınca bu baskıdan artık tek başına kurtulamayacağını anlamıştır. Antiokhos böyle bir karışıklıktan yararlanarak Anadolu topraklarını ele geçirebilirdi çünkü bu topraklar için defalarca uğraşmış ama istediği bir sonuç alamamıştır. MÖ 222'de Akhaios, Antiokhos adına kuşatmış, Antiokhos ise MÖ 216'dan 212'ye kadar orada faaliyet göstermiş daha sonra MÖ 204-202 yılları arasında sefer düzenlemiş ancak bölgede çok fazla sorun olduğu için tam anlamıyla hakimiyet sağlayamamıştır. Ptolemaios'a ait kıyılardaki bu kentleri ele geçirebilirse sorunları halletmesinde yardımcı olabilirdi. Mısır'da işler kötü gitmiş ve hükümet bir karmaşaya girmiştir. Deltada başlayan isyanlara henüz müdahale edilmemiş, İskenderiye'de ise naiplik makamı istikrarsız devam etmiş ve yetenekli bir bakan henüz gelememiştir. 12 yaşına gelen genç kral hala çok tecrübesizdi (Grainger, 2015: 140). III. Antiokhos Mısır'ı tamamen almayı göze alamamıştır. Hem Hellas hem de Mısır'dan çok büyük tepkiler gelebileceğinden çekinmiş olmalıdır. Aynı zamanda Mısır'ın konumu gereği fethedilmesi zor bir ülke olduğu için ve Rhodos, Atina, Aitolia, Sparta kentlerinin Mısır ile dostluk ilişkileri olduğu için bu kentlerle düşmanlığı göze almamıştır. Sidon kenti alınmış ama Ptolemaios izlerinin silinmesi neredeyse

bir yıl sürmüştür (Holleaux, 1908: 267-281). Mısır'da ise sorunlar çözülmeye başlamış ve Skopas tarafından devşirilen ikinci Aitolialı grubunu getirterek silahlandırmıştır. MÖ 198'de yeni sefer için hazırlıkları başlatmışlar ve üç elçinin MÖ 220'de ziyaretiyle Roma ile kurulan temas yüzünden büyük bir güç oluşarak Doğu Akdeniz'de kendi varlığını hissettirmiştir (Liv. 33.19.8). Kartaca'nın ortadan kaldırılmasıyla birlikte Roma için kendini ilgilendiren sorun yok olmuş, böylece gücünü diğer krallıklara göstermesinin zamanın gelmiştir. Bu sebeple elçiler aracılığıyla bilgiler toplatarak olaylara hâkim olmaya çalışmıştır. Kartaca ve Sur arasında ticari ve dini ilişkiler vardı. Seleukos'lar Sur'u alarak Roma ile rakip olma yolunda ilerlemeye başlamıştı. Romalılar batı tarafındaki rakiplerini bertaraf ettikleri için Makedonya ile olan sorunlarını da ortadan kaldırmaya çalışmıştır. MÖ 197'de Romalılar Makedonya'ya güneyden bir sefer başlatmışlardır. Bu durumu haber alan Philippos umutsuzluğa kapılarak kendine müttefik aramaya başlamıştır. III. Antiokhos'tan ziyade kendine müttefik olarak Spartalı Nabis'i seçmiştir (Walbank, 1940: 184-185).

III. Antiokhos sefer için hazırlıklarına başlamış ve Küçük Asia'ya bir kuvvet göndererek Zeuksis'i takviye etmelerini istemiştir. Ordu, MÖ 198'de Roma ile tesadüfen karşılaşarak Roma ile konuşmak zorunda kalmışlardır. Bu durumu kullanmak isteyen I. Attalos, Roma'ya topraklarından Seleukos askerlerinin geçmesinden duyduğu rahatsızlığı bildirmiştir (Liv. 32.8.9-16). Roma ile Philippos'un arası uzun zamandır açıktı ama bir süredir yakın temas halinde savaş yapmamışlardı. I. Attalos kendince planlar yapıyor ve Seleukos'lar dahil kimseye tabi olmak istemiyordu. Antiokhos'a karşı Roma'nın desteğini kendi yanına çekmek için elinden geleni yapıyordu. İlk etapta Roma'dan direk yardım alamazlardı. Roma Philippos ile savaşa girmişken başka bir cephe açarak Antiokhos'la savaşı göze alamazdı. I. Attalos'un asıl amacı herkes savaşırken olaylara çok dahil olmadan kazanan olmak istiyordu. III. Antiokhos'un Küçük Asia'nın batısında ordusunu toplaması onu endişelendirmiştir. Senatus I. Attalos'un elçileri ile görüşürken, III. Antiokhos ilk başlarda Roma halkının dostu olarak bahsedilmiştir (Liv. 32.8.13). Bu bahsin oluşmasında da Neron, Tuditanus ve Lepidus adlı elçilerin III. Antiokhos ile geçen iyi görüşmeleri etkili olmuş gözükmektedir. Ama gerçekte böyle bir dostluktan bahsetmek mümkün değildi. Taraflar çoktan safalarını belirleyerek gardlarını ona göre almışlardı. I. Attalos'un niyetini anlayan Senatus yardım göndermeyerek III. Antiokhos'a hemen düşmanlığı reddetmişlerdir. I. Attalos'un ordusunu Asya'ya geri çekmesine izin vermişler ve III. Antiokhos ile aralarını düzeltmek için bir elçilik heyeti göndermişlerdir. MÖ 197'de geri dönen Romalı elçiler raporlarını Senatusa bildirmişlerdir. III. Antiokhos ise Ptolemaios topraklarına yapacağı seferin planların hazırlamayı bitirmiş, ordunun öncü

birliklerini ana sahra ordusu takip etmiş. Ptolemaios mevzilerinin bulunduğu kıyıları da almak için bir deniz filosu oluşturmuştur. Kıyıdaki topraklara ulaşım zor olduğundan filo ile fethetmek en iyi yol olmuştur (Grainger, 2015: 145).

MÖ 197’de ordu geçitleri aşarak Toros Dağları’na ulaşmış oradan ise Kral Yolu’nu takip ederek batıya ilerlemişlerdir. III. Antiokhos’un başında olduğu ordu Ptolemaios mevzilerini fethetmek için Küçük Asia’nın güney kıyılarına yelken açmıştır. Gemiler 100 savaş gemisi 200 nakliye ve ikmal gemilerinden oluşturulmuştur (Liv. 33.19.10). Donanmasına aldığı denizcilerin karada da çok iyi dövüşmesini beklemiş. Kilikia’ya bir ön sefer yapılmış ve sefer sonunda Mallos, Soloi, Anemurion, Nagidos’un yakınında bulunan Arsinoe ele geçirilmiştir (Leiden, 2002: 91-105). Antiokhos’un planı ana stratejik yerleri ele geçirerek ilerlemek, daha önemsiz yerleri ise daha uygun bir zamanda alarak hedeflerini gerçekleştirmektir (Ma, 1999: 77-79). Dağlık Kilikia’da ise ele geçirilen ilk yer Zephyrion Burnu’ydu, ardından doğudaki kıyılarda ilerlemiş, diğer hedef ise Ptolemaios gücünün en önemli merkezi olan Korakesion⁶’dur. Korakesion, III. Antiokhos’a direnen ilk yer olmuş, bir ay direnmiş çünkü buranın önemi Ptolemaiosların garnizonuna sahip ilk yer olduğu için derinden bağlıydılar bu yüzden Seleukos’lara geçmemek için çaba harcamışlardır. Korakesion kuşatıldıktan sonra Zephyrion, Nagidos, Selinos kentleri ele geçirilmiştir. Diğer hedef ise Phaselis’in güneyinde Lykia’nın doğu kıyısında bulunan Korykos’a Limanını almaktı. III. Antiokhos Pamphylia denizini geçerek Rodos ile çatışmış ama Korakesion’da bulunduğu zaman III. Antiokhos’a Rodos’tan gelen ve Korykos’un güneyinde bulunan Khelidonia Burnu’ndan daha fazla ileri gitmesin diye bir heyet gelmiş ve III. Antiokhos’u uyarmıştır (Liv. 33.20.1-2). Antiokhos denizlerde ilerleyerek Rhodos’un alanını kısıtlamış bu yüzden Roma devreye girmek zorunda kalmıştır. Rhodos, Makedon savaşında Roma’nın müttefiki olarak yanında yer almıştır. III. Antiokhos aynı zamanda başka bir Roma müttefiki olan Pergamon’lu I. Attalos ile de savaşmıştı. III. Antiokhos ordusunu Sardes’e kadar taşımayı başarmıştır. Roma acele karar vermeden şimdilik gözlemeye devam etmiş ve Antiokhos’u dikkatle takip etmiştir. III. Antiokhos donanmasıyla birlikte Rhodos’un blöfüne aldırılmamış, Korykos’taki Khelidonya Burnu’na yakın deniz üssünü ele geçirmiştir. III. Antiokhos’a karşı Aspendos, Perge, Sillyon, Phaselis, Termessos ve Magydos savunma amaçlı siyasi bir ittifak kurmuşlar hatta ortak sikke bastırmışlardır (Grainger, 2009: 116-124). Bu kentler savaşa katılmaktan ziyade belli kesime katılmadan tarafsız kalmak istemişlerdir. III. Antiokhos ise Pamphylia’daki ittifaka daha çok

---

⁶ Anadolu’nun güney kıyısında bulunan kayalık bir yarımada üzerinde bulunan günümüzde Alanya diye bilinen yerdir

kendisini Side ve Korakesion'da geri tutacağını sanarak meydan okumuştur. Khelidonia Burnu'nu seçerek donanmasını Pamphylia Denizi'nden geçirip, Phaselis ile Burun arasındaki Korykos'ta bulunan üssü elde etmiştir. Böylece Pamphylia saf dışı bırakarak, Rhodos'un kapısına dayanmıştır. Korykos'taki müttefikleri bölerek Kape'i geçmiş Lykia kıyısı boyunca ilerlemiş ve Rhodos'a ulaşmıştır (Grainger, 2015: 148).

III. Antiokhos'un ani gelmesiyle şaşırarak Rhodos'lular, Seleukos'lar ile görüşmeyi kabul ederek gelen elçileri kabul etmişlerdir. Rhodos görüşmelerde Roma'nın müttefiki olarak onun adına hareket ettiğini savunmuştur. Ancak Roma tarafından Antiokhos'a bir elçi ulaşmış ve elçi geri dönmeye başladığı için Rhodos'un yalanı ortaya çıkmıştır. Müzakereler başta ılımlı geçmiş, Rhodos, Antiokhos'un kente düşmanlık beslemeyeceğini, Antiokhos ise ilerlemesinin durdurulmayacağı sözünü alarak anlaşmaya çalışmıştır. Rhodos, Sisam'ın Ptolemaioslara geri verilmesini istemiş aynı zamanda bazı Ptolemaios kentleri üzerinden hak iddia etmiştir. III. Antiokhos istekleri kabul etmeye razı olmuştur. Stratonikeia'nın tekrar Rhodos'luların olmasına izin vermiştir (Ma, 1999: 93-94). Antiokhos, Rhodos ile anlaştıktan sonra yolculuğuna devam etmiş ve hedefi olan Ephesos'a ilerlemiştir. Limyra ve Andriake'deki Ptolemaios karakollarını, Patara'daki büyük limanı ve Ksantos kentini ele geçirmiştir (Grainger, 2015: 149). Yakınındaki kentte Telmessos bulunmaktaydı ve burayı II. Arsinoe yönetiyordu. Kent çok direnmeden teslim olmuştur. Böylece Patara, Rhodos limanına yakın olduğu ve kullanışlı aynı zamanda büyük olduğu için Seleukos donanma üssüne dönüştürülmüştür. Bu sebeple Rhodos için açıkça tehdit olmasa da gizli tehdit oluşturmaktaydı (Liv. 33.20.1-13).

III. Antiokhos'un Küçük Asia'ya gönderdiği bir donanma deniz seferini bitirmişlerdir. Seferin komutanı Zeuksis olurken yardımcılarını Ardys ve Mithradates olmuş, ordu Sardes'e varmıştır. Bir müfrezede Lykia'ya gönderilmiş ve Mithradates tarafından alınmıştır. III. Antiokhos doğudan deniz yoluyla ilerlemiş ve Lykia kıyı kentlerini almış, Mithradates Lykia'nın iç kesimlerinde faaliyet gösterirken, Zeuksis ise Karia'da faaliyet göstermiştir (Ma, 1999: 100). Kildara, Lykia'dan kurtulmak için yardım isteyince Seleukoslar'da yardım edeceklerini bildirmişlerdir. Iasos Kraliçesi Laodike'ye de yardım edeceklerini söylemişlerdir. Euromos, III. Antiokhos ile ittifak yaparak boğun eğmiş, ardından Latmos yönetimindeki Herakleia kralın hakimiyetine geçmiştir. Myra'nın limanı Andirake'yi alarak Myra'nın da düşmesini sağlamıştır (Grainger, 2015: 151). Rhodos da Ptolemaioslara ait olan üç kenti Myndos, Halikarnassos ve Kaunos'u ele geçirerek hakimiyet alanını genişlemiştir. Bargylia dışında bütün bölge III. Antiokhos ve Rhodos arasında paylaşılmıştır. Antiokhos kuzeye doğru giderek Miletos'u almak için harekete geçmiştir. Antiokhos Ephesos'a ulaştığında Küçük

Asia'nın güney kıyılarında Ptolemaioslara ait olan her yeri alarak onların izlerini silmeye çalışmıştır. Sefer için yolculuğa devam ettiği sırada Kynoskephalai savaşı haberi gelmiştir (Liv. 30.20.10). Ptolemaiosların denizaşırı topraklarını kaybetmesi naipleri Aristomenes'in konumunun zayıflamasına neden olmuştur. Daha çok isyanlara öncelik vermiş olan naip isyanları bastırma konusunda epey bir yol almış hatta isyancıların kalesi olan Lykopolis'in alınmasıyla birlikte olaylar bastırılmış ve huzur sağlanmıştır. MÖ 197'de ise Kıbrıs Valisi Argoslu Polykrates adada biriktirdiği bütün parayı yanına alıp İskenderiye'ye götürmüş ve krala bağışlamış, bunu haber alan Antiokhos bir şey yapmamış ve sessiz kalmayı tercih etmiştir (Poly. 18.55.3-6). Polykrates, Aristomenes'in müttefiki olduğu için yanında getirdiği hazinenin Skopas tarafından bir darbe girişimi ile ellerinden alınacağı tehdidi ile karşılaştı. Skopas, Aristomenes'in emriyle hapse atılıp öldürüldü böylece karışıklık çıkmadan sorunu başından halletti. MÖ 198'de V. Ptolemaios reşit olmuş taç giyme töreniyle resmen Firavun olmuştur (Koenen, 1977: 73-75; Holbl, 2000: 139). Polykrates ise Aristomenes'in yerini almıştır. III. Antiokhos ve Roma ile aralarında elçiler göndererek iletişimde kalmışlar, Philippos yenilmiş ve Antiokhos ise Ephesos'a ulaşmıştır. Ephesos kenti Attalos krallığının hemen güneyinde bulunuyordu. Pergamon kralı I. Attalos ölmüş ve yerine oğlu II. Eumenes geçmiştir. Attalos'un ölümü Antiokhos ve Pergamon krallığı arasındaki antlaşmanın sona erdiğinin göstergesi olmuştur. Bu yüzden krallık hem Roma hem de III. Antiokhos tarafından tehdit edilmeye başlanmıştır (Grainger, 2015:152). MÖ 196'da Antiokhos, Abydos'ta bulunan askerlere Lampsakos'a saldırılarını emretmiş ve Abydos'taki diğer kuvvete ise Helleaspontos'tan Khersonese'ye saldırılarını söylemiştir (Liv. 33.38.1-3; Schmitt, 1964: 289-295). Abydos'u ilk olarak Philippos kuşatmış nüfusun yarısını katletmişti, Antiokhos'un askerleri burayı alırken zorlanmamış, hazır bir kale gibi teslim alınmıştır. Attalos topraklarından olan Thyateria'da ele geçirilmiştir (Liv. 37.8.7). III. Antiokhos Ephesos'tan Hellepont'a yelken açarak hak iddia ettiği toprakları almak için gitmiştir. Lampsakos ona direnmeye devam etse de Seleukos'lara dahil olmuştur. Daha sonra Madytos'u kuşatmış, Sestos ve diğer kentleri teslim almıştır (Liv. 33.38.9). İstilacıları kovmuş, Thrakialılar tarafından tahrip edilmiş olan Lysimakheia kentini canlandırmıştır. Ptolemaios ise, Rhodos ve Roma ile görüşmeler başlatarak anlaşmanın yolunu bulmaya çalışmıştır.

III. Antiokhos'un MÖ 197'deki faaliyetleri MÖ 196'da devam etmiş ve Antiokhos daha rahat hareket edebilmek için Lysimakheia'yı o dönemlerde Seleukos'ların başkenti yapmıştır. Bu sırada tarihin belirleyici savaşlarından biri yapılmış, Hellas ve Makedonya arasında geçen savaş Romalı *proconsul* T. Quinctius Flaminius yardımı ile savaş kazanmıştır. *Proconsul* ve

III. Antiokhos iletişimde kalarak ve elçiler aracılığıyla haberleşmeye devam etmişlerdir. Flamininus'a Senato barış görüşmelerini sağlasın diye 10 kişilik bir barış komiseri heyetini yardımcı olarak göndermiştir. Flamininus'un kararlarına güvendikleri ve kararların hazırlanmasında başrol oynadığı için ona bu görevi vermişlerdir. MÖ 196'da elçilik heyeti Hellas'a ulaşmış (Liv. 33.30.1), ancak görüşmelerde istedikleri sonucu elde edememişlerdir. Hellas'da bulunan elçiler Philippos'tan aldıkları Demetrias, Euboia'daki Khalkis ve Korinthos'u boşaltıp boşaltmayacaklarını tartışırken Antiokhos seferlerine devam etmiş, Ephesos'tan ayrılmış Madytos'u ardından Khersonese'nin geri kalan yerlerini ele geçirmiştir. Bir yandan ise Hegesianaks ve Lysias adında iki elçisini Flamininus ile görüşmeleri için Hellas'a göndermiştir (Grainger, 2015:155-156). Roma'nın ilgilendiği topraklara yaklaşıp onları tedirgin ettiğinin farkında olduğu için Flamininus ve heyete niyeti konusunda güvence vermeye çalışmıştır. Roma, III. Antiokhos'un Lysimakheia'yla ilgili planlarını öğrenmek istemiş ve III. Antiokhos ise Roma'nın Yunanlıları özgürleştirme planlarını öğrenmenin peşine düşmüştür. Romalı heyet görevlerine başlamış, Philippos'un garnizonlarının Makedonya dışında olanlarını kaldıkları yerlerden çıkarmışlardır. P. Cornelius Lentulus Caudinus Bargylia'daki Makedon garnizonunu almak için Karia'ya gitmiştir. Ancak gittiğinde Philippos'un aldığı yerlerin Rhodos ve Antiokhos tarafından alındığını görmüştür (Poly. 18.48.2; Liv. 33.35.3). Kuzeydoğu Ege'de ise elçiler P. Villius Tappulus ve L. Terentius Massaliota, Thasos Adasını ziyaret ederek Antiokhos'la görüşmek için beklemişlerdir (Liv. . 33.39.2). Philippos tarafından tahrip edilen Kios, Bithynialı Prusias'a teslim edilmiş elçiler ise krala buradan çıkmasını bildirmişler ama dikkate almamıştır. Lemnos ve Thasos'a giden elçilerde L. Stertinius, Philippos'un kuzey Ege kıyısında bulunan Ainos ve Maroneia'yı ziyaret etmişlerdir. Lampsakos ve Smyrna III. Antiokhos'un baskılarına isyan ettikleri için Roma ile karşı karşıya gelmişlerdir. III. Antiokhos Ephesos'tan Hellepontos'a gittiği zaman Smyrna üzerindeki baskı azalmış, ancak Lampsakos kuşatılmaya devam etmiştir. Smyrna'da Antiokhos'a karşı Roma'dan yardım istemek için iletişime geçmiştir. Roma *Consül*'leri senatusta iki kente yardım edilmesini istemiştir. Roma, III. Antiokhos ile yapılacak olan görüşmenin içine bu kentlerle ilgili konuyu da dahil etmiştir. Seleukos hanedanlığı ve Thrakia arasında yıllardır bir ilişki vardı. I. Seleukos, Lysimakheia'ya giderken Khersonese'de öldürülmüştü, I. Antiokhos ve II. Antiokhos'ta buraya sefer düzenlemiştir (Pausanias 1.10.2; Grainger, 2015: 158). Seleukos'ların bölgeye ilgisi en başından beri devam etmiştir. III. Antiokhos'ta atalarını takip ederek Lysimakheia'ya sefer düzenlemiştir (Liv. 33.38.14). Khersonese'de birkaç ay geçirdikten sonra yarımada siyasi yerini güçlendirirken diğer taraftan ise Hellas ve Romalılar ile diplomasi yoluyla anlaşmaya çalışmıştır. Tekrardan

canlandırılan Lysimakheia kenti III. Antiokhos'a bir anlaşmayla kısmen bağlanırken bir yandan da özgürlüğünü korumaya çalışmıştır (Frisch, 1975: 45).

III. Antiokhos seferlerine başlamadan önce planlarını iyice belirleyerek hareket etmekteydi. Hareketleriyle düşmanın kafasını karıştırmak ve düşmanı varsa kendine dost ve müttefik edinmekti. Thrakialılar ana düşman, Khersonese ve Propontis kıyılarında bulunan kentler ise müttefikti. Thrakia tarafında hayatta kalan Galatlar iyi bir müttefik ve Truva Atı olarak Antiokhos'un işine yarayabilirdi. Galat krallığında Tylis yıkılmış ama Tylis'in yıkılmasına rağmen Balkan bölgesinde Galatlar devam etmiştir. Galatlar daha çok o bölgenin Tuna nehri kıyısında modern Belgrad bölgesinde konumlanmışlardır (Zirra, 1976: 175-182; Collis, 1984: 23-25). III. Antiokhos Thrakia Seferine çıktığı zaman müttefik olarak Galatları seçmeyi aklına koymuştur. Antiokhos bir yandan ise Khersonese kentlerini kontrol etmiş ve ittifaklarını diğer kentlere de taşımıştır. Antiokhos Byzantion'lular ile de ittifak yapmış ve onların Boğazlar üzerindeki coğrafi konumundan yararlanmışır. Byzantion ise Antiokhos'a Euksiene erişimi sağlamıştır. Propontis kıyısı boyunca Khersonese ve Byzantion arasında bulunan Perinthos, Antiokhos'un müttefiki olmuştur (Ma, 1999: 105). III. Antiokhos ittifakları güvence altına almak için filolarını iletişimini sağlaması için kullanmış bu yüzden Perinthos, Selymbria ve Byzantion iyi bir çıkarma noktası seçmiştir. Byzantion bağımsızlığına düşkün ve Antiokhos ile anlaşmaya varması diplomasideki yeteneğinin göstergesidir (Mattingly, 1983: 239-252). III. Antiokhos ve Byzantion anlaşmasının sonucu olarak Byzantion Thrakia topraklarında genişlemeye başlamıştır. Selymbria sahil kenti için kullanışlı başka bir konumdu ancak Bizans sınırları içinde yer almıştır. Trak göçleri batı Eukisine kıyısında bulunan Yunan kentlerini tehdit etmiştir. III. Antiokhos Lysimakheia ve Khersonese'de diplomasiyi iyi kullanmış Perinthos ve Boğazlar'ın ucunda Byzantion ile ittifak kurmuştur. İç kesimlerde ise Galatlar ile ittifak ile Trak kabileleri kuşatılmışır. Antiokhos'un tek hedefi tüm Thrakia'ya hakimiyeti altına almaktır (Liv. 33.38.16). MÖ 196'da III. Antiokhos Thrakia'ya karşı yaptığı seferin başındayken, Roma elçisi L. Cornelius Lentulus görüşmeye gelmiştir. Elçi bizzat Senatus tarafından gönderilmiş ve Antiokhos'un niyetini öğrenmeye çalışmıştı. Selmbria'ya giden elçi Antiokhos'la görüşmek istemiş ama başaramamış ardından Lysimakheia'ya dönmüştü (Liv. 33.39.1-2). III. Antiokhos Lysimakheia'ya Thrakia üzerinden dönmüş, Lentulus ona ulaşmaya çalışmış ama görüşmeden geri gelmiştir. Antiokhos'un seferi Hebros havzasına ulaşarak genişlemeye devam etmiştir. Romalı komiser L. Stertinius, Antiokhos fetihteyken Ainos ve Maroneia kentlerini Philippos'tan alarak kurtarmış, daha sonra Limni ve Taşoz'u ziyaret etmiştir (Liv. 33.35.2).

MÖ 196'da III. Antiokhos, Romalılar ile daha fazla münakaşaya girmek istemediği için fethetme alanını Khersones'ten Propontis'in kuzey kıyısına doğru çevirmiştir. Byzantion'un Hebros havzası ve Astai topraklarına giderek ilerlemiştir. Thrakia'ya gittiğinde gördüğü manzara fakir ve bölünmüş bir topluluk olmuştur. Tylis derebeyliği Yunanlılar'daki gibi önemli zenginlik kazanmış ancak daha sonra kaybetmiştir. Seuthopolis ve Kabyle'de başlayan kentleşme durmuştur (Fol, 1966: 65; Chichikova-Velkov, 1983: 233-238, 289-303). Merkezi güç Hebros havzasındaki Odrysai'de önemli bir merkezi krallık oluşmuştu ancak oda uzun süre dayanamayıp gücünü kaybetmiştir (Ghetov, 1984: 134-136). III. Antiokhos'un seferi dört kabileyi etkilemiştir. Byzantion'un batı ve kuzeyinde bulunan Kabyle ve Euksine kıyısından Burgaz Körfezinden Apollania'na kadar uzanan Tylis krallığının halefi olan Kaeni kabilesi ilk etkilenendir. Thrakia Khersonese'nin kuzeyinde alan Korpiles, Astai, Odrys gücünün eski merkezi olan orta Hebros Vadisi'nde bulunan Maudatenes kabileleridir. Kabilelerden Kaeni ve Astai ilk etkilenenler olmuş ve Antiokhos'un hedefine girmiştir. İki kabile Yunan kentlerini tehdit ettiği için bu kabileleri hedef alarak Yunanlılarla ittifakını sağlamlaştırmaya çalışmıştır (Strab. 7.6.1-2; Liv. 38.40.7: Venedikov, 1976: 162-180). Thrakia'da birkaç ay kalmış ama sefer tam anlamıyla başarılı olamamıştır ancak birkaç sefer sonucunda istediğini elde edebilecektir. III. Antiokhos daha sonra Romalı komiserlerin Lysimakheia'da düzenlediği toplantıya katılmak için oraya dönmüştür. Toplantı Antiokhos'un istediği bir tarihte yapılmış ve Romalı delegeler yavaş yavaş Lysimakheia'da bir araya gelmeye başlamışlardır. Lentulus Kaudinus, Bargylia'yı kurtardıktan sonra Antiokhos ile görüşmek için yola çıkarken, Villius ve Terentius, Thasos'tan yola çıkmışlardır. Lentulus senatus tarafından görevlendirilmiş olan diğer elçiler Flamininus ile anlaşma sonucunda gitmişlerdir. Elçiler, Antiokhos ile görüşmeden önce kendi aralarında ilk önce toplantı yaparak resmi görüşmede konuşacakları konuların sırasını belirlemişlerdir. Antiokhos toplantıya birkaç gün gecikmiş o arada Romalı elçilerde Antiokhos'un sefer düzenlediği Lampsakos ve Smyrna kentlerinden de elçiler getirmişlerdir (Poly. 18.52.1-5). III. Antiokhos Lysimakheia'ya geldiğinde, Romalılar tarafından toplantı için sağlam hazırlanmış şekilde karşılanacaktı. Antiokhos'ta hazırlıksız gelmemiş ve Korinthos'tan Flamininus'a gönderdiği elçilerinden Hegesianaks ve Lysias'ın raporları sayesinde olanlara hâkim olmuş önlemini ona göre almıştır. Flamininus üzerindeki baskılardan, anlaşma şartlarının yorumlarından, Lampsakos ve Smyrna kentlerinin Roma yardımıyla gelen elçilerinden haberdar olarak toplantıya gitmiştir (Poly. 18.47.4). Antiokhos'un elçilerinin İsthmia'dakilerden farklı olarak Hellas'da diplomatik temaslarda bulunması Roma ile Seleukos'lar arasındaki savaşın kaçınılmaz olmasından kaynaklanmaktadır. Antiokhos'un Romanın müttefikleri olan V. Ptolemaios ile savaşması ve Thrakia'ya sefer düzenlemesi onların

mutlaka karşı karşıya gelip savaşmalarına neden olacaktır. Romalılarda o dönem Hellas da zorluk yaşamaktaydı. Hellas'daki Roma kuvvetleri, Aitolia Birliğin düşmanlığı ile karşılaşmış ayrıca Spartalı Nabis'in huzursuzluğu ve Philippos ile olan savaşları karşısında oradaki kontrolü sağlamakla meşgul olmuştur. Bu yüzden Roma, döneminin en güçlü kralı olan III. Antiokhos ile hemen savaşmayı göze alamamıştır (Grainger, 2015: 165).

III. Antiokhos Roma ile görüşmeden önce Hannibal ile bir toplantı gerçekleştirmiştir. Bu görüşmede Thessalialıları kontrol etmekte zorlanmayacaklarını, Lakodaimonialılar'ın ve V. Philippos'un Seleukos'lara destek vereceğini bildiren Aitolialılara güvenen kral yanına büyük bir ordu almadan Hellas'a gitmiştir. Ancak Antiokhos geldiğinde V. Philippos'un desteğini görmemiş ve Akhaialılar gibi Lakodaimon'luların da kendisine düşmanlık beslediğini görmüştür. III. Antiokhos, Amyndros ve Aitolialılara güvenmeyerek ordusunu Asia'dan çağırması ve bir savaş olması halinde savaşı İtalya'ya taşıyarak Roma'yı şaşırtmak istemiştir. Hannibal, Antiokhos'un fikirlerini beğendiğini bildirmiş ve bir savaş olması halinde savaşı kesinlikle kazanabileceğini söyleyerek kralın gözüne girmeye çalışmıştır. Bir yandan ise III. Antiokhos'ta yaklaşan konferans öncesi danışmanlarıyla birlikte konuları tartışmışlardır. Antiokhos'un elçisi Rhodos'lu Eukles'in Ptolemaioslar ile müzakere yürüterek anlaşmaya çalıştığını öğrenmiştir. Skopas görevden alınmış, V. Ptolemaios reşit olarak kral olmuş, elçi ise görüşmeleri tekrar sağlayarak anlaşmanın yolunu bulmaya çalışmıştır (Poly. 18.53.1-59.9). III. Antiokhos'un, Lysimakheia konferansındaki konuşmasından, Mısır ile müzakerenin yolunda gittiği sonucu çıkarılabilir. Romalılar'ın bu gelişmelerden haberi olmamıştır. Zaten bu dönemde Roma Senatosu tüm dikkatini Hellas'daki gelişmelere vermiştir. Hellas'daki Romalılar'ın uğraşması gereken çok sorun olduğundan bütün ilgi orada olmuştur. Bir yandan ise Ptolemaioslar ile yapılan müzakere çok yavaş ilerlemektedir. Bütün taraflar Lysimakheia'da bir araya geldiğinde toplantılar gayri resmi ve birebir özel görüşmeler şeklinde gerçekleşmiştir (Poly. 18.50.4; Liv. 33.39.3). İki taraf aralarında kendi sınırları ve güvenlikleri için önemli olan noktaları belirleyerek bu doğrultuda hareket etmek için anlaşmışlardır. Antiokhos Romalılar'a Nabis'in bastırılmasına itiraz etmeyeceğini söylemiştir. L. Lentulus ise Senato adına şikayetlerini dile getirmiş, Ptolemaios'tan aldığı topraklardan vazgeçmesi gerektiğini bildirmiştir. Ayrıca kalan özerk şehirlerin de fetih hareketlerinden vazgeçmelerini söylemiştir. Roma için önemli olan Avrupa topraklarında Antiokhos'un neyi amaçladığını merak etmişler ve buralardan da çekilmesini istemişlerdir (Poly. 18.50.5-9; Liv. 33.39.4-6). Romalı elçiler III. Antiokhos'a, Lentulus, Lampsakos ve Smyrna'dan gelen elçileri tanıtarak isteklerini dinlemelerini söyler ama Antiokhos bu konuşmaları dinlemeyi reddetmiştir. Daha sonra bu

şehirlerin isteklerini dinlemeyi Roma aracılığıyla değil de Rhodos'un arabuluculuğu ile kabul edecektir (Poly. 18.52.1-5). Rhodos, Roma'nın müttefikiydi bir yandan ise Hellespontos bölgesindeki kentlerin özerkliğini savunmuş bir yandan ise Antiokhos ile dostluk kurmuştur. Bu yüzden Rhodos sayesinde Antiokhos bu kentlerin özerkliğini kabul etmiştir (Ager, 1996: 215-218).

III. Antiokhos'un, Thrakia'daki eylemlerini Roma ilk başta sorun etmemiştir. Antiokhos Ptolemaios ile savaşırken, Roma'da Hellas'daki sorunlarla ilgilenmiştir. İki tarafta savaş halindeyken ve başka sorunları varken kendi aralarında savaşı uygun görmemişlerdir. Bu yüzden Lysimakheia'daki toplantı iki tarafın arasını yumuşatmıştır. Lampsakos ve Smyrna'nın durumunu da netleştirebilirlerse aralarında sorun o anlık bitecektir. Toplantı Romalılar için bir başarı olarak görülmüş ve bu iki kentin konusu tekrar geçmemiştir. Aralarındaki savaş başlayana kadar şimdilik kendi işlerine dönmüşlerdir (Grainger, 2015: 171). Bu konferans dünyanın paylaşımı konusunda yapılan ilk görüşmeler olarak kabul edilmelidir. Çünkü dönemin iki süper gücü krallıkların kaderlerini belirlemeye çalışmışlardır. Toplantı sırasında V. Ptolemaios ölmüş denildiği için toplantı yarıda kalmıştır (Liv. 33.41.1-2). Antiokhos Pieria'daki Seleukeia'ya dönerken Ephesos ve Patara'ya uğramış ve Patara'dayken ölüm haberinin yalan olduğunu öğrenmiştir. Yolculuk esnasında Kıbrıs ve Kilikia arasında filosu ağır hasar almıştır (Liv. 33.41.4-9). Ptolemaios'un ölüm haberi doğru olursa büyük bir kriz patlak verebilirdi. Çünkü geride varis olmadığından krallığın başına kimin geçeceği belli değildi. Kleopatra ile Antiokhos resmen nişanlanmış olsalardı Antiokhos'u topraklar üzerinden hak iddia edebilirdi. Bu yüzden Syria'da olması Antiokhos için önemli olmuştur. Çünkü söylentinin doğru olması halinde Mısır'da iç savaş çıkabilir, İskenderiye'de bir askeri darbe olabilir hatta Palestina işgal edilebilirdi tüm bu ihtimalleri göz önünde bulunduran Antiokhos hemen Syria'ya hareket etmiştir. Bu söylentinin yalan olması üzerine Ptolemaios ve Antiokhos antlaşmanın en doğru olduğuna karar vererek MÖ 196'da krallar arasında anlaşma metni hazırlanmış ve imzalanmış ve Antiokhos'un kızıyla Ptolemaios'un evliliği hazırlanmıştır (Grainger, 2015:172). Bu evlilik Raphia'ya yakın yerde gerçekleştirilerek antlaşma sonuçlandırılmıştır (Liv. 35.13.4). Antlaşma sonucunda Ptolemaios, Antiokhos'un fethettiği yerleri tanıyarak Antiokhos'un yönetiminde kalmalarına izin vermiştir. V. Syria savaşı bu noktada belirleyici olmuş, Mısır dışındaki Ptolemaios topraklarının kaderini belirlemiştir. Krallar yalnızca Kyrenaika ve Kıbrıs'ı, Girit'teki Itanos'ta, Thera adasında ve Argolid'deki Methana'da üç donanma karakolu bulunmaktaydı. Ege MÖ 196'dan sonra Rhodos'un ve dolaylı olarak Roma'nın etkisi altına girmiştir. Savaşın sonu hanedanın Mısır'daki geleceğini büyük oranda belirlemiş, deltadaki

isyanın büyük bir kısmı bastırılmış ve hükümetin bütün dikkatini güneydeki isyana vermesini sağlamıştır. Antlaşma iki kraldan biri ölene kadar geçerliliğini koruyacağı için Ptolemaios tüm zamanını iç sorunlara harcamasını sağlamıştır. Ankhwennefer MÖ 196 yılında Teb'i geri almış ancak Nil Vadisi ve Syene'nin kontrolünü ele geçiren Meroe Kralının baskısına maruz kalmak zorunda kalmıştır. V. Ptolemaios tacını aldıktan sonra, Antiokhos'la anlaşmış ve Ankhwennefer ile Nil vadisinde önemli çatışmalar yaşadıktan sonra Teb'in kuzeyini almayı başarmıştır (Clarysse, 1978-1979: 101-106).

Ptolemaios Mısır'ın en zengin tarafını elinde tuttuğu için asker alıp güneydeki isyanı bastırmak için harekete geçmiştir (Alliott, 1952: 18-26). Ptolemaios'un kendi iç sorunlarıyla uğraşmasını fırsat bilen Antiokhos büyük bir ordu ile Thrakia'ya gitmiştir. Romalı *consul* L. Villius Tappulus bu durumu Flamininus'a bildirmiş ve bu arada karşılıklı birbirlerine elçiler göndererek iletişimde kalmaya devam etmişlerdir (Liv. 34.35.1-2). III. Antiokhos Syria'ya döndüğü zaman ordunun çoğunu Seleukos komutasında Lysimakheia'da bırakmıştır. Villius, Flamininus'a Antiokhos'un büyük bir ordu ile Syria'dan Thrakia'ya dönmeye başladığını iletmiştir (Liv. 33.41.4). Ordusuyla stratejik açıdan önemli olan Thrakia'yı fethederken Ptolemaios ve Roma kendi meseleleri ile uğraşmaktaydı. III. Antiokhos ile ilgilenen durumda değillerdi. Kral fetihle ilgili bilgileri taraflara ileterek endişelerini gidermiştir. Ancak MÖ 194'te III. Antiokhos Thrakia'yı üçüncü seferle tamamen alınca işler değişmiştir., MÖ 194'te Romalılar Yunan kenti olan Ainos ve Maroneia'yı Seleukoslar'ın elinden almışlardır. Roma MÖ 191'de Antiokhos'a saldırmak için ilerlemeye başlamıştı (Grainger, 2015: 176).

Bu III. Antiokhos'un son Thrakia seferi olmuş ve MÖ 191'de Roma ve III. Antiokhos arasında beklenen savaş patlak vermiştir (Hammond- Walbank, 1988: 44). III. Antiokhos'un Roma'daki elçileri, bu fetihlerin onun hakkı olduğunu ve atalarının mirasını geri aldığını savunmuşlardır. Antiokhos'un Thrakia fethi ile birlikte kıyı boyunca Khersonese'nin ucundan Byzantion'a kadar Yunan kentlerinin çoğunu kontrolü altına almış diğerlerini ise müttefiki yapmıştır. Euxine'nin batı kıyısında bulunan Apollonia Pontike ve Burgaz körfezine kadar sınırlarına katmıştır. Antiokhos'un sınırları kuzeyde Heamos sıradağları, doğu ve güneyde deniz ve kuzeyde Maroneia'dan batıda ise Heamos sıradağlarına uzanan bir alanı imparatorluğuna dahil etmiştir. Böylece Antiokhos amaçlarına ulaşmayı başarmıştır. MÖ 190 yılında Roma birlikleri Magnesia'da Antiokhos ile savaşmak için ayrılmışlardır. Romalılar ilerlerken hiç müdahale görmemişler böylece kolaylıkla ilerlemeye devam etmişlerdir. Romalılar yaklaşırken garnizonlar ve Lysimakheia kenti geri çekilmiş gibi yapıp yürüyüşlerini engellememişlerdir. Antiokhos ise Ainos ve Maroneia garnizonlarını ele geçirmeye çalışmıştır.

Seleukos'lar geri çekildikten sonra Roma, Manlius Vulso komutasında ilerlemiş ve dört kabilenin bulunduğu bir Thrakia saldırısı planlayarak katletmişlerdir. Seleukos'ları iç bölgelerden uzaklaştırarak istedikleri gibi hareket etme imkânı bulmuşlardır. Roma ile anlaşmazlıkları giderek büyümüş ve savaş noktasına gelmiştir (Liv. 38.40.7; Grainger, 2015:178). III. Antiokhos ve Roma arasındaki sorun Lampsakos ve Smyrna'nın kontrolü kimde olacağı tartışması şiddetlenmeye başlamıştır. Ptolemaios Mısır'da kontrolü sağlamış, Makedonya ve Kartaca'yı ortadan kaldırmıştır. V. Ptolemaios Kleopatra ile evliliğine ek olarak Antiokhos'un kızı Laodike ile evlenerek Seleukos'lar ile akraba olmuştur. Pergamon'un yeni kralı II. Eumenes'e Seleukos kızıyla evlilik teklifi götürülmüş ve babası zamanında olan ittifak evlilik yoluyla oğluya da sağlanmaya çalışılmış ama Eumenes bunu reddetmiştir (Poly. 21.20.8-9). MÖ 193'te Pisidia'ya fetih yapılmış ve işe yarayan erkekleri orduya almışlardır (Liv. 35.14.1). Attalos krallığı ve kuzeybatıda Bithynia krallığı dışında Küçük Asia'nın tamamının kontrolünü sağlamayı başarmıştır. İmparatorluğunu yönetirken doğrudan yönetilen eyaletler, imparatorluğa bağlı krallıklar, müttefik kentler ve evlilik yoluyla kurulan ittifaklar aracılığıyla yönetmeye çalışmıştır. Thrakia'daki Yunan kentlerinin kontrolünü ele geçirmiştir. Seleukos'ların Antiokhene kolonistleri Atinalılar olduğu için bu bağlantı üzerinden Delphi Aitolia'nın kontrolüne bırakılmış ve Aitolia Birliğin çoğu Antiokhos'un emrine verilmiştir. Aitolia önemliydi çünkü Roma ile anlaşmazlık içinde olan tek yer olmuştur (Grainger, 2015: 181). MÖ 194'te Antiokhos Roma'ya elçi göndermiştir. Flamininus ile ilişkiler çok ilerletilememiş hatta kafasına göre hareket ederek Senatus'u bile dinlememiş bunun sonucunda görevden alınmıştır. Antiokhos'un onunla kurmaya çalıştığı dostluk boşa gitmiştir. Yeni elçiler ise Hegesianaks ve Menippos olmuştur. Menippos Makedonyalı ve Philippos'un eski bir komutanıydı. Hegesianaks, Alexandria Troas'tan gelmiştir (Liv. 34.57.6). Elçiler Antiokhos ve Roma arasındaki müttefikliği sağlamak için işe koyulmuşlardır. Senatusa bu ittifak fikrini sunmuşlardır. Yalnız işler umdukları gibi gitmemiş, Roma tarafındaki düşmanlık kesinleşmiştir. Antiokhos Ptolemaios ile barış yapmış, Thrakia'ya düzenlediği birkaç seferle kontrol altına almayı başarmış, Hellas'da da faaliyette bulunarak gücünü göstermiştir. Küçük Asia'da istediği gibi hakimiyet sağlamış ve durmayıp ilerlemeye devam etmesi herkesin dikkatini Antiokhos'a vermesine neden olmuştur. MÖ 195 yılında Fenike'deki Sur'a Hannibal gelmiş ve oradan da Seleukos'ların üssü olan Ephesos'a varmıştır (Liv. 33.49.5-7; Diod. 28.10). Hannibal, Romanın baskısından Kartaca'dan kaçarak Antiokhos'a sığınmıştır. Hannibal'ın Roma'nın İtalya'sında büyük yıkımlar gerçekleştirdikten sonra kaçıp Antiokhos'a sığınması işlerine gelmemiştir. Romalılar dan P. Sulpicius Galba'ya göre Avrupa Romalıların Asya ise III. Antiokhos'un alanı olmuştur. Başka bir görüşleri ise Antiokhos Thrakia'yı elinde tutmuş, Roma'da Yunan

kentlerini Küçük Asia kıyılarına kadar özgürleştirmiştir. İki taraf arasındaki anlaşmazlık alanı Thrakia'yı kapsayan Lampsakos, Smyrna, Aiolis ve İyonya kentlerine kadar genişlemiş olması huzursuzluğun kaynağı olarak kalmaya devam etmiştir. Menippos ve Hegesianaks krala konuşmaları bildireceğini söyleyerek ayrılmışlardır. Roma bu elçilerin ardından P. Sulpicius Galba ve P. Villius Tappulus'u göndermiştir (Grainger: 2015: 184). Ancak Galba hastalanmış, bunun üzerine yola tek başına Villius devam etmiştir. O daha önce görmeye çalıştığı Antiokhos'la görüşmek için yanına gitmektedir. III. Antiokhos ise o sırada Pisidia'yı fethetmek için harekete geçmiştir (Liv. 35.14.1).

III. Antiokhos, Romalı elçi ile görüşürken varisi genç Antiokhos'un ölmesi üzerine görüşmeler kesilmiş ve kral üzüntüsünü yaşarken yeni bir varis belirlemek zorunda kalmıştır. İkinci oğlunu Lysimakheia'dan getirterek varis olarak atamış ve yönetime ortak yapmıştır. Kız kardeşi Laodike ile evlendirilmiştir. MÖ 193'te Antiokhos'un karısı Laodike hayatını kaybetmiştir (Haussoullier, 1923: 187-193). Genç Antiokhos'un ölmesiyle birlikte kralın planları boşa gitmiş ve ölümünün ardından oğluyla devam edecek olan antlaşmayı diğer oğlu Seleukos ile geçerli kılmak istemişse de imkânsız olduğu anlaşılmıştır. Romalılar ise Hellas'dan çıkararak eski düşmanlıkların yinelenmesine yol açmıştır. Akhaia Birliği Spartalı Nabis'in hırslarından korkmuştur (Grainger, 2015: 186). MÖ 190'larda en güçlü Yunan siyasal oluşumu olan Aitolia Birliği Roma'nın bölgeye müdahalelerinden hiç hoşnut değildi. Çünkü Romalılar MÖ 192'de Thessalia'da bulunan Demetrias'a ve Euboa'daki Khalkis'e ve Sparta'ya darbe girişiminde bulunmuşlardır. Delphoi dışında Aitolialılar ve Antiokhos arasında temas sağlanmıştır. Hegesianaks Roma'dan dönerken *proksenos* olarak onurlandırılmıştır. Bu unvanı alanların siyasi kimliği güçlendiği için bununla onurlandırmışlardır. Hegesianaks Aitolialı liderlerle de görüşmeler gerçekleştirmiştir. Antiokhos Roma ile yapılan görüşmelerin bir an önce kendisine bildirilmesini istemiştir. Hegesianaks'ın yaptığı görüşmeler sonucunda Aitolia Birliği kendine müttefik aramaya başlamıştır. Philippos'a, Spartalı Nabis'e ve Antiokhos'a elçiler göndererek ittifak anlaşması sunmuşlardır (Liv. 35.12.3-6). Aitolialılar ciddi olarak işe koyulurken, Roma yerleşimlerine zarar vermektan çekinmişlerdir. Philippos ise bu işe karışmayacağını çoktan iletmiştir. Spartalı Nabis'in işine yaramış bu teklif ve hemen işe koyulmuşken Antiokhos ise Pisidia ile meşgul olmuştur. Roma, Aitolia Birliği'nin hareketine karşı yanıtı elçisi Galba aracılığıyla vermeye çalışmıştır. Romalı elçiler Elaia'da karaya çıkarak Roma'nın Eumenes'i desteklediğini göstermişlerdir. Eumenes Antiokhos'un kızıyla olan evliliği reddettiği için Roma ile ittifak kurmak işine gelmiştir. Eumenes bu savaşı destekleyip bu yolla da Roma'yı savaşın içine çekmek istemiştir. III. Antiokhos Romalı elçilere fethettiği

yerlerden asla çekilmeyeceğini belirtirken Aitolia Birliğine de bu savaşta taraf tutmadığını ve Roma ile savaşmak istemediğini belirtmiştir. Roma, Eumenes'le görüşmeler gerçekleştirirken, III. Antiokhos'ta Aitolialılar ile temas kurmuştur. İki önemli güç şimdilik savaştan uzak kalmayı tercih etmişlerdir. Aitolialılar Antiokhos'u savaşa çekmek için uğraşmışlar, Roma ile savaşarlarsa bunun altından tek başlarına kalkamayacaklarını fark etmişlerdir. III. Antiokhos ve Roma arasındaki meseleleri şimdilik büyütmeden çözmeye çalışmışlardır. Savaş nedeni olacak olan birkaç kentin meselesi sonraya bırakılmış iki taraf şu an için kendi işleri ile uğraşmaya devam etmiştir. III. Antiokhos Pisidia'yı fethetmeye çalışırken diğer taraftan varis belirleme işiyle de uğraşmıştır. Roma ise İspanya'da yapılan savaş ve Galya'daki sorunlarla ilgilenmiştir (Grainger, 2015: 187-188). Akhaia Birliği bu dönemin siyasi ortamında neredeyse Aitolia Birliği kadar güç sahibi olarak görülmekteydi. Akhaia Birliği üyeleri Roma'nın hükmettiği Yunan kentlerine egemen olmak isteyen. Aitolia Birliği ve Nabis gibi kentler üzerinde söz sahibi olmak isteyen Akhaia Birliği üyeleri onlardan ayrı bir yol tutarak Roma ile iyi geçinmeyi seçmişlerdir. Aitolia Birliği Nabis ile anlaşınca Nabis'te harekete geçmiş, bunun üzerine Roma MÖ 193-192'de savaş hazırlıklarına başlamıştır. Romalı *praetor* A. Atilius Serranus'a bir filo toplaması için emir verilmiş, bir elçide MÖ 192'de gönderilerek savaşa gerek kalmadan sorunu çözmesi istenmiştir (Liv. 35.20.10-14). Aitolialılar, Antiokhos'a tekrar bir elçi göndermişlerdir, Flaminius iktidara geri dönmek için Hellas'da aktif olmaya başlamıştır. Roma yanlısı olmayan kent görevlilerini uzaklaştırmıştır. Bu sırada Nabis ile yapılan mücadele devam etmektedir. Böylece Akhaia Birliği Romalılara yardım etmek için bir fırsat yakalamıştır. Onlar gemileriyle birlikte Serranus'un gelmesini beklemişler, Flaminius ise Korinthos, khalkis ve Demetrias'a ziyaret gerçekleştirmiştir. Korinthos ve Akhaia Birliği Roma'ya destek vermiş ve Nabis'e saldırmışlardır. Khalkis'te Roma'ya destek vermiş, Demetrias'ta Flamininus Roma karşıtı Eurylokhos'a darbe yaparak görevinden uzaklaştırmıştır. Romalılar Menippos aracılığıyla Antiokhos'un ordu topladığını haber almışlar, bunun üzerine Antiokhos Thrakia'ya yine bir sefer düzenlemiş ve orduyu burada kullanmıştır. Pergamonlu Eumenes'te Antiokhos'un ordu topladığını Roma'ya bildirerek müttefiki olarak gözüne girmeye çalışmıştır. Menippos, Aitolialılara III. Antiokhos'un ordu ile yaptıklarını ileterek hala kendi işleriyle ilgilendiğini ve başka savaşlarla alakası olmadığını iletmiştir. Aitolialılar vazgeçmemişler ve meclislerinde karar alarak Antiokhos'a bildirmişlerdir. İlk olarak Yunan kentlerinin Antiokhos tarafından özgürleştirilmesini ve ikinci olarak da Roma ile anlaşamadıkları konular üzerinde hakemlik yapmasını istemişlerdir (Liv. 35.33.8). Antiokhos teklifleri görmezden gelemeye devam ederek Thrakia işlerini halletmeye yönelmiştir. Aitolia Birliğin amacı Flamininus'u alt etmektir. Almaları gereken üç kent vardı. Bunlar Demetrias, Khalkis ve Sparta (Poly. XV. 45. 9).

Eurylokhos kentin kapısını ele geçirmeyi başarınca, Flamininus'un yaptığı darbeyi alt etmiştir. Demetrius restore edilmiş, Yunan karıştıları öldürülmüş daha sonra Khalkis'te bir saldırının yaklaştığı anlaşılınca hemen karşı önlem alıp kurtulmayı başarmışlardır (Grainger, 2015: 190). Sparta, Akhaia Birliği ve Nabis arasındaki mücadele de henüz bir kazanan taraf olmadığı için Flamininus anlaşmalarını sağlamaya çalışmıştır. Aitolia askerleri Sparta'ya gelmiş ama Nabis tarafından bu askerler öldürülmüştür. Spartalılar da ele geçirdikleri tüm Aitolialıları öldürmüşlerdir. Akhaia Birliği bu karışıklıktan yararlanarak kente kendilerini kabul ettirmişlerdir. MÖ 192'de bu haberin Roma'ya ulaşması üzerine Roma, *praetor* M. Baebius Tamphilus eşliğinde bir orduyu göndermiştir. İtalya'nın Brundisium'a ve İllirya'daki Roma mevzilerine asker gönderilmiştir. Gelecek yıl yapılacak olan seçimler öne alınarak hemen yapılmış ve *consullere* bağlanacak olan eyaletlerin durumu ertelenmiş öncelik daha fazla asker toplamak ve donanma oluşturmak olmuştur. Roma'nın tüm dikkati Aitolialılar ve III. Antiokhos üzerine çevrilmiştir. III. Antiokhos Hellas'daki olayları haber alsa da Thrakia'ya olan dikkatini henüz başka yere çevirmemeye kararlı olduğu için haberleri almakla yetinmiştir (Liv. 35.42.3). Yunan kentlerinde durum kötü hal almaya başlaması üzerine Roma'nın müdahale etmesini gerektirmiştir. Flamininus'un kentlere olan ziyaretleri de işe yaramamış ve Roma gücü sarsılmaya devam etmiştir. Aitolia Birliği ve Akhaia Birliği'de Roma'ya baş kaldırmaya devam etmiştir. III. Antiokhos Aitolia'ların çağrısına daha fazla kayıtsız kalmamış ve biraz asker desteği göndermiştir. Asıl gücün Aitolialılar olduğunu savunmuş ve Roma'ya karşı savaşı da reddetmiştir (Grainger, 2015: 191).

2.3.3. MÖ 191'de Roma ve III. Antiokhos Arasında Yapılan Thermopylai Savaşı

III. Antiokhos, Roma'nın yanına Philippos ve Akhaia Birliğini çekerek güçlenmesinden rahatsız olmuş ve askerlerini yanına alarak Euboia Adası'na yelken açmış ve büyük bir bölümünü almayı başarmıştır (Smith, 1854: 758; Badian, 1959: 96-100). Antiokhos'un komutalarından Mikithion, Delion kentine saldırarak almıştır (Broughton, 1968: 352-55). Roma bu duruma cevap olarak Manius Akilius Glabrio'yu Roma ordusunun başında Seleukos, Aitolia ve Kartaca'ya savaş ilan ederek vermiştir (Iust XXXI. 6. 4; Errington, 1989: 283). Roma Seleukos'lar ile yapacağı savaşta müttefiklerinin de desteğini alarak bu mücadeleyi hemen bitirmeye çalışmıştır. Müttefiki Philippos'a Seleukos'lara savaş ilan ederek sadık bir dost olduğunu kanıtlamasını istemiştir. MÖ 191'de Roma Adriyatik kıyı kentlerinden biri olan Brundisium'u alması için Glabrio'yu göndermiştir (Poly. XXXIX. 3. 8; Errington, 1989: 283). III. Antiokhos ise Euboi'da zaman kaybetmeden Theselia bölgesine ilerlemiştir. Thessalia

bölgesindeki çoğu yeri almayı başarsa da Larissa'yı alamamıştır. Boiotia yakının da bulunan Khaironeia kentini geçerek Akarnania bölgesini fethedip Aitolia topraklarına dahil etmiştir. V. Philippos ise III. Antiokhos'un yokluğunu fırsat bilerek Seleukoslar'dan Thessalia'yı geri almıştır. Bu durumun üzerine III. Antiokhos yerel halklarla görüşmeler gerçekleştirerek yanına çekmeye çalışmıştır. Adriyatik Denizi kıyı kentinden biri olan Epiros Krallığına Roma'ya karşı kendisine müttefik olmasını istemiştir. Epiros Krallığı da güvenliklerinin sağlanması halinde destek vereceğini bildirmiştir. Boiotialılar Roma'dan çekindiği halde Antiokhos'u desteklediğini bildirmiş ve Peloponnesos Yarımadası'nda bulunan Elis Kenti de Akhaia Birliği'nden çekindiği için savaşta taraf tutmayacağını ama kralı dost olarak gördüğünü söylemiştir (Errington, 1989: 283-284). III. Antiokhos, Thessalia kentlerinin Roma'nın müttefiki olmaya başladığını haber alması üzerine Thermopylai'ya ilerlemiş ve Aitolia askerlerine çok güvenirse de onlarla savaşa katılmıştır (Iust. XXXI. 6. 3). Roma ordusu da Thermopylai'ya ilerlemiş, Antiokhos asker sayısı az olmasına rağmen savaştan kaçmayarak üzerine gitmiştir. Aitolia Birliği dağın zirvelerine yerleştirmiştir. Glabrio ise Cato ve Flaccus'u Aitolia Birliğin üzerine göndermiş ama Aitolialılar tarafından geri püskürtülmüşlerdir. Geçit boyunca ilerlemeye devam eden Roma askerlerini yerel halkların durduracağını düşünen Antiokhos işlerin istediği gibi gitmediğini onların hiçbir engel ile karşılaşmadan ilerlemeye devam ettiğini görmüştür (Plut. *Cat. Mai.* XIII. 1-3; MacKay, 1963: 55-241; Bar-Kochva, 1976: 62-158). Roma'nın hızla gelmesi üzerine önlem almaya çalışan Antiokhos savunmaya geçmiştir (Bar-Kochva, 1976: 61-160). III. Antiokhos Thermopylai Geçidini kazık ve siperlerle çevirerek düşmanın gelmesini engellemeye çalışmış ancak Cato vazgeçmemiş ve yanlardan giriş aramış bulamaması üzerine Kallidromos Dağına tırmanarak izler bırakmış ve geriye dönüp askerleri yanına alarak ilerlemişlerdir. Thermopylai Geçidi'nde Aitolialardan 600 kişilik az bir birliğin olduğunu haber almaları üzerine saldırarak hepsini öldürmüşlerdir. III. Antiokhos yenilmiş ve ordusunu göz göre göre kaybetmiştir. III. Antiokhos Phokis Birliği kentlerinden Elateia'ya kaçmıştır. Roma ordusu da kralın peşinden gitmeye devam etmiş, Antiokhos Euboia'da bulunan Kalkhis'e gitmiş oradan da Tenos Adası'na giderek Ephesos'a ulaşmıştır (Iust. XXXI. 6. 6). III. Antiokhos'un Ephesos'a gelerek Roma ile Thermopylai'da yapmış olduğu savaşın ardından kendini toparlamaya çalışarak Aitolia Birliğini de çağırarak Roma'ya karşı saldırıya geçmek için hazırlanmaya başlamıştır. Romalılar ise III. Antiokhos'un peşini bırakmayarak Scipio kardeşleri Küçük Asia'ya göndermiştir (Iust. XXXI. 6. 6; 7. 2-3). Antiokhos'un Roma'ya karşı kaybettiği ilk savaşla birlikte destek olan kentler Roma'nın tarafına geçmeye başlamıştır. Euboia Adası, Boiotia Bölgesi ve Elis kenti III. Antiokhos'tan desteklerini keserek Roma'nın müttefiki olmuşlardır (Grainger, 2002:217). Khalkis ve Elis'te bulunan Seleukos askeri

garnizonları da etkisiz hale getirilmiştir. Demetrios da Antiokhos'tan desteğini çekmiş ve Makedon kralının topraklarından geçmesine izin vermiştir.

2.3.4. MÖ 190-188 Yılları Arasında III. Antiokhos ve Roma Arasındaki Son Savaş: Magnesia Savaşı ve Sonucunda İmzalanan Apameia Antlaşması⁷

III. Antiokhos Thrakia'dan çıkarak Hellespontos'a yelken açmıştır. Hellespontos, stratejik öneme sahip bir yer olduğu için Antiokhos'a ciddi anlamda direnmiştir. Antiokhos'un donanması İmroz ve Skiathos üzerinden ilerlemiştir. Demetrios Körfezi (Volos Körfezi) ağzında Eurylokhos tarafından karşılanmış ve şehrin dışına götürülerek orada kamp kurmuşlar, III. Antiokhos'un gelmesini beklemişlerdir. Aitolia Birliği ise Demetrios'a yakın Lamia'da toplanmıştır. Antiokhos, Aitolia Birliğin alamadığı Khalkis'i almak için harekete geçmiştir. Aitolialılar ve Antiokhos kente ittifak teklifinde bulunmuşlardır. Khalkis halkı ise karşı tarafı oyalayarak Flamininus ve Akhaia Birliğinden yardım istemişlerdir (Liv. 35.48.1-50.2). Flamininus Akhaia Birliği ile Atina'ya Khalkis'e yardım etmeleri için kuvvet göndermiştir. Akhaia Birliği Antiokhos'un engellemesinden hemen önce kentlere asker yerleştirmeyi başarmışlardır. Ama Khalkis'e Roma kuvvetinin girmesini engellemiş, Antiokhos ise tehditte bulunmak için asker göndermiştir. Askerleri Menippos komuta etmiş ve Polyksenidas komutasındaki donanma Khalkis'i anakaradan ayırmak için Demetrios'tan hareket etmiştir (Grainger, 2015: 192). Menippos'un kuvveti Delion'da Romalıları yenmiştir. III. Antiokhos'un geriye kalan kuvvetleri Khalkidialıları teslim olmaya zorladı ve Euboia'ya da boyun eğdirmiştir. Khalkis ve Euboia'nın kontrolü ona Boiotia Birliğinin'de desteğini almasını sağlamıştır. 1000 asker gönderdiği Elis'in de desteğini almıştır. Elis konum olarak önemliydi çünkü Akhaia bölgesinin batısında bulunuyordu ve güneyinde yer alan Messenia gibi Akhia'ya karşı geliyordu. Akhia, Roma'nın yanında yer almış ve yayılcı bir politika izleyerek diğer kentlerin tepkisini çekmiştir. III. Antiokhos ve Aitolialılar bütün Orta Hellas'ı ve Mora Yarımadası'nın bir kısmının kontrolünü sağlamışlardır. Hellas'ın hala kontrol altına alınmayan kentleri vardı ve güneyde ise Roma ittifakı konusunda kentler kendi içinde bölünmüşlerdir. Attika bu konuda Antiokhos'a komşu olduğu için de en fazla sıkıntıda olan taraf olmuş ama Akhaialılar tarafından Roma'yı tutması sağlanmıştır. Akhaia askeri anlamda çok güçlü olmadığı için Roma'ya sıkı sıkıya bağlanmıştır. Elis ve Messenia'nın düşmanlığını güçsüzlüğüne rağmen Akhia bastırmıştır. Aitolia Birliğin düşmanı olan Akarnania, Baebius ve Roma kısmı tarafından komşusu olan Epeiros'da düşman kentlerden biridir. Ayrıca kuzeyde bulunan Thessalia'da

---

⁷ Apameia Antlaşması sonrası Seleukos Krallığının sınırlarını görmek için bkz. Harita 2.

Aitolia düşmanlarından biridir. Khalkis'in Antiokhos'un eline geçmesinden kısa bir süre sonra ülkeyi kimseye teslim etmek istemeyen Eperiot Kharpos'la birlikte kralı ziyarete gitmiştir (Oost, 1954: 75). Kharpos Roma'ya ulaştığı zaman Antiokhos'un yaptıklarını bildirmiş ve haberler Senatusu rahatsız etmiştir. III. Antiokhos'un bundan sonraki hamlesi Romalıların istila edebileceği kentleri kontrol altına almaktır. Bunun için birçok Yunan kenti ile anlaşıp ittifak kurması gerekmektedir. Philippos, Kharpos ve Akhaiaların davranışları göz önünde bulunsa da bunu denemekten ve kentleri yanına çekmekten başka bir çaresi kalmamıştır. Bu üç kent dışındaki krallıkları ikna ederse Roma'ya karşı eli ciddi anlamda güçlü olacak ve istediği gibi Romalılar ile pazarlık yapacaktır. Bu yüzden Thessalia ve Akarnania kentleri konum olarak önemli hale gelmiştir. Thessalia'nın kontrolünün sağlanması halinde kuzeyden gelecek saldırılar engellenebilirdi. Akarnania ve İyonya'nın kontrolü sağlanırsa gemilerin yanaşacağı limanlarda da Roma donanmasını bertaraf edilebilirdi. Epiros ve Sparta kentleri arasındaki gemiler yalnızca Korinthos Körfezinin güney tarafındaki limanlar kullanışlı olduğundan Epiros'un ele geçmesi halinde Roma donanması tamamen saf dışı kalmış olacaktır (Grainger, 2015: 194).

MÖ 192'de Aitolia ve Seleukos kuvvetleri Thessalia ve Akarnania'ya saldırmışlar ama başarılı olmamışlardır. Roma kuvvetleri Philippos'un izniyle Makedonya'dan geçmiş ve Thessalia'nın güneyi ve merkezi güvence altına alınmıştır. Thessalia'nın kuzey geçitlerine daha fazla Romalı asker konumlandırılmıştır. Philippos bu hareketiyle Roma'nın tarafında olduğunu kesinlikle belirtmiştir (Liv. 36.10.10-11). III. Antiokhos kuvvetlerini kışlarına göndererek dinlenmeleri ve savaş hazırlıklarını tamamlamaları için yollamıştır. III. Antiokhos ise Khalkis'te ikinci evliliğini Khalkis'li genç bir kızla gerçekleştirmiştir. Bu evlilikten bir kızı dünyaya gelmiştir (Poly. 20.8.1-4). III. Antiokhos ilkbaharda ordusunun birazını Akarnania'ya göndermiş ardından kendi de askerleriyle birlikte Delphi üzerinden Naupaktos'ta bulunan Aitolia meclisine katılmıştır. Meclise katıldıktan sonra Akarnania'ya hareket etmiş ve kentlerin çoğunu kendisine katılması için ikna etmiştir. Roma donanması ise Akarnania açıklarında Lukas Adası'nın kontrolünü ele geçirmiştir. Romalı komutan M. Acilius Glabrio, Antiokhos'un Delphio'yu ziyareti esnasında Baebius'un ordusunu takviye etmiştir. M. Porcius Cato Roma'nın müttefik kentlerini, Akhia ve Atina'yı ziyaret ederek kırılan cesaretlerini yeniden canlandırmaya çalışmıştır (Plut. *Cato Maior*; 12.4-7; Astin, 1978:56-57). Glabrio orduyu Makedonya üzerinden Thessalia'ya götürmüştür. Baebius seferine çoktan başlamış ve Philippos ise Thessalia'da kendisine vaat edilen yerler için desteğe gitmiştir. Roma askerlerinin kuzeyden yaklaşması III. Antiokhos'un planlarını bozmuş ve Eperios dahil tarafsızlar Romanın tarafında

olmaya başlamışlardır. Thessalia'nın büyük bir kısmı Philippos'un yardımıyla Roma'nın kontrolüne geçmiştir. Baebius ve Acilius Thessalia'nın çoğunu Makedonlara teslim etmenin yanlış olduğunu huzursuzluk çıkmaya başladığında anlamıştır. Aitolia topraklarına varan Roma bu toprakları almanın çok da kolay olmadığını ve ciddi mücadele vermeleri gerektiğini anlamıştır. Bunun en basit örneği küçük bir kasaba olan Thaumakoi'nun bile Roma'ya geçmemek için çok ciddi direnmesinde görülmektedir (Liv. 36.14.7-10). III. Antiokhos ise yaşanan olayların ardından birliklerini geri çağırarak Thermopylai Geçidi'nin önünde Lamia'da ise Aitolia Birliği askerlerinin toplanmasını istemiştir. III. Antiokhos Thermopylai Geçidi'nin içinde savunmaya geçmiş, Aitolia Birliğinin ise Hypata ve Heraklia kentlerinde Garnizon oluşturmalarını söylemiştir. Glabrio kuvvetleri ise Hypata topraklarını yakmış ve halkı galeyana getirmeye çalışmış ama başaramamıştır. Glabrio önemsiz işlerle uğraşmaktan vazgeçip doğrudan Antiokhos ile çarpışmak için harekete geçmiştir. Glabrio, III. Antiokhos'un istediği yere gelmiş, ordusu ile birlikte geçide girerse ve Aitolialılar geçidin çıkışını kapatabilir ve Romalı askerleri sıkıştırabilirlerdi. Bu durum yaşansa bile Aitolia Birliğinin hızla Antiokhos'a katılıp başarılı bir ortak savunma yapmaları gerekmekteydi. III. Antiokhos hazırlıklarını bu şekilde gerçekleştirmiş, *phalanks*'in ağır piyadeleri önde mızraklı askerler arkasında dizilmişler Romalı askerlere ateş açarak düzenlerinin bozulmalarını sağlamak istemiştir. Hafif birlikleri, okçuları tepenin alt yamaçlarına yerleştirilmiş ve filler ise daha açık ve düzlük alanlara yerleştirilmiştir (Grainger. 2015: 197). Glabrio'nun saldırısı ilk etapta engellenmiş, saldırıyı kestiklerinde Seleukos kuvvetleri geri çekilmiştir. Roma askerleri bu seferde Aitolia askerlerinin saldırısına maruz kalmıştır. Glabrio'nun ilk saldırısı özgüveni yüzünden Romanın yenilgi almasına neden olmuştur. Bu sefer Glabrio harekât için askerlerin bazılarını L. Valerius Flaccus emrine, diğerlerini de Cato komutasına vermiştir. Yol Aitolia askerleri tarafından üç kale alınarak kapatılmıştır. Roma saldırıyı başlatmış, Flaccus destek sağlamak için birbirine yakın iki kaleye saldırmış ancak başarısız olmuştur. Cato üçüncü kaleyi almayı başarmıştır. Glabrio yeni bir saldırı yapmış ve kanattan bir saldırı gerçekleştirmiştir. Seleukos askerleri bu saldırı karşısında kaçmışlardır (Bar-Kochva, 1976:158-162).

Glabrio'nun ikinci saldırısı başarıyla gerçekleşmiş ve bunun sonucunda III. Antiokhos Hellas'daki savaşların onun için başarısız geçtiğini anlamasına neden olmuş ve Khalkis'e dönmüştür. Glabrio ise takip etmeye devam etmiştir (Liv. 36.19.9). Antiokhos Khalkis ve Demetrius elinde olmasına rağmen askerlerini tahliye etmiştir. Thermopylai Savaşı esnasında Roma filosu Peireios'tan çıkmış, Andros açıklarında bir Seleukos gemi filosunu durdurmuştur. Artarda bu yenilgiler Yunan kentlerinin Antiokhos'tan uzaklaşmasına ve Roma tarafına

geçmesine neden olmuştur. Başta Boiotia daha sonra Akarnania ve Elis kentleri Roma'nın destekçisi olmaya başlamışlardır. III. Antiokhos giden kentlerin desteğini sağlamak için Khalkis'te toplantı yaptıktan sonra Asya'ya yönünü çevirerek gitmiştir. Kente bir vali atamış, Romalılar bu kente geldiğinde yağma ve savaş olmasın diye kapılarını açıp geçmelerini sağlamıştır (Grainger, 2015: 198-199). Seleukos yanlısı politikacılar ve Euboia'ya sürgün edilmiş bir grup Antiokheia'ya yerleştirilmiştir. Glabrio ise Aitolialılar ile meseleyi halletmek için dönmüştür. III. Antiokhos'un peşinden gitmek yerine Herakleia'da bulunan Aitolialılara saldırmayı tercih etmiş ve Lamia'yı kuşatmıştır (Liv. 36.22.1-4, 25.1). Herakleia'yı almayı başaran Glabrio bu kentle ateşkesi sağladıktan sonra birliğin kalbi olan kente doğru harekete geçmiştir. Bu arada Antiokhos ise kente yardıma geleceğini bildirmiş ama Glabrio durdurulmaz şekilde ilerlemeye devam etmiştir. III. Antiokhos'un Roma ile Hellas savaşını kaybetmesine ve Hellas'dan çıkarılmasına neden olmuştur. III. Antiokhos ordusunu Asya'ya geri götürmüş, Ephesos'ta karaya çıkmıştır. Yenilgisinin nedenlerini anlamaya çalışmıştır (Grainger, 2015: 201). III. Antiokhos'un halletmesi gereken üç sorun oluşmuştur: İlki aldığı yenilgisinin krallığı üzerindeki etkisi, ikincisi Romalıların asıl amacı ve üçüncüsü Romalılar ile yapılacak olan barış görüşmelerinin sonuçlarıdır. Bir taraftan ise Glabrio Hellas'da Aitolialılara karşı savaşını devam ettirirken, Antiokhos meselesi başka bir *consul*'ün halletmesi için gelecek yıla ertelenmiştir. Roma, III. Antiokhos ile savaşıma isteğinde olmasa bile Senatus tarafından cezalandırılması gerektiği düşünüldüğü için savaş kaçınılmaz bir hale gelmiştir. Peiraios'ta Livius'a çok sayıda gemi ve asker verilmiştir (Liv. 36.42.1-7). Antiokhos Roma ile büyük bir savaşa hazırlanırken kendi krallığında isyanlar ve iç sorunlar olmaması tek iyi tarafı olmuştur. Livius'un savaş gemileri durdurulması gereken acil bir mesele haline gelmiştir. Antiokhos gemilerini hazır hale getirerek önlemler almak zorunda kalmıştır. Hazır olan gemilerin başına geçerek Khersonese ve Lysimakheia'ya doğru gitmiştir. Bu iki kent Roma donanmasını durduracak önemli bir konumda olmuştur. Sefer Hellespontos'tan Asya'ya taşınmış çünkü Ege'ye hâkim olmak için önemli bir deniz üssü konumunda olmuştur. Livius önce Delos'a geçmiş çünkü Ege Denizini hakimiyeti altına almak istemiştir. Senatus'un onay vermesi halinde Asya'da ele geçirilecekti. Livius denizde ilerlerken kendisine müttefik olan Rhodos ve Kral Eumenes'te destekçileri olmuştur. Eumenes gemileriyle birlikte Livius'a katılırken Rhodos harekete henüz geçmemiştir (Grainger, 2015:203). III. Antiokhos Tenos'ta ada birliği ile çatışarak Rhodos'u savaşa dahil etmiştir (Reger, 1982: 365-383). İki krallık Antiokhos ile savaşında Roma'nın elini güçlendirmiş, Eumenes konaklama ve teçhizat yardımı yaparken Rhodos ise denizcilik konusunda ileri bir seviyede olduğu için güçlerine güç katmışlardır. Ephesos Seleukos filosunun çıkarılmasını ve Roma filosunun önünü kesecek şekilde

yerleştirilmeye karar verilmiştir. Polyksenidas filosunu önce Phokaia'ya yaklaşan Roma donanması ile Eumenes filosunun arasına konumlandırarak birleşmelerini önlemeye çalışmıştır. Bu fikir uygulanamadan vazgeçilmiş çünkü Rhodos filosu yaklaştığı için başka bir plana geçmişlerdir (Thiel, 1946: 299). Livius ise Delos'tan Sakız Adasına sonrada Eumenes'in topraklarına gitmiştir. Eumenes kendi gemileriyle Livius'a katılmayı başarmıştır. Seleukos donanması ise Roma Attalos ve Rhodos donanması arasına sıkışmıştır. Seleukos gemileri hem küçük hem de az olduğu için Roma donanması ile baş edecek durumda olmamış ve yenilmiştir. Polyksenidas sağ kalan gemileri Ephesos'a geri götürmüş, Livius ve Eumenes gemilerine Rhodos gemileri de katılarak birleşmişler ve Ephesos'u ablukaya almışlardır (Thiel, 1946: 306-309).

Livius Roma gemilerini kuzeye götürerek Elia'da kış kampı kurmuş ve ilerlemeye devam etmiştir. Glabrio ise Senatus ve Roma ile anlaşmaya çalışan Aitolialılara yeniden saldırmıştır. Roma'da ise gelecek yıl yapılacak olan seçimlerde *consul* olacak kişiyi şimdiden belirleyerek Scipo'nun kardeşi L. Cornelius Scipo ve arkadaşı C. Laelius seçilecektir. S. Africanus; eyaletleri sırasıyla İtalya ve Hellas olacaktır. Scipio Hellas'ı kardeşi Africanus'un elçi olarak gideceğini söylediğinde güvence altına almıştır. (Grainger, 2015: 204). Donanmada ise Livius yerine L. Aemilius Regillius alacaktır (Liv. 36.45.9). Roma tarafında bu seçimlerin şimdiden yapılması aslında Antiokhos ile yapılacak olan barış görüşmesinin boş olduğunu göstermeye çalışmıştır. Roma *senatusu* kesin bir zafer bol toprak kazancı aynı zamanda ganimet elde etmek istemiştir. Scipio, Glabrio'nun ordusuna ek olarak daha fazla asker desteği elde edecektir. Scipio'ya aynı zamanda Asya'yı istila etme hakkı da verilmiştir. Aitolia Birliği etkisiz hale getirerek Antiokhos'u dolaylı olarak sıkıştırmayı planlamıştır. Roma kuvvetleri kışı sefer hazırlıklarını tamamlayarak geçirmişlerdir. Aitolialılar ise yeni bir saldırı için hazırlanmışlardır. III. Antiokhos'ta, Roma donanma kampını ve Attalosoğullarını tehdit etmek için orduya yeni asker takviyeleri gerçekleştirmiştir. Thyateria çevresinde yağma yapmak ve Seleukos'ları kışkırtmak istemelerine rağmen istedikleri tepkiyi alamayınca geri dönmüşlerdir (Liv. 37.8.6-7). Düşman kuvvetin Kissos'ta savaş kazanması cesaretlerinin artmasına neden olmuştur. Antiokhos savunma için bir filo göndermiştir. Ege'nin kontrolünü yeniden sağlamak önemliydi, Roma Ege Denizi aracılığıyla ordusunu Asya'ya geçirerek kolayca fethedebilirlerdi. Polyksenidas, Ephesos'ta savaşta kaybedilen gemilerin yerine yenilerini inşa ettirmek için çalışmıştır. Antiokhos ayrıca Hannibal'ı ek bir deniz inşası için görevlendirmiştir. Yeni inşa edilen gemiler eskisinden daha büyük ve donanımlı olmuştur (Thiel, 1946: 273-276).

Seleukos'ların Aiolis'teki ordusu Phokaia kenti üzerinde baskı kurarken Livius'un donanması destekçileri tarafından coşku ile karşılanmıştır. Bunun üzerine Seleukos'lar ise saldırmak yerine donanması ile gözdağı vererek desteklerin azalmasını sağlamaya çalışmıştır. III. Antiokhos bir taraftan komşuları olan Asya'nın merkezindeki Galatlar, damatları Kappadokialı Ariarathes ve Propontis'in güney kıyılarında bulunan Bithynialı Prusias ile iletişime geçerek askeri destek vermelerini istemiştir. Prusias Makedonyalı Philippos'un kız kardeşi ile evli olduğu için Antiokhos'a yardımı reddetmiştir (Polybios 21.6.1-2.6). V. Ptolemaios ise Roma'ya elçiler göndererek zaferlerini tebrik etmiştir. Roma bu elçilere ve V. Ptolemaios'a ilgi göstermemiştir. Hellas'da bulunan Roma ordusu Naupaktos'ta bulunan Aitolia Birliği kuşatma altına almışlar ancak Scipio'nun düzenleyeceği Asya seferi için gerekli olduklarından Roma'ya geri çağrılmışlardır. Aitolialılar ile yapılan antlaşma sonrası şimdilik seferi iptal etmişler ve askerleri Glabrio'nun emrine vermişlerdir (Grainger, 2015:205). Birliklerini yanına alan Scipio, Philippos'in desteğiyle Hellespont'a gitmiştir. Hannibal ise kendine verilen görevi yerine getirmiş, yeni ve büyük bir filo inşa ettirmiştir. Fenike'den savaş gemilerini yanına alarak Syria'dan batıya doğru oradan ise Ege'ye bir sefer başlatmıştır. Seleukos orduları ise Attalos oğullarının toprakları boyunca ilerlemiştir. Roma kısmında ise Regillius, Livius'tan görevi devralmak için gelmiştir. Rhodos da Samos Adası da yeni bir üs kurmak için filo göndermiş, böylece Ephesos'ta Polyksenidas'ı rahatça izleyebilecekti. Livius görevini devredene kadar çalışmaya devam etmiş ve gemilerini Hellesponthos'a ulaştırarak boğazlar üzerinde hakimiyet kurmaya çalışmıştır. Boğazın her iki yakasında birkaç kenti ele geçirmiş ama Abydos'taki kraliyet garnizonu direnmiştir. Livius buraya saldırarak hatasını anlamışsa da aldığı kentlerin elinden çıkmasına neden olmuştur (Liv. 37.9.7-11). Deniz kuvvetlerini bölmesi başka bir hatası olmuş ve diğer yerlerinde savunmasız kalmasına sebep olmuştur. Polyksenidas donanmasını Ephesos'tan çıkarmış ve Samos'ta Rhodos'luları pusuya düşürerek gemilerini ele geçirmiştir (Thiel, 1946: 318-322). Livius bu haberi alır almaz gemileriyle birlikte Hellesponthos'tan ayrılarak Eumenes'in donanması ile birleşmek için acele bir şekilde dönmüştür. Seleukos'lar ise fırsatlardan yararlanmış ve Phokaia'yı ve civarındaki birkaç kenti ele geçirmiştir. Polyksenidas ayrıca Rhodos gemilerini de bertaraf etmiştir. Rhodoslular ise Polyksenidas tarafından yok edilen gemilerin yerine yenisini inşa ettirmeye başlamıştır. Livius'ta Eumenes'in donanmasıyla birlikte Khian Kanalı üzerinden güneye gitmişlerdir. III. Antiokhos, Nikandros komutasında bir filo kiralayarak Roma ikmal ve iletişim hatlarına baskın yapsın diye tutmuştur (Grainger, 2015:208). Regillius İtalya'dan gelirken Antiokhos'un müttefikleriyle çatışmıştır. Livius'un asıl amacı Polyksenidas'ı Ephesos'tan çıkarmaktır. Livius Hannibal komutasındaki filonun gelişini engellemek için Karia'ya doğru

gitmiştir. Seleukos deniz üssü olan Patara ve Telmessos'u alamamıştır. Regillius ise Iasos'u ele geçirmeye çalışmış ama başarısız olmuştur (Thiel, 1946: 334-348). Regillius, Hannibal'ın filosunu geçerek Roma müttefiki olan Rhodos'u da işgal edebilirdi ama bunu yapmak yerine Samos'a dönmüştür. Livius ise İtalya'ya dönmüş ve dönmeden önce Thessalia'da olayları rapor ederek Scipio'ya bildirmiştir. Eumenes krallığından uzakta bulunduğu sırada bölgesi saldırıya uğramıştır. Seleukos Attalos limanı olan Elaia'ya saldırmış ve Pergamon'u kuşatmak için Kaikos Vadisine varmıştır. Seleukos'ların saldırı başlatacakları sırada olaylar çıkartarak Eumenes'in dikkatini dağıtmışlardır (Grainger, 2015: 209). III. Antiokhos Hellespont'ta savaşmayı göze alırsa Eumenes arkadan gelerek ve Roma donanmasıyla birleşerek Seleukos'ların işini bitirebilirdi. Bu yüzden Antiokhos Attalos oğulları topraklarının daha az savunmasız olduğunu bildiğinden buraya saldırmayı tercih etmiştir. Antiokhos'un amacı Roma ordusu ile savaşırken müttefiklerinin ona destek olmasını engellemeye çalışmaktı. Hellas'da Scipio ve Aitolialılar ateşkes imzaladığı sırada Antiokhos Regillius'u görüşmeye davet etmiştir. Regillius, Antiokhos isle görüştüğünde barış anlaşması yapmaya yetkisi olmadığını söylemiştir (Poly. 21.10.1-10). III. Antiokhos'un Attalos topraklarını yakıp yıkması hasadın da zarar görmesine neden olmuş bu yüzden müttefiklerinin de erzak sıkıntısı çekmesine neden olmuştur. Roma ordusunun Thessalia ve Makedonya üzerinde Thrakia yürüyüşü yavaşlamıştır. MÖ 192'de Antiokhos ordusu Ainos ve Maroneia'yı fethetmiştir. Bu iki yerin elden çıkması Romalılar için büyük bir sorun olmamış ama daha ileride bulunan Lysimakheia'nın bulunması onları endişelendirmiştir. Boğazları Hellespontos dışında başka yerden geçmeye çalışmak Seleukos'ların önüne kolayca yem olmak anlamına gelmiştir. Antiokhos için savaş alanı olan iki seçenek Thrakia ya da Hellespont'tur. Roma'da bunu bildiği için Hellespont'un iki kıyısını önceden kontrol altına almaya çalışmıştır (Grainger, 2015: 210). Bunu ilk etapta Livius denemiş ama Abydos direnişi ile karşılaşınca başarısız olmuştur. Lysimakheia'yı da almaya çalışmış ve Seleukos gemileri ile çarpışınca kaybetmiştir. Bir ders almışlardı, Hellespont'un kontrolünü sağlamak istiyorlarsa Ege'yi de almaları gerekmektedir. Roma ve Attalos gemileri Sisam'da Ephesos'u kuşatmışlar, Rhodoslular ise Hannibal'ın gemileri ile Syria üzerinden kendisine doğru geldiğini haber alınca ülkesine dönüp orayı savunmaya başlamıştır. Eudamos tüm Rhodos gemilerini Phaselis'e götürmüş ve Hannibal'ın gelmesini beklemiştir (Liv. 37.23.2-23.1). Eudamos'a, Hannibal'ın Pamphylia Denizi'nin ucunda bulunan Side'ye yaklaştığı haberi bildirilmiştir. Hannibal'e de Phaselis'te Roma donanmasının pusu kurup beklediği haberi ulaştırılmıştır. Eudamos, Eurymedon Nehri'nden ilerlemiş çünkü Hannibal'e daha açık bir alanda savaşmak istemiştir. İki filo Side'ye yakın bir yerde karşılaşmış, Hannibal'ın gemileri sayıca fazla ayrıca büyük gemilerde getirmiştir. Rhodos gemileri küçük olsa dahi kullanış

bakımından Seleukos gemilerinden üstün olmuştur. Savaşın bir kazananı olmasa da Seleukos gemileri daha ağır bir yıkım yaşamıştır (Thiel, 1946: 341-344). Rhodos'lular Phaselis'e ardından da Rhodos'a dönmüşler, Hannibal onları takip etmiş ama Rhodos'ta onlarla savaşmayı göze alamamıştır. Hannibal bir tehdit olarak kalmış ama ilerleyememiştir (Liv. 37.24.9-11).

Hannibal'in gemilerinin hareketsiz kalmaya devam etmesi sonucunda Regillius bazı gemileri Hellespont'ta bulunan Eumenes'i takviye etmeleri için göndermiştir. Antiokhos'un donanması hasar almış ve bir an önce bu duruma bir çözüm bulmaları gerekmiş, çünkü Roma donanması yaklaşmaya devam etmiştir (Grainger, 2015: 211). Polyksenidas'ın filosunun, asıl Roma donanması ile savaşıp kazanması gerekmiştir. III. Antiokhos'ta ordusunu Erythraia yarımadasına götürerek Notion kentini kuşatmıştır. Bu kent de Roma destekçisi olduğu için halkın yardımına Regillius ve Eumenes gelmiştir. Müttefikler ilk olarak kente yardım etmek için Teos'ta karaya çıkmışlar, Polyksenidas bu durumu fırsat bilip tuzak kurmak istemiş ama Regillius tarafından fark edilince plan suya düşmüştür. Müttefikler Myonnesos Burnu'nda toplanarak Seleukos filoları ile çarpışmışlar, Seleukos gemileri imha edilmiş ve savaşı kazanmışlardır (Liv. 37.26.5-30.10; Thiel, 1946: 348-350). Polyksenidas kalan gemilerle Ephesos'a dönerek yenilgisini söylemiş, Regillius ise gemileriyle güvenle ilerleyebilmiştir. Geçişlerin güvenliğinin sağlandığı haberi Scipio'ya bildirilmiştir. Rhodos donanması Hannibal'in tekrar Ege'ye dönme girişimlerini engellemek için nöbet tutmuştur. Regillius kalan gemilerle Phokaia'ya saldırmıştır. Bu kentin konumu gereği geniş liman kontrolü sağladığı için alınması önemli hale getirmiştir. Regillius, Eumenes'in Elaia'daki limanını kullanmak zorunda kalmayacaktı ve gemilerini Seleukos filosu ile Hellespontos arasında iyi bir konuma yerleştirecekti. Kent direnmiş ama Roma yıkımından kurtulamamıştır (Liv. 37.31.7-32.14; Grainger, 2015: 212). Antiokhos Roma saldırısına hazırlanmak için Asya kıyılarını korumaktan vazgeçmiş ve Lysimakheia kentini boşalttırmıştır. Roma ordusu Kasım'da Hellespont'a varmıştır. Thrakia'daki Seleukos güçleri tahliye edilmiştir. Makedonya'dan erzak desteği sağlanırken Roma acele etmeden ilerlemeye devam etmiştir. Lysimakheia'da hızla ilerlemeye başlamışlar ancak erzak sıkıntısı yavaşlamalarına neden olmuştur. Romalılar'ın Bithynia Krallığını ziyaret etmesinden sonra desteklerini almayı başarmıştır. Ayrıca büyük bir Roma ordusunun varlığı da ikna edici olmuştur (Poly. 21.11.1-2). III. Antiokhos Byzantion'lu Herakleides adlı bir elçiyi Africanus ile barış görüşmelerinin şartlarını belirlemek için göndermiştir. *Consul* ve Africanus ile ayrı ayrı görüşen Herakleides anlaşamadıkları konuyu çözüme kavuşturmak için uğraşmış ve Roma'nın destekçisi olan kentlerin bağımsızlıklarını tanıyacaklarını bildirmiştir. Lysimakheia'nın da ele geçmesinden sonra Africanus barış

şartlarını kabul etmemiş ve Antiokhos'un bütün Asya'dan vazgeçmesini istemiştir (Poly. 21.14.1-3). Bu antlaşma şartları Seleukos'lar tarafından da reddedilmiştir (Liv. 37.34.1).

Seleukos'lar ve Ptolemaioslar arasında yeni bir sorun meydana gelmiş ve Ptolemaios gemisi Syria'daki Arados kentine baskın yapmıştır. Ptolemaios memuru olan Aristonikos tarafından gerçekleştirilmiştir. Arados'u ele geçirmeyi başaran Ptolemaioslar Mısır'a dönmeden anakaraya da baskınlar düzenlemişlerdir (Daressy, 1911: 1-8). Bu hareketleriyle birlikte MÖ 195'te aralarında imzaladıkları antlaşmayı ihlal ettiklerinin kanıtı olmuştur. Antiokhos Küçük Asia'da meşgul olduğundan ve Hannibal'ında filosu Pamphylia'da bulunduğu için Arados kenti savunmasız kalmıştır. Aristonikos'un asıl amacı iki taraf arasında yeni bir savaş başlatmak ve Roma'nın yanında olmasını sağlamak, kaybedilen Koile Syria'sını da geri almak olmuştur. Hellespont'taki duraklamadan sonra Roma kuvvetleri güneye Eumenes'in yanına gitmiştir (Liv. 37.37.1-8). Antiokhos'ta ordusunu Thyateira'da yerleştirmiştir. Roma ordusunun Elia'da olması Antiokhos'un da batıda Sipylos'a yönelmiştir. Antiokhos Ephesos'u korumuş ve Roma birliklerinin ilerlemesini durdurmuştur. Antiokhos'un Thyateira'da bulunduğunu haber almaları üzerine hemen gitmişler ancak Antiokhos oradan çoktan ayrılmış olması üzerine peşinden Magnesia'ya kadar takip etmişlerdir (Grainger, 2015:215). Scipio'nun 25.000 bin ağır piyadesi ve İtalya'dan gelen 12.000 daha askeri bulunmaktaydı. Roma kuvvetleri toplam 43.000 piyadeden oluşmaktaydı. Lejyoner süvarileri 2000 kişiden oluşmuş ayrıca Yunan kentlerinden de takviyeler eklenerek 3000 bine çıkarılmış ayrıca 4000 *peltast* eklenmiş böylece Scipio'nun ordusu yaklaşık 50000 bine kadar yükselmiştir. Antiokhos'un ordusu ise iki *phalanks*, *Argyraspides* ve yurttaşlar *phalanks*'ı ile birlikte savaşan 3000 bin Galatlı ağır piyade ve 5000 bin *peltast* bulunmaktaydı. Galatlardan oluşan 2500 kişilik bir birlik, Dahai hafif süvari birliği ve 12000 süvari birliği bulunmaktadır. Antiokhos'un asker sayısı Scipio'nun ordusundan sayıca az olmuş ama atlılar kolunun güçlü olduğunu düşündüğünden burada fark atacağına inanmıştır. Her iki tarafında yeterince filleri bulunmaktaydı (Bar-Kochva, 1976 :165-169). Scipio ile Antiokhos Phrygios Nehri'nin karşısında karşılaşmışlardır. Romalılar nehrin karşısına geçerek Antiokhos'un ordusuna yaklaşmış ve meydan okumuşlardır. Roma hattı geleneksel düzende kurulmuş ve Yunan *peltast*'ları Eumenes'in yönettiği sağ kanat süvarileri arasına yerleştirilmiştir. Antiokhos ise ordusunu beklenenin dışında yerleştirerek farklı bir taktik denemek istemiştir (Grainger, 2015: 216). Yurttaşların *phalanksı* ve filler merkeze yerleştirilmiş, *Argyrasides*'in *phalanksı* ise sağ kanatta yer almıştır. Dahai'nin hafif süvari birliği sağ tarafı kuşatmış ve iki *phalanksın* arasına iki süvari birliği yerleştirilmiştir. Yurttaşların *phalanksının* solunda Romalı *peltastlara* karşı

hafif piyadeler ve 3000 bin katafrakt dahil 7000 süvari bulunmaktadır. Antiokhos'un kuvvetleri her kanttan savaş açmışlar ve savaşı kazandıracak silah olarak gördüğü kritik katafraktlar savaşı başlatmıştır. Savaş piyadelerin arasında başlamış ama Roma sınırına ulaşmıştır. Roma ordugahı Makedon ve Thrakia garnizon tarafından savunulmaya devam etmiştir. Geriye kalan Lejyonerler ise atlıları taciz ederek dikkat dağıtmaya çalışmışlardır. Kanadın bir tarafında ise Antiokhos'un savaş arabalarından oluşan bu kolu okçular ve ciritçiler şaşkına uğratmışlardı. Geri dönmüşler ve katafrakt grubunu da bozguna uğratmayı başarmışlardır (Grainger, 2015:217). Bu olaylar Eumenes'in Roma'nın sağ kanat süvarileri ile birlikte saldırma imkânı vermiş ve Seleukos'ların sol kanat süvarilerini de etkisiz hale getirmişlerdir. İki karşıt kanat başarılı bir şekilde mücadele vermiş ama sağ kanattaki Seleukos katafraktlar'ı düzenlerini toparlayamadığı için Roma kampında lejyonerlere istenilen saldırıyı gerçekleştiremediler. Romalı piyadeler ve süvariler bir müddet *phalanks*ın içine giremediler ama filleri korkutarak çıldırtmaya çalışmışlar ve başarmışlardır. Fillerle birlikte askerlerin de düzeninin bozulmasına yol açmış onlarda kaçmaya başlamışlardır. Seleukos ordugahına saldırılmış, ilk etapta canla başla savunsalar da daha fazla direnemeyerek kaçmalarına neden olmuştur (Liv. 37.40.12-42.8; Justin 31.8.6).

Seleukoslar'ın yenilgisi aslında beklenmeyen bir durum olmuştur. Çünkü Scipio'nun generalliği kötüydü. Romalı ve İtalyalı askerler etkisiz kalmış ama asıl Roma'ya zaferi kazandıran Eumenes'in yönettiği Yunanlı süvarilerin çok başarılı olması, diğer olumsuz durumların kapanmasına ve Seleukoslar'ın kaybetmesine neden olmuştur. III. Antiokhos'un savaştaki en büyük hatası yararsız olan savaş arabalarını kullanması olmuştur. Yunan süvarilerini katafrakt tarafıyla kolayca bertaraf edebilirdi ama bunu hesaplayamadığı için kazanacağı savaşı ağır bir yenilgiyle kaybetmiştir. Antiokhos Sardes'e doğru hareket etmiş ve yolda asker kaçaklarını da toplayarak devam etmiştir. Antiokhos, Sardis'te eyalet düzenlemeleri yapmış ve dostları ile Apameia'ya kentine çekilmiştir (Liv. 37.44.5-6). Polyksenidas ise III. Antiokhos'un Magnesia Savaşını kaybettiğini haber alması üzerine Ephesos donanmasının denize inmesine izin vermiş ve kendi de gemileri ile Patara'ya yol almıştır (Thiel, 1946: 361-362). Polyksenidas'ın ayılmasının ardından Romalı askerler kentleri direnmeden teslim almışlar ve Sardes'e yönelip orayı da ele geçirmişlerdir. Bu işten en karlı çıkan Eumenes olmuş krallığının sınırları güneyinde Maiandros Nehri'ne oradan da Sardis'e uzanan toprakların hâkimi olmuştur (Liv. 37.44.4). III. Antiokhos, Scipio'ya haber göndererek barış görüşmeleri için göndereceği elçileri kabul etmesini istemiş o da kabul etmiştir. Zeuksis ve Antipater görüşmeler için gelmiş, görüşmeler esnasında ateşkes yapılmış ve Roma ilerleyişi

durdurulmuştur. Africanus Roma sözcüsü olarak bu görüşmeleri yürütmüştür. Hellespontos'ta tartışılan şartlardan daha ağır şartlar belirleyen Africanus Seleukos'ları çok ciddi köşeye sıkıştırmışlardır. III. Antiokhos Küçük Asia ve Thrakia'yı Romalılara verecek, 15000 *talentos* caza ödeyecekler ve istedikleri adamları rehine olarak teslim edeceklerdi (Poly. 21.16.1-17.8). Zeuksis ve Antipater, III. Antiokhos'a rapor vermek üzere Apameia'ya dönmüşler ve dönmeden önce 500 *talentosun* ödenmesini ve rehinelere teslim edilmesi şartlarını kabul etmişlerdir. Romalılar, Seleukos'lara asıl gücün Senatus olduğunu ve barış şartlarının ana metnini onların belirleyeceğini söylemişler ardından komutanlar ise Ephesos'a giderek diğer işleri halletmek istemişlerdir (Grainger, 2015:218). Roma Senatosu Aitolialılar ile ilgili kararları bildirmişler ve bu kararı utanç verici buldukları için reddetmişlerdir. Aitolialılar ile olan ateşkes sona ermiştir (Diod. 29.9; Liv. 37.49.1-8). Roma'nın hazırlıkları bittiği zaman Hellas da savaşı yeniden başlatacaktı. Aitolialılar ise kaybettikleri toprakları yeniden almaya başlamışlar ve Roma'nın dikkatini tekrardan kendilerine çekmişlerdir. Roma M. Fulvius Nobilior'u komutanı Aitolia Birliği üzerine göndermiş, İllirya'ya gönderilen Fulvius oradaki orduyu da emrine alarak Aitolia üzerine gitmiş ardından ise Manlius Vulso, Scipio'nun ordusunu da devralmak için Asia'ya gitmiştir. MÖ 189'da Aitolialılar ile savaşan Fulvius onların da onaylayacağı bir antlaşmayı kabul ettirmiştir (Grainger, 1999: 21). Senato istediğini başarmış ve Aitolia Birliğini saf dışı bırakarak Antiokhos'a destek vermelerini engellemiştir. Vulso ise Asia'da kararlı bir şekilde ilerlemeye devam etmiş ama elinde büyük bir ordu olduğu için beslenmeleri büyük bir sorun olmuş hem de maaş verilmeleri gerektiği için acilen kaynak bulması gerekmiştir. Müttefiki Eumenes'in verdiği para işine yararmış bu yüzden Antiokhos'un müttefiklerinden Küçük Asia'da bulunan Kappadokia ve Galatları gözüne kestirmiştir (Grainger, 2015:220). İlk hedef olarak ise Galatları seçmiştir. Çünkü Antiokhos'un bile güçlkle kontrol ettiği Galatlar'ın ortadan kaldırılması halinde Roma daha güçlenecek ve Antiokhos bir kez daha müttefik kaybedecektir. Galatlar'ın elinde bulunan ganimetler ise onların hedef olmasının başka bir nedeni olmuştur. III. Antiokhos ise Syria'ya çekilmiş, Seleukos'u ise Apameia'da komutan olarak bırakmıştır. Yeni bir savaşın başlaması ihtimaline karşı hazırlık yapmak istemiş ama aldığı ağır yenilgi onun bir savaşa hazırlanmasını imkânsız hale getirmiştir. Vulso güneye Pamphylia'ya kadar ilerlemiş oradan da Apameia kentinin önce doğusuna yönelmiş ve kuzeyine gitmiştir. Seleukos Romanın yaptıklarını anlamış ve Vulso ordusu için gerekli parayı temin etmiştir. Askerleri için gerekli tahıl sağlamış ve Seleukos'ta kendi toprakları yağmalanmaması karşılığında tahıl desteği sağlamıştır (Liv. 38.12.8-15.15; Grainger, 1995: 23-42). Vulso Galat topraklarını yakıp yıkmış ve iki kabilesini yok etmiş, ganimetlerini ele geçirmiştir. Antiokhos hiçbir şekilde yardıma gelememiş bu durum Galatlar'ın nefretini kazanmasına neden olmuştur

(Poly. 21.23 ve 37.1-39.14). Antiokhos'un Küçük Asia'daki otoritesinin izleri silinmiştir. Senato ise bir taraftan III. Antiokhos ile yapılacak olan antlaşmanın şartlarını belirlemekle meşgul olmuştur. Antiokhos'un elinde kalan gemilerin ve savaş fillerinin de teslimi anlaşma şartına eklenmiştir. Patara'da bulunan gemiler imha edilmiş, Antiokhos'un geriye kalan filleri Eumenes'e teslim edilmiştir (Liv. 37.55.3 ve 38.38.2-17). III. Antiokhos istemese de Apameia antlaşmasının şartlarını kabul etmiş ve Küçük Asia'da geriye kalan birliklerini geri çekmiştir. Savaş tazminatı olarak belirtilen 2500 *talentos*'u Perge ve Pamphylia üzerinden göndermiştir (Liv. 38.37.9-11; Polybios 22.26).

III. Antiokhos Roma ile savaşında ordusunun önemli bir kısmını, savaş gemilerini ve fillerini kaybetmiş ve Syria bölgesine hapsedilmiştir. Küçük Asia'da ciddi bir otorite boşluğu doğmuş ama bu toprakları Eumenes kendi ülkesine dahil ederek hakimiyetlerini üstlenmiştir. Çünkü Apameia Antlaşması'nın gereği Antiokhos Küçük Asia'da ne hizmetini gördürebilirdi nede asker toplayabilirdi (Liv. 38.38.10). III. Antiokhos'un yıllarca emek vererek inşa ettiği krallık ve ardından yaptığı yanlış ittifak, diğer krallıkları kendine düşman etmesi ve Roma karşısında takındığı tutumlar inşa ettiği imparatorluğun yıkılmasına neden olmuştur. Apameia Barış Antlaşmasından sonra Syria bölgesine yerleşmiş ve geriye kalan küçük krallığını oğluna bırakarak yaşamının geri kalanını dinlenerek geçirmiş ve ardından ölmüştür.

BÖLÜM 3

1.1. HELLENİSTİK KENTLERİN OLUŞUMU VE KRALLIKLAR İLE OLAN İLİŞKİLERİ

Yunanlar veya Makedonlar gittikleri bölgelere *polis* yönetim modelini beraberinde götürerek bu yönetim biçiminin yayılmasını sağlamışlardır. İskender ile başlatılan bu süreç onun döneminde İndus Vadisi'ne kadar Yunan kültürünü götürmüştür. Yerleşimciler sayesinde bu yeni topraklarda kalıcı olmak amaçlanmıştır. Ptolemaioslar dahil diğer krallıklarda Küçük Asia'da yeni kentler kurmuşlardır. *Polis*lerin yayılması Roma Dönemi'nde de devam etmiştir. Kentler kurulurken kralın iradesinin dışında kendi yaşam tarzlarına uygun yaşamak isteyen Yunan halkı ve *polis* yaşam biçimine öykünen yerlilerin isteklerine de ihtiyaç olmuştur. Kral, Yunanlar ve yerlilerin ortak bir paydada buluşarak kent kurmasını önemsenmiştir. Kenti kuracak olan kral olsa da devamını sağlayacak olan halktı. İlk önce Batı Anadolu kıyılarında başlayan Yunan yerleşimleri 4.yy'la birlikte iç kesimlere doğru ilerlemeye başlamıştı. MÖ 4. yy'da Anadolu'nun Pers hakimiyetinde olması bile bu kültürün iç kesimlere doğru ilerlemesini engelleyememiştir. Karia, Lykia ve Kilikia'da bulunan yazıtlar ile bu kanıtlanmaktadır. Söz konusu bölgelerdeki darphaneler ve Yunan mimarisine ait kalıntılar bu etkiyi göstermektedir. (Sartre, 2013:139). Hellenizasyonun devamlılığının en iyi örneklerinden biri de Perslerin üzerindeki etkileridir. Persler, Yunanlı sanatçılar olan Bryaksis, Leokhares ve Skopas'tan yaralanmışlar, tiyatrolarını ve sütunlu tapınaklarını benzer bir biçimde yapmaya çalışmışlardır (Hornblower, 1982: 28-80). Yunan kültürü olan mezar alanları, sütunlu cepheler ve frizler hemen hemen her yerde görülmeye başlanmıştır. Pamfilya'da bazı yerli kentler nüfusun büyüklüğüne bakmadan Yunan asıllı olduklarını iddia etmiştir. Aiol Yarımadası'ndaki

Kyme'den gelen Side ya da Argos kentleri de Yunan asıllı olduklarını söylemişlerdir. Komşuları olan Pisidia'da, Selge'de güçlü bir Yunan kültürü görülmüş ve dili konuşulmuştur. Kilikia'da 5.yy'dan sonra Yunan para basma biçimi görülmeye başlanmıştır. Kentsel sikke basımı Yunan kültür kanıtının en güzel örnekleri olmuştur. Tarsus'ta Yunan efsaneleri, motiflerinin bulunmasının yanında yerel motifler ayrıca Pers motifleri de bulunmuştur. Tüm bunlar göz önüne alındığında kültürler birbirlerini etkilemekle kalmamışlar tam bir kültür şöleninin ortaya çıkmasına katkı sağlamışlardır (Capecchi,1991:72). Birçok bölgede Yunan kültürü hızlıca yayılmış ve benimsenmiştir.

İskender'i takip eden halefleri yeni şehirler kurmak için onu örnek almıştır. Onun ölümünün ardından hemen hemen hepsi kent kurma girişimde bulunmuş ve çoğu başarılı olmuştur. İlk olarak Tek Gözlü Antigonos bölgesinde bulunan küçük kasabaları bir araya getirmiş ve Antigonos adında iki kent kurmuştur (Strab. XIII. 26-52). Kurduğu kentlerden biri Yunan etkili topraklarda bulunan Troas Antigoneia'sı, diğeri ise barbarların olduğu bölgedeki Bitinya Antigoneia'sıdır. Kent kurma hareketleri Seleukoslar ve 3.yy. da ise Ptolemaioslar ile hız kazanmış ve kent kurma işi durmadan devam etmiştir. Yalnız doğu da kent kurma işi çok fazla ilgi görmemiş hatta Pontus ve Kapadokya krallıklarına kadar pek ilerleme sağlanmamıştır. Batıda özellikle kıyı kesimlerde kentleşme hızını koruyarak ilerlemeye devam etmiştir. İyonya'nın iç kesimlerinden başlayarak Bithynia, Lykia'nın iç kesimleri ve güney kıyıları boyunca Kilikia'ya kadar Hellenistik kentler kurmuşlardır (Sartre, 2003:143). Birçok köy sakini yerli yeni bir merkezin etrafında birleşmişler ve kentin *demos*'unu oluşturmuşlardır. Bu kentleri birleştirme işine de *synoikismos* demişlerdir (Hansen, 2006: 52-54). *Synoikismos* sadece kralın keyfince kurulmamış Antigonos ayrıca deprem zamanında Lebedos kentinin yıkılmasının ardından halkını başka bir kent olan Teos halkı ile birleştirerek evsiz kalmalarının önüne geçmiştir. I. Antiokhos, Kelainai'yı Apameia adı altında yeniden kurmuştur (Robert, 1963: 348-349). Burası Antigonos Monophtalmos zamanında Phrygia bölgesinin önemli bir kentiydi. II. Antiokhos Rhos'ta bir Lykos Laodikeiası, I. Antiokhos Tralles'de Seleukia, Alabanda da bir Khryisor Antiokhiası'nı kurmuştur (Cohen, 1995: 248-249). Yerli kentler dahil Yunan tarzı kurumları benimsemiş, Hellenizm'in garantörleri de diğerleri tarafından da Yunan kentleri olarak benimsenmiştir. MÖ 226-225 yılları arasında Sardes kenti I. Attalos tarafından Yunan kenti olarak tanınmasını sağlamış ve kent örgütlenmesini belirlerken de tanrılara sorulması için Delphi'ye elçi göndermiş böylece tam bir Yunanlı yapmayı başarmıştır (Gauthier, 1989: 165-170).

Ariassos, Kremna, Pednelissos, Sagalassos ve Termessos kentlerinin, sikke basmaları ve kentsel anıtlara sahip olmaları MÖ 2. yy. da gerçekleşmiş ve böylece Yunan kent statüsüne kavuşmuşlardır. Psidia sakinleri kendilerini bağımsız olarak kentlileştirmiş böylece hanedana bağımlı olmadan gelişmiş bağımsız kentler olmuşlardır. Yerli topluluklar desteklenmiş Lydia ve Phrygia'da da kentleşme gerçekleşmiştir. Bu süreç tam olarak gözlenememişse de bu kentlerin birçoğu başlangıçta Makedon askeri kolonilerinden biriydi zamanla bağımsız kentliler olmuşlardır. Philomelion, komşusu olan Lysias gibi adını MÖ 3. yy. da bulunan Phrygia'nın bu bölgesinde hüküm süren Makedon hanedanından almıştır. Synnada, başlangıçta önemli bir topluluk olmuş ama kent statüsüne MÖ 2. yy. da onursal kararnameyle yayımlanarak kavuşmuştur (Cohen, 1995: 322-325). I. Seleukos zamanında dağlık bölgelerde ve merkezi platoya yakın yerlerde kentler kurulmuştur. Psidia Antiokheia'sı 3. yy. da Menderes Magnesia'sından göç almıştır (Curty, 1995:110-111). II. Eumenes tarafından Mordiaion'un yerine Phrygia Apollonia'sı kurulmuş ve orada Thrakia ve Lykialı askerler tarafından kent yeniden tadilat yapılarak sağlamlaştırılmışlardır. I. Antiokhos ise Karia'da eşi Stratonike adına Stratonikeia'yı kurmuştur. Bunu yapabilmek için Makedon kolonistlerden faydalanmıştır (Debord, 1997: 107-121). Kilikia'da Tarsus MÖ 3.yy. da Kydnos üzerinde Antiokheia olarak yeniden kurulurken diğer taraftan Lagid kenti üzerinde bir Arsinoieia kurulmuştur. Bu kent üstelik Nagidos kentinin sınırlarına girse de sorun olmamış ve daha fazla insan getirilerek yeni bir kent oluşturulmayı başarmıştır.

Seleukoslar ve Attalosoğulları askeri garnizonlar kurmuşlar ve bu yerlere de *katoikia* demişlerdir (Cohen, 1991: 41-50). Kentin dışında kalıp yaşayan yerleşim yerleri olmuştur. Makedon kelimesi ayrıca asker anlamına geldiği için sık sık bu terimi kullanmışlardır. Thiatira kenti MÖ 274'de kurulmuş ve Seleukos kolonilerinden biri olmuştur. Karia'da bulunan Stratonikei'da bu kentlerden biri olmuştur (Bremen, 2000: 389-400). II. Attalos MÖ 2.yy. dan itibaren bağımsızlığını sağlayarak Makedonlara bağlı kalmadan kendi bağımsız kentlerini kurmayı başarmıştır. Bunun en güzel örnekleri olan kentler, Lydia'daki Philadelphia, Phrygia'daki Eumenia ve Pamfiya'daki Attaleia olmuştur (Cohen, 1995: 301-308). Kralların Yunan kentlerini kurarken sanatçılardan faydalanıp ayrıca Yunan tarzı yarışmalar düzenlemişse de Hellenleşme kıyı ile sınırlı kalıp iç kesimlerde çok fazla yayılma alanı bulamamıştır. Kurulan kentlerin hemen hemen hepsi hanedan ismi taşımaktadır. Bunun sebebi bir kentin yeniden kurulduğunun ya da kentin vatandaşları için kentlerinde yeni ve parlak bir dönemin başladığının belli edilmesidir. *Polisliğe* terfi eden yerli kent kurucusunu onurlandırmıştır. Böylelikle kentin

ismi değişir ve hanedanın belirlediği yeni ismini almış olur. Latmos Herakleia'sı zarar gördükten sonra burası Pleistarkheia adıyla yeniden kurulmuştur (Robert, 1945: 57-62).

Bitinyalı I. Prusias, Myrleia'da bir Apameia ve V. Philip tarafından tahrip edilen iki kenti onarmış ve yeniden kurmuştur. Kentlerin yeniden kurulması ya da restore edilmesi kral ile kentler arasındaki ilişkiyi güçlendirmiştir. Apameia barışından sonra alanı daralan Seleukoslar ellerindeki kentlerin isimlerini değiştirmişlerdir. IV. Antiokhos döneminde yeni isimler almışlar, Adana Saros'taki Antiokheia, Magarsos Pyramos'taki Antiokheia ve Oiniandos Epiphaneia olmuştur (Desideri, 1991: 145). Yeni kentlerin kurulması bazı olumsuz sonuçları beraberinde getirmiştir. Kentler kurulurken bazı kentler için *synoikismos* yöntemi kullanılmıştır. Bazıları ise varlıklarını çok daha güçlü komşularının hegemonyasına girdikleri bir *sympoliteia* antlaşmasıyla kaybetmiştir. Kaunos, Kalynda'yı, Bargylia, Kindye'yi, Kyzikos, Zeleia'yı, Teos, Kyrbissos'u, Hierakome, Koliorga'yı himayesi altına alarak varlığına son vermiştir (Debort, 1997:107-121). Zayıf kentlerin bağımsızlık arzusunu engellenememiş bu durum ise krallıkta kargaşanın çıkmasına neden olmuştur. Antigonos Teos ve Lebedos kentlerini birleştirmek istemiş ama kentlerin ciddi direnişi karşısında geri adım atmak zorunda kalmıştır (Sartre, 2003: 165-166).

Kk Asia'da kentler ile krallıklar arasındaki ilişkide bağımlı, yarı bağımlı ve tam bağımsız kentler ile karşılaşılmaktadır. Kralların hakimiyetindeki kentler varlıklarını mümkün olduğunca devam ettirmeye çalışmışlardır. Kentler çoğunlukla statülerini korumak istemişlerdir. Kentler için özgürlük, özerklik, vergi muafiyetleri ve kutsal alanların sığınaklarına sahip olmak büyük bir önemde olmuştur. Bu yüzden kraldan ayrıcalık elde etmek için uğraşmışlardır (Ma, 2000: 23). Bu dönemde birçok kentin, kralların hakimiyetine girince dışa karşı bağımsızlıklarını (*eleuthraia*) yitirdiklerini açıktır. Ancak onlar i bağımsızlıklarının (*autonomia*) olduğunu düşünseler de krallar eğer isterlerse tüm kentler, bu haklarının da çok sağlam durumda olmadığı ile yzleşebilirlerdi. Kentlerin; siyaset alanları, tedarik, eğitim, festivallerin düzenlenmesi ve kentsel çevrenin güzelleştirilmesi, imarı gibi konularda krala başvurmaları gerekmiştir. Hatta en ufak adaklar için bile krallara sorma ihtiyaı duyan kentler olmuştur (Sartre, 2003: 135). Kent yaşamının finansmanında; kamu hazinesi, kent kaynakları ve krediler etkili olmuştur. Ancak bunlar çoğunlukla masraflar için yeterli olmamıştır. Böyle durumlarda *euergetes*lere başvurmuşlardır. Kentlerin ihtiyaçlarının giderilmesindeki bu *euergetes*lerin arasında kent eşrafının yanı sıra krallar ve aileleri de olmuştur. Kent eşrafının rolü Hellenistik ağ'da giderek artmıştır. Bu konumları onların siyasi bir ağırlık kazanmalarını

da sağlamıştır. Eşraf zengin erkekler dışında, servet sahibi kadınlar ve yabancılardan da oluşmaktaydı.

Eski ve yeni Yunan kentleri yeni bir siyasi oluşum olan krallıkla bir arada yaşamaya çalışmıştır. Asya daha önce Pers İmparatorluğu ve ona bağlı yerel prensliklerle yönetilmiştir. Ancak Perslerin yerine Yunanlılar gelmiş ve gelirken kendi sistemlerini getirmişler bu yeni durum ise kentlerin katılıp katılmamasına bağlı olmuştur. Hellenistik çağda Rhodos ve Ponthos Herakleia'sı gibi büyük kentler bölgedeki güçlü krallıkların himayesine girmemeyi başarmıştır. Kralların himayesinde olan kentler bağımsız olmak için direnmişler ve bazıları başarılı olmuşlardır. Antik Yunan kentleri ya da yeni kurulanların hepsi krallık içindeki statükolarını korumak istemişlerdir. Anadolu'nun bütün kentleri Antigonos'un ölümünün ardından bağımsızlıklarını kazanmışlar ama güç dengesinin değişmesiyle birlikte bazı kentler krallıkların hedefinden kutulamamış ve bağımsızlığını yeniden kaybetmiştir (Sartre, 2003: 169). Kentler bağlanırken krallıklara ya askeri yolla savaşmış hegemonyasına girmiştir. Eşit bir anlaşma ile katılanlar olmuş olsa da aslında hepsi krallığa ait kentler olmaktan öteye geçememişlerdir. III. Antiokhos atası olan I. Seleukos zamanındaki tüm toprakları alırken kendisine bağlı olan ya da olmayan kentler diye sorgulamadan hepsine saldırmış ve krallığına dahil etmiştir. Kent seçkin ve tam bağımsız kent olmak istiyorsa askeri olarak direnip savaşı kazanması gerekmiştir. Smyrna ve Lampsakos kentleri bu durumu kendilerince yorumlayarak kralın verdiği özgürlüğün onlara hiçbir müdahalede bulunmaması olarak anlamışlardır. Bu durum kentler için işgali geciktirme anlayışı ya da kentlerin *eleutheriasının* yanlış yorumlanmasıyla alakalı olmuştur. Direnişleri hem askeri hem de ideolojik olmuş, özgürlük teklifi karşısında bazı kentler teslim olmayı reddedip direnmişlerdir (Ma, 2013: 170). Krallıklardan hangisi olursa olsun kentler arasında bir ayırım yapmışlardır. Kralın her şekilde tek söz sahibi olduğu kentler, haraç vermişler, diğerleri ise kralın tam özgürlük hakkı tanıdığı özerk kentler olarak ayrılmışlardır (Sartre:2003: 170). Kent her ne kadar özgür ve krala eşit gibi görünmüşse de bu kralın iradesine bağlı bir özgürlük olduğu için elinden alması da kolay bir haktır. Kentlerin özgürlük anlayışları artık krala her ay vergi ödememek ve başlarına kralın atadığı bir yöneticinin gelmemiş olmasıdır. Ne kadar kentler özgür gibi görünse de aslında kralın iradesinin dışına çıkamamışlardır. Bunun en güzel örneklerinden biri III. Antiokhos'un özgür olarak ilan ettiği Iasos, Roma ile savaşırken kentin kralın emriyle savaşa dahil edilmesidir (Liv, 37. 17,3).

Krallar kentleri kendi kişisel mülkleri gibi görmüş ve bu yüzden istediği gibi kente vergiler yüklemiştir. III. Antiokhos, Latmos Heraklia'sının çevresinde bulunan limandan vergi

almıştır. Antiokhos liman vergisinde yaptığı gibi, o güne kadar vergiyi toplayan çiftçiler *gymnasiumun* yağını ödemek zorundaydılar ama Herakleialılar bu verginin kendilerine ağır geldiğini bildirerek kraldan bu masrafın giderilmesini istemişlerdir. III. Antiokhos'ta bu teklifi makul bularak onaylamıştır (Ma, 2015: 340-345). Kral, dışarda kalmış bir kenti bile olmayan halkı istediği toprağa yerleştirmek için istediği dilediği kişinin topraklarına el koyabilir veya bütün bir kentin toprağını alabilirdi. II. Ptolemaios tarafından verilmiş bir sözü, III. Ptolemaios başka bir şekilde gerçekleştirmiş ve Telmessos'u Lysimakhos'un oğlu Ptolemaios'a hediye etmiştir (Segre, 1938: 181-208). IV. Antiokhos ise Tarsus ve Mallos'u sevgilisi olan Antiokhis'e hediye olarak vermiştir. Roma'da bu eylemlere katıldan olmuş ve bütün Lykia'yı Rodoslulara bir süre vermiş gibi gözükmiştir. Roma daha sonra bu tutumundan vazgeçmiş ve Lykia ile Karia'nın statüsünü değiştirerek Rhodos gibi onları da müttefiki yapmıştır (Bresson, 1998: 65-88).

III. Attalos Pergamon kentinde bulunan Athena Nikephoros tapınağında Zeus Sabazios kültürünün kurulması ve kendisi için de bir rahip seçilmesini emretmiştir. III. Attalos bunu yaparak aslında kent yasalarıyla özgürce yönetilen sözde bir kente istediği gibi emirler verebileceğini kanıtlamış oluyordu. III. Antiokhos ise Torosların daha ilerisinde bulunan kutsal alanların yönetilmesiyle görevlendirdiği başrahibe tam yetkiler vermiş fonlarının yönetim ve kontrolünü kendisine bırakmıştır.

Kentlerin krala bağlı olma dereceleri olsa da kentler kendi yasalarını ve siyasal yetkilerini korumaya çalışmışlardır (Sartre: 2003:171). Tam bağımsız kentler gibi para basma, kararnameler çıkarma, kamu hazinesini yönetme, elçiler gönderme, topraklarının savunmasını yapma ve ordu bulundurma hakları olmuş buna da *autonomia* denmiştir. Tabi kral yine de kentler hakkında istediği söz hakkına sahip olmuş ve her şeye gücü yeten kral yaptıklarıyla da iyi niyetli olduğunu göstermeye çalışmıştır. Kent yaşamının en önemli unsuru olan hayırseverliğin önemli bir parçasını krallarda oluşturmuştur. Birinin yapmak istediği yardımın kralın onayının geçmesinin dışında krallar ve aileleri de hayırseverler arasına katılmışlardır (Sartre, 2003: 172-173). Kralların kent hayatını orada yaşayan halka ve yöneticiye bırakmadığı söylenebilir. II. Eumenes, bir kentin başka bir kral tarafından kaldırılmış olan yasalarını yeniden koymuştur. Bu eylemiyle halkın takdirini kazanmıştır. Kentlerin aslında kraldan beklentisi ağır vergilerden muaf olmaktır. Kral da kendine göre kentlerin bu isteğini yerine getirmeye çalışmıştır. Bu dönemde birçok kent, askerin barındırılması ve ihtiyaçları, maaş işleri ve de garnizonun kurulma masraflarından muaf tutulmuştur. III. Antiokhos, I. Attalos tarafından Teoslulara konulan ağır vergiyi kaldırmış ve halkın büyük taktirini kazanmıştır. Eğer özgür kent

talep edilen vergiyi ödeyemezse bir derece olan katkı payı ile bu işten kurtulmaya çalışmıştır. Bu kapsamlı ayrıcalıkların verilmesi elçilerin hünerine ve krala olan yakınlığına bağlı olarak önem arz etmektedir (Ma, 2015: 113).

Bir zamanlar Lydia Krallığı'nın başkenti olan Sardes'in kaderi Hellenistik Çağ'da değişmiştir (Gauther, 1989: 150-178). Ancak I. Attalos, MÖ 226-225 yılları arasında Sardes'in kent statüsüne yükselmesini sağlamıştır. Sardes belli bir süre para basamamış yani özgür kent olamamıştır. Ancak Yunan tarzı bir yaşamın belirtileri olan *gymnasium*, tapınak ve tiyatro gibi mimari eserler bu kentte de inşa edilmiştir. III. Antiokhos zamanında ise kentin zor duruma düştüğüne dair epigrafik belgeler günümüze ulaşmıştır (SEG 39: no1285; Ma, 2015: no.3). Kral Sardes'e bir askeri garnizon yollamış ve kent sakinlerinin evlerinin üçte birini askerlere bırakmalarını emretmiştir. Kent ayrıca krala vergi ödemek ve krala ait olduğu kabul edilen kamu binalarına kira vermek zorundaydı. Sardes, kralın kentler üzerindeki gücünün en iyi görülebildiği örneklerinden biridir. (Sartre, 2003: 174). Kral ile krallığındaki kentler arasında karmaşık ilişkilere diğer örnekler; Amyzon, Teos, Iasos kentlerinden gelmektedir. Kentler kral ve kral vekillerine elçiler göndererek, kendilerine kral tarafından gösterilecek hayırseverliği umut ederlerdi. Bekledikleri iyilikler içerisinde vergi indirimleri önemli bir kısmı oluşturmaktaydı. Kentler kralların siyasi oluşumlardan ya da vergi sorumluluğundan etkilenmeyen hediyeler sunmalarından da mutlu olmuşlardır. Bu yardımlar, tahıl, para, *gymnasium* için zeytinyağı, su şebekesi için para desteği, ya da doğal felaketlerden sonra kentlerin inşası için yardım, festival organizasyonu kralların lütufları arasındadır (Sartre, 2003: 175). Krallık dışında yaşayan bağımsız kentler için yapılan bağışlar dayanışmanın güzel bir örneği olmuştur. Kralın böyle yapmasıyla hem krallığına bağlı olan kentlerle hem de bağlı olmayanlarla ayrıca bireylerle de özel olarak ilgilenerek herkesin gönlünü fethetmeye çalışmıştır (Ma, 2015: 193-194).

Kentlerin ise krala askeri destekleri hiçbir zaman karşılıksız bırakılmamıştır. III. Antiokhos Küçük Asia seferi sırasında aldığı yardım ve destekleri teşekkür fermanlarıyla onurlandırmıştır. Bu fermanların varlığı diğer kentlerinde yardımsever olmaları için teşvik edilmelerini sağlamıştır. MÖ 203 yılında Teos kenti III. Antiokhos ve karısı Laodike adına çıkarılan kararnamelerle kent hem şimdi hem de gelecekte minnettarlığını bildirmiştir (Sartre, 2003 177-183). Kentler krala ve ailesine duydukları minnettarlığı dindar bir biçimde de göstermişlerdir. Kral ve ailesi için kurbanlar, kent yöneticilerinin göreve geldiklerinde yaptıkları libasyonlar, *ephebos*lar tarafından yapılan kutlamalar, kraliçenin onuruna yapılan çeşme inşaatı, çeşitli sebeplerle dikilen onurlandırma yazıtları ve heykelleri tüm bunlar kral ve

kraliçeyi içeren bir kraliyet kültürünün yaratılması anlamına gelmektedir (Nuffelen, 1998-1999: 175-189).

Kentlerin ilgi gösterdiği sadece krallar olmamış, en az onun kadar önemli ve güçlü insanlara da saygı göstermişlerdir. Komutan Zeuksis gibi önemli bir devlet adamına da saygı duymuşlar ve onurlandırmışlardır. Böylece krala yakın olan devlet adamlarını desteğini sağlamayı ummuşlardır. Krala yakın kişilere vatandaşlık vermek, bir başka güçlü kişiyi sadece kazanmamak anlamına gelmemektedir. Bu üst düzey kişiler sayesinde de kentler destek bulacaklarını düşünüyorlardı. Kent sakinleri, kraldan ayrıcalık elde etmeyi istiyorlarsa kralın akrabasından ya da krala ulaşması daha kolay olan insanlardan yakınlık elde etmeye çalışmalıydı (Savalli-Lestrade, 1996: 149-181). Kralın yakınlarına ve akrabalarına vatandaşlık verilmesi aynı zamanda yeni siyasi birlikliklerin ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Bu yöntemle askeri güçten ziyade kentler kralın seçimleri karşısında ondan sadece *eunoia* beklemekteydi. Kralın yönetim şekliyle kentlere bu güven duygusunu hissettirmesi çok önemliydi (Sartre, 2003:189).

Hellenistik Çağ, *polis* yaşamı açısından kralların egemenliğinden kurtulabilmiş kentler için altın bir çağ olarak görülebilir. Birkaç kent dışında diğerleri klasik Yunan modeline göre örgütlenmişlerdir. Antik kentlerde *demos* (halk) kurucuların soyundan gelenlerden ve ayrıcalıklı yurttaşlık hakkı elde etmiş kişilerden oluşmuşlardır. Toriaion kurulduğunda, II. Eumenes kentin bütün sakinlerine ve çevre köylerde yaşayanlara kendi *politeuma* 'larını oluşturma hakkı vermiştir. Ancak, Pergamon, Apameia Myrleia, Phrygia'daki Apameia (Dinar) ve Sagalassos gibi kentlerin topraklarında vergi ödeyen bağımlı kırsal gruplar da vardı. Bu bize kentin *khora*sında yaşayan tüm özgür kişilerin her zaman *demos*a dahil edilmeyebileceğini göstermektedir (Sartre, 2003: 190-192).

Kentlerin kurumları olan *Demos* (Halk Meclisi) ve *Boule* (*Danışma Meclisi*) meclisleri *magistratus*lar tarafından yönetilmekteydi. *Magistratus*lar halk tarafından bir yıllığına kent görevlerine seçilirlerdi. *Polites*ler genellikle *Demos*'un toplantılara katılarak kent yönetimine olan ilgilerini gösterirlerdi. Halkın yoğun ilgi göstermesi sonucunda toplantılar tiyatrolarda yapılarak daha çok kişinin katılmasını sağlamaya çalışmışlardır (Robert, 1963: 304-307).

Meclisler Hellenistik Çağın başlarından itibaren her kentte bulunmamaktadır. Lykia'da bir karar alabilmek için sunulan metnin hazırlanması MÖ 3. yy. da olmuş bunu da üç *arkhondan* oluşan bir konsey yapmıştır. Kentlerde *bouleutes*'lerin (*Boule* meclisi üyeleri) sayısı değişken olmuş genellikle 100'e yakın rakamlar görülmüştür. Çok daha büyük bir kent için bu sayı

artabilmiştir. Ancak *Boule* meclisi üyeleri *phyleler* tarafından seçilmiş ya da kura ile belirlenmiştir (Wroclaw, 1999: 140-142). *Bouleuteslik* uzun zaman boyunca az prestije sahip olmuş, bu durum MÖ 2. yy. başında değişmiş *bouleutes* önemli olmaya başlamıştır. Meclis üyelikleri MS 1. yy. da bireyi soylu olarak nitelendiren bir konuma yükseltmiş Roma İmparatorluk Dönemiyle birlikte *bouleteslik* ömür boyu üstlenilen bir görev haline gelmiştir. Samos'un buğday tedarikiyle ilgili bir kararnamesinde kentin buğday ihtiyacını gidermek için özel bir fon oluşturulduğu görülmektedir. Bu fonun zengin yurttaşların katkısı ile meydana getirildiği kaydedilmiştir. Kent sorumluluğunu yerine getirirken bir *magistratus* ya da kentin önemli bir *euergetes*'i ayrıcalıklı hale gelmesin diye sıkı denetimler yapmıştır. Böylece kentin işlerini halka karşı sorumlu olmayan zenginlere yaptırırken onların halkı ezmesi de önlenmiştir (Sartre, 2003: 196).

Kentlerin haksızlık olarak gördükleri ya da istediklerini elde etmek için isyan (*statis*) çıkarmaları siyasi hayatın dinamiğininin devam ettiğini kanıtlamıştır. MÖ 280'de Sisam Adası ve MÖ 197'de Lykia'da bulunan Arykanda kenti sivil kargaşanın merkezinde yer almıştır. Onlar isyandan kaçınmak istemişler ve bireyler ile kent arasındaki anlaşmazlıkları çözmek için sorumlu başka *magistratusların* hakemliğine başvurmuşlardır (Carratelli, 1989: 44-57). Kent yöneticileri için başlarda kutsal işleri düzenlemek, siyasi, askeri ve diplomatik konular öncelikliken bu durum değişmeye başlamıştır. Kentlerin kral ile olan ilişkileri artık kent yöneticilerinin birincil meseleleri haline gelmiştir. Bölgesinde bulunan komşularıyla olan siyasi ilişkilerine de önem vermeye başlamış, kent sorunları ve işleri ikinci plana atılmıştır. Bu durumlar ise kalelerin ve surların yapılması onarılması ya da bakımı, askerlerin oluşturulması ya da kiralanması ve bölgesel muhafızların oluşturulması ve savunmanın ön plana çıkarak en önemli mesele haline gelmesini sağlamıştır. Kralların savaş isteği kentlerin tehdidini doğurmuş askeri konular önemli hale gelmiş ve kentlerin de kendi aralarında savaşmasına neden olmuştur (Wees, 2000: 337-378). Lykia, Pamfilya ve Pisidia bölgelerine sefer yapılmış, Isinda kentini Phrygia hanedanından Philomelos, komşu Termessos'tan almak için savaşmıştır. Kent saldırıdan ağır hasar almış, toprakları harap olmuş ve yağmalanmıştır. Bu savaş diğer kentlerin de katılmasına neden olmuş ve Manlius Vulso, Isinda'yı kurtardıktan sonra cezayı yalnızca Termessos'a değil, Aspendos ve Sagalassos'a da uygulamış bu da diğer kentlerinde savaşta olduğunu kanıtlamaktadır. Her kentin kendi askeri olduğu da bu şekilde anlaşılmaktadır. Galatlar, korsanlar ve haydutlara karşı korunmak için kendi ordularını oluşturmuşlardır (Sartre, 2013: 200).

Savaşlar ve depremler kent merkezlerinin yeniden kurulması için önemli sebeplerden olmuştur. Böyle durumlarda kentlerinin yeniden inşasında krallıkların üslendiği rol onların en önemli *euergetes*ler haline gelmesini sağlamıştır. Kentlerin tüm meseleleri artık meclislerinde görüşülmeye başlanmış; tahıl tedariki, festivallerin ve yarışmaların devamlılığı, *gymnasium*ların bakımı ve genç erkeklerin spor eğitimleri, krala elçilik heyetlerinin yollanması ve kentin bütün hayırseverlerine verilecek onurlar buralarda karara bağlanmıştır. Kralın isteğiyle savaflara dahil olan bu kentlerde kent vatandaşlarının Yunan kimliğini oluşturan lüks ve rahat yaşamlarının devamının sağlanması için kral desteğini esirgememiştir (Sartre, 2013: 205).

Yunanlar da yarışmaların büyük bir önemi olmuş, bu yarışmalarla kaynaşırken tanrılarını da onurlandırdıklarını düşünmüşlerdir. Yarışma tarihinin değişimi göz önüne alındığında *gymnasium*ların sayısı artmaya başlamıştır. Romanın fethinden sonra ise termal banyoların sayısında artışlar olmuştur. Hellenistik Çağ'da *gymnasium* ve termal banyolar yaygın olmamakla birlikte daha çok genç erkeklerin spor ve askeri alanı olarak kullanılmıştır (Wörle-Zanker, 1995: 1-13). Gençlerin ve çocukların, genç erkeklerin eğitimi kent liderleri tarafından büyük öneme sahip olmuştur. Bu kurumların amacı hem genç yurttaşları yetiştirmek hem de kökenleri ne olursa olsun bütün seçkin insanların çocuklarının tanışıp kaynaşmasını sağlamaktır (Legras, 2003:99-110). Bu sayede gençlerin Yunan değerlerine göre yetiştirilmesi amaçlanmıştır. *Gymnasium*, Hellenleşmenin gerçekleştirildiği mükemmel bir kurum olarak görülebilir. *Gymnasium*dan sorumlu olan, *gymnasiarkhes*ler, çarşı ve pazarın düzeninden sorumlu olan *agoranomos*lar ve *agon*ların tertiplenmesinde sorumlu olan *agonothetes*ler Hellenistik Çağda önemli ölçüde prestij kazanmıştır. Bu görevlere kentin eşrafından insanlar getirilmiştir (Sartre, 2013: 207).

Uygar yaşamın devamını sağlamak için kral, kent yöneticileri ve zenginleri birlikte çalışmaya gayret göstermişlerdir. Kentte, kamu binalarının inşası ve bakımı, festival ve yarışmaların sponsorunu belirlemek, uygun fiyatlı buğday temin etmek, paralı askerlerin maaşlarının düzenli ödenmesini sağlamak, savaş gemisi bulundurmamak, silahların temini, gibi işlerin yapılması için uyum içinde çalışmaya özen göstermişlerdir. Bunların dışında bir de krala vergi ödemekle yükümlülerdi. Kentlerin inşaatları bazen 10 yıl kadar sürmekteydi. Bu kadar maliyetli bir işe kalkışan kentler bu paraları *leitourgialar* şeklinde zengin hayırseverlerden toplamaya çalışmışlardır (Sartre, 2013: 208-214). Karşılaştıkları büyük maliyetli işleri bazen de hayırseverlerle çözememişlerdir. Böyle durumlarda vergiler devreye girmiştir. Her kent, halkına birçok konuda vergi koyarak kent hazinesine gelir sağlamaya çalışmışlardır. Bazen bu

vergiler bir defaya mahsus bile olabilmiştir. Kentler servet üzerinden vergi almazlardı. Ama çok çeşitli vergiler koyabilirlerdi. Bunlar; gümrük vergisi, pazar vergisi, yabancı insanlar için ikamet vergisi gibi olabilirdi. Vergiler bazen kentlere göre değişiklik göstermiş. Örneğin Teos'ta koyunlar, saban öküzleri, köleler, yük hayvanları, domuz vergisi, doktor bakım vergisi, odun ve kömür satan köleler için vergi, yün vergisi, purpura ithalatı vergisi, bahçeler ve kovanlar için vergi kısacası her şey için vergi koymuşlardır (Todd, 2022: 264-278). Vergilere ek olarak para cezaları, müsadereler, vasiyetler, kamu arazilerinin kiralanması, bağımlı köylülerden alınan vergiler bulunmaktadır (Bielman, 2002: 32-40). Kamu rahiplikleri açık arttırma yöntemiyle en yüksek teklifi verene satılırdı. Bu yolla da gelir arttırılmaya çalışılmıştır. Kentler bazı masrafları karşılamak için kutsal fonlardan, halktan alınan vergilerle tapınakların biriktirdiği hazineden faydalanmışlardır. Her tapınağın kendine özel bir fonu olmuş ve bu kaynakların vergi alımı değişkenlik göstermekteydi. Bir yandan insanların sundukları adaklardan gelen gelir varken diğer yandan ise toprak mülkiyetinden ya da taşınabilir mallardan da vergi alınmıştır. Kutsal hazineler her daim kamu hazinelerinden ayrı tutulmuş ve kutsal hazinelerin denetimi yalnızca tapınaktakilere bırakılmıştır (Dignas, 2002: 50-87).

Yunan kent toplumunda yaşanan savaşlar, Galat akınları, korsanlık ve haydutluk faaliyetleri Yunan toplumunda nüfusun ciddi anlamda düşmesine sebep olmuştur. Strabon, Mithridates ve Parthlar zamanında insan kayıplarının çok fazla olduğunu kaydetmiştir (Strab. XII. 3. 1-2). Savaş zamanı kentlerin haritaları geçici olarak silinmiştir. MÖ 201'de Karia'yı fethettiği zaman Amyzon kenti yağmalanmış ve nüfusu önemli bir kayıp vermiştir. III. Antiokhos ise Alinda'da düşmanın terk ettiği ganimeti geri almış ve çevre kentlere kaçan insanları tekrar bir araya getirmiştir (Robert, 1983: 151-154). MÖ 213 yılında III. Antiokhos Sardes'te bir kraliyet görevlisinin yardımıyla Karia'daki Theangela'da, Lucullus tarafından Amisos ve Sinope'de bazı kentler birleştirilerek nüfusun artması sağlanmaya çalışılmıştır. Krallıklar ayrıca yoksullaşmış nüfusları kendilerine çekerek göçmenlerin tercih ettiği kentler olarak nüfus almışlardır. Göç Küçük Asia'da Yunan kentlerinin bazılarında insanların Yakınoğu'ya ve Mısır'a gitmelerini sağlamıştır. Krallıkların ya da kentlerin yaptığı bazı uygulamalar nüfusun azalmasına neden olmuştur. Phaselis, Ephesos ve Aspendos'ta görülen vatandaşlık hakkının satılmasıdır (Robert, 1967: 497). Yalnızca belli bir kesimi etkileyen bu ödeme yöntemi ile amaç demografik olmaktan ziyade mali olmuştur. Yabancı ama zengin insanlara verilen vatandaşlıkta mali amaçlı yapılmış ve vatandaşın orada yaşamasını zorunlu kılmamış bu sayede hazineye gelir sağlanmaya çalışılmıştır. Küçük Asia'da vatandaşlığın bir gruba toplu olarak aynı anda verildiği durumlar olmuştur (Bousquet-Gauthier, 1994: 319-347).

Miletos'ta MÖ 234- 228 yıllarında çıkarılan kararnameler sayesinde farklı asker gruplarına vatandaşlık verilmiştir. Askerlere vatandaşlık kararnamesi çıkarıldığı zaman Miletos'un hizmetinde bulunmaktaydılar. Askerler Küçük Asia dahil birçok kente paralı asker hizmeti vermekteydiler. Bu yolla yeniden nüfuslandırma yerine sivil hayatın yeniden güçlendirilmesi amaçlanmış olmalıdır. Diğer bir amaç ise kentlerin savunmasını güçlendirmek ve paralı askerlerin çalıştıkları benimselerini ve kalıcı olmalarını sağlamaktır. Sivil bir ordu kurulması normal asker masrafının yükünü de hafifletecekti. Vatandaşlık hakkı verilerek, kentin birçok sorunun çözülmesi amaçlanmıştır. Pergamon'da MÖ 133 yılında III. Attalos'un vasiyeti üzerine özgürlüğüne kavuşan kent askerlerine vatandaşlık verilmiştir (Gotteland, 2001: 135-150). Buradaki asıl amaç kentlerin topraklarında yurttaşlık haklarından yararlanmayan, bağımlı köylüler, askerler, yabancı yurttaşlar gibi unsurların, nüfusun tekrar azalması halinde kent nüfusu için kaynak sağlaması olmalıdır (Sartre, 2013: 227).

Yunan kentlerinin ekonomisine en önemli katkı sağlayan alanlar seramik, tekstil, temel metalürji (metal bilimi) olmuştur. Ayrıca duvar ustaları, marangozlar, inşaatın bütün alanlarıyla alakalı meslekler kentin gelişmesine yardımcı olacak unsurlardı. Küçük Asia ince seramiklerin üretildiği esas mekân olmuştur. Atölyeler zamanla çoğalmış, insan ihtiyaçlarının ve zevklerinin değişmesi ile seramikteki çeşitlilik artmıştır. Ekonomik anlamda zamanının şartlarına rağmen seri üretim yapmışlardır. Kaliteli seramikler ilk zamanlar bolca bulunmuş ve pişmiş toprak küçük heykelciklerde ya da mimari alanda da pişmiş toprağı kullanmayı tercih etmişlerdir (Higgins, 1967: 109-123). MÖ 60-30 yıllarında Myrina önemli üretim merkezlerinden biri haline gelmiştir. Fakat Kyme, Larissa, Aiolis, Priene, Ephesos, Pergamon, Ilion, Amisos ve Tarsus'un heykellerinin kopyalandığı, Tanagraların ve grotesklerin çoğaltıldığı Smyrna'daki dahil olmak üzere buraları önemli üretim merkezleri olarak görmekteyiz. Amforaların üretimi ve dağıtımını ayrı tutmak önemlidir. Amforalar hem seramik hem de sıvı şeylerin muhafaza edildiği kaplarıdır. Üretimi hemen hemen her yerde yapılmaktadır. Hellenistik amforaların bazıları damgalı olduğu için ve kente ait orijinal şekilleri barındırdığı için hangi kente ait olduğu bilinmektedir (Leveque-Morel, 1987: 10-75).

Yunan kent ekonomisinde tekstil imkanlarından da faydalanmışlar ve Miletos yünü Keten ve Kenevir işlemişlerdir. Pergamon'da *attalika* ceketini işlerken Kos'ta yabancı ipek işlenmiştir. Teos'lu zanaatkârlar Milles'ten yün alıp işlemişler hem yurt içinde hem de diğer kentlere satışını yapmışlardır (Dinahet-Labarre, 1996: 49-120). Kent ekonomileri genellikle tarımsal ürünlerin işlenmesine dayanmıştır. Yalnızca tekstil ve boyama değil odun ve kömür işletmeciliği, balık kütleme (tuzlama) kozmetik ve tıbbi ürünler, ilaçlar, parşömen yapımı,

tersane yapımı ve onarımı, kürek yapımı gibi işlerde görülmüştür. Anadolu'da kaynaklar kıt olsa da ithal ettikleri metalleri kullanmışlardır (Robert, 1963: 457-525). Yunan kentlerinde ticaretin ayrı bir önemi olmuştur. İlk etapta temel ihtiyaç ürünleri olan buğday, yağ ve odunun ticareti yapılırken diğer yandan ise lüks yaşam için üretilen eşyalarında ticareti de yapılmıştır. Theangela, Rhodos ve Lykia'dan bal, Sakız Adası'ndan şarap ve peynir Pontus'tan ceviz almışlardır (Durand, 1997: 12). Galatia, Gordion, Tavium ve Pessinonte buralar birçok kentin kullandığı pazar yerleri olmuştur. Galatia'dan koyun yünü Anadolu'nun her yerine satılmıştır. Pontus ve Kapadokya'dan köle, deri, metaller ve Sinope'den aşı boyası olarak bilinen kırmızı aşı boyası tedarik edilmiştir (Sartre, 2013: 252-253).

Krallıkların sikke basımında değişen çevre koşullarına ya da refahın artması ya da fakirleşme durumlarına göre Küçük Asia'da çeşitli sikkeler kullanılmıştır. Kraliyet sikkeleri ve Yunan kentleri arasında para basma yönünden ayrılmaktadırlar. Sikke basma ayrımı para standartı ve parayı basan krallık diye ayrılmıştır. Krallıklar tarafından iki para politikası önemsenmiştir. Pergamon, Ptolemaios ve Rhodoslular kapalı bir para politikası benimsemiştir (Bresson, 1993: 134-136). Dışardan gelen herkes kendi yerel sikkelerini kullanmaya mecbur bırakmışlardır. Rhodos hafif sikkeler basıp kullanmış ve onu takiben siyasi ilişki kurduğu Ptolemaioslar'da onların sikkesini kullanmıştır. Attaloslar ise Seleukos standartlarında sikke üretmiş ve kullanmışlar daha sonra ise *philetarios* tarzı sikkeler basmışlardır. Seleukoslar açık dolaşımı tercih etmiş ve İskender tarzı olan Attika sikkelerini kullanmayı tercih etmiştir. Küçük Asia'da da İskender tarzı gümüş olan drahmiler kullanılmıştır (Price, 1991:71-80). Kentler çoğunlukla farklı sikkeleri kullanmıştır. Önce Rhodos tarzı hafif sikkeler tercih edilirken daha sonra Pers standardında ağır sikkeler kullanılmıştır. Güçlenen Seleukos kralları kendi adlarına ve tarzlarına göre sikkeler bastırmaya başlamıştır. Sikke bastırmak bağımsızlığın simgesi olduğu için kentler kendi adına sikke bastırmaya önem vermişlerdir. Sikke ayrıca kentlerin ekonomisi, siyaseti kısaca kentlere dair bilgileri taşımaktadır. Bu yüzden Seleukos kralları kendi tarzında sikkeler bastırarak güçlü ve zengin olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır (Sartre, 2003: 254-260).

1.1.1. III. Antiokhos ve Amyzon Kenti Arasındaki İlişkiye Bakış

Amyzon Kentinin kuruluş tarihi bilinmemekle birlikte, MÖ 3. binyılın sonlarına veya MÖ 2. binyılın başlarına uzanan bir yerleşim geçmişi olduğu düşünülmektedir. Arkeolojik yüzey araştırmaları ve buluntular, yerleşimin Tunç Çağı'na kadar uzanabileceğini göstermektedir. Amyzon Karia bölgesinde, günümüzde Muğla ilinin Milas ilçesi yakınlarında, Güllük

Körfezi'ne (eski adıyla Latmos Körfezi) yakın bir konumda yer almaktadır (Strab. XIV. 2. 22; bkz Harita 3). Günümüzde Aydın ili, Koçarlı ilçesi sınırlarında, Akmesit köyü yakınlarında yer almaktadır. Latmos (Beşparmak) Dağları'nın güneyinde, Karpuzlu Ovası'nın doğusunda, deniz seviyesinden yaklaşık 1000 metre yükseklikte, dağlık ve stratejik bir konuma kurulmuştur (Robert, 1983: 301). Amyzon kenti, tarihsel açıdan MÖ 2. binyıldan itibaren yerleşime sahne olmuş önemli bir Karia kentidir. Coğrafi konumu hem savunma açısından hem de çevre kentlerle bağlantı kurmak açısından önem taşımaktadır. Arkeolojik bulgular, kentin MÖ 4. yüzyıldan itibaren kurumsal yapılar kazandığını ve *polis* statüsüne eriştiğini göstermektedir. Kent, doğal bir yükselti üzerine kurulmuş olup akropol ve eteklerinde yerleşim yoğunluğu gözlemlenmiştir. Akropolde dinsel yapılar ve kamu binaları; aşağı şehirde ise konut alanları yer almaktadır. Sur sistemi, *megaron* planlı yapılar ve teras düzenlemeleri kentin planlı bir biçimde inşa edildiğini gösterir. Amyzon'un özellikle Hellenistik Çağ'da önem kazanmıştır. (George, 1976: 50-87). Kentin tarihsel gelişimi özellikle Hellenistik Çağa kadar Seleukos etkisi ve yerel gelenekler arasında şekillenmiştir. Bu dönemde inşa edilen yapılar arasında agora, tapınaklar, meclis binası (*bouleuterion*) ve halk toplantılarının yapıldığı alanlar (*ekklesiasterion*) yer almaktadır. Kentte kullanılan mimari teknikler, Karia'nın diğer Hellenistik kentleriyle benzerlik göstermekte, yerel taş malzemeleriyle inşa edilmiş anıtsal yapılar dikkat çekmektedir (Robert, 1983: 302-305).

Alinda'yı Mausole'nin, kız kardeşi ve Idrieus'un karısı yönetmiştir. Pixodaros, MÖ 340-339 yılları arasında Ada'yı fethetmiş ve onları kovmuştur. MÖ 344-343 yıllarında Idrieus'un karısı burayı tek başına yönetmiştir. Büyük İskender buraya sefer düzenlemiş ve almıştır. Ancak yöneticisi başından almayarak onu kabul etmiş daha sonra Karia satraplığına atamıştır (Robert, 1983: 8). İskender ile kurduğu iyi ilişkiler sayesinde Alinda önemli bir merkez haline gelmiştir. Alinda'nın, Bizanslı Stephanos'un kaydettiği onuncu Aleksandreia olarak adlandırdığı "Latmos yakınındaki Aleksandreia" ile aynı yer olduğu düşünülmektedir (Strab. XIV. 2. 7. 665). Kentin doğu eteğinde, deniz seviyesinden 100 metreden daha az yükseklikte yer alan verimli bir ovaya uzanmaktadır. Bu ovaya "Karpuzlu ovası" denmiştir. Su kaynağı olan Karpuzlu Çayı, Marsyas'ın sol koludur. Bu isim, ovanın kavun-karpuz açısından verimli olduğunu gösterir. Ağaçlar kısa ömürlüdür ve ovada genellikle küçük evler yer alır, ama çok düzenli bir peyzaj sunmazlar. Köy yoktur, yalnızca dağın eteğine uzanan birkaç ev bulunmaktadır. Ovanın kuzeyi dağlık ve tarıma uygun değildir. Ova kuzeyde Mandır Çayı vadisinden ayrılmaktadır. Yolun kuzeye ve dağlık alana girdiği yer ile ova kuzeyden doğuya doğru ağaçlarla sınırlanmıştır (Robert, 1983: 10).

Kazıklı yarımadasında Iasos ve Milet arasında bulunduğu yerde Kazıklı köyü ile Iasos arasında bulunuyordu. Biraz odun stoku ve sıvalı bir ev vardı. Bu evin üst katı, daha önce gördüğümüz evlere benziyordu: Sıvalı duvarlar, düz bir çatı ve baca vardı; merdivenle çıkılan bu evin sol tarafında, iki taş sütunla desteklenen bir teras yer alıyordu; pencerelerinde ahşap parmaklıklar olan bu evde herhangi bir süsleme bulunmuyordu (Robert, 1983: 22). Alında Ovası'nda kadınlar zeytinleri önce toplamışlar daha sonra ise torbalamışlardır. Torbalar içerisinde bulunan zeytinleri taş değirmende ezmişler ve ardından birkaç hafta boyunca salamurada bekletmişlerdir. Daha sonra bu torbaları kaynar suya batırarak, ayaklarıyla ezmişlerdir. Ayaklarıyla ezdikleri bu torbalar, kanallar aracılığıyla ahşap kaplara boşaltılmış ve yüzeye çıkan kısım sıvı yağı oluşturmuştur. Zeytinler genellikle mart ayının ortasında hasat edilmiştir (Fickendey, 1922: 67). Amyzon'un ekonomisi büyük ölçüde tarıma, özellikle zeytin ve tahıl üretimine dayanıyordu. Bununla birlikte yazıtlarda hayvancılık ve arıcılıkla ilgili kayıtlar da mevcuttur. Kente ait sikkelerde bu ekonomik unsurlar sembolik olarak yer almaktadır. Ayrıca kentin, çevre yerleşimlerle ticaret yaptığı; bunun özellikle dini festivaller sırasında arttığı bilinmektedir

Demirciköy veya Demirciler civarının tamamen zeytin ağaçlarıyla kaplıdır. Demirci vadisinin güney-güneydoğusunda, yaklaşık 250 metre yükseklikte bir rakıma ulaşıldığında, zeytin ağaçlarının yerini yavaş yavaş karaçam (*Pinus laricio*) ve fıstık çamı (*Pinus pinea*) almaya başlar. Bu çam türleri, güçlü yapılarıyla bilinen ve yerel olarak kermes meşesi olarak tanınan *Quercus coccifera* (mazı meşesi) ile orman görünümüne kavuşmuştur. Alında çukurundan doğuya, Alabanda ovasının kuzeyindeki vadiye, yani Marsyas'ın geçtiği Alabanda ovasına geçmek kolaydır (Mohl-Asialique, 1854: 71).

Antik şehir, ovaya sınır olan bir yükseltide, Arabhisar'da yer almaktaydı. Bu şehir, Bizans döneminde de yerleşim görmüş, Kariyalıların en şanslısı ve en gözdesi olan Stephanos'un Alında'sı diğer adıyla "Kariyalıların en bahtlıları" olmuşlardır (Strab. XIII. 661). Son derece verimliydi; mısır, zeytin, incir verirdi. Tereyağı, zeytinyağı ve sabun üretimi vardı. Kenevir, nemli bölgelerde bulunmuş; meyan kökü ise kuru topraklarda yetiştirilmiştir. Menderes vadisinden, Alabanda ovasına ve Marsyas'ın aşağı vadisine, kumluklardan, tuzlalardan ve zeytinliklerden geçerek, dar ve eğimli bir geçitle ulaşılır; bu yol, tam karşısında Aydın-Tralles (Aydın) yer alan vadinin ağzına kadar devam etmiştir. Burası Latmos tarafına giden Batı Kariyalılarına ulaşılan yol olmuştur (Robert, 1983: 17).

Amyzon'un komşuları Alinda ve Herakleia'dır. Latmos Dağları bu üç şehri birbirine bağlayan dağ silsilesidir. Ancak her biri farklı karakteristik özelliklere sahiptir. Latmos'un güney kısmı, Beşparmak (Latmos) Dağları'nın granit kütleleriyle oluşmuştur. Ayaklarında, göl kıyısında, Herakleia am Latmos (Latmos Herakleia'sı) yer alır. Latmos halkı, kabile listelerini buraya yerleştirmiştir (Robert, 1983: 21). Bataklıkların bulunduğu düzensiz alanlar yüzünden yaşanmaz hale gelen bu bölgenin içinde, Latmos'un tamamını oluşturan granit kütle neredeyse çöl gibidir. Bu bölge bir çöküntü vadisinde yer almakta olup bazı otlaklar içerir; bunların birinde, karbonik asit ve demir içeren, kayalardan çıkan bir kurşun cevheri görülmektedir (Watzinger, 1944: 146). İçinde karbonik asit ve demir bulunan bir su kaynağına sahiptir; bu kaynak granitin içine doğru gömülmüştür. Yüksekliği az olmasına rağmen bu bölgeye ulaşmak zordur, bu da onu iletişim yollarından uzak tutmuştur. Doğal olarak, böyle bir bölgeye ulaşmak istemeyen insanlar tarafından bilinçli olarak dışlanmış bir alan haline gelmiştir. Sonuç olarak bölge, ısının yoğun olduğu siyah kayalarla çevrili bir sınır bölgesi oluşturmuştur. Beşparmak ve Tekke Dağı'nın granit kütleleri ıssız kalmış bölgeleri oluşturmuş ama yine de kuzeyde yer alan çok sayıda köy çeşitli bölgelere ve Menderes'e kadar dağılmışlardır. Bu bölgenin merkezi Antik Çağ'da Amyzon'du (Watzinger, 1944: 149).

Amyzon adlı küçük şehir, Latmos Dağı'nın iç kesiminde yer almakta olup, Herakleia ve Alinda gibi kıyıya yakın olmayan bir konumdadır. Strabon, *Geographika* adlı eserinde (XIV 2, 22; 658) onu Karia'nın ikincil şehirlerinden biri olarak tanımlar. MS 123'te Amyzon piskoposundan bahsedilir. Manastır yöneticisi Lukas, bölgedeki kıtlık nedeniyle yardım istemektedir: yağ yok, buğday yok, şarap yok, incir yok. Manastıra hiçbir bağış gelmemektedir. O sırada çevrede yaşayan halk da aynı yoksulluğu çekmekteydi. Hikâye, Amyzon bölgesindeki kaynakların Latmos'a ne kadar az erişebildiğini ortaya koymaktadır (*Milet III 1, Der Latmos* 1913). Kamu yararına bir yol, sadece onu geçen şehirlerin sorumluluğuna bırakılamazdı. Kentler sadece finansmanla değil, aynı zamanda ulaşımı sağlamakla da görevliydi. Yani yöneticileri, kontrolörleri ve işçileri bir vilayetin bir ucundan diğerine taşımak zorundaydılar. Bu taşımaların net şekilde organize edilmesi gerekiyordu. Amyzon'un hem Magnesia (Menderes çevresi) hem de Latmos manastırlarıyla bağlantısını görüyoruz. Görevlerin yerel olarak dağıtıldığı ve her şehirden bir *magistratusun* işin hem planlamasında hem de yürütmesinde yer aldığı görülüyor (Robert, 1983: 35).

Philippos'un krallığının dördüncü yılında, Asandros satrapken, Marseillios ayında, Paos (Artemis'in oğlu) Amyzon'da *prostates* olmuştur. Tanrıça Hekatomnos'un haznedarı Paos'un oğlu Hysollos; Menandros da Amyzonlular'a önerilen bu kararda katkıda bulunmuş. Delphi

kâhini tarafından seçilen Artemis'in görevlisi Bagadates'in, tanrıya karşı gösterdiği bağlılıktan ötürü kutsal alanla ilgili görevleri yürütmesini onaylamıştır. Bu hakların tümü Bagadates'e ve oğlu Ariarames'e vatandaşlık hakkı, imtiyazlar, vergi muafiyeti gibi verilerek onurlandırılmıştır (Reinach- Paris, 1924: 98-103). “*Orosophylakes*” (ὄροφύλακες) dağ gözcüsü anlamına gelen bu kelime bir görevliyi tanımlamıştır. Amyzon'daki dağ bekçilerinin görevi, genellikle şehir dışındaki sınır bölgelerini kontrol etmektir. Bu unvanı taşıyan kişiler genellikle tapınaklara, kutsal alanlara ya da sınır karakollarına bağlı olmuştur (Magie, 1950: 40). Bazen bir dağ gözcüsünün kararıyla ormanlık ya da otlak arazilerin sınırlarını belirleyebilir ve su kaynakları veya dağ sırtlarını sınır kabul ederek vazifesi gereği buraları korumakla yükümlü olmuştur. Bu tip bölgeler çoğu zaman iki şehir arasında müşterek kullanılabilen yerlerdi, ancak askerî amaçlı sınır karakolları veya dağ muhafızları için değil, ekonomik faaliyetler için ayrılmış yerler olmuştur. Örneğin; Thespiai kentinde bazı köylere dağlar ve ormanlar, "devlet mülkiyeti" olarak verilmiş ve köylüler bu alanları işletip gelirlerinden yararlanmışlardır. Dağlar, kent meclisinin denetiminde köylülere dağıtılmış ve gelirleri kamuya (kente) aktarılmıştır. Vergi ve gümrük gelirlerinin bir kısmı da bu dağlık bölgelerden sağlanmıştır (Reinach- Paris, 1924: 109). Dağlar halkın ortak mülkiyeti sayılmış ve özel şahısların kullanımına değil daha çoğunlukla yurttaşların kullanımına verilmiştir. Dağ ve ormanların birliği, sadece coğrafi bir birlik değil aynı zamanda yönetsel bir birlik olmuştur. Bu bağlamda, *hyloros* (ὕλωρος) terimi “orman muhafızı” olarak hem klasik hem imparatorluk dönemi için geçerli olmuştur (Robert, 1983: 107).

Amyzonluların kararlarında en çok geçen kelime “Halk meclisinin ve görüş birliğinin kararıyla” ifadesi geçmiştir. Bu ifade, Hellenistik Çağda Karia Bölgesi'ndeki diğer kentlerde de görülen bu durum Mylasa, Lissa, Araksa, Telmessos kentlerinde de görülmüştür. Halk meclisinin yasama gücü olduğu ve alınan kararların meşruiyetini halktan aldığı belirtilmiştir (Rehm, 1941: 499).

Alinda, Hellenistik Çağda *polis* yapısını koruyan bir kenttir. MÖ 203'te Amyzon, III. Antiokhos'a geçmiş ancak daha öncesine kadar Ptolemaioslar'ın egemenliği altında olan bu kent Antiokhos'un fethi ile Seleukoslar'a geçmiştir. Kenti ilk ele geçirdiği zaman yağmalamış ve değerli eşyaları Alinda'ya taşımış ve halkını köle olarak kullanılmıştır. III. Antiokhos, Amyzon halkını korumaları ve her türlü karmaşayı bastırmaları için subaylarına emir vermiştir. Kent halkına sakin olmalarını ve normal yaşamlarına devam etmeleri söylemiş buna rağmen halk panik yaşamış ve yerleşim alanını terk etmiştir. “*Pistis*” yani güvence, Hellenistik Çağ'da bir hükümdarın siyasi-sosyal güvence vermesidir. Antiokhos'ta bu yolla halkın gönlünü almaya

çalışmıştır (Holleaux, 1942: 218; Habicht, 1979:50-90). Daha sonra Antiokhos'un gözüne giren kent bunun faydalarını görmüştür. Nikanor'un Batı Anadolu'daki bütün kentlere başrahip olarak atandığını bildirmiş ve Amyzon kenti de dahil kentler bu atamayı kabul etmiştir (Ma, 1995: 76). Ama Seleukoslar döneminde bağımsız bir kent olmaktan çok, bir satraplık merkezi, askeri ve sivil idare bölgesi ya da bir *strategia* (askeri bölge) kapsamında yönetmiştir. Amyzon kentinde *epistates* (yargıç) görevi yapan Menestratos kentin gelişmesi için Zeuksis, Nikomedes ve kralla sürekli iletişim ve uyum içinde çalışmış kralda onu onurlandırmıştır. Menestratos *epistates* olarak görev yaparken Nikomedes *dioiketes* (idareci) olarak atanmıştır (Aperghis, 2004: 275).

Yazıt, Seleukos takvimiyle 109. yılın Daisios ayının 15. gününe, yani M.Ö. 204-203 Mayıs ayına tarihlenmektedir. Amyzon Kentinin Antiokhos'a bağlı olmasından dolayı memnuniyetini dile getirmiştir. Antiokhos, kentin Seleukos kurallarına bağlı kalarak yaşamalarını istemiş ve kentin iyi yönetilmesinden ötürü yöneticilerinden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Bu mektup, Amyzon'un Seleukos yönetimi altında özel bir statüde olduğunu ve merkezle dostane ilişkiler kurduğunun kanıtı olmuştur (Robert, 1983: 133). Antiochos, mektubun sonunda Amyzon'a yönelik sadakatini, onlara olan güvenini ve onları müttefik olarak gördüğünü vurgulamış ancak tarihsel olarak o sırada Amyzon'un hala Ptolemaios hâkimiyeti altında olduğu için daha çok Antiochos'un mektubunun bir tür diplomatik müdahale ya da propaganda aracı olabileceğini göstermektedir. Antiochos'un diğer Anadolu kentlerine gönderdiği mektuplarla benzerlik göstermiş, bu durum ise Seleukos diplomatik yönetimi hakkında fikir edinmemize yardımcı olmaktadır (Hermann, 1965: 98).

III. Antiochos'un kampanyaları arasında Artemis, Amyzon, Zeus, Labraunda gibi kutsallara zarar gelmemesi için uğraşmıştır. Antiokhos, Amyzon kenti halkına her işte gerektiği gibi disiplinli ve düzenli olmalarını, Labrand'a çadır kurmamalarını ve kutsal alanlara yerleşmemelerini, oraya hayvan sokmamalarını ne kutsal mülklere ne de revaklara gitmemeleri için emir buyurmuştur (Robert,1983: 140). Antiokhos bu kutsal alanlara özel ilgi göstermiştir ve ordu tarafından herhangi bir suistimalin yaşanmaması için Zeuksis'e bu görevi özellikle vermiştir (Hermann, 1965: 170). Zeuksis, Amyzon halkına kralın kutsal alana sığınma hakkı (*asylia*) statüsü tanıdığını bildirmiştir. *Asyilia*, Hellenistik dünyada kutsal alanların, özellikle savaş ve vergi baskısına karşı dokunulmazlığını ifade eden bir kavramdır. Bu hak hem dinsel bir onur hem de politik koruma anlamlarına gelmiştir.

Amyzon Kentinde bulunan *prostates*ler yönetici olarak çalışırken aynı zamanda idari, finansal ve dini görevleri de bulunmaktaydı. Mecliste alınacak kararlar için öneriler

hazırlarlardı. Nikomedes atandıktan sonra Amyzon Kenti onu selamlamış ve kentlerindeki yönetici ile iş birliği ve uyum içinde yaşamalarını temenni etmişlerdir (Robinson, 2011: 154-155). Amyzon Kenti asker desteği konusunda III. Antiokhos'a yardımcı olmuşlar ve bütün kuşatmalarda yanında olmaya çalışmışlardır. Antiokhos bu askerleri onurlandırarak minnetini göstermiştir (Ma, 1999: 302-303).

Amyzon'un en önemli dini özelliği, Apollo Amyzonios kültüdür. Bu tanrıya adanmış tapınakta hem ibadet hem de festivaller düzenlenirdi. Festivaller süresince müzik, şiir, spor ve dinsel sunular yapılırdı. Bu kutlamalar hem kentin kimliğini pekiştiriyor hem de komşu şehirlerden gelenlerin katılımıyla ekonomik ve sosyal canlılık sağlıyordu. Yazıtlarda bu tanrıya adak olarak sunulan heykeller, şarap, buğday gibi ürünler ve yarışmalarda ödül kazananların isimleri yer almaktadır (Robert, 1983: 25-90-150).

SONUÇ

MÖ 281’de Kyroupedion Savaşı’ndan sonra Küçük Asia’da Seleukos Dönemi başlamıştır. Ptolemaios ve Seleukos’lar arasında sıkıntılar başlamış ve adına Syria Savaşları vereceğimiz döneme girmişlerdir. MÖ 276’da Ptolemaioslar Syria topraklarına saldırmış ve Akdeniz kıyısında bulunan kentleri ele geçirmiştir. II. Ptolemaios’un kardeşi Ptolemaios, I. Antiokhos ile ittifak kurup kendini kral ilan etmiş bunun üzerine Ptolemaioslar ve Seleukoslar arasında I. Syria Savaşının yapılmış, Antiokhos Savaşı kaybetmiştir. I. Eumenes ile yapılan savaşı kaybedip MÖ 261 yılında ölmüştür. II. Antiokhos ve II. Ptolemaios arasında II. Syria savaşı yapılmıştır. Ephesos’u ele geçirmek isteyen Ptolemaioslar bu savaşı kaybetmiş ve kızı Berenike’yi Antiokhos ile evlendirmiştir.

MÖ 246’da II. Antiokhos’un ölümü üzerine yerine varisi II. Seleukos geçmiş ve kardeşi Antiokhos Hieraks ile ülkeyi yönetmeye çalışmıştır. Ptolemaioslar ile III. Syria Savaşı yapılmıştır. II. Seleukos ve III. Ptolemaios arasında yapılan savaşı Seleukoslar kaybetmiştir. Kardeşi Antiokhos Hierax ile de taht kavgasına girmiş bu savaşa da “Kardeşler Savaşı” denilmiştir. II. Seleukos bu savaşı da kaybetmiştir. Antiokhos Hierax Ptolemaioslar ile mücadele etmiş ve yenilmiş Galatlı bir asker tarafından öldürülmüştür. II. Seleukos ise çıktığı bir sefer sırasında ölmüş ve yerine III. Seleukos geçmiştir. III. Seleukos’ta Ptolemaioslara karşı çıktığı bir sefer sonucunda öldürülmüştür. MÖ 223’de III. Antiokhos Megalos Seleukos tahtına altıncı kralı olarak geçmiştir. Seleukoslar’ın başına geçtiği zaman ülke içinde isyanlar ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Molon ve kardeşi Aleksandros’un Media ve Persis’teki isyanlarını bastırmakla uğraşmıştır. Diğer taraftan dış sorun olan IV. Ptolemaios ile IV. Syria savaşı yapılmış ve bu savaş sonucunda Gaza ve Raphia kentleri kaybedilmiştir.

MÖ 219-213 yılları arasında Akhaios İsyanı ile uğraşmış. İsyanı bastırıp huzuru sağladıktan sonra Vali olarak Zeuksis’i bırakmış ve Syria’ya dönmüştür. Doğu seferine çıkan III. Antiokhos sınırlarını Hindistan’a kadar genişletmeyi başarmıştır. Atası I. Seleukos’un sınırlarına ulaşmayı başarmış ve Koile Syria’yı da ele geçirmiştir. Küçük Asia’nın tamamını ele geçirmek için sefere çıkan Antiokhos burada V. Ptolemaios ile karşılaşmıştır. Kıyı kentlerinin kontrolünü ele geçiren Ptolemaioslar ile mücadele için V. Philippos ile ittifak yapmıştır. Ptolemaios ile Seleukoslar arasında V. Syria savaşı yaşanmış ve III. Antiokhos kazanmıştır. Ardından ise Batı Seferine çıkan III. Antiokhos Akdeniz sahillerinde hızla ilerlemeye başlamış ve Rhodos dahil diğer krallıkların Seleukoslar’a düşman olmasına neden olmuştur. Roma ve V. Philippos arasında yapılan Makedon savaşlarını Romanın kaybetmesi üzerine kentler Antiokhos’a bağlılıklarını bildirmiştir. Bu arada Romanın kendisini toplaması ve diğer

krallıklar ile ittifakı sonucu Thermopylai Geçidi'nde MÖ 191'de Manlius Acilius Glabrio komutasındaki Roma ve Seleukos ordusu karşılaşmış ve Seleukoslar yenilmiştir. Seleukos egemenliğinde olan Thrakia ve Küçük Asia'daki yerleri ele geçirmeye başlayan Roma, III. Antiokhos'a tekrar bir anlaşma sunmuş ve Küçük Asya'yı boşaltıp Torosların doğusuna çekilmesini teklif etmiştir. III. Antiokhos'un amacı savaşmak olduğu için anlaşmayı reddetmiş ve Magnesia'ya doğru ilerlemiştir. Bu savaşta da yenilen Seleukoslar Apameia Antlaşması ile Syria topraklarına hapsolmuştur.

III. Antiokhos ve diğer bütün krallıklar kentler inşa ederek Hellenistik kültürün yayılmasını sağlamıştır. Kentlerin merkezlerine kral adına ibadet yerleri yapılması kralların Tanrı-kral olarak anılmasına neden olmuştur. Tanrılarının adına adaklar sunmuşlardır. Kentlerin gelişmesi için kentin zenginlerinden yararlanılmış ve krallığa çok yük binmeden kentler geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu sayede bu zenginler adına anıtlar dikilmiş ve onurlandırmalar yapılmıştır. Kentler kendi içinde ne kadar bağımsız görünse de krallığa bağılıydı aslında. Çünkü kral istediği gibi vali ya da rahip ataması yapmış ve kentlerden vergi almıştır. Krala akrabası ya da valileri aracılığıyla ulaşan kentler vergi ödemekten kurtulmuşlardır. Bazı kentler askeri garnizonun kentlerine konuşlandırılmasına katlanmıştır. Akdeniz ve Ege kıyılarında daha çok yayılma alanı göstermişler ve ticareti geliştirirken tarımsal üretimden de faydalanmışlardır. İç Anadolu bölgeleri çok yoğun ilgi görmemiş hatta neredeyse gözden gelinmiştir. Ticaretin yoğun olmaması, kurak olması talep görmemesine neden olmuştur. Bütün ilgi kıyı kentleri için olmuş ve bütün krallıklar tarafından ilgi görmelerine neden olmuştur. Amyzon örneğinde olduğu gibi kente vali atamış ve halkı tarafından kabul edilmesini istemiştir. Kent atamayı kabul etmiş ve III. Antiokhos ile anlaşan uyum içindeki kentlerden biri olmuştur.

Harita 3: Amyzon Kenti

SELEUKOS KRALLARININ LİSTESİ

I. Seleukos Nikator (Satrap 311–305 Krallık MÖ 305–281)

I. Antiokhos Soter (MÖ 291'den beri çift hükümdar, tek hükümdar MÖ 281–261)

II. Antiokhos Teos (MÖ 261–246)

II. Seleukos/ Antiokhos Hieraks (MÖ 246–225)

III. Seleukos Soter (MÖ 225–223)

III. Antiokhos Megas (MÖ 223–187)

IV. Seleukos Philopator (MÖ 187–175)

IV. Antiokhos Epiphanes (MÖ 175–164)

V. Antiokhos (MÖ 164–162)

I. Demetrios Soter (MÖ 161–150)

İskender Balas (MÖ 150–145)

II. Demetrios Nikator (MÖ 145–138)

VI. Antiokhos Epiphanes (MÖ 145–140)

Diodotus Triphon (MÖ 140? – 138)

VII. Antiokhos Sidetes (MÖ 138–129)

II. Demetrios Nikator (ikinci hükümdarlık, MÖ 129–126)

II. Aleksandros Zabinas (129–123 MÖ)

Kleopatra Tea (126–123 MÖ)

V. Seleukos Philometor (126/125 MÖ)

VIII. Antiokhos Grypus (125–96 MÖ)

IX. Antiokhos Sisenus (114–96 MÖ)

VI. Seleukos Epiphanes Nikator (96–95 MÖ)

X. Antiokhos Eusebes Philopator (MÖ 95–92 ve MÖ 83)

III. Demetrios (MÖ 95–87)

XI. Antiokhos Epiphanes Philadelphos (MÖ 95–92)

I. Philippos Philadelphos (MÖ 95–84/83)

XII. Antiokhos (MÖ 87–84)

II. Dikran (MÖ 83–69)

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

Appianus, Rhomaika, *Bell. Civ. (Bella Civilia) Mak. (Makedonike) Mith. (Mithradateios) Syr. (Syriake)* Kullanılan Metin ve Çeviri: *Appian's Roman History*. With an English Translation by H. White, vol. I-IV. Cambridge, Mass.-London 1912 1913. (The Loeb Classical Library)

Appianus: Arrianus: Diodoros: Justinus: Livius: Plutarkhos: Appianus, *Historia Romana*, ed, H. White (Loeb), London 1955.

Arrianus, *Anabasis*. Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Arrian*. With an English Translation by P.A. Brunt- I-II. Cambridge, Mass.- London 1976- 1983 (The Loeb Classical Library).

Diodorus Siculus, "*Bibliotheke Historike*" Kullanılan Metin ve Çeviri: *Diodorus of Sicily*. With an English Translation by C. H. Oldfather, vol. I-VI; C. H. Sherman, Vol. VII; C.B. Welles vol. VIII; R. M. Geer, vol. IX-X.; F.R. Walton, vol. XI-XII. Cambridge, Mass.- London 1933-20047 (The Loeb Classical Library)

F. Arrianus, *Alexandroi Anabasis (İskender'in Seferleri)*, Çev: Meriç Mete, İdea Yayınevi, İstanbul, 2005. Diodoros, *Bibliotheka Historika*, ed. T.E. Page (Loeb), London 1947.

Flavius Josephus Historicus, *Antiquitates Iudaicae* Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Jewish Antiquities*. With an English Translation by H. St. J. Thackeray IV-IX. London, New York 1930 1939 (The Loeb Classical Library).

Justinus, *Historiae*, ed. J.C. Th. Von Otto, Jena 1842.

Justinus. (1842). *Historiae* (J. C. Th. Von Otto, Ed.). Jena.

Livius, *Ab urbe condita* Kullanılan Metin ve Çeviriler: Liv. , *From the founding of city*. With an English Translation by A. C. Schlesinger. I-XIV. London, New York 1967 (The Loeb Classical Library)

Livius, *Ab urbe Condita*, ed. E.T. Page (Loeb), London 1962.

Marcus Iulianus Iustinus, *M. Iuliani Iustini Epitoma Historiarum Philippospicarum Pompei Trogi* Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Epitome of the Philippospic History of Pompeius Trogus*. With an English Translation by J. C. Yardley. With Introduction and Explanatory notes by R. Develin. Atlanta, GA 1994.

Plutarkhos, *Bio Paralleloi*, ed. B. Perrin (Loeb), London 1959.

Plutarkhos, Bioi Paralleloï Cat. Mai. (Cato Maior) Pyrr. (Pyrrhos) Aem. (Aemilius) Flamm. (Titus Flamininus) Phil. (Philopoemen) Luc. (Lucullus) Alex. (Alexandros) Eum. (Eumenes) Phok. (Phokion) Dem. (Demetrios) Arat. (Aratos)

Plutarkhos, Moralia Kullanılan Metinler ve Çeviri: Plutarkh's Moralia. With an English Translation by F. C. Babbitt-W. C. Helmbold I-XIV. London, New York 1928-1967 (The Loeb Classical Library).

Polybios: Strabon: Polybios, Historiae, ed. W.R. Paton (Loeb), London 1960.

Polybius, "A Historical Commentary on Polybius I", Translated: F. W. Walbank, Clarendon Press, Oxford 1957.

Pomp. Trog. Prolog. 26; Euseb. Chron. 249. 105 Pomp. Trog. Prolog. 26; Euseb. Chron. 249c-d; Hieron. Chron. 129. 4 ,1756

Pompeius Trogus, Prologues Kullanılan Metinler ve Çeviri: "Prologues to the Philippospic History of Trogus". With an English Translation by J. C. Yardley. With introduction and explanatory notes by R. Develin. Atlanta, GA 1994.

Strabon, Geographica (Antik Anadolu Coğrafyası: XII, XIII, XIV), Çev: A. Pekman, İstanbul, 1993

Modern kaynaklar

Ager, S. L. (2007). An Uneasy Balance: From the Death of Seleukos to the Battle of Raphia. In A. Erskine (Ed.), *A Companion to the Hellenistic World* (pp. 35–50). Oxford: Blackwell Publishing.

Al-Khalifa, S. H. A., & Rice, M. (Eds.). (1986). Bahrain through the Ages (pp. 399–406). London.

Allen, R. E. (1983). *The Attalid Kingdom: A Constitutional History* (s. 58–65). Oxford: Clarendon Press.

Alliott, M. (1952). La fin de la résistance égyptienne dans le sud sous Épiphane. *Revue des Études Anciennes*, s. 18–26.

Amandry, M., & Hurter, S. (Eds.). (1999). *Travaux de numismatique grecques offerts à Georges le Rider* (s. 123–124). London.

- Amandry, M., & Le Rider, G. (Eds.). (1994). *Trésors et circulation monétaire en Anatolie antique* (s. 37–43). Paris.
- Aperghis, G. G. (2004). *The Seleucid royal economy: The finances and financial administration of the Seleucid Empire*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Aperghis, G. G. (2004). *The Seleucid Royal Economy: The Finances and Financial Administration of the Seleucid Empire* (s. 189–204). Cambridge: Cambridge University Press.
- Aperghis, G. G. “The Seleucid Royal Economy: The Finances and Financial Administration of The Seleucid Empire”. Cambridge, New York 2004.
- Asser, G. E. (2006). Genealogy and Coinage of the Early Parthian Rulers—I. *Parthia*, 6, 69–97.
- Astin, A. E. (1978). “Cato the Censor”. Oxford: Oxford University Press, ss. 56–57.
- Austin, M. M. (1981). *The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest: A Selection of Ancient Sources in Translation* (pp. 160–168).
- Austin, M. M. (1986). Hellenistic Kings, War, and the Economy. “The Classical Quarterly”, 36(2), 450–466.
- Austin, M. M. (2000). *The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest: A Selection of Ancient Sources in Translation* (p. 140). Cambridge: Cambridge University Press.
- Austin, M. M. (n.d.). *The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest: A Selection of Ancient Sources in Translation* (p. 105).
- Badian, E. (1959). Rome and Antiochus the Great: A Study in Cold War. *Classical Philology*, 54(2), 81–99.
- Bagnall, R. S. (1976). *The Administration of the Ptolemaic Possessions Outside Egypt* (s. 170–171). Leiden: Brill.
- Bagnall, R. S. (1979). Polybius, Rome and the East. *Journal of Roman Studies*, 69, 1–15.
- Bagnall, R. S. (2007). Damascus. London: Routledge. s. 45.
- Bagnall, R. S. (2011). Hellenistic Royal Court: The Seleucid Imperial Court under Antiochos the Great, 223–187 BCE. In J. Duindam, T. Artan & M. Kunt (Eds.), *Royal Courts in Dynastic States and Empires: A Global Perspective* (pp. 63–90). Leiden/Boston: Brill.
- Barclay V. Head, “Historia Numorum”, (Oxford 1911) s. 762

- Barclay V. Head. (1911). "Historia Numorum" (2nd ed., p. 762). Oxford.
- Barclay, V. H. (1911). *Historia Numorum* (2nd ed., p. 762). Oxford.
- Bar-Kochva, (1976) "On the Sources and Chronology of Antiochus I's Battle against the Galatians". *Proceedings of the Cambridge Philological Society* 199, 1-8.
- Bar-Kochva, (1976) "The Seleucid Army: Organisation and Tactics in the Great Campaigns". Cambridge. s. 146
- Bar-Kochva, B. (1976). On the Sources and Chronology of Antiochus I's Battle against the Galatians. "Proceedings of the Cambridge Philological Society, 199", 1-8.
- Bar-Kochva, B. (1976). On the sources and chronology of Antiochus I's battle against the Galatians. *Proceedings of the Cambridge Philological Society*, 199, 1-8.
- Bar-Kochva, B. (1976). *The Seleucid army: Organisation and tactics in the great campaigns* (p. 146). Cambridge.
- Bernard, P. (1980). Heracles, les grottes de Karafto et le sanctuaire du mont Sambalos en Iran. *Studia Iranica*, 301-324.
- Bevan, E. R. (1902), "Antiochus III and His Title 'Great-King'", *The Journal of Hellenic Studies* 22, 241-244
- Bevan, E. R. (1902). "The House of Seleucos". London: Edward Arnold Enbia Office.
- Bevan, E. R. (1902). Antiochus III and his title 'Great-King'. *The Journal of Hellenic Studies*, 22, 241-244.
- Bevan, E. R. (1902). Antiochus III and His Title 'Great-King'. "The Journal of Hellenic Studies, 22", 241-244.
- Bevan, E. R. (1902). *The House of Seleucos*. London: Edward Arnold Enbia Office.
- Bevan, E. R., *The House of Seleucos*, Edward Arnold Enbia Office, London 1902.
- Bickerman, E. (1937). Le statut des villes d'Asie après la paix de Apamée. *Revue des Études Grecques*, 50, 217-239.
- Bickerman, E. (1943-1944). Notes on Seleucid and Parthian chronology. *Berytus*, 8(2), 73-83.

- Billows, R. A. (1995). *Kings and Colonists: Aspects of Macedonian Imperialism* (p. 6). Leiden: Brill.
- Bivar, A. D. H. (1983). The Political History of Iran under the Arsacids. In E. Yarshater (Ed.), "The Cambridge History of Iran" (Vol. 3.1, ss. 21–99). Cambridge: Cambridge University Press.
- Bivar, A. D. H., & Shaked, S. (1964). The Inscriptions of Shimbar. "Bulletin of the School of Oriental and African Studies", 37, 265–290.
- Broughton, T. R. S. (1951/1968). *The Magistrates of the Roman Republic, Vol. 1: 509 B.C.–100 B.C.* (pp. 352–355). Cleveland, Ohio: Case Western Reserve University Press. (Philological Monographs, Vol. 15, 1).
- Bryce, T. (2014). *Ancient Syria: A Three Thousand Year History*. Oxford: Oxford University Press.
- Cardinali, G. (1906). *Il Regno di Pergamo: Ricerchi di storia e di diritto pubblico*. Roma.
- Cardinali, G. *Il Regno di Pergamo: Ricerchi di storia e di diritto pubblico*. Roma 1906.
- Chaniotis, A. (1993). Ein Diplomatischer Statthalter nimmt Rücksicht auf den verletzten Stolz zweier hellenistischer Kleinpoleis (Nagidos und Arsinoe). "Epigraphica Anatolica", 21, 33–42.
- Chichikova, M. (1983). The Thracian City of Seuthopolis. In V. Velkov & A. G. Poulter (Eds.), *Ancient Bulgaria* (pp. 289–303). Nottingham.
- Clarysse, W. (1980). A Royal Visit to Memphis and the End of the Second Syrian War. In *Studies in Ptolemaic Memphis* (pp. 85–89). Louvain.
- Cohen, G. M. (1991). Katoikia, katoikoi and Macedonians Asia Minor. *Ancient Society*, 22, 41–50.
- Cohen, Getzel M. (1991) "Katoikia, Katoikoi and Macedonians Asia Minor", *Ancient Society* 22, 41-50.
- Colledge, M. A. R. (1967). *The Parthians* (pp. 25–27). London: Thames and Hudson.
- Colledge, M. A. R. (1967). *The Parthians* (pp. 26, 67). London.
- Daressy, G. (1911). Un decret de l'an XXIII de Ptolemee Epiphane. *Receuil des Travaux*, 33, 1–8.

- Daressy, G. “Un decret de l’an XXIII de Ptolemee Epiphane”, *Receuil des Travaux* 33 (1911) s. 1-8.
- Derow, P. S. (2005). *The Arrival of Rome: From the Illyrian Wars to the Fall of Macedon*. In A. Erskine (Ed.), *A Companion to the Hellenistic World* (pp. 51–70). Oxford: Blackwell.
- Droysen, J. G. (2002). *Arados hellenistique, étude historique et monétaire* (R. Duryat, Ed.). *Beyrut*, 229–232.
- Eckstein, A. M. (1988). Nabis and Flamininus on the Argive Revolutions of 198 and 197 B.C. “*Greek, Roman and Byzantine Studies*”, 28, 213–233.
- Eckstein, A. M. (2005). The Pact Between the Kings, Polybius 15.20.6, and Polybius’ View of the Outbreak of the Second Macedonian War. “*Classical Philology*”, 100, 42–248.
- Eckstein, A. M. (2008). “Rome enters the Greek East: From anarchy to hierarchy in the Hellenistic Mediterranean, 230–170 B.C.” Oxford: Oxford University Press.
- Farid, A. (1978). The Stela of Adikhalamani found at Philae. “*Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Abteilung Kairo*”, 34, 53–56.
- Fickendey, E. (1922). *Der Oelbaum in Kleianaisen* (s. 67). Leipzig.
- Fol, A. (1966). Le développement de la vie urbaine dans les pays entre le Danube et la mer Égée jusqu’à la conquête romaine. “*Études Balkaniques*”, 2–3, 58–95.
- Frisch, P. (1975). *Die Inschriften von Ilion* (s. 45). Bonn.
- Galili, E. (1967–1968). Raphia 217 BCE revisited. *Scripta Classica Israelitica*, s. 52–156.
- Gauthier, P. (1989). *Nouvelles Inscriptions de Sardes*, Vol. II (s. 69). Paris.
- Gera, D. (1987). Ptolemy son of Thrasesas and the Fifth Syrian War. *Ancient Society*, 18, 63–73.
- Gera, D. (1998). *Judaea and Mediterranean politics: 219 to 161 B.C.E.* Leiden: E. J. Brill.
- Ghetov, L. (1984). Sur l’histoire politique de la Thrace à la haute époque hellénistique. In *Dritter Internationaler Thracologischer Congress*, Vol. II (pp. 134–136). Sofia.
- George E. Bean, (1976). *The Princeton Encyclopedia of Classical Sites*, s.50-87
- Goukowsky, P. (1978). *Essai sur les origines du Mythe d’Alexandre I: Les origines politiques*. Nancy.

- Grainger, J. D. (1990). *The Seleukid Cities of Syria* (s. 45–100). Oxford: Oxford University Press.
- Grainger, J. D. (1991). *Hellenistic Phoenicia* (pp. 55–56). Oxford: Oxford University Press.
- Grainger, J. D. (1991). *Hellenistic Phoenicia* (s. 37–150). Oxford: Oxford University Press.
- Grainger, J. D. (1995). The Campaign of Cn. Manlius Vulso in Asia Minor. *Anatolian Studies*, 45, 189.
- Grainger, J. D. (1996). Antiochus III in Thrace. *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 45(3), 329–343.
- Grainger, J. D. (1997). *A Seleucid Prosopography and Gazetteer* (s. 146). Leiden: Brill.
- Grainger, J. D. (2002). *The Rise of the Seleukid Empire (323–223 BC): Seleukos I to Seleukos III*. London: Routledge.
- Grainger, J. D. (2009). *The Cities of Pamphylia* (s. 100–130). Oxford: Oxbow Books.
- Grainger, J. D. (2010). *The Syrian Wars*. USA: Brill.
- Griffith, G. T. (1935). *The Mercenaries of the Hellenistic World* (s. 207–280). Cambridge: Cambridge University Press.
- Griffith, G. T. (1939). *The Mercenaries of the Hellenistic World* (s. 274–307). Cambridge: Cambridge University Press.
- Habicht, C. (1979). *Untersuchungen zur politischen Geschichte Athens*.
- Habicht, C. (n.d.). The Seleucids and Their Rivals. In *The Cambridge Ancient History, Vol. VIII: Rome and the Mediterranean to 133 B.C.* (pp. 324–387). Cambridge: Cambridge University Press.
- Hammond, N. G. L.- Walbank, F. W. (1988). *A History of Macedonia* (Vol. III, s. 44). Oxford: Oxford University Press.
- Hansen, M. H. (2006). *Polis: An Introduction to the Ancient Greek City-State*. Oxford: Oxford University Press.
- Haussoullier, B. (1923). Inscription grecque de Suse. In *Anatolian Studies presented to Sir William Mitchell Ramsay* (pp. 187–193). London.

- Heinen, H. (1972). *Untersuchungen zur hellenistischen Geschichte des 3. Jahrhunderts v. Chr.: Zur Geschichte der Zeit des Ptolemaios Keraunos und zum Chremonideischen Krieg*. Wiesbaden.
- Heinen, H. (n.d.). The Syrian Egyptian Wars and the New Kingdoms of Asia Minor. In *The Cambridge Ancient History, Vol. VII.1: The Hellenistic World* (pp. 412–445). Cambridge: Cambridge University Press.
- Heller, A. (2008). Wie aus dem Grossen in Kleiner wurde: Das Scheitern der Aussenpolitik Antiochos' III 188 v. Chr. In K. Brodersen (Ed.), **Vincere scis, victoria uti nescis. Aspekte der Rückschauverzerrung in der Alten Geschichte** (Antike Kultur und Geschichte 11, ss. 61–82). Berlin: Lit Verlag.
- Herrmann, P. (1965). *Antiochos III. und das hellenistische Kleinasien* (s. 98). Göttingen.
- Holbl, G. (2000). *A History of the Ptolemaic Empire* (s. 54). London: Routledge
- Holbl, R. (2000). *A History of the Ptolemaic Empire* (pp. 149–150). London: Routledge.
- Holleaux, C. M. (1942). *Études d'épigraphie et d'histoire grecques* (p. 218). Paris.
- Holleaux, M. (1908). La Chronologie de la Cinquième Guerre de Syrie. *Klio*, 8, 267–281.
- Holt, F. L. (1999). *Thundering Zeus: The Making of Hellenistic Bactria* (s. 100–160). California: University of California Press.
- Houghton, A., & Youroukova, J. (1982). La présence des monnaies de bronze des premiers Séleucides en Thrace: leur importance historique. In *Studia P. Naster Oblata*, Vol. 1, 115–126. Louvain.
- Jahne, A. (1974). Die "Syrische Frage", Seleukeia Pierien und die Ptolemäer. "Klio", 56, 501–519.
- Jones, C. P. –Habicht, C. "A Hellenistic Inscription from Arsinoe in Cilicia". *Phoenix* 43 (1989), 317-346.
- Jones, C. P., & Habicht, C. (1989). A Hellenistic inscription from Arsinoe in Cilicia. *Phoenix*, 43, 317–346.
- Knoepfler, D. (1993). Le Temple du Métroon de Sardes et ses inscriptions. *Muséum Helveticum*, 50, 26–43.

- Koenen, L. (1977). Eine agonistische Inschrift aus Ägypten und frühptolemäische Königsfeste (pp. 73–75). Meisenheim.
- Laronde, A. (1987). “Cyrène et la Libye hellénistique”. Paris: Éditions du CNRS.
- Launey, M. (1949–1950). *Recherches sur les armées hellénistiques* (Vols. 1–2, pp. 35–200). Paris.
- Leriche, P. (1986). *Fouilles d’Aï Khanoum, Vol. 5: Les remparts et les monuments associés*. Paris: Boccard.
- Leuze, O. (1923a). Die Feldzüge Antiochos’ des Grossen Nach Kleinasien und Trakien. *Hermes*, 58(2), 187–229.
- Leuze, O. (1923b). Die Feldzüge Antiochos’ des Grossen Nach Kleinasien und Trakien. *Hermes*, 58(3), 241–287.
- Lund, H. S. (1992). *Lysimachos: A Study in Hellenistic Kingship*. London.
- Ma, J. (1999). *Antiochos III and the Cities of Western Asia Minor*. Oxford: Oxford University Press.
- Ma, J. M. (1983). *The Persian Empire* (pp. 176–182). London.
- Ma, J., Derow, P., & Meadows, A. (1995). RC 38 (Amyzon) reconsidered. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 109, 71–80.
- MacKay, P. A. (1963). Procopius’ *De Aedificiis* and the Topography of Thermopylae. *American Journal of Archaeology*, 67, 244–251.
- Magie, D. (1939). The “Agreement” between Philippos V and Antiochus III for the Partition of the Egyptian Empire. *The Journal of Roman Studies*, 29(1), 32–44.
- Magie, D. (1950). *Roman rule in Asia Minor* (Vol. 1). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Magie, D. (2001). Anadolu’da Romalılar: Attalos’un vasiyeti. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Mattingly, H. B. (1983). Rome’s Earliest Relations with Byzantium, Heraclea Pontica and Callatis. In A. G. Poulter (Ed.), *Ancient Bulgaria* (pp. 239–252). Nottingham.
- Mattingly, H. B. (1983). Rome’s earliest relations with Byzantium, Heraclea Pontica and Callatis. In A. G. Poulter (Ed.), *Ancient Bulgaria* (pp. 239–252). Nottingham.

- McDonald, A. H. (1938). Scipio Africanus and Roman Politics in the Second Century BC. "Journal of Roman Studies", 28(2), 153–164.
- McDonald, A. H., Walbank, F. W. (1969). The Treaty of Apameia (188 B.C.): The Naval Clauses. "Journal of Roman Studies", 59(1/2), 20–39.
- McDonald, G. (1903). Early Seleucid Portraits. *The Journal of Hellenic Studies*, 23, 92–116.
- Meadows, A. (1996). Four Rhodian Decrees: Rhodes, Iasos and Philippos V. "Chiron", 26, 251–266.
- Meadows, A. (2009). The Eras of Pamphylia and the Seleucid Invasions of Asia Minor. *The American Journal of Numismatics*, 21, 51–88.
- Meloni, E. (1949–1950). L'usurpazione di Acheo sotto Antioco III di Siria. *Rendiconti della Classe di Scienze Morali, Storiche e Filologiche dell'Accademia dei Lincei*, 8(4), 535–555; 8(5), 161–183.
- Meloni, P. (1949–1950). L'usurpazione di Acheo sotto Antiochos III di Siria. *Rendiconti della Classe di Scienze Morali, Storiche e Filologiche dell'Accademia dei Lincei*, 8.4, 161–183.
- Memnon. (2007). *Heraklia Pontika: Pontike Tarihi* (M. Arslan, Çev.). İstanbul: Odin Yayıncılık.
- Memnon. (FGrH 434 F 14). *Fragments of Greek Historians*.
- Merkelbach, R. (1986). Brief des Antiochos III an die Stadt Sardis. *Epigraphica Anatolica*, 7, 74.
- Mohl, M., & Asialique, J. (1854). *Voyage en Asie Mineure* (s. 71). Paris.
- Morkholm, O. (1983). The Ptolemaic Coinage in Phoenicia and the Fifth Syrian War. In *Egypt and the Hellenistic World: Studia Hellenistica* (pp. 243–251). Louvain.
- Narain, A. K. (1989). The Greeks of Bactria and India. In A. E. Astin et al. (Eds.), "The Cambridge Ancient History, Volume VIII: Rome and the Mediterranean to 133 B.C." (ss. 388–421). Cambridge: Cambridge University Press.
- Newell, E. T. (1938). *The Coinage of the Eastern Seleucid Mints* (s. 10–45). New York.
- Newell, T. (1971). *The Coinage of the Western Seleucid Mints from Seleucus I to Antiochos III* (2nd ed., pp. 170–267). New York.

- Oost, S. I. (1954). *Roman Policy in Epirus and Acarnania in the Era of the Roman Conquest* (p. 75). Dallas, TX.
- Piejko, F. (1990). Episodes from the Third Syrian War in a Greek Papyrus, 246 BC. *Archiv für Papyrusforschung*, 36, 13–27.
- Reger, G. (1982). Athens and Tenos in the Early Hellenistic Age. *Classical Quarterly*, 42, 365–383.
- Rehm, A. (1941). Beiträge zu den Inschriften Kleinasiens. “Hellenistische Welt”. (Ayrca bkz. “Bulletin de Correspondance Hellénique”, 1908, s. 499).
- Reinach, Th., & Paris, P. (1924). *Fouilles d’Amyzon en Carie, Tome I: Histoire* (s. 98–103). Paris: E. de Boccard.
- Rey-Coquais, J.-P. (1978). Inscription grecque découverte à Ras Ibn Hani: stèle des mercenaires lagides sur la côte syrienne. *Syria*, 65, 313–325.
- Robert, J. L. (1949). *Hellenica: Recueil d’épigraphie de numismatique et d’antiquités grecques* (Vol. VII). Paris.
- Robert, J.-L. (1983). *Fouilles d’Amyzon en Carie. Tome I: Exploration, histoire, monnaies et inscriptions*. Paris: Commission des fouilles et missions archéologiques au Ministère des relations extérieures.
- Salame-Sarkis, A. (1986). Inscription au nom de Ptolémée IV Philopator trouvée dans le nord de la Beqa. “Berytus”, 34, 207–209.
- Sartre, M. (1995). *L’Asie Mineure et l’Anatolie d’Alexandre à Dioclétien (IVe siècle av. J.-C./IIIe siècle ap. J.-C.)*. Paris.
- Sartre, M. (2003). *L’Anatolie hellénistique: de l’Égée au Caucase (334–31 av. J.-C.)*. Paris.
- Schmitt, H. (1964). *Untersuchungen zur Geschichte Antiochos’ des Grossen und seiner Zeit* (Historia Einzelschrift 6). Stuttgart: F. Steiner.
- Sekunda, N., & De Souza, P. (2007). Military Forces. In P. Sabin, H. Van Wees & M. Whitby (Eds.), *The Cambridge History of Greek and Roman Warfare, Vol. 1: Greece, the Hellenistic World and the Rise of Rome* (pp. 325–398). Cambridge: Cambridge University Press.
- Seyrig, H. (1951). Arados et sa Pérée sous les Rois Séleucides. *Syria*, 28, 206–217.

- Sherwin-White, A. (1991). Aspects of Seleucid Royal Ideology: The Cylinder of Antiochus I from Borsippa. *The Journal of Hellenic Studies*, 111, 71–86.
- Sherwin-White, A., & Kuhrt, A. (1993a). *From Samarkhand to Sardis: A New Approach to the Seleucid Empire* (pp. 190–197). London: University of California Press.
- Sherwin-White, A., & Kuhrt, A. (1993b). *Amelie, From Samarkhand to Sardis*. Berkeley/Los Angeles: University of California Press.
- Sherwin-White, A., & White, N. (1976). Rome, Pamphylia and Cilicia 133–70 B.C. *Journal of Roman Studies*, 66, 1–14.
- Strabo. (1961). *The Geography of Strabo, Vol. V* (H. L. Jones, Trans.). London–Cambridge, MA: William Heinemann – Harvard University Press.
- Strootman, R. (2011). Hellenistic Royal Court: The Seleucid Imperial Court under Antiochos the Great (223–187 BCE). In J. Duindam, T. Artan & M. Kunt (Eds.), *Royal Courts in Dynastic States and Empires: A Global Perspective* (pp. 63–90). Leiden/Boston: Brill.
- Strootman, R. (n.d.). Seleucus II Callinicus. In *Encyclopaedia Iranica*.
- Tcherikover, V. (1959). *Hellenistic Civilization and the Jews*. Philadelphia.
- Thiel, J. H. (1946). *Studies in the History of Roman Sea Power in Republican Times* (p. 299). Amsterdam.
- Todd, S. (2022). Taxation and Tribute. In I. Morris & W. Scheidel (Eds.), *The Cambridge Companion to the Ancient Greek Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Torok, L. (1980). To the History of the Dodekaschoenos between war. BC 250 and AD 298. *Zeitschrift für ägyptische Sprache und Altertumskunde*, 107, 71–86.
- Üreten, H. (2005). Roma Dönemi'ne kadar Tralleis tarihi ve Attaloslar ile ilişkiler. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24(38), 195–212.
- Vandorpe, K. (1986). The chronology of the reigns of Hurganophor and Chaonnophris. *Chronique d'Égypte*, 61, 294–302.
- Venedikov, I. (1976). Les migrations en Thrace. *Pulpudeva*, 2, 162–180.
- Walbank, F. W. (1957–1979). *A Historical Commentary on Polybius*. Vol. I (1957), Vol. II (1967), Vol. III (1979). Oxford: Oxford University Press.

Watzinger, C. (1944). Ches des nomodes la region Kyrpalan; nous dormimes à la belle étoile près d'un ruisseau de montagne (p. 146).

Welsby, A. D. (1996). "The Kingdom of Kush". London: British Museum Press, ss. 66–67.

Will, E. (n.d.). *Historie politique du monde hellénistique (323–30 av. J.-C.)*. Vol. 1 (2nd ed.) & Vol. 2. Nancy.

Will, E. (n.d.). The Succession to Alexander. In *The Cambridge Ancient History* (Vol. VII.1: *The Hellenistic World*, pp. 23–61).

Willrich, A. (1950). Garsyeris. "Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft", VII.1, 768.

Zirra, V. (1976). Le problème des Celtes dans l'espace du Bas-Danube. *Thraco-Dacia, I*, 175–182.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Esmâ TAY

Eğitim Durumu

Lisans: Sinop Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

Yüksek Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı